

224

PLATE 79

Pl. 59.

(1. part.)

Teljes.

RÖVID IGAZGATÁS

A Nemes Magyar Országának és hozzá tartozó

Comitis Josephi Részeknek *Medszizi Com. mfer.*

SZOKOTT

1780.

TEORVENY FOLYASÍROL

Mellyet,

Nemzetes Veres-Marthi

CIKO MIHALY

URAM KERESERES

Deákból Magyar nyelvre fordított

KASZONI JÁNOS

Váradgyán.

Nyomtatott, azon *Ciko Mihaly V.*

költségén,

GYULA-FEJÉRVÁRATT

BRASSAI MAJOR MARTHON által.

1647. éftendőben.

ELŐLÍARO RÓVID IRAS

A' Méltóságos Erdélyi Fejedelem,
GYULA-FEIER-VARI Udvar-birájához,
NEMZETES CIKO MIHALY
Uramhoz.

A, miolta kegyelmed e könyvnek meg fordítását szorgalmaztattya, találkoztak némellyek, kik azt mondták, hogy ez, Magyar Országí Törvények folyásirol való dolog lévén, it mi köztünk, sem ereje, sem haszna nem volna. Mely mondással, egy először tettek ugyá valami késedelmet nekem a' meg-fordításban; mind az által, látván a' dolgot különbben lenni, hozzá fogék, és egyiser-másor dolgaim között meg fordítám: Mert noha nem egygyez-is mindenben a' Per folyással, mellyel mi szoktunk élni; mind az által nem-is különböz igen sokkal: sőt oly ssep rövid magyarázat-tal való Tanúságokat foglal magába, mind a' Tripartitombol, mellyel mi is élünk, mind a' Generale Decretombol, s mind penig az Egy-házi és Polgári Törvényekből is, hogy akár ki, a' Törvény dolgainak ismeretire, hasznos elő-menetelt vehett magának olvasásából, kivált képpen hogy ha, a' derekasb Ezközőknek, mellyeken a' Törvény dolgai forognak, fejtegető Magyarázatit szorgalmatoson meg-olvassa, és jól eszébe véssé. Ennek felette a' minémő dolgok, a' Tripartitomban imit amot vagynak írva, azok itt igen ssep módgyá-
val való

val való rendbe foglaltattak, mert a' Törvényeknek és Perlekedéseknek első fundamentomán, ugy mint az Idezetben és Réá-hivatalon kezdvén-el, a' Törvényes ügyekből és Keresetekben forgo dolgoknak Magyarázatot, igyenesen folyórendel, s'inte a' végső és meghatározott sentenciáig v'ísi, és a' Per folyásban Lévo minden Törvénybéli Orvosságokat, és minden szükséges dolgokat, természetes mi voltokhoz illő fejtegetésekkel és magyarázatokkal, oly képpen terjeszti seméteiben, hogy kevés fáradsággal akárki-is hasznoson tanulhat belőlte. Es ha szinte mi köztünk, authenticalt méltóságánints-is arra, hogy nevezetire nézve, a' Perlekedésben valamit állithatnánk avagy erőtlenithetnénk elő hozásával; csak a'val haszontalan nevet reá nem raga'szthatunk; mert ha az Okokra és Erősségekre vigyáz valaki, mellyek e' könyvbe foglaltattak, és azokat Igasságának oltalmára helyesen alkalmaztattya, könnyű eszébe v'ísi, hogy a' Törvény dolgainak elő mozditására, azoknak mind erejek-s mind peng hasznok vagyon.

Kiről most nem akarván többet szollanom: Rövidségnek okáért; a' minémű alkalmasfóggal engem kegyelmed ennek meg fordítására kértt volt; látván, tudni-illik, kegyelmed, az előtte forgo sok rend-béli ügyeknek, ki-vált képpen a' főbe járo Hatalos kereseteknek bajos el-igazodását, és hogy mind azoknak ism'érétire és el-igazítására-is e' Könyv nem

Elöl-járo rövid Irás

volna hasontalan; S tudván azt is kegyelmed, hogy a' Deák nyelvben sintsen mindeneknek annyira való Tudományok, hogy a' akadály-nélkül éíthetnek; mivel láttuk a' azt is, hogy még a' Törvény dolgainak ki-szolgáltatására is olyakat elő-vétet néha a' kételenség, kik a' Deákhöz a' vagy keveset, a' vagy ugyan semmit sem értenek. Ezekre képest, mondam, akarván kegyelmed meg fordittatását; Im, Isten áldomásából, immár késsen vagyon: ugy remellem, ha egyebek nem is, azok, a' kiknek kedvek-ért fordittatott, ugy mint a' Deáktalanok, ked-vesen látták, és leg-aláb a' Jo Igyekezetet jo neven fogják venni. Eltesse Isten jo egészségben kegyelmedet sokáig. Irtam Váradyán, Szent Philep és Iakab Apostalok napján, 1647. esztendőben.

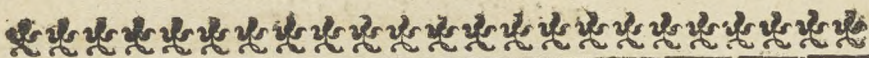
Kegyelmednek szeretettel szolgál

KASZONI JÁNOS

A 3

Az olvasó

Az Olvasok, hol-mi dolgokrol Tudosittatnak.

Mivel némellyek akarmiben-is akadozni és patvaroskodni szoktak; azoká-ért némely dolgokrol az Olvasokat rövideden tudositani akarám. Először-is: A Törvény Dolgaiban forgo minden napi Deák Terminusokat, mellyekkel még a Deáktalan Perlekedő köz rend-is elegyesleg szokot élni, én először fordítatlanul hagytam vala; hanem midőn már a nyomtattatásához akarnék kezdeni, némellyek úgy javallák s-tanátslák-is, hogy a menyire lehetne, azokat-is forditanám meg, és egészen Magyarul bootsáttanám-ki; mellyet meg is tselekedém, a menyire lehet. Kihez-képest, én az Olvasokat szeretettel kérem, efféle Terminusoknak meg-fordításáról, kivált képpen azokrol, a kikkel edég a mi nyelvünkön né éltek, első tekintettel ne tegyenek mindgyárt iteletet, mert egyéb aránt, meg-fognak tsalatozni benne. Példának okáért, im-ez három Torvényes Terminusok, Inhibitio, Prohibitio, Prohibita, tsak nem egy értelembé szoktak vétetni, sőt még a Deákban-is sokak egybe zavarják, és vagy mind egy-ért, vagy egyiket a másik ért szokták tenni; noha az-is nyilván vagyon, hogy a minémű dolgok azokat jegyeztetnek, arra nézve sokat különböznek egy mástól. Az oká-ért, az Inhibitiot néhol Tartoztato s-néhol vissza-térítő Tiltomnak irtam; azért, mert a Reá nem jövőteles Sentenciát tartoztatya-meg, és Birája eleibe vissza téríti. A Prohibitiot, hol El-tiltásnak, s Hol meg-tiltásnak tettem, mivel, az által a Peresek, a Hűtételtől El-Tiltatnak, hogy azt le ne tegyék, avagy a köz vallattatástól Tiltatnak-meg, hogy abban el ne járjanak. A Prohibitiot pedig Ben-tiltásnak fordítottam, mert a vala a Sentenciát tiltják-ben a Birokezénél, hogy azt ki ne írják, avagy, ki ne adgyák. Egyéb hasonló Törvényes Terminusokrol hasonló gondolatban kel lenni, és nem kel mindgyárt vak-merő iteletet tenni felölle; a mint tsak a muli Gyűlés alatt-is, midőn e könyves két nyomtatnák, Egynek, első belé tekintettel, a Jus akadván

Az Olvasokhoz.

kadvan seme eleibe, azt vitatá, hogy a' Just Igaznak, avagy Törvénynek nem jól fordítottam; váltig kérdezém tőlle, mint kellett volna más-képpen fordítani, de semmit nem tud mondani, hanem csak imezé ámoza, s-azután belé hagyá: Mert ugyan-is, nem tudó, ki volna oly tudatlan, a' ki ne látná, hogy akar azt, a' mit a' Jus jelent, s-akar azt, a' honnat eredetet vészen, meg-razogattuk, mindenikre nézve igaznak avagy Törvénynek kel mondanunk: holot, ha azt szoktuk Jusnak mondani, a' mire avagy az Isten, avagy a' Természet, avagy az Emberek köteleznek, nyilván ugy-is Igaznak avagy Törvénynek kel mondanunk. Hapenig a' Justitia, a' mint némellyek akarják, hozzáuk ki; ki nem láttya, hogy annál inkább Igaznak kellett mondanunk? Hogy ha Végtére, a' Supino verbi Jubeo, quod est Jussum, vészen eredetét, el-szakaszván onnat imez utolsó syllabát, Sum, ugysis hagyományból és parantsolatból álló Törvénynek méltán nevezhetjük &c. Továbbá; Noha a' Fordításban aző igyekeztem, hogy a' Deáknak értelmét hivén és igazán meg-magyarázzam; mind az által, ném ragaškottam tellyességgel a' Bőtűhöz ugy, kivált-képpen a' nagy Periodusokban, hogy igirőligire a' mellet maradtam volna; mert az ugyan nem-is lehetett, és ha valami részben lehetett volna-is, annak a' Magyar szok csigázásával kellett volna lenni, ki miat a' szollásnak modgya meg-repedzván, igen homályoson és daraboson esett volna; hanem a' Deáknak értelme mellet meg-maradván, a' Magyarját, a' menyire lehetett folytába eresztettem, és úgy igyekeztem éjteni, ahol az értelme engette, mint ha nem Deákból fordítottatott, hanem először-is Magyarul irattatott volna. Utollyára; Cselédes foglalatosságim, és Istennek Pestis által való látogatása, s-egyéb minden napi akadályok, nem engedék úgy vinnem végbe, a' mint fel-tett szándékom vala; mind az által, ez után-is Isten életemet adván, a' munkától nem kimillem magamat, csak értheffem a' közönséges Jonak hasznára lenni fáradságomat. Ezck után, a' kegyes Olvasor, Jstennek ajánlom; kinek kegyes gondviselése legyen mindeneken, Amen. Váradgyán, Maros s-Sebes vize közt lévő házámban, Sz: Kereft Találása napján. 1647. estendőben.

Káczopi Iános.

R O V I D I G A Z G A T Á S

az

Nemes Magyar Országának, és hozzá tartozó
Részeknek

TÖRVÉNY FOLYÁSÁRÓL.

ELSŐ RÉSZ.

Az úgyról, avagy a' Keresetről.

De Causa,
feu Actione.

I. Kérdés.

*Mitoda az úgy, avagy a' Kereset:
honnan mondatik: és hányféle?*

A • Philosophusokra hagyván a' *Causa*-knak ki-
vált tulajdon vizsgálását; és félre tévén ama két
rendbéli ügyeknek Nemeit-is, mellyek régen-
tén a' szélyes birodalmu Romaiaknál, kiváltképpen az
ékes szollásnak s- Deák nyelvnek Fejedelménél Cicero-
nal; felette kedvesek és virágzó állapotban voltak; egy-
gyiket tudni-illik a' *Ki-mutato*, avagy, *Meg-magyarázo ü-
gyet*, mellyel, a' jól viselt dolgokat szokták vol-ki-muto-
gatni és meg- ditsirni; másikot a' *Tanátskozo ügyet*, mely-
ben a' következő dolgokról tanátskoztak és végeztek;
félre tévén, mondám ezeket is; tsak szinte a' harmadi-
kot; ugymint a' *Törvényes ügyet*, mely a' külső porleke-
déseken ál; az az, ez írásunkban az ügyet annyiban vé-
szük czélul, a' menyiben az úgy, a' Pörért, és az Tör-
vényes Széken forgo Vetekedésért és Keresetért vétenik.

*Causa De-
monstrativa.*

*Causa Delibe-
rativa.*

*Causa indi-
cialis.*

A

Mellyet

Causa Materialis

Mellyet hogy ha minden Agakra az ő neme szerént, el-
 karfz osztatni; Az ügynek *Ezkezős oka*, a' miből tudni-
 illik az ügy avagy Pör indul és támad, nem egyéb, hanem
 minden afféle tselekedet, mellyel akarki mást személye-
 ben, marhájában avagy jovaiban meg-bánt, és megha-
 boritt. Es ez, két-képpen vétetik. *Tulajdonul* tudni-illik,
 midőn afféle bántodás volta-képpen való tselekedettel
 mégyen véghbe, a' mint az erő hatalmak dolgaiban kö-
 zönfegesen szokott lenni. Es *Nem tulajdonul*, midőn va-
 laki áffelét valóságos tselekedettől nem mivel ugyan, ha-
 nem tsak azt tartya és tagadgya-el, a' mi máfe. Minck
 okaért illyetén boszut réven, mint egy tselekedni latta-
 tik; a' miképpen az Adótságoknak, költsönöknek, Le-
 tőt marháknak, és fel-osztot s-másra maradott Joknak el-
 tartásában történik gyakorta: Mind-az-által a' közönfé-
 gesb minden napi értelemre nézve, esztis tselekedetnek
 szokták nevezni. *Szerző oka* az ügynek, a' pörle-
 kedő felek; Ugy mint az *Al-peres*, a' ki más igazsága ellen
 tselekedett valamit. Es a' *Fel-peres*, ki az ő igazságát Tör-
 vénnyel és igaz uton keresi. Továbbá az ügynek maga
Formájában a' vagy természetben lévő oka, önnön maga a'
 Törvény, mely avagy írásba vagy on foglalva, avagy régi
 szokás által vétetett-bé, és melynek rendi szerént kel ki-
 nek kinek az ő igazságát keresni, mint hogy ugyan arra-
 is kel nézni minden pörlekedésnek, ée abba kel meghüt-
 közni.

Efficiens
 Causa.
 Incausam at-
 tractus.
 Autor.

Causa For-
 malis.

AZ ÜGYRŐL, PÖRRŐL, KERESETRŐL 3

közni mint bizonyos határozó czélba. Innét vagy on, ^{Lasd alább 9. kérdést.} hogy a' Biro-is, ki a' pörnek ilyen Törvénnel szakasz-
 tya végét, ide tartozik inkább, hogy sem a' Szerzőkhöz;
 mivel Ciceronak értelme szerént, a' Tízt (avagy, mely
 annyit tézen; a' Biro) nyelves törvénynek hivattatik.
 Utollyára ezen ügynek, *Végző oka*, az önnön maga vé- ^{finalis causa}
 ge, a' mely végre indittatik minden efféle Pör és Kere-
 let; hogy, tudni illik, kinek kinek, az mi övé, meg ad-
 gyuk, senkinek ne ártsunk, hanem mindenekkel igazán
 és bekecségesen éllünk. Annak-okaért ebben az értelé-
 ben nem egyéb az ügy, hanem minden afféle dologh, ki
 miat egyink az másinkat pörbe fogja, akár Iofzágh lé-
 gyen az, s akár ingo vagy ingatlan-marhák; akár nyelv
 által való tselekedet. Mondhatod ezt, a' történt dolgok
 meg-jelentésének; Befeledésnek; Feleletnek; Panasznak.
 Más ellécfet boszu-tétel elő számlálásának. Mellyet noha
 a' Deák nely szerént némelleyek a' *Casu*, némelleyek a' *Cau-*
sando akarnák ki hozni; mind által az mi nyelvünk fo-
 lyása szerént az ügy, az ügyül s-okul vetéstől mondatta-
 tik, hogy tudni-illik ügyül vagy okulyét valamit, az az,
 megh mutattya, mi okból kellett a' pörlekedésre es tör-
 vény keresre indittatni a' panaszlo felnek. Es ez értelem
 szerént az ügy első ezköze és eredete az egész Keresetnek
 és pörlekedésnek. Mely midőn a' Szék szinin elő szám-
 láltatik, *Keresetnek* mondatik; meddigh a' Birák elő fo- ^{AGIO.}
 rogh *Itéletnek* avagy *Törvény-tételnek*. midőn pedig ^{judicium.}

Propinqua
causa.

Remota
causa.

2. Tit. 28.
Art. 69. an.
m. 1563.

osztán meg-ítelik és ki mondgyák *Igazsághnak*, avagy ugyan *Törvénynek* szoktuk mondani. Közönségesen pedig, azt tartják, hogy az ügy két féle. *Közel való*, mely a' dolognak ezköznelkül való oka, midőn tudni-illik valaki a' megh tiltot dolog ellé oly-képpé cselekedik, hogy a' gonosz igyekezet volta képpen ki-teczik, és ez tulajdon-képpen a' cselekedőnek tulajdonittatik. *Távol való*, mellyet alkalmatosságnak is neveznek, midőn valaki tilalmas dolgot cselekedik ugyan; mind azáltal történik a' mellet valami oly egyéb-is, kire nézve nem szinte annyira s-nem-is mindenkor köteles a' büntetésre. Mellyet némelleyek *Magán és Történetből* valoknak mód-nak. *Magán valonak* azt mondgyák, mely tudva és szánt-szándékkal gonosz igyekezetből esik, és ez a' cselekedőnek vétkül tulajdonittatik mindenkor. *Történet szerént valonak* pedig azt, mely nem szánt-szándékból, hanem véletlenül történik; midőn, tudni-illik, vadhoz lövén valaki, embert talál meg-ölni; a' miat nem tellyes-képpen köteleztetik a' büntetésre, tartozik mind az által valamivel, s-avalis jó okból, abból tudni-illik, mert alkalmatosságot adott afele halálra. Az-okáért hogy ha afele véletlen esetből, a' Nemes ember, nemes embert talál meg-ölni; a' nemesnek Díját fizeti-meg: ha pedig parasztot, a' parasztnak Díját teszi-le. Azonképpen az erő-hatalom dolgaibann-is, a' Nemes ember, a' meg veret-

AZ ÜGYRŐL, PÖRRŐL, KERESETRŐL. 5

meg-verettetett vagy meg-sebhettetett parasztnak díját
fizeti-megh. Innet ízokták mondani, *Causo, as*, az az, <sup>1-3. Tit. 21-
las többet.</sup> tilek, avagy Törvéntészek, mely a' Birák részére valo: ^{2. Tit. 82.}
es *Causor, aris*, az az; törvénykedem, pörlekedem, mely
a' Perefeket illeti, midőn egyyik fel a' cselekedetnek o-
kát kérdi, a' másik pedig okát adgya, miért kellett csele-
kedni. Kihez képest helyesen ízoktak írni a' Birák a' Pör
foltában; *Coram nobis causantibus &c.* az az, Nékünk tör-
vény-tevőknek előttünk. De mint-hogy az ügy avagy
(mely szinte anyit téfszen) az Kereset avagy Pör, a' mi
szokásunk szerént is sokképpen vétetik; azokáért hogy
jobban minden részeiben meg érthessük, szűkségesnek
ítéltem, e' következő első Kérdésekben, annak sok rend-
béli külömböző állapotjáról szollanom.

II. Kérdés.

*Elsőben azért, Hány féle lehet az ügy, avagy a' Kere-
set, az Ézközre vagy Dologra nézve,
a' miről, tudni illik, indittatik?*

Sok féle. Elsőben; *Dologra néző*, mely mindé féle in-^{Realis.}
go s-ingatlan lokrol, és loszágok állapotairól vagyon.
Málsodszor; *Személyre néző*. Es ez avagy *Hitetlen* ^{Personalis.}
ségnek belyege, mint némely bizonyos esetekben, ^{Notaria}
holot embernek mind feje loszága el-vész. Avagy *Fő* ^{Capitalis}
be-járo dologh; a' minémők az Eőt Esetek, midőn
valaki erő hatalommal foglalgat, Nemes ember há-
zára mégyen, meg-veri, meg-seb-heti, meg-fog-
ja avagy meg-

RÖVID IGAZGATÁS

1. Tit. 42. *ja* avagy meg-öli a' Nemes embert, melyben, feje jofzaga vefztésén (mindazáltal váltságos képpen) ma-
Emendat. ca-
pitis. rad, az olyan hatalmaskodo. Avagy *Fő váltságos.*,
melyben mind fejét jofzágát meg-válthattya. Avagy
2. Tit. 43. *Czegéres vétkek dolga*, mely a' Gyilkosokra, Egetők-
Criminalis. re, Paráznákra, Lopokra, Egy-ház tolvajokra, és e-
gyéb gonosz-tévőkre néz; melyben afoleknak fejek
1. Tit. 15. vefz-el tsak. Avagy *Birságról* valo, a' mint a' Szék-törés-
ben, Kötés dolgáibá, méltatlá keresetekbē, és egyéb köz
Bisfagialis maradságokbá szokot lenni. Avagy egyszer s mind ele-
gyesleg, mind *Birságról* s mind a' derék *dologról* valo
Bisfagialis &
Realis. Pör, a' minemű a' Patvar dolga, melyben ember a' Kere-
fettől is el-marad, s a' Diútis le-keletenni. Avagy *Nyelv*
2. Tit. 70. *váltóságos ügy* holot a' Kereset le-szál ugyá, de ha akarja, a'
Emendat. lin-
gua. Főlpörös vizsont fel-állíhattya, csak hogy a' nyelv-vál-
tságot le-keletenni. Avagy *Hamis hit dolga*, melyben
2. Tit. 72. mind Jofzága s mind tisztelésege mellől el-marad. Vi-
Perjurium. szont *Rut. hir-nev* dolga, A' Parantsolatoknak valo
2. Tit. 30. engedetlenségért, melyben Diút, az az, két száz fo-
Infamia. rintot kel le-tenni, és tisztelésegetől is el-esik, s rut-hir-
nev bennis marad. Utollyára *Tisztelőség dolgába járó ügy*
Factum ho-
noris. melybe a' ki Pörít el-veszt, tisztelésegetől marad-el; Jo-
fzágától nem. Mind ezekről lásd aláb a' 9. Refzt. és a'
Nagyob Decretumot fol. 738.

AZ ŰGYR ŐL, P ŐRR ŐL, KER ESETR ŐL. 7

*Másodszor, hány féle lehet az űgy, avagy P Őr a' Terminu-
sokra néz ve, melyeken elő szokott vétetni?*

Ezis fok fele. Mert vagy Ő *Octavara valo kereset*, tudni-
illik a' közönséges Törvényeknek szolgáltatása, mely két
helyen szokott lenni: *Posonba*, ugymint Szent Lukás In-
nepe octaváján, Lipto vármegyétől fogva a' Drávaigh.
Es *Eperjést*, Szent G űrgy Martir Octaváján, azon Li-
pto Vármegyétől fogva, az Erdélyi birodalomigh; Es
Lipto vármegyecis oda megyé Eperjessé. Noha most Po-
sonba vonszák, a' mint, a' Posoni Octavara rendelt
vármegyék Laistromiból ki tezik. Jollehet Nagy-
Szombatbais olvasuk hogy rendelték volt, *Art.*
39. anni. 1559. Et. Art. 4. anni. 1582. Es, ez *Octa-*
vák negyven köz napok alatt tartnak, az Innepeken küül.
Art. 24. Anni 1553. Item. Art. 4. Anni. 1572. Va-
gyon igen *R űvid Octauas P űris*, melyet mind a' *Termini-*
*us*nak, s-mind a' P űrfolyásnak rövidségért, *Brevis bre-*
vium-nak neveznek: mely közönségesen s-gyakortab
Posonba szokot lenni. *Art. 20. Anni. 1553. Et art. 2.*
anni. 1555. Jollehet 1609. esztendőben, tsak a' Tisza
két felén lev ű Vármegyékre rēdeltetett *Invocavit* Vasár-
napra; Elein pedig hol továb s-hol kevesb ideig tartott;
Ugymint először husz napok alatt. 3. *Vlad. art. 2.* az u-
tán harminczkét nap. *Art. 20. Anni. 1553. Et Art. 16.*
Anni. 1554. *Vizkeresztől fogya Quadragesima*-vasár-
napigh

napigh. (*art. 25. Anni. 1563.*) Es *Reminiscere* valarnap-
rais (*art. 14. Anni. 1536. ac Art. 23. Anni. 1537.*) E-
pedig a' Rövid *octava* tulajdon- képpen *Locumtenens* U-
ramat illeti, a' mint az *Enchiridiombannis* (*fol. 13.*) va-
gyon emlekezet felőle. Felső Magyar Országhi Vraink
pedigh, mivel Posonba valo jövedeleket alkalmatlannak
ismérték, ő Felségét meg-találták felőlle, hogy ha Palati-
nus Uram maga helyet ltilő. Mestert, avagy más Birát
botsáttana Kására, készek lennének akar oda s- akár más
közeli lévő alkalmas helyre, afféle rövid pörök el-iga-
zítására, reá menni. (*Art. 2. Anni. 1555.*) Es netalam
eddegh főképpen Báthori Andras Vram, hozzá tarto-
zokkal, elis igazította volna rége az oda valo Törvénye-
ket; mely mind azáltal, nem olvassuk hogy szokás lott
volna. De ha mind a' két helyre rendeltetik, tehát a' Bi-
ro levelének, ezekbenn-is mint szinte a' többiben, bizo-
nyos Vármegyékre kel határozatni. Ha penigh csak Po-
sóba, a' mint hogy a' törvényes leveleknek közönséges
folyása szerint-is ot kellene lenni: tehát a' Biro levelének
csak általlyába kel irattatni, minden vármegyékre valo
határozás nélkül, ilyenképpen. *Ad quem videlicet termi-
num, universe cause &c.* az az: A' mely Terminusra, tu-
dni illik, Császár ő felsége, a' mi kegyelmes Királyunk,
minden kérdőre bocsátot rövid dolgoknak, és az új
végezesek szerént *Locumtenens* Vrá előtt forgando min-
den fele ügyeknek el-igazításit rendelte és halasztotta
voltt.

AZ ŰGYRŐL, PÖRRŐL, KERESETRŐL 9

volt. Holot eszt vedd észedbe, Hogy a' Tutorfágokrol, Parantsolatoknak nem engedéseről, Személy szerint való Intés s. kénálásrol, Aryafiak közt lévő osztozásokrol, mellyekben, *Fegyveres ellenzés* szokott következni; Azonképpen Jegy-ruháról, Menyegzői ajándékrol indult ügyeket és Pöröket, s. azokrol való Appellatiokat, Rend küül-is, közönséges szokás szerint elő vészik, és el-igazittyák minden *Terminuson*, ^{4. vlad. art. 16.} mint szinte a' Kérdőre botsátott dolgokat. Thor-Országban pedig kétszer léfzen *Octáva*, Szent Jakab Apastal és Viz-kereszt *Octaváin* Zágrábban. *Octavák*nak, az Innepek nyolczad napjáról mondgyuk, a' mellyen szoktak kezdetődni, hogy ha az nem Innep, hanem Törvénykedő köznap léjend.

It meg-akarám jelenteni, mivel sokan kételkednek s. kérdezkednek-is felőlle, Imez Czikelt: (Mind a' Mohatsi veszedelemnek előtte, s. mind a' néhai felséges Lajos Király halála után) a' Rövid *Octavákra* szollo Biro Levelébe, miért szokták oda elegyíteni? Kire ez a' felet; Hogy, minek utánna a' *Mohatsi veszedelem* történek, és az országh Királynélkül marada, egyik része az Országnak János királyhoz szakadván, másik Rudolphus Tsászar mellet maradván, az országh sok felé kezdett vala hasadozni, és mind innet s. mind amonnat, sok

Art. 24.
art. filz. 24.

art. 22. No-
vizol. anni
1542.

hatalmaskodások, foglalatások, s egyéb erőszakkal
való dolgok történének. Azoknak el-oltására és ki-
gyomlálására, függőbe hagyván, az Ország, a' szo-
kott *Oczavákat*; 1527. esztendőől fogva, 1552-igh
csak szinte némely privilegiomos Rövid végezésekkel
élt, húszon-öt esztendőök forgása alatt; a' mint most is
minden Zenebonában és változásokban szokott
lenni. Annak utánna azért Isten tsendesb s békeségesb
időt adván, a' meg-irtt- 1552. esztendőben, és az után
való 1563-ban el-végezék, hogy annak utánna, afféle
hátra marat Pörök is, mellyek azon Mohátsi veszed-
lemnek akar előtte s-akar utánna mozdittattak akár pe-
nigh mozdítattandok volnának, elegyesleg elő-véret-
nének, és hogy azon idő alatt el-töltt tizen-öt esztendő
s-hat holnap se számláltatnek *Idő-mulásba*. Ehez ké-
pest nem keltsudálni, hogy azon Czikel a' Biro levelébe
most-is oda irattatik; hanem ha még ha Mohátsi vesze-
delem előtt mozdult efféle régi meg-irtt Pörök immár
véget értek volna, és ahoz képest kellene ki hadni, hogy
immár annyi idő alatt, aző *Clausulának* haszontalan oda
elegyítésével, a' Biro levele kellete felet ne bővölköd-
nék, s-unadalmat se szerzene. Némelleyek penig, kik a'
Historiákban gyönyörködnek inkább, hogy sem a' Tör-
vény dolgaiban, azt tarttyák, hogy azt annak a' szörnyű
veszed-

veszedelemnek emlekezetire szokták oda írni, hogy tudni-illik, még h' Törvények dolgaibann-is olyan rettenetes veszedelemnek s. boszutételnek jövendő meg-tronfolásáról a' haza fiai emlekeznének-megh.

Vannak *Ország Gyűlésére való Pörök is*, mellyek csak az Ország Gyűlésin forognak; Es azokat az egész Országból, s. hozzá tartozó minden Tartományokból, oda szokták vinni, ahová a' Gyűlést hirdetik. *Rendkívül valók-is* vannak, mellyek Intés által mozdítottván, Palatinus uram előtt forognak, ő felségére és az ő felsége *Fiscusára* nézendő dolgokrol. *Rendkívül valók-*nak azért mondatnak, hogy minden rend-nélkül, a' fellyeb mondott *Terminusok*nak akár mellyikén, még az Ország Gyűlésinn-is elegyesleg elő-vétnek; Jol lehet néha még azonküüll-is elő szokták venni, kiváltképpen midőn arról Ország Gyűlésében téznek végezést; E' pedigh tulajdon-képpen az ő Felsége *Fiscusát* illeti a' magva szakat Jóságoknak keresetiben; mostanában nem a' Nemes emberek, hanem az urak ellen csak; avagy az *Notára* néző dolgokban; és az *Articulosos Esetekbenn-is*, midőn tudni-illik valaki ellen az ország affelét valamit végez. Holot ezt Jegyezd meg, hogy a' szerződésekből avagy végezésekből, és fiáva s. attya fiává fogadásbol indult minden ügyeknek azonképpen

Die tales
causa.

1. Vlad. att.
33.

Veluti. arg.
35. Anni.
1601.

2. Tit. 71.

kel véget érnie, mint a' Magva-szakattul ő felségére szállott Jofzágok dolgainak; kiből ki teszik, hogy a' magva-szakatt Jofzágokat a' Nemesséktől is azon rövid pörrel keresték eleinten, mint szinte az Uraktól, és az szerént itilték elis; mivel ez az Ige (*quorumcunq*) válogatás nélkül be-foglal mindeneket: Jollehet most immár, egy Kolos Ersebet nevű Afzony ideitől fogva, csak szinte a' Rend-szerint való *Terminus*okon szokták keresni; mivel az, Nemes Afzony lévén, Kolos János nevű Bátyjának magva-szakatt ügyében, a' Fiscus ellen, a' Rendkűl való Törvéntől megh. menekedett, Posonbá az országh *Generalis* Törvényes *Terminus*ának idein. Melyben jollehet munkálkodott ugyan a' Fiscus, hogy vizont előbbi folyásába alithassa, de végbe nem vihette: a' mint ki teszik, az 1618-esztendőbeli negyvenhetedik *Articulus*bol.

Peremptoria.

Altallyába vége szakattul le-kötöt úgy-is vagyon, melynek azon egy helyé s-egyszer s-mind szakad vége; midőn a' Pörösök *supplicatio* által meg találván a' Fejedelmet, oly bizonyos Biro rendeltetik a' dolognak eligazítására, ki előt azon rendelt helyen és *Terminus*on eligazodik; Kihez képpest abba kel maradni örökké, a' mint akkor vége szakad, s-nem-is botsáttatik továbbohová. Ezt Deákul *Peremptorianak* mondgyuk, azért mert

AZ ŰGYRŐL, PÖRRŐL, KERESETRŐL. 13

mert megh-őli s-nyakát szakasztja éppen minden Törvénybeli orvosságoknak. Illyenek az Parantsolaton fondáltt minden Pörök: Azonképpen az (*Peremptoria*) Le-nyomo Idézet: is illyen, midőn valaki El-foglaltt joknak erő-szakkal valo el-tartásáért perel, avagy Levélbeli Igasságnak elő-hozásáért, kivel oly loszágokat keres, mellyek avagy hitetlenségnek notája miat, avagy magva szakattul, avagy egyebképpen szállottak volna részje: ez illyen dolognak-is minden haladéknélkül, első bé-álláson, tizen-ötöd napra, Birája előtt végének kel-szakadni: Es valaminémő törvényt a' Biro térszen, abban minden haladéknélkül *Igaz-tételt*-is kel szolgáltatni, senki Ellen-mondásával és Tilalmával né gondolván. *Art. 10. Anni 1536.*

Igiretből avagy Végezésből álló Pör-is vagy on, midőn a' két-fél Pörőfők valamely dolgon megh egygyeznek és egy akaratból bizonyos kötés alatt végeznek s-megh szerződnek, a' Törvényes orvosságokat avagy tellyességgel ki-rekesztvén, avagy csak némelleyeket hagyván-fen: Es ennek a' szerént kel végének szakadni a' mint a' kötés és Végezés vagy on. Közönféges szoval ezt mi *Fogot Birákelőt forgo Pörnek* szoktuk mondan. Kiről lásd aláb 4. kérd. a' nyolczadik Részben. Ide tartoznak minden szabad akarat szerént valo kötések, és végezések. *6. Matth. art. 17.* B3 *Articulu-*

Compro-
missoria.

Iudicium
Artitrov

Articularis.
Causa.
6. Matth.
Art. 17.

Articulusos keresetek és ügyek, azok, mellyeknek az szerent kel-folyni s-végeknek-is szakadni, a' mint az Ország, bizonyos nagy okból, *Articulusba* iratta. Es az mindenkor a' Rendküül valokhoz tartozik, a' minémők a' Bétsi *Pacificatioban* felesen voltak el-végezve: a' mint azon helyen az Tizenkettődik *Articulusban* megh-láthatod.

Causa Fadi
honoris.

Utollyára vagyon *Tisztességbe-járo ügy-is*, melynek egyedül a' mi Törvényünkben lévő minden Pörök között, kivált tulajdon magános folyása vagy on; és azt, a' mi bódogh-emlekezetű Eleink, (tsudára méltó) mely nagy szorgalmatossággal terjesztették mindenek eleibe, és irásba-is hatták a' nagyobb Decretomnak 738. levelén.

IV. Kérdés.

Mitsoda a' Fiscus; Es a' Fiscus Pöreinek, avagy a' Rend. küül forgo Fiscus dolgainak minémő tulajdonfáigi Vannak?

Mivel fellyeb a' *Fiscus*rol lön emlekezet, és sokan kételkednek s-akadoznak rajta, az a' név valamely bizonyos személyt jegyezé, avagy valamit egyebet. Azokáért illendőnek alitom, rövideden megh mondgyam, mi legyen a' *Fiscus*, honnat vött eredetett, és elsőbben is kik éltenek legyen véle. Régenten azért a' Romaiak a' fejedelem

a' fejedelem pénzét hitták tulajdonul *Fiscus*nak: mert űk midűn Fejedelmet Választottak magoknak, ugyan akkor az egész Tanács a' községgel egygyűt, a' Fejedelem bűtsűlletire, és méltóságos tisztinek tekintetire neminémű bizonyos közűnséges pénzt választottaks-rendeltek, mellyet *Fiscus*nak neveztek, a' *Fiscis*, az az kűfarkák avagy Ládátskákrol, mivel á féle Pénznek nagyobb részét afféle kűfarkákba és Ládákba szoktak vala tenni: a' miképpen *Cicero*, Verres ellen valo pűrűs űgyében, *Találók vala ugymond, sok számu Fiscusűkat, Siciliai pénzel egygyűt*. Kihez képpelt a' *Fiscus* csak szinte a fejedelem tulajdon pénze volt, és nem másé; mellyel sok ideigh nem volt szabad élni senkinek, sem magáévá tenni, mivel, *Ærarium*, ahol a' közűnséges pénz ál. Tár-háznak szoktuk inkább mondani avagy kents-tarto háznak. Illyenképpen azért ezt a' Romai régi nevet, *Fiscus*, miis meg-tartván, minden afféle Jokat és Jozágokat, mellyek magva-szakattul, avagy akár mint egyébképpen. Hűtetlenségnek bélyege miat, akár kirűl az ország törvénye szerént, a' Sz: Koronára, és az igaz Tűrvényes fejedelemre szállanak, *Fiscus*nak avagy *Fiscus* Jozáginak szoktuk nevezni: (noha némely dolgokban még h az ingo marhák is *Fiscus* illetnek.) Es így nem valamely személt mondunk

Aff. 1 in
Verrem.
Asconius
Pedian^o ni
1. Verr. Et
Aufoni^o
teste Andr.
Gail. lib. 1.
obs. 20.

1. Tit. 16.
1. Tit. 14.
1. Matth.
Art. 1. 2.
Vlad. art. 4.

Fiscus—

*Fiscus*nak, hanem-ha a' *Fiscus* Gondviselőit neveznök néha nem szinte tulajdonul a' nevezettel, avagy *denominativé*. *Fiscalis*nak mondanok az ő felsége Pöreinek Gondviselőit; avagy magát az ő Felsége személyét értenők rajta. Néha az ő Felsége kamaráit-is nevezzük *Fiscus*nak, midőn ilyen képpen szollunk, a' Birák fizetése a' *Fiscus*tol, az az, a' Kamaráktól jár. Kihez képest, midőn afféle Jok a' *Fiscus* számára foglaltatnak, avagy a' Törvéntől *Fiscus* számára íteltetvén el foglaltatnak, *Confiscálás*nak szoktuk mondani, és a' Pörököt-is, kik által afféle Jofzágokat keresnek, *Fiscus pereinek* mondgyuk; kiknek ilyen hat rendbéli Tulajdonságok vagyō: *Első*. Minden *Series*nélkül minden *Terminus*okon, Ország közönseges Gyűlésin, mind közönseges s-mind Rövid Törvényes Táblákon, s-még azokon küüll is elő vétetnek s-el-igazittatnak minden harmad harmad napon. *Másod*. Meg engettetik azokban a' *Tilalom* és *Fegyveres ellenzés*; jollehet az Ország törvénye szerént rövid pör-folyással kellene Végének szakadni, a' mint most fellyeb emlitem a' Rend küüll valo Keresetek állapattyában. *Harmad*. *Ben-tiltás*is kettő engettetik benne, egyik terehnélkül, másik terehvel, a' mint erről ugyan Törvény lött Pofonba 1612. esztendőben, és az után, *Articulus*ba-is irták 1618. esztendőben. *Negyed*.

A' *Fiscus*.

2. Tit. 39.

Inhibitio

Repulsio

2. Tit. 71.

Prohibita

Art. 65.

A' *Fiscus*tol egyszer elŰ kívánt Leveleknek, *Privilegio-*
moknak, ki-v lt tulajdon szabad grol valo Igaz gok-
 nak el hoz f ra, tov bb ra valo halad k nem adatik,
 mert már az el t meg volt mondva az Alperesnek hogy
 el  hozza, és ideje is azonk  l elégedendő volt azok-
 nak felkeres f re s el  hoz f ra; a' mint erről törvént
 mondottak Pofonba 1591.  fztend ben Groff Erdődi Feria fecunda post S. Lucia.
 Tham sn  Anna Mária Afzony ellen, Szamobor vára
 fel l valo Keresetben. A' Polgari Törvény tudok is
 azt tanitt y k, hogy a' *Fiscus* az Alperestől a' Levélbéli
 Igaz got el -k v nhatt ya, nem tsak a' tov bb ra valo
 halogatás t vozttat f ra, hanem az ellene mozditando
 Keresetnek meg fond l f ra is, és azt bévőtt dolognak
 tart y k midőn a' *Fiscus* a' Fel-peres. Innet vagy on, Andr. Gail-
bi. 1. obs.
 hogy mi köztünk is a' Itilő m ster minden féle levél-
 béli Igaz gokat el  szokott kérni azoktol, a' kik afféle
 magva szakat Jof  gokat birnak: Jollehet némely nem
 igyenes szok sbol (melynek nem kellene meg-enget-
 tetni) nem szokták el -hozni. *E t d. Kérdőre-vet l*
 azokban nem adatik, holot Palatinus Uram levén azok-
 ban fő Biro, fellyeb valo   Nagy g n l nints, a' ki elei-
 ben bots ttatn nak Kérdőre. *Hatodik. A' Fiscus Privi-*
legiomos, az az, ki-v lt tulajdon f j t magán valo sza-
 bad ga vagon, kire k pe st nem tartozik temmi levelek

Appellatio.

2. Tit. 39.

elő-hozálával, sem senki ellen való Tanu-bizonyfágtétellel, hanem ha azt joakarattyából tselekedné; melyben, ha maga tselekedi, nem lehet semmi *injuria*ja bocsúja. Es hogy ha eskünni kellene is valaha, azt ő Felsége képében a' *Director*, az ő Felsége pörös dolgainak igazgatoja, Gondviselője viszi végbe; jollehet igazság szerént, a' mint a' *Quadrip.* tanította, nem a' *Director*-nak, hanem a' fele pörös jofszágban ülő fő Tíztnak kellene a' Fejedelem képében meg-eskünni. *Holot vedeszedbe:* Hogy noha ezekbennis, mint szinte egyéb Rendkívül való keresetekben, törvény közbe való Terhek szoktak esni; mind az-által az ő Felsége *Fiscus*a, Fejedelmi kegyelmességének és igazságos keresetinek méltóságára nézve, semmit a' fele Terhekben maga részére fel nem vészen, hanem éppen a' Birák kezénél hagyja, az egy *Sententia* levél árrán kívül, mellyet méltóságának minden sérelmenélkül fel-vehet, mivel azt annak-előtte maga pénzéből rőtte volt le'a Bironak.

V, Kérdés.

Harmadszor; *Hány fele lehet a' Kereset avagy az ügy, Szerre avagy Rendre-járásra nézve?*

Sok fele az-is: Mert vagyon *Privilegiomos*, az az, tulajdon szabadságu ügy-is; ugymint az *Szegényeké*, mely pénteken és Szombaton vétetik elő. *art. 5 1. anni 1563.* Hi penig a' fele Szegények részére való Dologh nem találtatnek, egyéb pörök is elő szoktak vétetni. *Holot*

eszkünkbe

AZ Ű GYRŰL, PŰRRŰL, FISCUSROL. 19

eszünkbe kel vennünk, hogy jollehet az említet *Articu-*
lus közönségesen a' Szegenyek dolgainak el-igazításá-
 rol szol, azon a' két napon; mindaz által, a' mint némel-
 lyek akarják, és már úgy teczik, ugyan szokásba is
 mentt, egy olyan egyedül valo szegenyek Dolgát, ha
 szinte töb afele nem volna-is, a' mondott két napon
 mindgyárt egymás után nem szokták elő-venni -smeg
 itilni, azért, mert a' Pörök legh alab harmad naponként
 szoktak elő-vétetni és nem mindgyárt másod napon-
 ként. Es ahöz képest, azok helyet, más rendbéli dolgo-
 kat is elő-vésznek, imez *Rekesztéket*; mind az által, Clausula.
 (nem lévén a' Szegényeknek ügyök) mindenkor oda té-
 ven; mert annélkül, könnyen le szállithatnák a' pört,
 mint ha nem az ő szokot tulajdon napján vétetött vol-
 na elő. *Másik privilegiomos Kereset* a' Fiscusé, mellyet fel-
 lyeb a' *Harmad Kérdésben* Rendkül valonak mon-
 dánk, és azokat annak előtte, ebéd után szoktak volt elő
 venni, most penig minden hétben kedden egésznap, és
 pénteken ebéd után szokták elő venni. *Harmad rend-*
ben a' Rend-szerént valo Keresetek vannak, és elsőbben-
 is a' *Series* kül valok, ugymint a' Czégéres s. Halálos
 vétkekről valo ügyek mind, és a' mellyek a' *Magistra-*
tus nevével a' közönséges Joért, s. a' tsendes állapotok
 meg-maradásaért mozdiratnak. Ezen kül ofztozo

Ordinariae
Causae.

extraferia-
les.

Ammonitio. Atyafiak köszt, Ofztásról való Keresetek, ha az *Intés* vagy
 1. Tit. 45. *Kénálás* Itilő Mester által lészzen. Annak felette a' Tutor-
 Art. 73. fágokról való Dolgok, és a' Parantsolatoknak által-há-
 Anni 1563. gájáról, s-azoknak meg nem tartásáról való Keresetek,
 2. Tit. 20. Személy Szerént való Intések s-kénálások; Jegy ru-
 hákról, és Menyegzői ajándékba adott Jokról való Dol-
 gok, 4. *Vlad. art. 16. Et art. 2. anni 1555'* Király
 adományából álló Jofszágok; Tizteffébe járó dolgok;
 Iktatott Jofszágok vissza foglalási; Gyűlés alatt esett fog-
 art. 30. anni 1567. lalások, és egyéb akkor történt Kártételek Dolgai. Me-
 gint Menedékről, Ujitot dolgról, Atyafiak kárára ra-
 vaszul lett tseréről, és olyan Jofszágokról való Pörök s-
 keresetek, mellyekben az Iktatás meg-volt, de az hely-
 nek távol léte miat *Ellen-mondás* nem lehetet benne.
 Es több ezekhez hasonló ügyek. *Series szerént forgo ügyek*
 azok, kiket bizonyos számba nem foglalhatni, hanem
 arról könnyen meg-esmérhetni, ha ezekkel a' kiket
 most elő számlálánk, nem egygyeznek: azok penigh
 leg inkább *Bofzu s-kártételekről*, kissé *batalomról*, s-*Erdő*
batalmakról szoktak indulni. Vannak utoljára oly
 Rendkül való Pörök-is, mellyek mind ezek között hol
 egyszer s-hol mászor elegendesleg vétetnek elő.

VI. Kérdés.

*Azemletet Pörökben minémő Szabadságok va-
 gyon a' szegényeknek?*

A. Szegény

A' Szegények, Özvegyek és Arvák, midőn vagy nékik mások ellen vagy másoknak ellenek valami Keresetek és pörlekedések vagyon, tanállyák-meg Szegény meg fogyatkozot állapotokról azon vármegyének ahol laknak vice Ispánnját és Szolgabíráját, kik ő föllégéhez tartó hitők s-kötelekiségek alatt, tartoznak Szegénységekről Bizonyfág levelet adni; és azt annak utánna Szegénységeknék bizonyfágára, midőn az ő Pörök jár, adgyák-bé mind a' Táblán, s-mind pedig a' vármegye székin, ahol mindazáltal, tsak szinte az széknék elő napján vétetnek elő. *art. 51. Anni 1563.* Es hogy ha valamikor a' bizonyfág levélnek őfága miat ellenek fogást tennének, hogy tudniillik annyi idő alatt, meg gazdagóthattanak, a' méltatlan Keresetnek terhével; Kéredzenek-ki mind gazdagódsoknak s-mind szegénységben maradásoknak meg értekezésére; és az mint annak utánna bé-hozzák, a' szerint kel-lenni Törvényeknek.

VII. Kérdés.

Továbbá még-is ezeknek a' Szegényeknek özvegyeknek és Arváknek minémő Személyeknek kel-lenni?

Szánakozásra méltoknak, kiknek szerenczétlen állapotokon természet szerint szánakodunk; Es mivel efféle Személyéken valo szánakodást és fájdalmat az Isten törvénye ad derekassabban előnkbe; azokáért onnat kel-meg-tanólnunk minéműek és hány rendbéliek légyenek efféle állapotban lévő szánatos Személyek. *Elsőbben*, azért *Innocentius* értelme szerint, a' vakok illyenek, és azok kik mind-éltig betegeskednek. *Másodszor*; *Hosienstis* teczése szerint az Arvák és Özvegyek mondatnak közönségesen szegényeknek, a' mint nállunk-is a' fellyeb emléter *Articulus* tartya. *Harmadszor*; Mások tanítása szerint az El-aggó vénnek és a' Szerzetesek, s-azok-is, kik Ellenség kezében hoszu rabfág miat megh fogyatkoztanak; Ezek

Ezek penigh, a' Szerzeteseken küül, három rendbe vannak, Panormitanus szerint, a' mint *Sylvester, parte 2 vacabulo, Miserabilis*, bizonyította. Némellyek azért sem külső sem belső képen, az az, sem testi nyavalyákra, sem értékre nézve nem szánandók, mert nintsen oly állapottyok, kire nézve, a' Természet rajtok való szánakodásra indulna, mivel vagy férfiak azok, vagy értékes gazdag özvegyek. Némellyek pedig mind külső s. belső állapottyokhoz képest szánandók, mint a' szegénységtől vagy hosszú betegségtől meg nyomatott özvegyek és árvák. Mindazáltal a' mi rendtartásunk és szokásunk szerint, mindnyájan szegények azok, kiknek Jóságok, Örökségek, marhájok s. egyéb értékek nints annyira való, kivel az ő pöröket üzhernék, és végbe vihetnék: Jóllehet az elmében s. testében való fogyatkozások is néha ezeket egygyütt járnak, mivel talám meg is Vénhettek, s. egészségtelenek is, vagy nem tiszta elzünek, kábák, és balgatagok; s. mind ezeket meg gondolván bennük, inkább felindittatunk a' rajtok való szánakodásra és könyörületességre.

VIII. Kérdés.

*Negyedszer, hány féle lehet az ügy, a' Törvény székre
avagy a' Birákra nézve?*

Két féle: Egygyik Bizonyos kivált személy előtt forgo; mely megint négy féle; *Palatinus vagy Nador Ispán előtt forgo*, minéműek a' fiscuspörri mind, és a' Rendkül valók is. *Art. 18. Anni 1574* Ismer a' kiket Thot országból a' Táblára bortsátnak; 12. *offic. Palatinatus fol. 170. Locumtenens előtt forgo*, ugymint a' rövid pörök, mellyek az Enchiridiomba vannak írva, fol. 13. Az őt esetek, hatalmok, uton-járok háborgatási, Castélyok foglalása, és minden vármegyékről Kérdőre bortsátott dolgok. *Art. 25. Anni 1563.* Jegyben és menyegzői ajándokba adot marhákba és Jokba, és Tutorlágba forgo Pörök. *Art. 2. Anni. 1555. &*

Art. 18.

Art. 18. Anni 1574. Magva szakatt jofzágokrol az országnak arrol valo ki-vált végezése szerint. *Art. 21. Anni 1566.* Es az Eozvegyké is. *Art. 28. Anni 1552.* Ország Birája előt járo Pörök, ugymint minden magva szakat Jofzágokrol, és Thor országbol kérdőre borsátot minden dolgok. *Art. 18. Anni 1574 & 4. vlad. art 6.* Sőt efféle kérdőre borsátott Pöröknek el-igazítására a' Terminuson kívül, négy nap vagyon rendelve. *s. Vlad. art. 30.* A' tisztességbe járo dolgokat penig, az ország Birája, ha jelen lészén, ha penig jelen nem lenne, a' Locumtenens, avagy a' kinek ő felfége parantsol felőle, annak kel-meg-látni s-el is igazítani, a' mint Nagyobbik Decretomnak 738. levelen felvagyon jegyezve. *A' többi közönségesen és elegyesleg forgo Pörök mind,* mivel akár mely Birohoz, avagy Itilő Mesterhez tartoznak. Lásd aláb. 13. kerd. 10. Részében.

IX. Kérdés.

Az Igaz, Törvény, Erkölt, Szokás Példa mitsodák? és a' Törvénnek Formáló példája mitsoda? Es a' Pör-folyásról minémő értelemben kel lennünk?

Mivel minden ügynek avagy Pörnek s-Keresetnek, az *Igazra Törvényre, Erköltre és Szokásra* kel nézni, mint a' Törvénynek néminemő bizonyos ábrázattára, és formájára, és ugyan azok bann-is kel meg-űtködni, végezödni; azokáért mindeniket külön külön, mi légyen, rövideden meg-magyarázom.

Előbber- is azért *Jus Igaz*, ha az *Igasságról* vézen eredetett, és ha azért véretik, a' mi méltó és igaz dolog, tehát a' *Jus Igaz*, nem egyéb, hanem, Ciceronak tanítása szerint, *A' Jonak és méltó s-igaz dolognak Tudománya.* Hogyha penig azon szo *Jus*, a' Deák szerint a' *Suppino, Jussum*, el-vévén az utolsó syllabát *Sum*, az az, a' hagyományról vagy parantsolatról vézen eredetett, midőn tudniillik a' Természetnek indulattya, vagy penig valamely váras, avagy kösség, vagy Nemzet, parantsol és hágy valamit ollyat

mit olyat, mely minket az igaz és méltó dolgok mivelésére kötelez, olyanképpen a' közünkbe rendelt és szabot Hagymányokat s' Parantsolatokat mondgyuk *Igaznak* avay *Törvénnnek*: Mellynek három Tiszt és magános hivatallya vagyon Vgymint *Tisztfeiségesen* élni ő *Másoknak nem ártani*; *Es kinek kinek*

In Praefat. s.
Decreti Vlad. az övét megadni.

Másodszor; a' Törvény három féle; *Természeti Törvénye*; *Embernek Törvénye*; és *Isten Törvénye*: A' két első Törvény, minket ilyenesen a' természet dolgainak utolsó czéllyára vezetnek; a' másik penjgh, Vgymint az *Isten Törvénye* a' Természet felter való dolgoknak végső határára igazgat. Viszont az *Emberi törvény* két féle. *Egyik Világi*, avagy *Polgári Törvény*, mely a' Nemzetek igazságához tartozik; leg-inkáb a' Polgárihoz: e' pedig a' világi Hatalmasságoktól, Vgymint Császároktól királyoktól, fejedelmektől, Kösségtől, és szabad városoktól s. Magistratusoktól rendeltetik. *Másik*, *Egyházi Törvény*, melyet az *Egyházi Méltóságok*, főgondviselők, Vgymint a' Pápa, Szent gyülekezetek, Püspökök és egyéb Egy-házi fő rendek, végeznek és rendelnek. Es, *Lex canonica*, Egy-házi Szent Törvénynek mondattatik. Végezetre az Isten törvénye is két féle, ő, és *Uj törvény*. Az ő törvént Isten Moyses által atta-ki az Izrael népének. Az *Uj törvént* pedig, a' Christus, az Emberi Nemzetnek üdvösségére, jelentette és hirdette-ki, hogy az által, az Örök életnek el-vételére, mint utolsó határos czelra, a' melyre teremtetett, vezéreltetnék: és ez mindnyájunkat kötelez arra, hogy meg-tartsuk; Az ő törvény pedig nem annyira, mivel annak terhétől minket *Christus Urunk* fel-szabadított, a' menyiből a' tirkos Dolgok, és Ceremoniak parantsolatit illeti; mindaz-

Márant: parantsolat által az erköltsbe járo dolgokra nézve, nem; Es mivel az Uj törvény természet szerént való okosságon fondáltatott: mint színte a' Polgári Törvények-is, mellyeket a' Pogányok Christus V.

Márant: parantsolat
s. deo
riginis iudicii.
No. 47. ut
parat. Afor.
s. Gal. 4. &c.

stus Urunk születése előtt 300. esztendővel szerzetek, a' mint Marantha elő hozza. Annak okáért ezzel az Uj Törvénnel é- ^{ibidem}
 lünk inkább, mint a' természetnek folyásához illendőbb el, ^{28.}
 hogy sem az Oval; Jolchet némellyek a' multidőkben, mint
Carolstadius, meg-vetvén a' Polgari törvényeket, abba fáradoz-
 tak, hogy a' Keresztyéneket a' Moyses törvényére fordítanák,
 a' mint csak mostann-is láttatik igyekezni egy, ki a' *Tripartito-*
mot Deák s Magyar nyelven ujjonnan kibotsátotta, oda ra-
 gasztván a' Decretom Utollyára a' Moyses Törvényének pará-
 tsolatit. Mellyerén csak szintén azért akarék it elő hoznom,
 hogy annyéval könnyebben akarki-is észébe vehesse minemő
 külömbfég vagyon az említett Törvények között. Mi, mind-
 azáltal a' mint a' Törvénnel szoktunk élni, arra nézve a' Tör-
 vény nem egyéb, hanem *Ország közönséges végezése*, mely mind <sup>Publica reg-
 ni Constitu-
 tio.</sup>
 a' Népnek a' ki végezi, s-mind a' fejedelemnek, a' ki a' vége-
 zést helybe hadgya, egygyező értelméből kel-lenni írásba fog-
 lalva; és azt mindeneknek, a' tőkélletes jozan élet követésére
 meg-kelt tartani. Több magyarázattyát a' Törvének ha aka-
 rod, a' Tripartitom elől-járo levelében meg láthatod. Mind ^{Tit. 6.}
 ezekből a' jó ki, hogy az *Jus*, Igaz, többet foglal magában, hogy
 sem, *Lex*, a' Törvény, mert az *Igaz*, közönséges név, mely mind
 Törvényből, s-mind jo Erköltsből és szokásból, az az, Irott és
 iratlan Igasságból áll: A' Törvény pedig az Igaznak, *Species*, egy-
 gyik része, és ága, és csak olyan Igasságból áll-mely már írásba
 foglaltatott.

Harmadszor, Az *Erkölt*s nem egyéb, hanem oly tselekedet,
 mellyet gvakor szokásból ottan ottan mivelünk. Avagy nem
 egyéb az *Erkölt*s, hanem ugyan az erköltsből vött hoszu idő a-
 lat valo *Szokás*; és viszont a' *Szokás* sem egyéb, hanem az *Erkölt*s-
 ból vött némiméü igasság, mellyet, midőn más törvényünk
 arrol nintsen, Törvény gyanánt tartunk, akár írásból állyon,

s-akar irás küül okos értelemből, avagy jó okból; mivel a' jó ok és értelem téfzi a' Törvént is méltóságossá. Holot előbbben ezt, *vedeszedbe*, hogy az Szokásnak említett magyarázattya szerint, akkor élünk a' Szokással, midőn az *Irott törvényből* ki-fogyunk; Azokáért a' Törvénynek néminémő ábrázattya, és mint egy förmába öntő példája s-oka lévén a' Szokás, melyre mint Utolsó czélra igyenesen kel nézni, s-abbann is kel meg ütközni minden Törvényeknek, mint az első kérdésben, a' Törvénynek avagy a' Kérésnek maga ábrázattyaiban förmájában lévő okáról mondám: jól írja Verbőczy, hogy a' mely szokással a' Törvény dolgaiban élünk, azok három fondámentomból vőttek eredetett, Ugy mint *Ország közönfeges végezéséből*, az az, közönfeges Törvényekből. *A fejedelmek Privilegiomiból* az az, kivált magános személyek szabadságából. Végezetre, az *Ország Biráinak gyakorlatossággal egy nyomba tett s-ki mondot*, és már mint egy Törvényé vált. *Sentenciájokból*: Mellyeknek mivel állandoknak és tökéletes igazsággal valoknak kel lenni, valamedig azokból ki nem fogyunk, nem kel azok helyet mást bevennünk a' Törvény dolgaiban, (hanem ha más új szokással az elébbi, már erőtlenné lett volna) mert olyan képpen, az sok régi levelekben, és Articulusokban, irott Törvények, Privilegiomok és Sentenciák mind hejába valok lennének; melyből sok illetlen dolgok, és károk is támadnának, mert soha senki nem sérénkedhernék s-munkálkodhártnék úgy, ha szintén ejt nappá tenne-is, hogy az olyan szám nélkül való új szokásokat észébe vehetné, és a' Törvény dolgait is azokhoz képest meg tanulhatná. Jól lehet verbőzti többet tulajdonit a' Szokásnak, hogy sem a' Törvénynek; azt alitván, hogy akár mely Törvényt is, könnyen megváltoztathat a' szokás és fel-fordíthat; Mellyen nem tsudálkozom; mivel őt verbőzti más dologról beszél inkább hogy sem fel tőtt czéllyáról és igyekezetiről, a' mint

mint könnyen akárkiis eszébe veheti. Másodszor, A' Példa sem jár melze a' Szokástól, tudni illik, midőn a' fellyül írot modok szerint, valamiről sem Szokás sem Törvény nem talaltatik, olykor azoknak Példájokkal szoktunk élni, kiker a' Törvény tételben tudósoknak s alkalmatosoknak ismértünk lenni. Ebben penigh sem mit nem vétünk; mert job mindenkor valóságos dolgot kövernünk, hogy sem valor-lant, s batorfágosb is mindenkor jártuton járnai, ha szintén töretlen szabásu vagy darabos, hogy sem uthnékül, a' mint *Mathias Stephani* mon-^{In Oeconom.} gya; Job, ugymond, a' derekas dolgokban mások okos értel-^{Iurum Canon.} mével élnünk, hogy sem, magunk gondolatlan teezést a' Törvénytételben kövernünk.

Negyedszer, a' Pörfolyás, (mely a' mint Verböczi mon-^{2. Tit. 6.} gya *Francia* országból költ közinkbe,) nem egyéb, hanem a' Keresetnek és Pöröknek törvényes hatara, mellyeken mint valami bizonyos garadiczon eléb eléb megyünk, mind addigh, migh a' Törvénynek végét érjük: ugymint ezek; Törvényes Idezet es Reáhuintal, Mássára vétel, Bévehető törvényes Fogások; Ennek felette a' Törvénybéli Orvosságok, ugymint, a' Tilalom, Fegyveres ellenzés, Kérdőre vétel, Uytilet, és több ezekhez hasonlok; Mely Pörfolyás, a' Magyarokhoz azért is illik legh inkább, hogy a' miképpen ő is eleiről fogva, vitézlők és hadakozók voltak, és a' Pörfolyástis attól a' hadakozásban és vitézlő állapotban tételhetlen nemzettől vötték, ugy nagyobb részére a' Törvények folyásibann is mint egy vitézlő állapotott akartak köverni; hogy nem külömben a' Törvény dolgaibann is mint szinte az hadakban vitézlő állapotott tanolnának: Es ama két rendbéli illetlen Törvény az *Egő vas* es *Forro viz*, it Szűnének megh; kinél a' Magyar Nemzet, imez modás ellen, *A te Vradat Istenedet ne kísírsed*, három száz negyven esztendőök forgása alatt élt, ugymint 969. esztendőötől fogva, melyben szű-

Ritus expla-
randz veri-
tatis in diri-
menis con-
troverfiis.

leter Szent Istvan Király, 1309. észtendeigh, a' melyben Ko-
ronáztatot megh Karoly Király; a' mint kitetsik ama Regi-
könyüből, mellyet a' Váradí Templomban találtak, és Colof-
váratt 1550. észtendőben nyom tattrák ki; most pedig az
ő Felső kamarás Tanátsinál Lorántfi és Nagy Mihályi Vra-
mék kezénél vagyon, melyben a' Régi Magyarok külömb
külömbféle neveket, ki-váltképpen akik Második András ki-
rály ideje táján éltek, akkori Pörök és Kerések példájában,
a' kiakarja, megh láthattyá, 1214. észtendőől fogva 1235-
igh, mely 25. észtendő foglal magában. Lásd aláb a' 15.
Kérdést.

X. Kérdés.

Az Igaz, avagy a' Törvény hányféle, es honnat mondatik?

Más a' Természet Törvénye, más viszont az Emberi Törvény,
mellyet Nemzetek, vagy Polgari Törvénynek is mondunk, s-más
utollyára az Isten törvénye. A' Természet Törvénye Köz minden
Nemzetekel, mivel Természet folyásából, s-nem valami em-
beri szerzetből ál, ugymint a' Ferjfi s- Afzony között való Társa-
ság, fiaknak leányoknak nemzete s-fel-tartása, mindeneknek
egyenlő szabagsága és bírása, sem Vr, sem szolga, sem rab, nem
lévén senki. Viszont azoknak is fel-keresése s-meg-szerzése,
mellyek az Egen földön és Tengeren találtnak. Ennek fe-
lette a' Le-tett marháknek és költsön adottaknak vissza téríté-
se és meg-adása, az erőszaknak és hatalomnak, erőhatalom-
mal való el-térítése s-tavoztatása; mivel ezeket, s-ezekhez ha-
sonlokat illetlennek s-hamisan nem tartjuk soha, hanem ter-
mészet szerint való melto s-igaz dolgoknak Noha valla nevet-
séges dolgoknak tartja, azért mondani Természet törvé-
nyének, hogy arra a' természet minden állatokat meg-tanított
holot Cicero is *lib. officiorum*; a' Természet Törvényét elhalgat-
ta; noha másut, de *Inventione*, annyéban jovalta s-helybe-hara,
a' mennyiből az embereket illeti.

lib. 4. Ele-
gan: c. 48.

2. deluvent

Nem-

Nemzetek törvényének azt szoktuk mondani, mely a' közön-
 séges Jóért a' közönséges életre nézve véterett-bé, ugymint
 egy dolognak mástól különöztetése, Uraágok s-birodalmak
 felosztása, Székes-helyeknek foglalása, házak s-örökségek épí-
 tése, Erősségek, Hadak, fogságok, szolgálatok, rabságok, Szám-
 kivetések, Frigyek, Békecségek, követségek, s-azoknak bánto-
 dásnélkül való állapotok es szabad járások, Idegen nemzet
 közé való hazaság tilalma; Hasonlóképpen Adások, Vévé-
 sek, Alkalmak, és akár mi szerződés. *Nemzetek Törvényének*
 azért mondgyuk, mert auálmayd minden *nemzetek* élnek:
 és ez a' Természeti Törvényével ellenkedő.

Polgári Törvénynek pedig azt hívjuk, mellyet valamely Kő-
 ségh vagy Város, Isteni és emberi okokra nézve szerez magá-
 nak a' *Tisztességes életért* es *Igasságért*, melynek egyike e' vilá-
 gon az embereket bősüллерeté, a' másik pedig a' más vilá-
 gonis bódoggá tési. *Polgári törvénynek* eleiről fogva azért
 hivattatott, mivel ama szélyes birodalom Romaiak, Roma
 Városában lakván inkább hogy sem-hozzá tartozo tartomá-
 nyiban, és városokban, efféle Törvényeket is ot szerzették s-ir-
 ták Romában; onnat osztán a' több tartományokra is kiterje-
 sztvén, azokkal is közlőtték; es ezokon által szoban, tulajdo-
 nul és méltóságához képest, *Romai törvénynek* hivattatik: Mind
 azáltal minek utánna egyéb városokra, Tartományokra, or-
 szágokra és birodalmokra is ki kezde terjedni, s-egyéb Népe-
 kis ujítani s-szaporítani kezdék, ugy nevezteték osztán *Pol-
 gári Törvénynek*; *Császári Törvénynek* is, és imez avagy amaz or-
 szágh, Tartomány, s Város Törvényének is szokták nevezni, ez
 okon kiváltképpen, hogy azt tisztességes okos értelemből, s-
 igazságból, és a' közönséges Jóval eggyvező Erkölsből, akár
 mely nemzet vagy kő-ségh, jo te czese szerint bé vési, avagy
 szerzi magának, és Törvényének tartya. De mivel gyakorta
 furognak.

forognak a' Törvény dolgaiban imez Deák szok, *Ipso jure, ipso facto, defacto, Eofacto*, kihez képest mit jelentsenek nem árt meg magyaráznunk. Azok azért szokásba ment mindennapi, *Axioma*, Tellyes mondások, avagy a' törvény dolgainak *sommá szerint való derekas igii*, mellyekkel a' dolognak tellyes sommáját szoktuk jelenteni, mint szinte, *in syllogismo*, ama' sommába foglalatendos beszédben, a' nagyobbik (*Propositio*) bizonyító *somma*, Valamely közönséges végezésből és Törvényből izokott állani: mint példának okáért ebben: valaki a' *fejedelem parantso-lattját vakmerő képpen által hágja*, annak ilyen s-ilyen büntetése legyen; avagy, *A ki Lop, kötéssék fel*. Ebben pedig a' *Bironak*, a' ki ilyen képpen mond törvént, munkája, s farradozása nem kívántatik igen nagygyára, mert már az a' Törvény még annak előtte el-volt végezve és rendelve, hanem csak a' kívántatik, hogy azt az el-végzet közönséges Törvént, a' *kiseb bizonyító summának felvételével*, valamely személyre, a' Tanuk bizonytételiből ki fejezze és ki mondgya Törvényes Sentenciája által. Pédának okáért; János, avagy, Péter gyilkosságot mivelt, avagy lopot, azért büntetődgyék az meg irot törvény szerént. Néha a' *Hitetlenség belyegiben* még afféle magyarázat sem kívántatik, hanem csak igyencsen igaz-tételnek kel-lenni, a' mint nállunk a' *Szék törésben* szoktak tselekedni.

XI. Kérdés.

E' három emlétet Törvények különböznek egymástól?

Hajol meg gondollyuk, lártatnak igen is különbözni egymástól, az (*comparatio*) Egybe hasonlításnak három gradusa szerint, azokon, tudniillik, vissza menvén: ugymint, *köz; közönségesb; mindeniknél közönségesb.*

A' Polgári Törvény *köz* azoknak, kik egy városban, Tartományban, országban, és Biradalmakban laknak, és azon egy közönséges Törvények s szokások lévén, azzal élnek, mint tulajdon magok Törvényével.

A' Nem-

A' Nemzetek Törvénye *közönsegesb*; tovább terjed, éppen tudniillik, az Emberi nemzetre, tsak; mert noha az Oktalan állatok között is egygyik nagyobb, erősebb, s. kegyetlenb a' másiknál, és azoktól felneke tartnak a' kisebbek és erőtlenebbek: mindazáltal az, kinek kinek a' Nemtől vagy on és a' természetnek erejéből inkább, hogy sem valami köztök való Rendtartásból; kihez képest, tulajdonul nem mondhattuk hogy ő köztök efféle felsőbbség és alsóbság, vagy nagyobb s. kisebb állapotok legyenek; mert ha szinte néha, (mint az Aësofus s. egyéb fabuláiban láttuk) szöllani és mint egy világi rend tartással élni mondatnak is az oktalan állatok, mind az által azok tsak költött dolgok, és az Emberi rendtartásnak hasonlatosságára formált és ki-gondolt Szófia beszédek, és nem valóságos dolgok. Az *Méhekben*, mind az által, tsudállatos a' természetnek ereje, és rendel folyo egygyezése, mivel láttuk hogy ők minden tselekedetekben bizonyos állandó rendet, modót, s. felsőbbiséget is tartnak; a' mint *Virgilius* írásában is olvassuk: Azonképpen az Hangyákban tsudállatos szorgalmatosságot látunk és igyenes rend tartást, eledeleknek megszerzésében és egyéb minden munkájokban is.

Lib. 4.
Georgicorū.

A' *Természet Törvénye* mindeniknél *közönsegesb*, mert nem tsak az Emberek közt, hanem az oktalan állatokkal is, mivel mint szinte az Emberek közt, természet szerint, a' Férfi a' Asszony állattal való társalkodásra s. egygyesülésre született, és alkalmaztatott és a' magzatoknak nemzésére; azonképpen az oktalan állatok között is a' him a' nősténye szokot társalkodni, ki ki az ő neme szerint való tenisztésre, és szaporításra. Az oltoványok penig s. ültetések, ugy mint a' Termő fák, vetemények és füek, mivel nints benne érzékenység s. egy helyből másba sem mehetnek magoktól, és egymással való részeselek s. felekezések sem lehet oly módon: ahhoz képest nem annyira

annyira tartoznak ide az *Erzékeny Természethez* *Törvényéhez*, hanem a' benneket termet nyers és tsirázo, s. száparodásra bimbozo s ki fakado természetnek erejéhez vitettnék, mellyel azok-is, magokhoz hasonló fiatalokat tsiráznak, és uj jóvéseket tsemetéznek; midőn; tudniillik; magához hasonló más uj fakadást és jóvéseket botsátnak, avagy a' magból, mint a' fűek, virágok; vagy a' gyűkérből, avagy le-meczet, és másba oltott ágatskákból, mint a' Termőfák; avagy a' földbe ültetettshomlitott merélekekből és fűrtőkből, mint a' szőlőveszők: Jöllehet még ezekbenn-is némellyet himnek és nősténnek szoktunk mondani, mint a' *Pálmafát*, és *Nadragulyát*, nem úgy azért mintha ők-is tulajdon-képpen feletkezésből szaporítának, hanem csak arra nézve, hogy közel lévén egymáshoz plántálások, hamaréb léfszen mind növények s mind megérések. Kiről olvast Pliniust, és több, *Természete*kről író *Historikusokat*.

XII. Kérdés.

Ez említett három Törvénynek, melyikéhez tartozik a' mi Törvényünk?

Jöllehet,arra nézve,a' mint előbben ez Országnak El-foglalása lett, midőn tudni-illik a' régi Magyarok, előbbenn-is *Atila*, *Christus* születése után 401. esztendővel, 44. esztendők alatt uralkodván; az ő holta után pedig, a' Hét Capitányok, *Arpad*, *Szabolch*, *Kund*, *Léhel*, *Werbőlch*, *Gyula*, és *Urs*. 556. Esztendők forgása alatt, ez országot fegyverrel el foglalák, és határit egyéb Nemzetek és szomszéd tartományok ellen kiterjeszték,erre nézve,a' mint mondtam, a' mi Törvényünk *Nemzetek Törvényéhez* tartoznék; Mindazáltal, minek utánna meg tsendesedvén,a' jozan és tőkélles erköltsők követésére hajlandok kezdének lenni; kiváltképpen a' keretzyén hitet bé vévén, *Szent István király* ideitől fogva, 983. esztendő után,

Után, tisztességes rendtartásokat kezdetek volna tartani, Törvényeket is tsinálnak tulajdon tsak magoknak, mint a' Királyok rendel írott Decretomi meg mutatták. Es Előbenn is *Szent István, László, és Kolomány* Királyok az Keresztényi Isteni Tiszteletnek első Tudományáról adának ki inkább Törvényeket; Az után *Második András, Sigmond, Elő és második Lajos, Elő és Második Mátyás, Megint László, Ferdinand, Maximilian Rudolphus,* és több királyok, ki ki az ő ideinek mi-voltához képest, a' mint az allatta valok erköltséhez illet, az szerént végeztenek és szerzetek Törvényeket. Mellyek a' Polgári Törvényhez láttatnak inkább közelliteni, mind eredetre nézve, mivel jobbára onnat vőttek eredetett, s mind a' ^{2. Tit. 6.} Végezésekre nézve is, minthogy a' miképpen azok a' Császároktól végeztettek és rendeltettek, azon szerint ezek is a' királyoktól s. fejedelmektől erőlttetnek meg, Hasonlatosságára képest is oda láttatik halgatni, mivel igen hasonlatosok a' ^{2. Tit. 3.} Császári Törvényekhez, mert mint szinte azok, azon szerint ezek is *Rendelt és Végezett Törvények:* Melyből e' következik, hog' mivel efféle Törvény nem szokásból ál, hanem az országnak, egyenlő értelméből végeztetik, nem szokásból, hanem végezésből álló Törvénynek kellene neveznünk; a' miképpen az Ország Végezését is közönségesen Ország *Decretomi*nak szoktuk nevezni.

Non Consuetudinatum, Sed Statutarium.
2. Tit. 3. ad finem.

XIII. Kérdés.

Mit soda az Isten törvénye; miből ál; és-honnan mondatik?

Isten Törvényének azt mondgyuk, mellyet *Isten* az ő Testamentomban *Móyses* által adott ki az *Izrael* népének: az *új Testamentomban* pedig a' *Christus* által hirdetett ki mindeneknek idősségekre. A' mellyet pedig mind ebből szükséges következzél, s mind pedig a' Polgári Törvényből jookkal, a' vizsgálko-

necessaria sequela bona ratione.

dások el-igazítására vésznek, s hoznak-bé az Egyházi fejedelmek, ugymint a' Papa, Szent Gyülekezetek, s több Egyházi gondviselők, azt, *ius canonicum*, Egyházi Regulás szent Törvénnek hívjuk: a' *canon* mint egy igazgató, vezető Reguláról, mivel az emberek erköltsét a' lélek idvősségre vezetik és igazgatták. Es ez, három könyvbe foglaltatik: IX. *Gergely és VIII. Bonifacius Decretomos* könyveiben, és V. *Kelemen Papa* Clementinájában, és XXII. *János Papa Törvény* könyveibé. A' *Gratianus Decretoma*-is ide számláltatik, a' ki Barát volt nem Pápa, mellyet a' Szent Atyák Írásból szedégetett őfzve: Es ilyenképpen mind ezeket egygyűvé számlálván, ezekben foglaltatik az *Egyházi Regulás Szent törvény*: mellyet Utollyára a' szentféges XIII. *Gergely Pápa* szorgalmatoson meg-látogatván s-hányván vetvén, a' mint imár ki-botsátotta, a' szerint kel meg maradni minden hű keresztyéneknél.

Legifta.

Jollehet a' *Törvénymagyarázok*, Nagy dolgot szemlélvén a' *Gratianus Decretomiban*; ugymint, *Először* a' Szent Atyákból szedégetett írásokat; *Másodszor*, *Gratianus*nak maga mondását; *Harmadszor* *Palca* név Tanítványának teczését. Negyedszer; a' *Törvény* tudok s-világi fejedelmek végezését, azt tanították, hogy az elsőre nézve mondhattuk csak Egyházi Regulás bé-vőt szent Törvénnek; a' rőlle oda elégitett egyéb *Polgári Törvények*, tsak ugyan *Polgári Törvényeknek* tartatnak. Es így közönséges értelembé véném, természetből ál inkább az Isten Törvénye hogy sem erköltsből, de kiváltképpen természet felet való hűtből. *Isten Törvényének* azért mondgyuk, mert igyenesen az Istenre néz, és a' kik meg tartják azokat *Istenessé*, az az *bodog gá* téfzi. Mely dologról most ez légyen elég: A' ki ezekről többet akar érteni olvassa a' *Szent írás Magyarázóit*, és az *Egyházi Szent Törvények Tudósit*.

Marantha
par 3. de
origine lu-
dicij.

Theológós
&
Canonistas.

XIV.

XIV. Kérdés.

Mitsoda az Igazság, és hányféle?

Mivel mind ezekben az egy *Igazságért*, mely a Törvény dolgainak utolsó czéllya és határa, munkálkodunk és fáradozunk; s azt is tanítok fellyeb, hogy az *Igaz* vagy a Törvény az *Igazságból* jő ki: Lássuk azért magát is az *Igazságot* mi légyen?

Elsőbenn is azért; Jollehet a régi Pogányok, haszontalan Isteni tisztetletnek babonáságától vífeltervén azt mondták, hogy *Astræusnak*, nem amaz Istenek ellen fegyverkedő Titanusok közül valónak, hanem más egy igaz és jámbor fejedelmi embernek leánya volt az *Igazság*, kit az Attya nevéől; avagy inkább az égi Jegyről, *Astræának* neveztenek, ilyen okból, hogy minek utánna az Emberek e földön egymásén kezdének kapdosni s ragadozni, egymást ölni, vágni, üzni, kergetni, vesztetni, fogyni, és végtére mindenek ravassággal, tőkélletlenséggel, Istentelenséggel s hamissággal kezdének fel fordulni; ezt az illetlen fel fordult állapotot látván *Astræa* az *Igazság* az Egekben repült fel a tsillagok közé; kihez képest Isten Afzonnak tartották, a mint Ovidius, verseiben énekli. Leg utol, e földről, az Egekbe *Astræa* repülte.

De mi a Pogányok ki gondolt Találmányit hátra vetvén, (: noha azok is, jozan értelem szerint, nem mindenestől megvetők :) is úgy szollunk az *Igazságról*, mint *erkölcstől álló Jóság*ról; mely kétféle: *Természet szerint való*, mely nem egyéb, hanem Embernek áthatatos szakadatlan tellyes akarattya arra, hogy kinek kinek az ő fajáttját meg adgya, nem úgy mind által hogy azt mindenkor voltaképpen végbe vigye, mivel az mindenkor nem lehet, hanem az tőkélletes belső indulatra nézve, a ki kész mindenkor végbe vinni a mivel tartozik, ha lehetőségében vagyon. *Es végezésből való*, mellyet ugyan Tör-

r. Metam:
Ultima ca-
lestum ter-
ras Astræa
reliquit.

Naturalis.

Legalis.

meg szokot változni; anélkül pedig sem országok sem Nemzetek sokáig békefészes állapotban nem maradhatnak meg.

Másodszor; Az is, hogy valami Igaz légyen, kétképpen lehet, Egy képpen, a' dolognak természetiből, mellyet már Termézet Törvényének mondánk. Másképpen pedig az Emberek közt való végezésből, mely, a' mint már azt is fellyeb meg mondok, nem egyéb, hanem végezésből lőt és ki-adott, avagy

Ius positiv. Szerzett Törvények.

Harmadszor; Az Igazság, Igaz vagy Törvény, és Törvénytudomány között három dologban vagyunk különbég; I. Mert az Igazság erköltsből álló Jóság. Az Igaz vagy Törvény; annak végbe vittele; A' Törvénytudomány, annak az Igaznak vagy Törvénynek értelme és tudománya. II. Az Igazság minden Jóságok között fellyeb való Jo; Az Igaz vagy Törvény középaránt való. A' Törvénytudomány utolsó. III. Az Igazság kinek kinek az ő sajáttyát meg-adgya. Az Agaz Vagy Törvény reá segiti; A' Törvénytudomány arra tanít, miképpen kellesték annak lenni. Es mivel a' Jóságos tselekedeteknek minden Igái és Részei méltóságához képest az egy Igazságra vitettnek, ahhoz képest minden Jóságok az egy Igazság nevével neveztetnek és hivattarnak, a' miképpen Hesiodusnál olvassuk: Egyedül az Igazság minden Jóságokat magában foglal.

Iustitia in se virtutes continet omnes.

Mely dologról, ez alkalmatossággal illendőnek láczik, hogy ama régi Báthori Nemzetben egyedül utol marat Néhai Gross Nyiri Batthori Istvánnak, Eczed vára akkori Örökös Urának, és Ország Birájának, jeles szép mondálat elő hozsam, Nyájas beszédi közt ottan ottan ilyenképpen beszélgetvén; En, ugyan mond, midőn gyermek koromba Oskolába járok vala tudtam jól mitsoda, *Iustitia*, az Igazság de most immár nem tudom; az égbe repülté, a' mint a' régiek monták, vagy havá tévedett nem tudom? Az, az okos és igazság szerető jámbor Ur ember, annyira

annyira panaszkodott az Igazfágnak elveszésén, avagy inkább azon, hogy az embereknek el-fordult gonoszságok miatt az Igazság ennyire el-tapottatott. Mind ezekről olvasd a' *Tripártitum* Elöl-járolását; *Gratiánust*; *Justinianust*, Irásoknak elein.

XV. Kérdés.

A' régi Törvény-tételnek avagy Itéletnek mellyike töröltetett el tellyességgel; és mellyek azok, a' kikkel csak ugyan nem szoktunk élni?

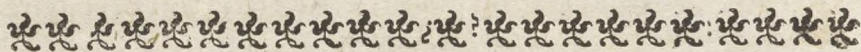
Előbben; e' négy régi Törvény-tételt avagy Itéletnek tellyességgel meg-vetették; ugymint a' *Generalis* vagy Nádor Ispánét. 6. *Matth. art. 1. Et 1. Vlad. art. 35.* A' két személy között való Bajviadalt. 6. *Matth. art. 18. Et 1. Vlad. art. 37. Et. 2. 5. cap. 22.* Az Fel-kiáltott Gyülekezet Törvénytételét. 6. *Matth. art. 2. Et Vlad. art. 36.* Esa' Három rendben Ki-kiáltott Törvény-tételt. 6. *Matth. art. 17. Et 2. Vlad. art. 7.*

Másodszor; E' kettőt nem vetették meg mindenestől, mind az által nem-is élnek vellek; Tudniillik az *Egővasas*, és *Forro vizes* Törvény-tételt, s-nem-is engettetik már hogy továbbá éllyenek vellek, mint annak előtte éltek három Tanubizontság előtt, a' derék Præpostságokban, ugymint a' Posonyiban és Nyitraiban. Sőt az Egy-házi szent Törvények tellyességgel tilalmazzák. 2. *2. 5. cap. 20* Annakokáért a' felséges *Cároly Király, Christus Urunk* születése után. 1309. esztendő táján, mint Isteni tőkéletesb tisztetnek követője s-előmozdítója, efféle pogánysághoz közellítő babonáságot a' Magyarok közül kiakarván irtani, Franczúz országból uj Törvény folyást hozta bé ez országba, mellyel élünk most-is, a' mint fellyeb a' 9. Kérdésben említém.

Hogy pedig értsünk s-tudgyunk valamit azokról is; a' mint arányozzuk azoknak Folyása illyen volt: hogy a' *Peres felek* egymás ellen derék-képpen vetődván; leg utóliára a' Birák előtt, ugymint Ispánok, Ország Birája kitakkor *Christusnak*

hittak, Es valamely vármegye Igaz tévője előtt; onnét osztán
 ugy botsátották az *Tűzes vasra* vagy *Forro vizre*, valamely *Cap-
 talanba*, kiváltképpen a' Váradiba, hogy ott elő hozván az *Egő
 vasat*, a' mellyiket nem sértene-meg, lenne nyertes; a' kit pe-
 nig meg-sértene, az minden abbéli ügyét el-vesztené; avagy
 azoktól meg irtozván mind a' két fél, békélnének-meg. Ez
 mindazáltal tsudálkozásra méltó, hogy sokaknak a' *Tűzes vas*
 nem ártott, hanem sértődés-nélkül maradván, ügyököt meg-
 nyerték: mint ki-teszik abból a' könyvből, kiről a' kilencze-
 dik kérdés-utollyán emlékezém. Ez azokáért most *Elöl-*

jároba legyen elég; Immár az el-kezdet s fel-
 tett Törvény folyáshoz járullynunk közellyeb.

M A S O D I K R E S Z.

Az Idézetről, avagy, a' Reá-hivatalról.

I. Kérdés.

Mitsoda az Idézet, avagy, Reá-hivatal?

Nem egyéb, hanem az *Alperesnek*, Birája eleibe, bizonyos
 napra s-illendő helyre, a' *Felperes* által való törvényes hívása és
Idézése, azon ügynék avagy keresetnek mentegetésére s-maga
 oltalmára, mellyet azon *Felperes* mozdit ellenne; melynek, az
 Ország valamellyik Birájának, *Capitalanra* vagy *Conventre* irott
 levele erejével kel-lenni, *Capitalanbol* vagy *Conventből* ki-
 botsátott hiteles személy vagy bizonyfág, avagy pedig *Itélő
 mester* embere által, kivált-képpen a' *Fiscus* dolgaiban: mely-
 nek környül álló részei e' háromba foglaltatnak kiváltképpen,
 ugymint a' *Személynek*, *Helynek*; *Időnek*, világos fel-jegyzésében;
 mert ha tsak egygyik nem lészen-is ott, le-szál az Idézet. A'

Tit. 26.

Polgári

Polgári Törvényben a' Helyt, s-az Időt ki-hadgyák; hanem tsak a' Személyeket, Ugymint a' Felpereft s- Al-pereft, és a' Birot irják-fel nevezet szerint, és a' Keresfeinek, (a' mit tudni-illikk,) kérés, és a' Törvénnek, (kinek uttya szerint akarja keresni,) magyarázat-tyát; Imez vers szerint:

Ki, kitől, és kik előt, mitsodát, sőt mitsoda Pörrel?

Nem szál-alá te Pered, ha fel-irodezeket.

Quis, quid,
coram quo
Iure petatur,
& à quo,
Rectè com-
positus quis-
que libellus
habet.

2. Tit. 19.

Holot ezeket ved eszedbe; *Elsőször, Hogy most az Idézet, tsak* szintén a' *Capitán* vagy *Conventbéli* Tanu-bizonfág által szo-
kot végbe menni. 1. *Matth. art. 1. 2. Tit 19.* Noha annak előtte
a' *Király s-Nador Ispán* Emberi által-is meg-lehetett. Es most
ann-is a' *Személy-szerént való Idézetet*, a' *Király udvarabéli Deák-
s- Hűtös Notariusok* végbe vihetik, a' minéműek azok kik
Personális uramnál és az *Itélő-Mestereknél* laknak; mind az által
a' kik külön *Birák* Vraimék mellet *Secretariusságot* viselnek
azok által nem lehet. Thot Országbannis *Capitán* és *Bán* em-
bere által tizenötöd napra szokot lenni az *Idézet. Art. 19. An-
ni 1538.* Efféle *Idézetnek* penigh, a' *Terminus* előt legh aláb
tizenötöd nappal kel-lenni. A' rövid pörökben nyoltzad nap-
pal-is megh lehet 3. *Vlad. art. 2.* azonképpen, hogy ha az *Iktá-
tato, vissza-foglalo, Határjáró* és *Kénalo s' intő Levelekben* vala-
mely *Octavas Terminus* vagyon fel-jegyezve, a' melyre tudni-
illik kik az *Idézetnek*, azon *Lévélbe* meg-irt okokból, kel-lenni,
tehát azon *oetávára* rendelt *Innepnek* nyoltzad napjáigh, azon
levelek erejekben maradnak, és a' véllek végbevitt *Igaz-telis*
megh-ál: A' nyoltzad napot mindazáltal az *Innepnek* előtte
kel érteni, nem utánna; mert azon *Terminus* alat mozdított
Pörök, azon *Terminuson* elő nem vétettnek. *Art. 31. Anni. 1550.*

2. Tit. 20 de
quibus infr.
c. 6 §. 2.

Másodszor; Az Idézet és Reá-hivatal közöt ilyen külömbfég
vagyon, hogy *citatio*, *Idézetet*, akár a' *cito*, az az *Bé-idézem*
akár, a' *Cio*, *Hivom*; akár, a' *Cio*, az az *mozdirom* avagy *inditrom*,
hozzuk-ki,

Citatio, &
Evocatio.

Evocatio.

3. Tit. 26.
&c. 27.

hozzuk, ugyis mindeniket magába foglalja, tudni ilik mind az Alperesnek elő-hívását, s'-mind pedig a' Pörnek mozdítását; s'-továbbis terjed hogy sem a' *Reá hivatal*, mivel mind a' Vármegyéken s-inind a' Táblán egy-aránt forogh. A' *Reá-hivatal* penigh nem egyéb, hanem Törvényre valo *Elő-hívás*, a- vagy inkább, *Ki-hívás*, mivel azzal ki szokták hini, a' Vármegyéről az Alperest a' Táblára, vagy a' Király udvarába. Kihez képest a' Táblára néző dolgokrol irott *Decretomokis* a' *Reá-hivatal*rol emlekeznek inkább, hogy sem az *Idézet*ről. Még h a' szokott Törvény Levelek folyásában is *Reá-hivatal* vagy on gyakra b helyen hogy sem *Idézett*.

Andr. 11. art.

2. 1. Vlad.

art. 11. &c.

12. 1. Tit. 9.

Const. vicu.

Anni. 1606.

ad undec. Et

const. Pos.

Anni. 1608.

ad undecim.

Item art. 34.

Anni. 1613.

Simplex pe-

remtorialis.

Insinuatio-

nalis. Admo-

nitoria. In

troductoria.

Reambulatoria.

2. Tit. 18.

Harmadszor; Senki nem tartozik meg felelni, sem törvényt állani senkinek, ha *törvényes képpen* annak modgya szerint nem *Idéztetik*; Kiváltképpen küül az Ország on, ha szinte az Ország h Biráij ő felsége mellett volnának is *Art. 41. Anni. 1536.*

II. Kérdés.

Hány féle szokot lenni az Idézet?

Miképpen a' Kereset avagy ügy, azonképpen az *Idézet-is* fok féle: mert némely *köz Idézet*; némely *baladék nélkül-valo* *Idézet*, melyre törvényt télsnek, vagy mégyen *reá* v agynem a' *kit idéztek*. Némely *Bizonyossá tevő*, vagy *Meg-agyarázo* mivel meg-magyarázza elébbi állapottyát a' Törvénynek. Némely *Intő vagy kénáló*, Némely *Iktatásról-valo*. Némely pedig *Határjárásról-valo Idézet*. tsak hogy ezek az *Idézetben* ne derkak különbözések: azokaért szükitégh a' derekasb közönséges különböztetésit, kiknek egyenlő folyások vagy on, ide irnom.

III. Kérdés.

Azokaért a' Reá-hivatal közönségesen hány féle szokot lenni?

Négy féle: I. *Meg-magyarázso vagy bizonyossá tevő* II. *Köz.*

III. *Akármellyikből allo.* VI. *Es Személy szerint valo.*

Insinuatio-
lis. Simplex.
Verbalis. Per-
sonalis.

A Bizonyos-

A bizonyossá tévő Rövid Reá hivatalnak meg Határozo magyarázattját jöllehet sokult az Irott Törvényekben nem találjuk, mindazáltal a' mint némely Jelekből, és egynéhány helyeken. lévő gyenge magyarázatból arányozzuk, nem egyéb, hanem Oly dolgokban forgo *Reá hivatal*, mellyek rövid Pör-folyással szoktak végbe menni: Ugymint minden *Hatalmok*, még h a' Jofszág dolgaibann is, hogy ha azokban még h *Idő múlás* nem töltt; kár és boszu. tételék, 1. *Vld art. 54.* s. egyéb *ártalamról való ügyek*; és egyéb dolgok is; mellyek noha *köz Reá hivatal* által mozdulnak, mind azáltal szinte olyan rövid Pörrel szakad végek, mint a' *bizonyossá tévő Idézet* által mozdult kereseteknek; minéműck az Zálagokrol, Leány negyedről, Jegyruhákrol, Menyegzői ajándékrol, Adósságrol, kőtésekrol, Aryafiak közt való osztozásról mozdított dolgok, és akár mellyik féltől jelentett *Új Itiletek. 2. Tit. 18.* Es miad ezeknek, a' *Reá hivatal* után, az első *oétávan*, végek szakad; hanem ha némelleyekben, kiváltképpen az Erő-hatalomban, s' a' Jofszágok állapattjában levelek elő *hozása* kívántatnék, de az is tovább nem halad, hanem a' második *oétávan* éppen végének kel szakadni. *6. Math. art 6. C. 19; 1. Vlad. art. 54.*

Bizonyossá tévő, Meg-magyarázo, avay *Meg-jelentő Idézetnek* azért mondgyuk, mert megh-magyarázza és bizonyossá teszi a' *Reá* hivott s-Idézet személyt: Kihez képest hihető, hogy eleintren olyanképpen szokott volt lenni, hogy abban a' fellyeb irott *Rövid Pörnek* modgyát és folyását, a' dolognak bizonyos *magyarázattjával* egygyüt, megh-kellett jelenteni, az Országoknak valamely bizonyos végezésére mutatvā és igazitván. Mint a' *Reá hivo* levelek szokot folyásából is ki teczik a' *Hatalmak* dolgaiban, mellyet mostann is meg-tartunk.

Holot vedd eszedbe; I. Hogy é *Bizonyossá tévő Rea-hivatal*, a' *Haromszor ki-kiáltott régi Törvény* helyet vagyō, az fellyeb

emléket *Articulusban*; 6. *Matth. Art. 17.* a' kötések dolgainak magyarázat módgyán küül: 1. *Vlad. art. 38. Es. 2. Ejusd. art. 2.*

II. Hogy e' *Bizonyossá tévés*, avagy Meg-jelentés, más képpenn is értetik, tudniillik mint egy emlekeztetés képpen, azokra, mellyek az előtt lőttének; mint a' Régi Pörök, mellyekben mind az által még hódoltság nintsen; minek előtte ujjonnan fel állassák, szűklégh képpen a' dolognak megh-jelentése kívántatik, hogy az Alperesek reá-emlekezhesse. *Art. 16. Anni. 1574.* Es a' Pört is a' megholt előbbi Pörösökről szállithassák job módgyával a' Maradvákra.

III. Hogy efféle ügyekben, az emléket *Articulusoknak* s Ország végezésinek tartása szerint, a' *Tilalomnak* s *fegyveres ellenzésnek* a' Táblán né kellene meg engettetni, hanem csak a' le velbeli Igasságok elővirelének, a' *Második oltavára*; kiváltképpen az osztásban, kiből az *Ellen-mondas 1. Tit. 45.* és *Tilalom az Oszto parantsolatnak erejével ki rekednek*; a' *Fegyveres-ellenzés* pedig kün a' vármegyén megh-engettetik. Mostan penigh, némely *szokásból* a' *Tilalmat* megh kezdették engedni, kihez képest, az emléket Ország Törvénye ellen, *Hofzu Pörfolyásra* kételenítettnek menni: és ilyenképpen ezek, a' *Reá hivatalnak* külömbözési mind haszontalanok lesznek, 2. *Tit. 18.* hogy ha mind csak egy aránt valo folyások léfzen. Innet vagyon, hogy *Attya halála után született László Király Decretomában* azt parantsolják, hogy a' *Bizonyossá tévő Reá hivatalok* maradvának meg az ő erejekben. Az mostani végezések szerint is, az együt lévő *Országoknak* azon egy uraságában, birodalmában a' *Tilalom* nem engettetik megh.

Ezzel penigh a' *Tripartitomnak* második részében lévő. 77. *Titulus* nem ellenkezik, holott közönségesen minden ügyekben, a' *Tilalomnak*, ugy láttatik, helye volna; mert, az a' *Titulus* a' *hofzu Pörökről* szól, mellyekbē *hofzu pör folyás* szokott lenni, a' kikbe

a' kibbēa' *Tilalō*, s. Fegyveres ellenzés meg lehet; a' rövid pörököl penigh kik bizonyosá-téves által mozdulnak ott emlekezet nintsen, 4. *Vlad. art. 15.* mert a' mint már meg hallok, azo kot kűlön szakasztották, és mindē Törvénybéli orvoságokat azokbol ki rekesztettek; mert egyéb képpen mind magok természetē s. mind az országh végezté ellen, egy *očtáván* végek nem szakadna; Kihez képest nem egyéb okbol rekesztették volt ki a' mi eleink az *Ozto levelekből* a' *Tilalmat*; a' *Repulsiot* pedig a' Vármegyén, akkor mindgyárt meg engedték, hanem hogy annakutánna a' *Táblán* ne lenne helyek: a' mint a' *Quadripartitom-is* tartya; 2. *Tit. 14.* Lásd aláb. 2. K. s. Réfzb.

Második, Reá hivatal Köz; mely tsak az olyan ügyekben szokot lenni, kiknek négy *očtáván* szakad végek: tovább pedig annál sem levelek előhozása, még a' szokott terhevél-is, sem egyéb dologh, nem halaszt hatya. 1. *Vlad. art. 54. Et. 6. Mátt art. 19.* (Jolehet, az utolsó négy *Terminuson* valo folyással most né élnek.) Ezek pedig olyanok szoktak lenni, mellyek kinalás avagy *Intés* avagy egyébképpen valo *Köz Reá hivatal* vagy penigh *Iktatás*, *viszszafoglalás* és *Határ-járás* által mozdittatnak. 2. *Tit. 18.* Es ezt szoktuk hoszu *Pörfolyásnak* nevezni. 2. *Tit. 71.* *Köz idézetnek*, avagy *Reá hivatalnak* azért mondgyuk, mert tsak *köz* módon, minden afféle *Pörfolyásnak* magyarázartya-nélkül szokott lenni, az Országh törvénye szerint. noha a' *Quadripart. 3. Tit. 66.* azon vagyon, hogy ezek-is, tsak azon egy *Reá hivatal* után, mingyart azon első *Terminuson* elővétefsenek, hogy tudni-illik az Alperes felellyen-megh mindgyárt, és Rövid mod szerint szakadgyon vége, s. Igaztételre-is botsáttatás: ne kenszerittek az felperes olyan meszére nyult *Pörfolyásnak* miatta, *Isteni s-Emberi Igaságnak* bántodásával, tellyes életében Igaságától el-maradni.

Harmadik, utralis, az az *Akarmellyekből álló Idézet*, vagy *Reá hivatal*;

vatal; Midőn tudni-illik valaki *Menedékre*, vagy *Írásbéli Szavatoságra*, avagy valakinél akár titkon s akár nyilván eltartott levelekre idéztetik, akár mellyik Reá-hivatallal. Es ez ilyen Idézetnek egy *Terminuson* mindenkor vége szakad, ot tudni-illik, ahol azon dolognak derekáról forogha' Pör. 2. *Tit. 18. utralisnak Akármellyikből állomak* azért mondgyuk, mert szabadságodba vagyom, a' mondott két Idézetnek mellyikével akár szólni: mivel mindenikben, ezaránt, azon *Rövid Törvény* folyásnak kel meg-tartatni.

IV Kérdés.

A' személy szerint valo Idézet mitsoda?

Midőn valaki mástól akár johiriben nevében gyalázatos szóval, akár veréssel, akár sebhetéssel, akár penigh Attyafiának, vagy hozzá tartozónak halálával megh bántodván, mind Köz s mind *Rövid oktávok* s mind *Országgyűlési* alatt, azon megh bántodott félnek panaszára, a' rendelt Biro, affélét tselekedő személt, udvari vagy Tábla hűtős Notárirusfi által, maga eleibe, szemtől szembe hívattya és idézteti. *Személy szerint valo Idézetnek* azért mondgyuk, mert az Alperest szemtől szembe magát kel-idézni és nem egyéb embere által.

It vedd eszedbe. I. Hogy efféle személy szerint valo Idézet megh-lehett, a' Zálagos Jofzágokrol valo keresetekbenn-is, midőn a' felperes maga vagy Prokátora által a' Zálagos levéllel egygyüt a' Zálagnak sommáját, a' nevezet *Gyűlések, Terminusok, oktávok* alatt az Birák eleibe elő viszi és elő mutattya. II. Az *prohibicio.* Személy szerint valo *El-tiltás-is*, valamely Jofzághnak méltatlanul vagy hatalommal valo eltarasáért azonképpen meg-lehet, hogy ha mind *Tiltos. Tiltot fél*, nem Prokátorok által, hanem magok személyek szerint a' Birák előtt jelen vadnak. 2. *Tit. 20.* III. Ennek a' *személy szerint valo Idézetnek* még a' Rendküül valo *Törvények Terminusán-is* helye vagyom, a' Fejedelem uti

delem uti levele mellet valo járásra nézve, melynek itt-is szintén mint a' többiben megh kel tartatni: Jollehet a' Decretumbéli irás aszt nem láttatik bé foglalni, mivel talám nem-is éltek abban az üdőben annyira véle, mint most már élnek, efféle ügyeknek és kereseteknek bő voltak miat. sőt ugyan illetlen dolog-is volna, ha c' méltóságtól megh fosztatnék, mivel az illik minden féle Törvényekhez, hogy a' békeesség, és tsendesség a' tisztelességgel egygút sérelemnélkül meg-maradgyanak, mivel az Emberek ezek által maradhatnak békeességben és egymás szeretetben.

V. Kérdés

Mivel a' Fejedelem levele mellet valo járásnak bántodása, ehez a' személy szerint valo Idézethez tartozik; annak minémü tulajdonsági vannak?

Ez a' három: *Elsőben*: eszt azokról a' személyekről s-hozzok tartozó marhákról kel-érteni, kik avagy fejedelem levelével, az Ország Gyűlésére; avagy ugyan tsak ki hirdetés által hivattatnak a' *Rövid és Köz oétávás Törvényekre*; avagy pedigh egyéb képpen levén oda dolgok, a' *Gyűlésen* avagy *oétáván* léteken megh háborittatnak, 2. *Tit. 20. Et. 6. Vlad. art. 12.* vagy személyekben, vagy nállok lévő marhájokban. Másoknak eszt sem személyekről sem márhájokrol nem kel érteni.

Másodszor: Noha a' *Tripartitum*, az emlétett helyen, 2. *Tit. 20.* közönségesen aszt tartya, hogy ez *Idézetnek*, szoval valo gyalázatért, vagy erőhatalomért kellesték lenni; mind azáltal tulajdon-képpen, efféle járatbeli megh bántodás, a' tselekedettel valo hatalmon értetik inkább, hogy sem a' szoval valo gyalázat tételé; A' mint erről ugyan Törvény-is volt 1610. esztendőbē, *Posonban*, *Palugyai Gáspár* dolgában *Balásza Sigmond* ellen; holot *Balásza* uramat, efféle dologhban történt szoval valo megh-bántodásért, *Palugyai Gáspár* ellen a' Törvény megh-

nem súlyosította; Ennek pedig oka ez, mert illetlen dolognak láratnék, efféle szoval való megh sértésért ha valakit fein jofzágán itilnének; mivel sem a' *Tisztelesség dolgában*, sem a' *szék-törésben* az nem szokot lenni.

Harmadszor, az *Idézet*, akár mingyárt azon *Terminus* alatt legyen megh, udvari vagy *Tábla Deáki* által; akár penigh az után *Capitan* vagy *Convent* által, avagy bátor *Itilő mester* által; mind az által mindenkor minden rendkűl elő vetetnek, mint szintén az egyéb akár mely gyűlés alatt történt dolgok. Es most már regi szokásból a' *kérdőre vót* dolgok között szoktak meg-láttatni; Noha a' regi Törvény szerint mingyárt azon *Terminus* alatt affélékben törvént mondhattanak. 6. *Vlad. art. 12.*

VI. Kérdés

Efféle Idézettel mozdult ügyekben, a' Tilalom és Fegyveres ellenzés meg-engettetneké?

Sokak között erről nem kitsiny viszátkodás vagyon; mivel nemelleyek azt állattyák hogy nem kel meg engedni; s. okát is adgyák, mert efféle Idézet által, ez illyen ügyeknek magános szabadságok vagyon, hogy tudni illik az Alperes személy szerint idéztesék, és harmad nap meg-is tartozzék felelni mindgyárt: sőt eleintén mingyárt azon helyen effélékben törvént mondottanak, 6. *Vlad. art. 14* nem hogy még a' *Tilalomnak* ez-fegyveres ellenzésnek hoszu őrizkedésével az Időt nyujtanák, és négy *Terminus*ra, avagy többre-is a' pört vontatt-nák. Ellenben azt vitattyák némelleyek, hogh megh kel engedni; a' mint ugyan láttam-is a' Berény *familianak* zállagos Pöriben, vizkeleti Thamás ellen, és Petendi Gáspárné Rajki Eva Aszony Kőlked nevű falurol való dolgában-is, a' Zrini urak ellen, hogy megh engették; mely, a' Törvényeknek által hágása s-meghevésztegetése inkább, hogy sem a' *Decretomnak* meg-jobbitása vagy meg-tartása: holott afféle Zállagos Jofzágokat

gokat *oétává*kravalo Idézet által-is, mingyárt azon első *oétávan*, azaz, tsak egy *oétávan* megh szokták itilni, *6. Matth. art. 25. Et. 1. vlad. art. 65. Et. 1. Tit. 60.* Az mostani *végezések*bő penigh az ország erről ennél-is rövidgyeb *pör folyást* végezett. *art. 62. Anni. 1568.* mivel az ő küüll-is az igaz vérek a' miat nagy két rendbéli illetléniséget s-boszut szenvednének, mert az idő alatt való hasznát és jóvedelmét afféle jofzágnak el-vesztenék, s-fok ideig-is kellene káros várakozásban lenniük, melyet jo lelki ismeret szerint el kellene távoztatni. *2. Tit. 80.* Es bizonyára soha senki az Törvényeket semtanulhattya voltaképpő megh, hogy ha ilyen képpen az országh törvénye mellől el-menvén, tsak egy néhány ember elméjét követtyük. Annak okáért sem *Tilalomnak* sem *fegyveres ellenzésnek* efféle ügyekben; annál inkább a' személy szerint való Idézetben, az első értelem szerint nem kellene meg-engedterni; Ennek pedig egyéb dolgokbann-is azon szerint kel-meg tartatni, mivel ez *személy szerint való Idézetre* nézve, minden efféle *keresetek* egyenlők és egy természetűek, és ezokon mingyárt azon egy *oétávan*, az *Sentenczia* levelet-is ki-kellene adni, minden *tilalom* és *fegyveres ellenzés* ellen: hanem ha a' levelek elővételeit halasztanak a' második *oétávára*, melyre megh kel adni az *Haladékot*.

Holot eszt-is megh kel indnunk, hogy ha az *Alperes* avagy a' *meg-kénáls. Intetett* fél, efféle Zállagos keresetekben nyilván való világos feleletet téstzen, hogy ő néki arról *Donatioja*, avagy más levele vagyon, és nem mondgya közönséges szoval, hogy ő néki arról jo igasága vagyon, tehát nem ádnak néki időt a' levél elő hozásfra, hanem a' *Donatit* elő kel adni mingyárt, és az szerint Törvényének-is kel lenni. Illyen Törvénye lőn Heitei Andrasné *Vas Borbála* Afzonnak, Nemzetes *Karvai* Orle Miklos ellen. 1612. esztendőben *Pofonban*.

VII. Kérdés

Az Őt Esetekben mitsoda Pör-folyás vagyon?

Sok féle és bizonytalan volt, a' mint arányozzuk, eleiről fogva. mert eleintén, mind az *ő*t Esetek, kik *nagyob hatalomnak-is* mondatnak, s-mind egyéb minden *kiszeb hatalomrol* valo keresetek, az *oetavakon* avagy a' Rövid Törvényeken forgottanak. De mint hogy az aprob szerő érteketlen Nemesséket, a' hatalmasbak s-gazdagbak háborgatni kezdék, ahöz képest, *László* Király ideiben 1498. esztendőben, aszt végezék, hogy egy általlában, minden *oetavák* s-Rövid pörök küül, Király ō felsége által láttatnának s-iriltetnének-megh, akár hol lenne-is ō felsége: megh-jelentevén a' panaszt akárki ellen-is az ō-Felsége parantsolattya által, Cáptalanra vagy Conntentre szollo *Exhibitoria* levél mellet: személy szerént, valahol találták, lako helyekről-is réa idézték ō felsége személye eleiben, azon Parantsolatba megirt bizonyos napra, a' helynek távol vagy közel létéhez képest, mindē továbbá halogatásnélkül. Kik ha személyek szerint réa mentek, s-magokat megh menthették; jól eset dolgok: de ha réa nem mentek: vagy ha réa mentek-is, de magokat megnem menthették (a' Törvénynek mind azáltal uttyát s-folyását mindenkor megh tartván,) fejek-sminden Jofszágok, marhájok s-Jovok vesztésén marattak. 3. vlad. art. 8. & 6. Matth. art. 15. Es Albert király *Decretomábann-is* hasonlot találunk; art. 30. Annak utánna megint arra hozák, hogy Rövid Törvénnyel igazodnának el. art. 25. *Anni 1563.* A' mint már a' hetedik kérdésbenn-is megh-mondok az Első Részében.

Most viszontagh hátra hagyván mind a' *László* király végzetését, s-mind az 1563. esztendői *Articulusz*, mind derék s-mind rövid *oetavakö*, egy-aránt elővettnek, oda tévén imezrekeszték, *Quia autem huiusmodi novi actus potentiarii &c.* az az. Mi-
vel penigh

vel penigh effélé ujonnan akárkiktől eset hatalmak dolgár, az *Articulusok* tartása szerint (*Anni. 1527. art. 5.*) a' Táblán magunk, a' több országai rendelt Biráival együtt, a' Reá hivatalnak utánna Tizenötöd nappal elő vészük és meg-irillyük, &c. *Styl.* Es né harmincz kettődik napra, mint a' *Tripartitum* mondgya. 1. *Tit. 33.* Nem-is szinte minden szakadásnélkül, mint az említett 1527. esztendei Ötödik *Articulus* tartya; Es jollehet közönseges képpen minden hatalomrol valo *kerefetek* bizonyossá tévő *Idézet* által indittatnak, a' mint a' *Neg yedik kérdésben* feljegyzők], és a' *Tripartitum*-is nyilván tanítja, 2. *Tit. 71. circa medium*: mindazáltal mivel ezekben-is az *öt Esetekben* a' köz vallatás meg-engettetik, *juxta 1. vlad. art. 56.* izükség hogy az egygyen kívül azoknak más *Terminussis* adassék, mely szinte annyi, mint ha az másodikon levéleit vinné. elő. Kiről tekints-megh aláb, 5. *Kérd. Kilenczedik Részében*; és a' *hetediket* az *ötödik Részében*. Es azokban a' *Prokátort* meg-hihatnié; lásd aláb 25. *K.* a' *nyolcsadik Részben*, a' vége felé.

VIII. Kérdés.

*Mi kívántatik szűkség-képpen az Hatalomért
valo Idézetben?*

Elsőbben ezek a' czikelyek kívántatnak; *Assumptis secum* &c. az az, *Felvévén maga mellé*: mely annak jelen létét jelenti, a' ki maga mellé másokat fel-vőtt. *Missis & destinatis* &c. azaz *El-küldvén*, és *el-rendelvén*, mellyel, az *El-küldőnek* házánál létét értyük az történet szerint esett dolgokban; az szántszándékkal valokban penigh távol létét-is: mert a' hagyás, parantsolás azokrol-is érterik, a' kik jelen nintsenek. *Másodszor* ezeknek-is ot kel-lenni *In & Ad*: az az, *Reá*, és *Oda*, mely tsikelyekkel, mind annak a' ki másokat maga mellé vészén, s-mind azoknak a' kik reá küldetnek, s-mind penigh annak, a' ki más parantsolattyá-bolts elekedi, reá valo meneteleket, és azon helyben jelenlé-

teket jegyzi. Mellyek hogy ha a' keresetből ki-maradnak, le-szál a' Pör. 2. Tit. 82.

Holot vedd eszedbe. I. Hogy az *Afzonyok* a' hatalomért akkor Idéztetnek reá, midőn a' *Hatalom*, mellyért idéztetnek, magok személyére nézendő Jóságokban esik, és midőn gyermekek *Tutorágát* viselik: azon kívül nem, hanem helyettek a' Férjek avagy urok idéztetnek. 4. vlad. art. 14. Egyéb dolgokban őket is közönfészesen reá-idézik. II. A' *clausulával* való Idézet, mely egy értelemmel s akarattal szokot volt kelni, immár elromlott, és sem feletégek, sem Annyok, fiok, Nénnyek, hugok a' Nemesséknek, nem idéztetnek' 6. Matth. art. 13. Et 1. vlad. art. 58. hanem ha ahoz, a' miről idéztetnek, egyenlő Igaságok vagyon. III. A' *Tisztviselők*, a' Hatalomért, azon *Tisztiből* idéztetnek, melyben a' hatalmat tselekedik, és ha el-érik, ugyan azon Tiszt alatt való Jokból kel mind a' *Perest* s mind a' *Bírot* meg-elégíteni, a' magok részéről. Az Tisztartókat penigh, az urok, hogy ha nem az ő hágyományokból esett a' hatalom, megh foghatták, mind addigh míg eleget téfsznek. 2. Tit. 48. Es az uroknak hűttel kel magokat menteni, ha azt állatták ellenek, hogy az ő parantsolattokból lett a' hatalom: és a' kárrol magokébol eleget tevén, az után azt a' Tisztviselőkön megvehetik. 1. vlad art. 24. Az mint alább-is megh fogjuk mondani 27. Kérd. a'. 9. Részben.

IX. Kérdés.

A' ki valakit idézni akar, mit kel tselekedni elsőben?

Meg keljöl hánni vetni magában, s-végére kel menni, az a' dologh avagy *Kereset*, mellyet más ellen akar indítani, [a' Pörnek avagy keresetnek, Első részében 8. kérdésben mondot kívülmbőzése szerint,] mellyik *Bírohoz* tartozik. Es végére mennén, mennyen oda a' *Bírájához* avagy *Itélő mesteréhez*, és a' dolgot volta képpen adgya elqibe, és azon *Cáptalanra* vagy *Convén-*
tre, ki-

tre, kinek járásában lakik, vegyen tőle Idéző avagy Reá hívolevelet, és a' *Cáptalan* vagy *Conventbéli* személy által idéztetse; Az utā az Idézetről vegyen *Relatoriát*, mellyet arra a' Törvény Napra kire az Idézet lőtt, magánál tartson és őrizzen-megh szorgalmazaton.

It tanuld-meg ezt-is, hogy az Idéző levélnek *Mását* a' *Cáptalanból* és *Conventből* parantsolatnélkül-is ki kel adni: *art. 58. anni 1550.* Jollehet most már ezt ilyen képpen szokták magyarázni, hogy a' köz Idézeteknek *Mását*, az Idézetbe *Prefigalt* idő után-is, azaz, tizenötöd nap után-is egész esztendő forgása alatt ki kel adni parantsolat nélkül-is; de az el-telvén, avagy midőn a' Felperes főképpen a' Tilalomban, az Ok-levelet, még ki nem vőtte volna, külföldben ki nem adgyák, hanem fejedelem parantsolatnyára: a' mint az Idéző levélnek folyása-is meg-mutattya.

X. Kérdés.

Miképpen és honnat kel az Idézetnek avagy Reá-hivatalnak lenni?

Közfőnégesen szemtől-sembe szokot lenni, hogy ha az idézendőt személye szerint találhattyák; ha pedig úgy nem talállyák, házától, és szokott lako helyéről-is idéztetik. Mind-azáltal ha valaki vagy *Pénzt* nem akarna fel-venni, vagy *Zálagot* viszá csesztetni, avagy *Jegy ruhát*, *Leány Negyedét*, *Menyegzői ajándékot* fel venni nem akarna; az ollyant, né személye szerint, nem is házától kel-idézni, (: mert úgy diáján maradna az Alperes ellen:) hanem örökös vagy *Zálagos* Jóságából, ha vagon, ha pedig nintsen, házától-is idézherni. *2. Tit. 24.*

It vedd eszedbe: Hogy néha, (: a' mint már gyakorta történik:) midőn a' *Cáptalan* sem magát az Idézendőt, sem penigh hozzá tartozóit nem találhattya, s házához-is az Idézendőnek bēnébottsáttatik; olykor a' kapuján avagy ajtaján keresztet von

ván, avagy egyéb bizonyos Jelt tsinálván, s. annak utánna az szerint vivén válsz rolla, helyes lészzen az Idézet; mert nem az Idézőtől, hanem magától az Idézendőtől s. hozzá tartozótól lett a' fogyatkozás, ki miat az Idézet, egyéb képpen végbe nem mehetett.

XI. Kérdés.

Az Idézetet, és annak Rélatoriáját minémű okokból szállithatták-le?

Abbol hogy ha nem úgy írják a' mint kellene: fel nem jegyzvén az Idézett személynek, a' mint tsak im most mondok, *Helyet*: avagy az *Időt*, és *Személyt*, mikor, hol, és ki által lett az Idézet; felné írják. Holott ezst. is *tarts elmédbe*, hogy efféle Idézet vagy Reáhivatal tsak szintén azok által szokott lenni, a' kik miéink, s. hozzánk tartozok, avagy hatalmunk alatt vannak, ugymint *házunk népe*, *szolgánk*, *szolgálóink*, *Jobbágyink*, *Sellyérink*, és egyéb velünk együtt lakok által, kiktől, tud illik, efféle Idézet nélkül értésünkre avagy tuttunkra lehet; mert különben, hogy ha idegenek s. nem hozzánk tartozok, még ha vér szerint való atyánk fia által lenne is, nem lészzen semmi ereje. A' *Helynek* is pedigh arra illendőnek és alkalmazónak kel. lenni; mert Szentegyházban, vagy egyéb szent helyen, Imátságna, predikácziának, Misének helyén, nem engettetik. megh az Idézet: a' mint Eperjelt egy Nemes aszont a' Templomban idézvén, és az után abbol fogált tsinálván, leszálla az Idézet; mivel a' szent helyek, oltalomra s. menedékre valok inkább, a' benne lévő Isteni tiszteletért: a' mint a' *Szent László Decretomában* megláthatni, *lib. 3. cap. 4. & 5.* és a' Kolomány Királyában. *lib. 1. cap. 84.* ahol noha megh büntetődnek ugyan, mind azáltal könnyeb büntetéssel hogy sem külső helyen. Jollehet a' *Polgári Törvény-Tudok*, és *Decius* is a' Szentegyházba lévő Idézetet helybe hadgyák; mely az *Christus Urunk* Sentenciájával le-

jával ellenkedik: mivel ő szent felsége a' pénz váltokat, s-egyéb kálmárokat, kufárokat és kereskedőket a' Templomból kiűzé. *Luce. 19. Matt. 21.* Szent *Agoston*-is azt írja, Az Imádkozó helyen, ugymond, senki egyebet ne mivellyen, hanem azt tsak, a' mi végre építettett, és ahonnét vött nevezetet is magának. Ideiről penigh az Idézetnek lásd alább a' 12. kérdést, a' negyedik Részében.

HARMADIK RÉSZ.

De Proclamatione.

A' szollitásról.

I. Kérdés.

Mit kel mivelni a' Felperesnek, előjövén a' Törvényes

Ötávák ideje?

Azon Itilő mesterrel, a' kitől az Idéző levelet vötte volt, ugyan azon Idéző levélre, avagy annak Rélátoriájára, s-egyéb levelekre is, kik arról szólnak, miben állott volt meg utolszor a' Pör, írása reá *Keresetinek* sommáját, és abból osztán szollitássa ugy az Alperest, hogy a' Biro írása avagy levele mutattassék-megh mindeneknek. 4. vlad. art. 5. Azon Itilő mesterrel mondom, nem annyira személyére, mert az gyakorra változik, mint Tisztire nézve, mely állandó és halhatatlan szokot lenni. Es hogy ha az utolbszori peresnek nemzetiséget az elsőre kel-felvinni; avagy az első pör kezdőről az utolsóra kel szallítani a' pör, azokat szorgalmazatosan fel kel jegyeztetni, hogy annak utánna a' Pör a' miat le ne száljon. Mint ide alább is az ötödik kérdésben meg-tekintthered.

II. Kérdés.

A' mely Törvénybéli Jegyzések levélbe nintsenek foglalva, azok felől mitsoda értelemben lehetünk, és új pör folyást azokkal

indithatunk-e?

Sokan

Sokan efféle *Jegyzéseket*, haszontalanoknak, és továbbára
femmire kellőknek mondgyák lenni. Ellenbe ismét sokan,
nem szinte általlyába mondgyák haszontalanoknak, hanem
választást résznek, és a' mely *Jegyzések* a' felperefnek *köz fogá-*
sírol vannak irva, azokat hátra vetik; a' mellyek penigh a' *Ke-*
resetnek avagy *ügynek* valóságát és érdemit illetik, ugymint,
hogy ha a' *Keretnek* s-derék egybe-feleleteknek modgyáról s-
rendiről jegyeztettek, vagy pedig arrol, miben állor-megh
utolszor a' Pör, mitsoda törvént töttek, s-minémű *Senten-*
ciát mondottak felölle, és miképpen botsátották *köz rúdom-*
ányra, avagy a' Hűnek le-tételire, s-mint csesztették *Táblára*,
avagy egyéb minémű dologban szakadot-megh a' Pör; hogy
ha, a' mint mondám, effélékről vagy on az *Jegyzés*, és néta-
tsak ugyan valami oly akadály miat nem írhattak derék leve-
let rolla, ez illyen *Jegyzéseket* nem tartják haszontalanoknak;
hanem meghlévén magyarázva az *Jegyzésben*, eleiről fogva,
az utolsó sentenciáigh, medigh alá szállott, avagy a' mely kár-
ban utolszor megh állott a' Pör, azt tartják, ez illyenből tsi-
nálhatnak *Pör felállato* levelet. A' mint eszt ugyan helybe is ha-
gyák, *Kassa városának* Pöriben, *Szilvás ujfalvi* némely nemef-
sek ellen, *Eperjesi oótavan 1611.* esztendőben, mind a' *Táblán*
s-mind *Palatinus V.* előtt: mivel rész szerint az *Ember* halál
dolgából *Palatinus* uram eleibe appellálták volt, rész szerint
pedigh, a' menyiben az *Iktatást* megnem engették, hanem az
iktatando *Joszágot* hatalmasul elfoglalták volt, annyiból *köz*
zudákozásra botsátották volt; még is mindazáltal semmi derék
levél arrol nem volt irva közel husz esztendeigh: nem is vol-
na, ugy mondnak, illendő, azon dolgot annyiszor ujjobban elő
számlálni, és azzal időt vontatni; avagy, egy ortal már törvény
szerint el-igazodott dologra kétséget hozni, és az előbbi *Biro-*
nak is hitelt nemadni: kiváltképpen midőn nyilván ki-ismer-
szik hogy

szik hogy azon Biro keze-irása rajta, és az Jegyzések folyása is nem irkált, firkált, vakarczalt, és idegen kéz által is nem motorkoltatott-megh.

Melyben eszt kel főképpen *Eszünkbe vennünk*, hogy midőn effélékben *Párt* kér az Alperes; tegyen tudománt a' *Felperes* Prokátora, hogy ő minden efféle Jegyzéseket *Mására* kért-nek akar tudni, és arról, az ő részére, bizonságul levelet is ké-ván hogy adgyanak.

Ez ilyen dolgokrol valo *Fogásokat* szabad-e nem-e kérdőre venni, lásd aláb nyoltsadik *Részében* a' *Hatodik kérdést*. Mind a-zonáltal jobb mindenkor efféle *Jegyzéseket* a' szokot forma sze-rint, a' Birotol levélbe ki-venni, mivel efféle Jegyzések kön-nyen el-tévedhetnek, s el-is szakadozhatnak, és a' Törvény-benn is nem adhatni mindenkor bátorfágos hiteltt effélék-nek; és jollehet gyakorta a' dolognak valósága és érdeme fel-találtatik bennük, mindazáltal, hogy ha az, a' mint mondók, ki talált valámiképpen maradni, a' *Pör* le szál, és oda megyen vi-sza, ahol el-kezdetődöt volt: A' mint Szamoborrol valo *Pör*-ben meg-is történt, Groff Erdődi Támásné Anna Mária dol-gában, a' *Fiscus* ellen. 1591. esztendőben. Még a' Biro levelé-ben is, a' rögzőt szokás szerint, mindenkor *levelekről* va-gyon emlékezet nem *Jegyzésekről*: midőn így irják; Némi némő le-veleknek tartása szerint. &c. Annak okáért efféle Jegyzéseket mindenkor szokott forma szerint valo levélbe kel-kivenni a' Birotol.

III Kérdés.

Efféle Pör kezdő Biro-levelében, az utolsó pör kezdőről kellé alá-hozni mindenkor a' Pört a' jelen-valo utolsó Fel Pörőfre?

Közönféges szokás szerint, a' mostani Törvény-tudok vé-lekedése aszt tartya, hogy úgy kel-lenni: Mindazáltal ha szin-te az első pör kezdőről szállitják is alá néha, meg magyaráz-ván aszt.

ván azt is, kiken forgot középbe, az sem árt sem használ, a' Pörnek folyására nézve semmit is; hanem tsak mint valami Historiának elő beszéllését, bősülnetnek okáért, és a' nemzetségnek tekintetiért szokták oda tenni; mint szinte a' *Fassiókban* és *Prokátor levelekben* is, a' Nemzettségnek eredetis-hofzu rendit gyakorta fel szokták jegyezni. Ha péniglen az utolsót vagy középső pereseket ki hadgyák, efféle alá szállítás helyes nem, léssen, és a' miat a' Biro levele is erőtlenné léssen, s-le szál. Ilyen Törvény lön az ő *Fellege Tábláján* az Eperjesi *otláván*, Bánfi Clára Alszony dolgában Homonnai István ellen, 1611 *eszendőben*.

Holott *meg-tanullyuk*. *Elsőben*; Hogy ha annak előtte a' Pört alá szállították volt az közélb lévő személyre, s-folyásba a' dologh nem indult, vagy azért, hogy az időalat, az a' személy meg-talált halni, vagy penigh egyéb képpen el allott mellőlle, olykor az elsőről kezdhetik az alá szállítást, más Terminuson. *Másodszor*; Hogy a' keresetnek efféle alá hozása, avagy az első Pörkezdőnek halála miat szokot lenni Maradváira, vérségre nézve; avagy *vétel* által az Idegenekre is, midőn pénz, vagy egyéb akarmi uton jutnak hozzá.

IV. Kérdés.

A' Pör-Kezdő Biro levele mitsoda?

Az, a' kiből az *Alperes*, az Itilő mester által, ki előt a' dolog forogh, *megh-szollittatik*, a' véghe, hogy az *Felperes* keresetire megh-felüllyen; melyben az Nemzettségnek rendel alá hozását, és a' keresetnek is az utolsó pörősről a' jelen valora, alá-szállítását, s-utolsó folyását is, a' mibe megh állott volt a' dolog megh kel magyarázni, arról irott levelek által.

V. Kérdés.

Efféle Pör kezdő Biro levele el-romolhate, és mikor?

Igen is el-

Igenis el-romolhat s-lefzálhat, kiyáltképpen három okból.
Első. Hogyha, a' mint mondok, az Nemzetiség alá szállását s-jövéjét, az utolsó pörösről a' jelen valora, jól meg-nem írják.
Második; hogy ha azonképpen a' keresetnek utolsó folyása világoson meg-nem magyaráztatik, és a' miata' mostani-is nem veheteti jó eredetett; *Harmadik.* Hogyha a' keresetnek alá szállitáiára, midőn főképpen pénzel vagy egyéb képpen jutott valaki hozzá, nem léssen jól megh magyarázva.

VI. Kérdés.

*Mitsoda tulajdonsága vagyon az ilyen Pör fel állato
 Biro levélnek?*

Ez tudni illik, hogy minden Keresetekben s-azoknak minden folyásiban valahol azok találatnak, a' Törvény előtt, mindenknek még a' bírágok le-tételének-is előtte, szabad azok ellen vetekedni, és fogátokartenni: mert a' terhek vagy Bírágok le-tétele után, vagy ha eléb egyébről térsen vetélkedést, azt tartják felőlle, hogy már azokat az Alperes jóváhatta, s-rováb nem-is engettetik, hogy azokra vissza térhessen.

VII. Kérdés.

Mitsoda a' Szollitás, és miképpen szokott lenni?

Nem egyéb, hanem a' Törvényekre rendelt *octavák* idein, az első naptól fogva, a' huszonkilenczedik napig, az ország Birája, vagy Itilő mestere által, ki előt az kereset forog, a' Szék háznak Tornáczában, az Alperesnek az elő állásra, felszóval való hívása, nyilván és mindenk láttára, két orakordél után; elsőbben négyen, az után három egymásután való Törvényes köz napokon; Holot ezt *Eszedbe vegyed*, hogy az huszonkilenczedik nap után megszűnik a' szollitás, mert azonkűl, ha az utolsó tizen-egy Napok alatt a' *Reá nem jöveteles Senziákat* ki nem adnák, tsak fűtbe kellene mennick.

VIII. Kérdés.

Hányféle a Szollitás?

Háromféle; *Első* midőn, a' mint csak most mondtam, Réá nem jő, s. nem-is felel senki. *Második*: mellyet a' *Máffára* vételre való Szollitásnak idein, az Alperes réa nem jövetelért, a' székház Ajtaja előtt ki-kiáltunk; és ezt így nevezük: *Proclamatio prima extradata*. *Harmadik* szollitás a' *Máffára* vétel után szokott lenni, elő álván ugyan vagy maga vagy Prokátora által; csak hogy midőn meg kellene felelni, akkor nem ál elő; s. ezt is a' Székház ajtaja előtt kiáltják ki, és ezt így mondjuk. *Proclamatio secunda extradata*. Némeltyek penig csak így nevezik: *Mágános első szollitás*. *Máffára nem vételért másod szollitás*. *Máffára vétel után a' nem felelésért harmad szollitás*. az az. *Prima simplex proclamata*. *Secunda, ad non Par, extradata*. *Tertia Post par, aa nullam responsionem, Adjudicata*.

Ahol ezt *Tartselmédbe*: I. Hogy az *Első* szollításra való *Sententiát* Itilő mester uramék kiadhattyák a' Törvényes székházon küüll-is, meg lévén előbben a' Szollitás kün a' Székház Tornácában. A' két utolsó Szollításra pedig a' Székből kel ki adni a' *Sententiát*, ahol a' mint mondtam, még is szollitják. II. Hogy efféle *Sententiáknak*, kivált-képpen a' derekas pörökben, kikben a' dolognak vége szakatta forog, nem egy, hanem több Itilő mesterek vetik kezük irását alája, és az ablakonn-is értelmess-világos szokkal szokták ki-jelenteni. *Matth. art. 20. 1. Vlad. art. 69. Et. 4. Ejsdem, art. 12.* Ide aláb pedig lásd a' *Második Kérdést* kilenczedik Részében.

IX. Kérdés.

Miképpen szokták az Alperest fel-jegyezni, midőn a' szollitásnak idein elő nem ál?

Imez czikellel: *Nemo* az az. *Senki*, hozzá tévén imez számláló igiket-is

Nemo primo, item tertio, & quarto.

lalo igiket is: *Előbben, Másodszor, Harmadszor, Negyedszer,* a' négy első Napon, de azután *következőkőn*, mindenkor csak három Napon.

X. Kérdés.

Ebben a' szollításban a' Ben-tiltás miképpen szokot lenni, midőn az Alperes elő nem al?

Az első három napon, ha azon napon éla' Ben-tiltással, terehnélkül szokott lenni; A' negyediken pedig Három forint terehvel. Az után következő napokon, mindenkor két két nap, terehnélkül: Harmadikon terehvel. Holot ezt jegyezd-meg, Hogy a' *Reá-nem-jöveteles Sententia levelet* Tized-nap első ki nem kel adni, hogy az alata' Peresek érkezhessenek reá, és a' Sententiát a' szokot terehvel tilthassák ben. *Art. 39.*

Anni 1545.

XI. Kérdés.

Ezek után való napokon, avagy a' Pör folyásában, Ben-tilthat-nie mind hármat, és mitsoda terehvel?

A' két első azon nap, terehnélkül, az után Tiz nap alatt, szokot terehvel tilthattya-ben, s-az Sententia levél árrának, (mellyet nétalám az alata meg irtak) meg fizetésevel, mert a' mint a' Törvénykező köz nép szokot szollani, *Ben-hált már az Itilőmesternél.* Tized nap múlva pedig levél által, az az, Tilto levél ereivel álhat eleibe, oly *Captalan Vagy Convent* által kinek járásában lakik, avagy csak találtatik a' felperes. kikben noha az Alperes a' meg irtt *Sententia* levelet magához vészi; mind az által vissza térvén az eleire, párt vészen mind abban s-mind a' *Pör-indito* levélben. A' harmadik ezen formán nem romolhat el, sem pedig Eltiltással sem álhatni ellene, hanem igaz tételre mégyen, kinek *Fegyveres ellenzéssel* szoktak eleibe állani, mind azért, hogy már azt harmadszor az közönséges szokás

fem engedi meg, s-mind pedig azért-is hogy az Másfára vételbenn is jelen volt, és ilyenképpen a' ki azon *Terminus* alatt jelölte vagy on, nem engettetik, hogy Tilalommal élhesse. *Lásd. 5.*

Rész. 1. Kérd.
Rész: 1. Kérd.

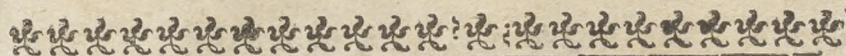
XII. Kérdés.

*A' Káptalanok vagy Conventek által El-tiltott Sententiák-
nak Terhét, avagy azoknak is, a' ki et mindgyárt
Ben-tiltnak, miképpen szokták le-tenni?*

A' mely *Sententiát* mindgyárt *Ben-tiltnak*, annak Terhét mindgyárt a' ki kiáltás idein minden haladéknélkül le-ke-tenni. A' mellyet pénig *Tilto* levél erejével tartoztatnak meg, az *Elő Levátán* meg felelvén az Alperes, ilyen-képpen. *Depo-nit hodie* az az, *Ma-le tést*. A' másodikon hozzá tévén *Per so-tum*, azon második *Levátán*, és azon napon, egészen az terhet le-ke-tenni minden haladéknélkül. E' szerint lőn Törvénye ujfaluú Andráshnak Nyitra Vármegyében lévő egy Erdeknek el-foglalásáért, Nyitrai Píspék Uram ellen, *Posonban* az ő Fel-sége *Tábláján*. 1612. *esztendőben*: Jollehet sokaknak véleke-dése szerint, mint hogy a' *Tilto* fel, arra ajánlya magát *Tilto* leve-lebe, hogy kész a' terhet le-tenni, ahöz képest, le-is kellene tenni mindgyárt, annyival inkább, hogy a' *Tilto* levélben *uj-ite-let-is* vagy on, melynek minden egyéb dolgok elő, az *Elő* *elővén* elő-ke-ke-teni. 1. *Vlad. art. 12.*

It ezt is *tanold meg*: Hogy e' *Sententiáknak* terhe Tizen-két forintot tést, mellyet levél árrának is szoktak nevezni Az *Ben-tiltásnak* pedig terhe, mind annyi háromforintot tést, valamennyin vannak az *El-maratt* izemélyek.

NEGYEDIK

NEGYEDIK RESZE.

A' Mássára vételről; Törvényes fogásokrol, avagy Ellen-
vetésekről, és azokból osztán a' Pörnek Le-szállá-
sáról, Továbbra-halasztásáról, avagy ugyan
El-romlásáról-is.

I. Kérdés.

A' Mássára-vétel mitsoda?

Nem egyéb, hanem a' Keresetnek, és egyéb Törvény szinire
elő hozot minden leveleknek, Ország Törvénye s-szokása
szerint, az Alperes által egyszeri Mássára kérése, s- meg is adá-
sa, a' végre, hogy abból értes-tanullya meg, mit számlált
ellene a' felperes, és ahoz-képest tudgya magát oltalmazni
ellene. *Art. 56. Anni. 1550.*

Holot *Ved eszedbe.* 1. Hogy a' Keresetnek tsak egyszer szok-
ták Mássát adni. *Citatoproximo Art. II.* Hogy az jelen valo leve-
leken olyan levelek értettnek tsak, kik a' kereset utolsó álla-
pattjáról vannak írva, a' minémő az Idéző vagy *Reá hivó levél:*
annak felette *Tilalomról, Ellenzésről, Új iuletről, Közvallatásról,*
Hitnek le vételéről, Iktatás ellen monda/sról, s-egyéb ezekhez hason-
ló dolgokrol írott levelek; kikből osztán a' Pör indító Biro-
levelét szokták meg tsinálni.

II. Kérdés.

*A' Törvény székben, Kérik mássát minden elő ho-
zott Leveleknek?*

Gyakorta nem kérik mindeniknek Mássát, hanem tsak az-
okaak a' kiket előb mondánk. Egyéb leveleket, ha kívánta-
tik meg tekinthetni az Iulő Mester szálafán. Kihez képest

cszin legyen az Alperes, és úgy kérjen Mássát, s-úgy tekintse meg az elő hoztakot, hogy többször azokat Mássára nem kérheti, s-meg sem tekintheti.

It ved eszedbe. Ha az Alpereseknek valamellyike vagy meghalna, vagy egyéb-képpen el állana mellőle, és ahozképest annak részéről-is a' Pőra' másokra szállittatnék, tsak szinte a' Keresetnek alá szállításáról kérhet mássát, de egyeből nem; mert immár az előtelébbi Alperes társával Mássára vőtte volt, s-ahoz képest az ország Törvénye szerint, nem szokták s-nem is tartoznak két uttal mássát adni.

III. Kérdés.

A' Privilegiomokban. az az ki-vált magán valo szabad levelekben szoktaké Mássát adni.

Nem; hanemha tsak valami részében, a' menyiben tudni-illik határossát, avagy osztozo Attyasát illetné. Azonképp az Mássának Mássát sem szoktak adni; példának okáért, ha valaki a' kérdőre vőtt dolgot Mássából akarná meg láttatni, és a' kérdőre vivő fél a' Mássának Mássát kérné, nem adatik meg neki, hanemha melyéket avagy oldalaslag tsak, hogy a' ravaország és tsalárdság ne láttassék neki többet szolgálni, hogy sem a' másnak a' Törvény és igazság. Efféle szabad levelekben pedig azt kel jól meg-vizsgálni ha Törvény szerint költeké és az ország végezése mellé vervén, azokkal egyezneké, nemé, a' a' minta' *Tripartitum* második Részében, *Tit. 14. 17.* arrol elégedendő irás vagyon.

IV. kérdés.

A' Mássakérésben mit kel tselekedni a' Felperesnek: és ellenbe mit az Alperesnek?

Azt tudni-illik, hogy valaminémű levelekkel és levélbéli czközőkkel, keresetinek állatására az egész Pőrfoltábā akar élni,
az Alperes

az Alperes ellen, mind azoknak *Máffával* kínálja meg; hogy annak utánna a' Pör folyásában azoknak *Máffára* kérésével az időt hijában véle el ne mulattassa, avagy keresetitől-is ne marasza hátra. Az Alperes pedig, tsak hogy inkább el szaladhasson, nem kér *Máffát* minden afféle levelekben, hogy ha mind elő nem adgya a' Felperes s-meg nem kínálja véle, hogy *Máffára* vegye. Holot minden levelekben, első tekintettel azt kel meg látni, Törvényes képpen költeké; minden szükséges czikeleket meg rázogatvan benne, a' mint tsak fellyebb említők. Annak utánna egyéb fogásokra s-ellenvetésekre kel menni, a' mint majd következik.

V. Kérdés.

A Máffát hány képpen szokták ki kérni, és ki adni.

Két képpen; *Törvény szerint; és mellyékest avagy oldalaslag. Törvény szerint*, midőn a' Biro meg itéli a' Máffa adást, jöendő bizonyos nappal együt, minden akkori felelet nélkül. *Oldalasslag*, avagy *Mellyékest*, midőn meg itéli ugyan a' Máffa adást, de úgy hogy azzal egygyüt, mint egy oldalasslag vagy mellyékest meg is tartozzék felelni mindgyarást. Mind kettőt hitelesen szokták ki adni a' Biro perseti alát; *passim*.

VI. Kérdés.

A ki-vött Máffából, meg-leheté hogy azon Máffát le-szállítsák?

Meg-lehet, hogyha nem egyaránt lészén irva a' derék levéllel, és a' Törvényben a' Biro előt őszve olvasván, valami oly külömbség találtatik benne: kívált-képpen ha az Biro is Deákinak kordéra való írásokat ő maga meg nem menti: ki, mind az által azokat mindgyárt magához vízza kérvén, az olyan fogyatkozást helybe szokta állatni; mellyet szabadon meg is tselekedhetik, hogyha történetből esetnek találtatik. *art. 24.*

Anni.

Anni. 1566. Sőt a' Cáptalan s. Conventekből kiadot válsz-leveleket is, ha mi vétek vagy fogyatkozás találhatik benne, meg jobbitathatni és helyre állathatni, midőn észében vévén a' Peres, hogy abból néki kára következhetik, a' Szék szinén, minek előtte a' Biráktól meg rostáltnak, azoknak meg jobbitására ki-kéredzik. *Stylus.*

VII. Kérdés.

A' Máffát kezéhez vévén, mit keltselkedni az Alpereseknek?

Ottan immár maga oltalmazásához kel kezdeni: Elsőb- benn is valamely *Ellenvetés* által, Az *üdönck*, *Helynek* és *Személyeknek* le-írásában esett valamely fogyatkozásból, és egyéb külö-képpen lévő illetleniségekből is: Avagy tellyességgel meg mentvén magát a' felperes Keresetitől a' pörnek le-szállításával, avagy a' meddig illik időt vontatván, avagy végtére a' Keresetnek derekára meg felelvén.

VIII. Kérdés.

A' Fogás avagy Ellen-vetés, mitsoda, és bányféle?

A' Keresetnek valamely környűl álló szükséges czikeliben az Alperes által találatott fogyatkozás, kivált-képpen az *Időnek*, *Helynek*, és *Személynek* állapotjában, és minek előtte a' Keresetnek derekára meg-felelné, az Felperes ellen maga oltalmára tett ellen-vetés. Es ezt köz-képpen, két félének mondgyák. Egygyik köz-fogás vagy *Ellenvetés*, mellyel a' Kereset le-szál tsak. A' másik *El-ronto* avagy, *El-vesztő Ellenvetés* vagy *Fogás*, melly a' Keresetet tellyességgel el-veszti és *El-rontya*, az az, anyira fel-fordítja és nyakát szakasztja, hogy az után felnem állathatgyák. Három félének is mondhatgyák, ugymint, *Le-szállito*, *El-halasztó*, *El-rontó Ellenvetéseknek*, *Fogásoknak*.

IX. Kérdés.

IX. Kérdés.

Az Idézô levelekben s-azok Relatoriaiban mit kel leg-inkább meg-tekinteni; s-azok ellen Fogást, vagy Ellenzést miképpen kel-tenni?

E' négy dologott. *Elsôt: A' Keresetnek elő számlálását, ahol így kezdik el. Qualiter circa: Másodot: Azon Keresetnek befejezését, ahol azt magyarázzák-meg, mitsoda Igassággal s-mi moddal akara' Felperes az Alperes ellen kereskedni, mely fokképpen szokott lenni. Holot nétalám az Alperes Ellenvetés által valo mentséget talál magának, hogy azzal a' Törvénnyel s-moddal nem tartozik néki meg felelni. Harmadikot; az Idézetben valo Parantsolást, ahol így kezdik: Pro eo &c. Harmadikat, a' Bizonyossá tételt, ahol ezt írják, Certifican, nihi lominus. Eötödiket, az Idézettről valo Válasz-tételt, ot, ahol így kezdik-el: Quomodo ipse &c.*

Mind ezekben azt a' modot kel-követni, hogy utol kezd-
vén vissza mennyen, a' közellyeb valora, mert meg felelvén
mindgyárt a' Keresetre, a' többinek engedni láttatik, s-meg-
sem engettetik, hogy az után azokra vissza térjen. Annaku-
tánna a' fellyeb említett dolgokat, ugymint az Időnek, Helynek,
Személyeknek környűl álló részeit, mikor, hol és kik által lett az
Idézet, minden pontomokban meg-kejlol vizsgálni, hánni
vetni; Végtére, ugyan ezen dolgokat, meg-kejlátni, meg-
vadnaké világoson írva, vagy pedig ki maradt valamellyik
belőlle. Utoljára, Meg-lehet azokat egymással öszve-is vetni,
illeneké öszve, s-hasonloké egymáshoz vagy nem, példának
okáért, H-gyha a' Keresetben külömbet mondana hogy sem
a' Parantsolásába; és a' Relatoriabann-is egyébről tenne választ,
mely külömbfélg vagy igyenetlenségmiat avagy az Idézetnek
és arról valo válasznak, avagy a' Parantsolatnak, avagy pedig
a' Kereset-

a' Keresetnek le-kel szállani: Egyebet-is ha mit találhat, kivel a' Kereset le-szállítására alkalmatosságot vehett, tekintellye jól meg.

X. Kérdés.

A Pörnek le-szállításamitsoda?

Elébbi állapotára vissza térése, a' Pörösöknek sem oda sem ide nem itilvén semmit-is. Jollehet láttam némely dologban külömbet-is, mely efféle illetlen fondamentombol indítván, mái nap sem szakadhat vége: Mellyet semmi-képpen nem kel-bé vennünk, mert egy illetlen dologból, ortan ezér illetlenség szokot következni. Es effélé *le-szállitot Pört* viszont a' Felperes ujjab Idézettel fel-állithattya, mindazáltal oly okkal, hogy arról végyen bizontság levelet, ne foghassák szembe, hogy azon egy dologban kétszeri Idézettel patvarosul kereskednék. *passim.*

XI. Kérdés.

Mind egygyé a' Pörnek Le-tétele a' Le-szállítással?

Deposito &
condescen-
sio.

Nem, mert a' *Le-szállítás* abbol szokot lenni, midőn az Alperes oly fogást és ellenvetést téstzen, kire nézve, a' Törvénnek itileti szerint, a' Pörnek semmié kel-lenni, minden terehnélkül. *A' le-tétel* pedig akkor lészzen, midőn az Felperes, valami fogyatkozást vévén esziben, szabad akarattya szerint, *le-hadgya* Pört, a' szokott hatforint terehvel, (melynek két része a' Biraké, harmada az Alperese.) hogy a' miat méltatlan kereseten ne maradjon. Ennek pedig első uttal kel-lenni, minck előtte a' Pör tovább indul, és vallatások, s-levélbéli Igasságok elő nem kelnek. *art. 23. Anni 1547.* Es ehez kel magunkat tartanunk inkább, hogy sem a' *Tripartitum* (2. Tit. 83.) írásához, mely azt mondgya, hogy a' Pörnek hoszu folyása után, köz vallatásoknak, leveleknek s-levélbéli eszközöknek elő kelésük után-is, tsak szintén a' végő Sentenciának előtte, a' *le-tétel* min-

tel mindenkor meg lehet; mert már a' szokás-is ebből inkább közellit az Ország közönséges végezéséhez, hogy sem a' Decretombéli iráshoz.

Holot ezeket *Tarts emlékezetben*; I. Hogy az Idéző levél, hát könyű Gira terehvel tétetik-le a' Táblán; mely ugyan annyi forintot téssen: A' vármegyén pedig tsak három forintal. *Szylus*. II. Hogyha valami birfágot, vagy a' *Reá nem jövetelért*, vagy *fegyveres ellenzésért*, avagy *Prokátor meg-hívásért* annak előtte fel-talált venni azon Keresetben, annak utánna a' Pörnek le-tétele nem engettetik-meg, még a' Sentenciának ki mondása előtt-is. 2. *Tit. 83*. Azokáért job el-lenni afféle Birfágok fel-vételenélkül; és ha szinte afféle esnék-is, a' Birák kezénél kel-hadni; a' prokátor-is penig annyiból várjon inkább a' Pörössétől elégrételt- hogy sem néki affélével kárt tégyen: Mely dologrol lásd aláb *Eötödik Részében a' 22. kérdést*. III. Meg lehet a' *Le-tétel* mind Szék szinin, s-mind azon küüll-is, meg tartván annak modgyát és rendit, az az meg-igirván a' Terchnek le-tételit, mikor a' Törvény elcibe fog kelni.

XII. Kérdés.

Mi okból szokott lenni a' Pörnek Le-szállítása?

Kettőből kivált-képpen: *Előbben*, Hogyha az Időt, Helyet és személyt jól meg nem magyarázzák, avagy ugyan el hadgyák. 2. *Tit. 26*. *Másod*: Hogy ha a' Kereset avagy a' *Bírot*, avagy a' *Helyet*, *Terminust*, és néha a' *Felpereft*-is nem illeti. Ide számlálhattjuk az *Innepeket*-is, kik *Decretalis napoknak*-is nevezternek: *Lib. 1. S. Ladislai Regis. Cap. 38*.

Holot, *Vedd-eszedbe*, *Előben*, hogy ha tsak az Idézer léssen *Innep napon*, aval a' Kereset nem szól-le; de ha akkor Törvények szolgáltatnak, általlyába le-szokott szállani; mivel az *Innepeken* valo Törvény szolgáltatást, mind az Egy-házi Szent

Törvények, s. mind a' Világi végeztések tilalmazzák a' mint, *Dist. 2. de Consecr. cap. 1. & seq. Item. 15. Q. 4.* Es Szent László Királynak fellyeb emlétet Decretomából is ki-teszik. *Má-jodszor:* Hogy e' *Decretom* értetik a' több Innepekről is, melyek noha ot elő számlálva nintsenek, mivel avagy az után rendelte az Anya-Szent-egyház, avagy abban az időben nem tartottak Decretalis napoknak; mind az-által következő időben meg kezdvén az Emberek azokonn is a' Törvény-tételektől magokat fogni, hoszu ideig valo ditsiretes jó szokásból, méltán ezek is azok közé számlálthatnak. *2. Tit. 2.* A' mely Innepek nevezet szerént ezek; Kis karátson; Sz: Pál fordulása; Sz: Mátyás Apaſtal; Sz: Gergely Pápa; Gyümölt-olto Bodog Afzony. Ur Napja; Sarios Bodog Afzony; Szűz Sz: Margit Afzony és Mártyr; Apaſtalok el-özlása; Szent Mária Magdolina; Sz: Anna Afzony; Sz: János nyaka vágása; Sz: Erſebet; Sz: Katalin szűz és Mártyr; Bodog Afzony Fogántatása: és ezen Sz: László Királynak Innepe: utollyára pedig az egész Nagy Hét is kivált-képpen-valo áitatóffágbol.

Ezenképpen voltak régentén a' Romaiaknál is, *Faſti & Ne-faſti dies*, Szabad, és Nem szabad napok. *Szabad nap* a' volt, mellyen a' *Pratornak* imez három igit *Do, dico, addico* (szabad volt ki-mondani, midőn az Adoffokot, azok kezekbe atrák, a' kiknek adoffok voltak, hogy mind életek halálok szabadlá-gokba lenne, hanem volna honnat adoffágokat meg-adniok. De mi nállunk külömben vagyon. *3. Tit. 28. Es ide aláb. 27. K. 9. Réfz.* Nem-szabad nap pedig a' volt, mellyen azon három igit nem volt szabad ki-kiáltani. Kiről Ovidius. *1. Faſtor.*

Ille Neſaſtus erit, perquem Tria verba ſilentur;

Faſtus erit perquem lege licebit agi.

mellyet én Magyar verſre igit fordítottam:

Nem-sza-

Nem szabad az a Nap, mellyen nem szólnak három szót:

De szabad, a' mellyen üzheted a' Pereket.

Mind azáltal, ha ebben a' *Prator* vétni talált, abbéli vét két *Marcus Terentius Varro lib. 5. De Lingva Latina*, meg-külömbözteti, így szólván; Hogyha tudatlanságból találta azokat kimondani, és valakit fel-szabadítván mondotta, Tisztulo áldozattal menekedik ki belőlle; ha pedig tudva tselekkette, kétkedder, úgy mond, *Q. Mutius*, hogy meg-tisztulhasson belőlle: menyivel inkább tehát most, a' ki lelki-ismeret ellen meg-szegi a Törvényt, érdemes a' büntetésre? Erre nézve tselekkette *Cajus Flavius* is, az *Aedilis Curulis*nak Iro Deákja, Urunk születése előtt 303. esztendővel, hogy a' Piacz körül e'-féle Szabad napokat fel-jegyezte, a' végre, hogy az emberek tudnák, mikor volna szabad Törvénykedni. *Livius*. Mely nállunk nem kívántatik, mivel e'-féle Innep napokat, kiket már Decretáliásoknak is mondánk, a' Kalendáriomban, és Sz: László Királynak emlétet Decretomában könnyen fel-találhattyuk.

XIII. Kérdés.

*Mitsoda az Incompetentia, az az: a' Helynek avagy
Bironak a' Törvény-tételre való alkalmatlansága
és illetlensége.*

Nem egyéb, hanem, a' Törvény szolgáltatásra való méltóságnak és hatalomnak fogvatkozása és elégtelensége; mely miat, avagy a' Felperes a' Keresettől, avagy a' Biro vetterik-hátra a' Törvény mondástól; avagy pedig az Idő és Hely rekesztetik ki, melyben a' mozdított dolgot akarták keresni.

XIV. Kérdés.

E'-féle Incompetentiák miképpen különböznek, a' Keresetnek Le-szállításától?

Ebben különböznek, hogy az *Incompetentiák* a' Kereset
tellyes

tellyes mi-voltán kívül vannak, és csak másunnan kívül vetik oda magokat; a' Le-szállítás pedig a' Dolognak természetes belső mi-voltából vagyon, és ugyan Ország Törvénye szerént vétetett-bé. 2. Tit. 26. Jollehet közönséges-képpen már most mind kettőt őszve zavarják, e' három körül-állo dolgoknak, ugymint a' helynek, Időnek, és Személynek mi-voltokra nézve.

XV. Kérdés.

Az Incompetenciák közül melyiket kel elsőbben elő-venni?

Elsőbben a' Biro ellen valót; mertha egyébben valamiben a' Biro Törvényrételit el-várod, láttatol immár őtet helybe hadni, és azután könnyen hátra nem verheted, a' mint *Maránth*: mondgya *par. 6. de Appell*: N. 26. Azért mindenkor és mindeneknek előtte tégy Tudománt, hogy Tudomány-tételnélkül, ne láttassál csak általlyába mindeneket helybe hagyni, hanem hogy szabad légyen néked-is mindenekről, annak helyin s-Idcin ha kívántatik disputálnod és Ellen-vetésekert tenned.

XVI. kérdés.

Leheté valaha, hogy a' Felperes az ő Keresetiben, avagy Judicialisában, az az, Pör mozdító Biro Levelében valamely szókót kivethessen, avagy meg-változtathasson?

Meg-lehet; de azért csak általlyába, nem; hanem a' dolog tellyes értelmének helybe kel-maradni; az-is pedig Bírósággal lehet-meg; és abban az Alperesnek ha kévénnya, a' Törvényből Máffát-is adnak. Mind az-által ha valamely Alperes csak köz-képpen marad-ki a' Keresetből, vagy Judicialis-ból, annak jobbitása meg-engettetik Bíróság és Máffa-adásnélkül-is.

XVII.

XVII. Kérdés.

A Keresetnek Idejét mivel vontattathatták és halasztathatták más időre.

Ezekel: Midőn a' Mássára vételről az Alperest meg nem intik; a' mint már a' 4. Kérd. meg-mondottuk. A' Pap Uraknak esztendő forgása alatt engettetett Haladékal. 2. Tit. 50. Azonképpen az Arvák-is az olyan ügyekben, mellyek árvaságok idein indittattak. 1. Tit. 129. Az Eözvegyek ellen való Keresetek-is függőbe állanak esztendő forgása alatt, a' végre, hogy az alatt meg-holt férjeket bánatos könyvezéssel gyászolják. Haladékok vagy az azoknak-is hon nem létek miat, kiknek Ország Végezése szerént engettetett Haladék; úgy-mint a' kik Ország határin kívül, Táborban, avagy egyéb Fejedelem vagy Ország szolgáltyában vagy Követségben vannak; avagy bizonyos időben, többekkel egygyüt hadba menvén, Tábori állapotban foglalatoskodnak. Ezek-közül, mind az-által, ha valamellyikkel nem jól élne valaki, nyelv váltáson marad érette. 6. Matth. art. 6. & 1. Vlad. art. 71. holot a' Könyv szélyin lás több helyeket-is.

Egyéb dolgok miat-is adatik néha a' Továbbra való Halasztás; úgy-mint Nagy ár-vizek miat: súlyos betegség miat: és néha Lova betegsége miatt-is, hogyha másra szert nem tehet: Annak felette El-halad aval-is, ha kit a' Latrok vagy Ellenségi el-fognak, meg-sebhetnek, meg-fosztanak, avagy meg-ölnék; tsak hogy efféle mentiségét hiteffe-el illendő-képpen. 2. Tit. 59. Es oda aláb 4. Kérd. 10. Rész: Továbbra halad néha valakinek, hon lévő fogtságával-is; mivel a' Foglyok holtak gyanánt tartatnak. Ellenség kezében lévő Fogtságról olvasd aláb. 22. Kérd. Országos Gyűlések idein-is sem a' Táblán, sem a' Szent Széken, sem a' Vármegyéken a' Törvények nem folynak. 6.

Vlad.

Vlad. art. 12. Azon-képpen Aratás és Szüret idein a' Törvények meg-fszoktak állani. *art. 20. Anni 1553.*

Hadi időkben-is halgatásban vannak a' Pörlekedések; *art. 10. Ladisl. Posthumi. & art. 78. anni 1596. Item. art. 46. anni 1599.* Mellyet régentén, ez Ige által (*Dormió*) *Alusom*, szokták volt jelenteni: a' mint iffiab *Scipio Africanus* idejében, Születés előtt 146. esztendővel mondgyák vala; *Dormiánt hodie leges:* az az; Aludgyanak most a' Törvények: mivel az ő Capirányfágában a' Romaiak a' Hadakozásokban foglalatoskottak inkább, hogy sem az Törvények szolgáltatásában. Azon-képpen *Juvenalis*, 98. esztendő táján Urunk születésének, Julius Császár halála után 141. esztendőben a' Julius Törvényét, ki általa a' Házasfág-törőknek kel vala büntetődniek, ilyen szoval kiáltotta: *Ubi nunc Lex Julia, dormis?* Hol vagy most Julius Törvénye, aluszol?

Ennek-felette *Időre s. Seriesre* nézve-is marad egy Pör hátráb a' másnál. *Időre nézve*, azért mert minden Kereseteknek, az Ország végezése szerént, Idejekhez képest, az az, az Idézettől fogvást való Régiségekhez-képest kel elő-kelniek. *Art. 51. Anni. 1550. & 4. Vlad. art. 3.* mert nem illik, hogy az ujonnan indult Pörök meg-előzzék a' Régieket. *Seriesre* az az *Rendre* vagy *Szerre járásra* nézve azért, hogy Egy-féle ügyet, más felével ne zavarjanak öszve; se pedig az egyenlőköt meg-előzve, egyiket a' másiknál előb ne vigyék-elő, hanem ki-ki az ő tulajdon szerin és rendin maradgyon-meg, nem lévén ezaránt semmi tekintet sem a' Birákra sem egyéb Személyekre. Azokaért Előbbben a' derék dolgok kellyenek-elő; azok után az aláb valok; az az; leg-először-is a' Jóság dolgainak, (jollehet e' szokást némellyek nem jóvallyák) az után az öt Effeteknek; harmad rendbe egyéb Hatalomrol való Kereseteknek adaffék szer;

szer: Kihez képest jobb e' mi mostani rend-tartásunk a' Törvények elő véreliben, hogy sem elein volt a' Régieknél, kik valami edényből avagy vederből ki-vont sors vagy nyil szerint vötrék elő a' Törvényeket, mint *Budens* tanitrya, in *Pandectis*. Innet vagyon *Virgilius*nal is imez vers;

Nec verò hæ sine sorte data, sine Vindice Sedes: az az

E' sints Rend-nélkül a' Szék nap, sem pedig Sors-kül.

Ezekkel pedig a' Pör le nem szál, hanem tsak az ő tulajdon *Ideire és Rendire* vettetik hátra. Azokáért, ottan mindgyárt, mi helyen hallod hogy a' Törvényes Széken meg-szollitnak, az emlétet utolsó két *Incompetentiat* vedd elő oltalmadra.

XVIII. Kérdés.

Mitsoda dolgokkal romolugy el a' Kereset, hogy soha továbbá talpra ne állhasson; és az Idő-mulás is mitsoda?

E' kettővel, úgy mint az Idő-mulással és *Patvarral* úgy el-romol és fel fordul a' Kereset, hogy többé fel nem állathatni; kik köz-képpen már *El-ronto* avagy *Fel-fordito* vagy *Meg-fojto Ellen-vetéseknek Fogásoknak* mondatnak: mivel a' mely ügyben találtnak, azt tellyességgel fel-forditják és meg-fojtják. Az Idő-mulatást pedig némelyek oly *Ellen-vetésnek* mondgyák, mely a' Törvénytől határozottatott idő bé-teléséből áll, kivel a' Fel-peres Keresetti el-romol.

Prescriptione & Calumnia.
Exceptiones Peremptoriae.

A' mi Tripartitumunk szerént pedig, az Idő-mulás a' Törvénytől rendeltetett idő szerint való határnak bé-teltyesedése, a' jóságoknak Törvény szerint való mind meg-tartására, s mind meg-keresésére. 1. *Tit. 78.* az az: Az Idő-mulás oly határa a' Törvénytől rendeltetett időnek, mely alatt szabad valamely Jóságot mind magánál meg-tartani valakinek s mind mástól meg-keresni; mert valaki annyi idő alatt valamely jóságot bé-

K

keségesen

kefégesen bir, időt tölt benne, az az, tellyes Igazságot szerez magának annak bírására: a' más fél pedig, a' ki nétalám valami igazságát reméllette volna hozzá, halgatásával azt tellyesféggel elveszti. Es illyen-képpen tudván vagy remélvén valaki, hogy valamely jóságban időt töltött, *Idő-mulásra* fogh, melynek bé-telését ha meg-bizonyíthatja, meg-menekedik a' felperes Keresetiről: Ha pedig az *Idő-mulás* nem bizonyodik meg, ottan mindgyárt oda vész annak dolga, a' ki az idő-mulást forgattya és a' Fel-peresé létizen a' győzelelem. *1. Tit. 78. & 2. Tit. 12.* mert mint hogy tsak az idő-mulásnak erejével akarja Igazságát állatni abbā, meg-fogyatkozvan, nints már egyéb erőssége, mellyel gyámolítsa magát. Azokáért okkal-s-gondolkodva kel *Idő-mulásra* fogni, mert a' ki arra fog, a' Felperes Keresetét jóvá hadgya, hanem az által tsak azt állattya, mi-okon nem álhat-meg a' Kereset.

XIX. Kérdés.

Minémű dolgokban forogh az Idő-mulás?

Minden-némű el adot, foglalt, és akarmi uton el-idegenitet jóságokban; Király Igazságára nézve száz esztendőre telvén-bé; Az Egy-házi jóságokban negyvenre; a' Nemességekben harmintz ketőre. A' Várasziak közt elein tizen-két esztendőre; most penig esztendő-s-egy nap forgása alatt telik-el. *3. Tit. 15.* Az hatalmak dolgaiban-is harmintz-két esztendőre forog-el az idő-mulás. *1. Tit. 78.*

XX. Kérdés.

Az Idő-mulás el-távoztatásában lehet-e valami orvosság?

Litia motio. Lehet, avagy *Pör-mozdítás* által, avagy Tilalom és Tudomány-tévő level erejével, melynek hiteles személyek előtt, bizonyos helyről kel kelni, és azt mikor kívántatik, a' Törvényben elő-kelet mutatni: Mivel a' *Pör-mozdítás*-is harmintz-két esztendőre

esztendő foglal-bé, és ha az alat nem keresik, az után, az em-
léret Tilalom ereivel kel fel-állatni. 1. *Tit. 79.* és nem általlyába
tsak, mint a' *Textus* látratik jelenteni, mivel ugy soha nem tel-
nék bé; mely mind a' maga természetivel, s-mind az ország vé-
gezésivel ellenkednék, mellyek az idő-mulásnak sokat tulaly-
donítanak: A' *Pörlekedéseknek* sem lenne ugy vége soha, mely
nagy illetlenség volna.

A' Várasfiak pedig, hogy ha az Idő mulást el akarják kerülni,
tehát azon naptól fogva, mellyen a' Tilalom volt, a' Tilalom
napját is oda számlálván, vizont minden második esztendő
s-egy nap forgása alat Tilalmat tegyenek; 3. *Tit. 15.* Hasonlo-
képpen az Egy-házi s- királyi Igazság is, mind a' jóságok álla-
pottyában, s-mind azokról valo keresetek mozditásában, az Ő
határokat meg-tarttyák.

XXI. Kérdés.

*A' Zállogos Jóságokban; Arasfiak közt; Jegy-ruhák-
ban; leány negyedben leheté Idő mulás?*

Jól lehet Verbőczyi halitást tévén az Idő-mulásban, a' kü-^{1. Tit. 11. &}
lőmböző személyekhez képest, azt mondgya, hogy arra néz-^{82.}
ve, a' ki másnak zállogosít valamit, nintsen helye az Idő-mu-
lásnak, mivel Ő oly véggel adgya, hogy akár mikor kíválthassa,
valámikor modgya létszen benne: A' miképpen az Ő Felsőge
Táblája sem adot helyraz Idő-mulásnak, azon zállogos Jóság-
gokrol valo Pör mozditásban; 1610. esztendőben *Pofonban*;
mert mint szinte Természert erejeszerént, minden dolgoknak
oda kel halgatniok, s-azt kel követniek, a'-honnán Természert
folyása szerént valo eredetek vagyon; szintén ugy a' Pör moz-
ditásnak-is, azon Jóság állapottyát kel követni, a' melyről
mozdittatott: A' Vévőre nézve penig Verbőczyi helyt ad az
Idő-mulásnak; mivel, ugy mond, minden zállogos leveleket,

mellyek az Idő-mulás ideit meg-haladgyák, haszontalanoknak és erőtleneknek kel itélnünk és tartanunk.

Mind-azon-által, mivel mind az *Ado* s-mind a' *Vévő*, *correlativa sunt*; az az, oly őszve folyások vagyon, és ugy halgatnak egymástól, hogy minden állapottyok, a' *Dialektikusok* tanítása szerint, egyenlő, chezképest helyesbnek alitom, hogy egyik ellen se légyen helye az Idő-mulásnak: Mert mint szinte e'féle zálogosnak visza vételeben az *Ado*-fél részéről nints Idő-mulás, szinte ugy a' *Vévő*-is, két-s-három Idő-mulás után-is tartozik visza adni, ha szinte Királyi igazságot szerzetek volna is benne. kikhez-képest nem látom miben tölthetne Időt az *Ado*-fél ellen, hanemha a' pénzben, mellyet el kellene vesztetni, és a' Jofzágot ingyen kellene a' *Ado* félnek visza erefztetni; avagy nétalán hanemha az elébbi zálogos levelben töltené Időt, mintha azok már erőtleneknek és haszontalanoknak itéltetnének; és ujabb levelet kellene kérni, kinek erejével birharná az után: kik közül nem láttam ekkédig hogy egyikkel-is éltek volna. Az-okáért, mint szinte az *Ado* s fél ellen, szinte ugy a' *Vévő* ellen-is nem látom az Idő-mulásnak semmi helyét: valamint külömböztette s-hasította; s-akarmint vélekedet erről Verbőci. Engem a' fellyeb irott okok s-erősítégek viselnek inkább, hogy sem az ő írása: holot sem szokást sem példát nem láttunk ekédig csak egygyet-is, mely az ő tanítását és külömböztetését világosítaná és erősítené.

Hasonlo-képpen, az Ősztarlan Atyafiak közt fints Idő-mulás, mivel még azon ő s Jofzágban egyenlő köz igazságok vagyon. 1. *Tit. 46. § 78.* Az Aszonyok mindaz-által és Leányok, ha valamely Jofzágban, mely nem illet Leány ágat, a' harmintz-két esztendő békefégesen el-töltik, a' férjfi ágon lévő Atyafiak ellen Időt-töltnék, mert ez aránt ugy tartatnak mint

távol

távol való idegenek. Ha pedig e' féle Jofzág birodalma kívul volnának az Afzonyok, az Ő részeket és igazságokat, avagy a' Leány-negyedet Törvény uttya szerént meg-kereshetik, a' Férfi ágon lévő Atyafiaktól, az *Oktavas Terminusokon. Art. 36. Anni. 1545.*

Határ igazításokban fints helye az Idő-mulásnak. *1. Tit. 78. és 85.* annyiból tudni-illik, a' menyiből valamely földeknek, erdőknek, Szőlő-hegyeknek, Réteknek, a' Derekáto, bizonyos részekben lassan-lassan való el-szakasztást és el-idegenítést illeti: mert afféle el-szakasztot darab földeket, az igazán költ határ-járo Levél erejével, a' Fel-peres Hűtő által vissza veheti, az Idő-mulásnak állatása nem tévén abbá semmi akadált. A' Fel-peres pedig ebben a' Hűtő sem téritheti az Alperesre, a' val hogy effélében az ki-vált törvény volna, sem pedig hogy előzőr néki hűtőre azt az Alperes nem erőszakte volna, melyből a' következne, hogy a' Hűtő az Alperesre térne. A' mint Groff Erdődi Tamás V. ügyében e' szerént lő. Törvény a' Zagrábi Cáptalan ellen, *1610. esztendőben.*

Egész falut pedig, bár akármely Határ-járt levélbelégyenis bé foglalta, semmi fé nem tehetni s- el sem foglalhatni, mivel a' meg-ülésnek és szállásnak idein, a' kié a' féle Föld avagy Határ volt, ellent nem mondott; kihez képest az oda telepettek részére is bizonyos határos részt el-szakasztani és ki mérni, a' benne már el-töltött Idő-mulásnak erejével *1. Tit. 85.*

Ezen-képpen a' Jegy ruhák s- Leány-negyedek ki-fizetésében sem lehet Idő-mulás. *1. Tit. 78.* Sőt a' Jegy-ruhát még az el-zálogosított Jofzágból is tartoznak ki-fizetni. *1. Tit. 103.* oka ennek az; mert a' mint az Atyafiak közt, a' vér-szerént való szaporodásnak egygyeslége, ki rekeszti az Idő-mulást úgy az házasság kötele által való egygyesülés is, a' Férfi s- Afzony közt azt nem szenved. *1. Tit. 48.*

Es ha szinte meg-halna-is a' Felesége; mindazáltal a' gyermeki, ha maradnak, avagy Szüléi, avagy közélb való Rakoni ez ilyen igazságát meg kereshetik. 1. Tit. 93. & 100. Parázna-ságban találtatott Afzonynak penig, gyermeki, vagy Artyafiai a' Jegy-ruhát nem kereshetik, hanem csak azon kívül való Menyegzői ajándékot. 1. Tit. 105. mert a' Természettörvénye szerént-is, az Szülék a' fiaknak, a' fiak viszont az Anyáknak keresnek. 1. Tit. 53. Ennek felette, azon nembőlsgyűkérből álló vér, az nemzetek köz törvénye szerént-is, egymásra néz, és egy-máshoz vonfzon mindenkor.

Vér, Véhez
vonfzon.

XXII. kérdés.

Minemő Időkben nints helye az Idő-mulásnak?

Ezekben; Midőn valaki Török, Tatar, vagy egyéb Pogány nemzet rablásába esvén, és onnat idő jártában meg-szabadulván, s hazájába vissza jővén, az ő Jovait törvény utya szerént meg-keresheti, nem lévén ez aránt az Idő-mulásnak semmi ereje: Mellyet a' Polgári Törvényben, *Jus postliminii*, Rablásban honnyán kívül tölt Igazságnak neveznek; kihez-képest a' féle Rablásból szabadult, s közinkbe vissza fordult embert, *postliminioreversus*, Hazáján kívül lévő Rablásból haza-jőtnék méltán mondhattuk. Lib. 1. Instit. Tit. 12. Ezen-képpen az Egy-házi Jokban-is, az Egy-házi Regulás törvények szerént, Idő-mulást nem forgathatni, midőn azalat békérelen idők-is találkoznak lenni. 16. *quest. 3. cap. 13. Et lib. 2. Decret. tit. 26. cap. 10.*

E' penig, a' *Postliminium*, hogy jobban meg-értsük, oly Törvényes Igazság, mellyel az el-idegenedet Jofzág, idegen kézből vissza foglaltatik, és régi állapottyára hozatik. *Actione rescissoria*, a' mint a' polgári Törvényesek mondgyák, mint egy által-metcző, avagy Le-tévő Keresettel, és pör-folyással,

mely

mely annyit térsen, mint mi nállunk az Idő-mulásnak helytelensége és erőtlensége; mivel e'féle törvénytelen biradalmu embernek igazsága, ottan mindgyárt el-metcződik és Letéretődik, mintha ingyen időt sem töltött volna benne, mihe-lyen azon Jofzágnak tulajdon örökös Ura haza-érkezik.

Avagy a' mint mások mondgyák, e' *Postliminium*, Az elébbi állapotnak, melyben rabfágának előtte volt valaki, éppen valo vissza szerzése, és helybe állitása, szinte ugy, mintha az idő alatt ingyen rabfágba sem lett volna. Igy a' Fiak-is, kik fiui kegyes szeretéből szám-ki-vetet Attyokkal el-mennek, vissza térvén, Jofzágekhoz akár mikor-is hozzájutnak, nem tévén abban semmi akadált az Idő-mulás. 1. *Tit. 79.*

Itt ezt vedd eszedben. Hogy noha a' kik Rabfágban esnek, nem az Idő-mulásnak köszönyék azt, hogy az ő vissza jöve-telek alatt, miuden dolgok helyben maradnak, és vissza térvén hazájokbá, minden Igazságokat és Törvények dolgait elébbi folyásában állapittják. 1. *Tit. 16.* Mind az által Haladékal sem láttatnak élni, mivel az ő vissza jövetelek kétes volt. Sőt már köz-képpen mi köztünk, mind az Ellenség kezében esett Ra-bot, s mind az honnyukban lévő foglyokat, holtak gyanánt szoktuk tartani. S-nem-is érthetem elégségesen, honnan vót-ték a' miéink ezt a' vélekedést, hanem-ha innét, hogy a' ne-messeket, az az, a' szabad állapotban lévő személyeket, hogy ha törvényes képpen nem idézternek, és törvénnel őket el nem érik, senki vadgyára kérésére, kiáltására, sem személyek-ben sem javokban meg nem bánthatni s-károsíthatni. 1. *Tit. 9. r. Uld. art. 11. & 12.* Avagy talám azt, az egy-mással ellenkedő dolgok következtéből votték, hogy a' mi-képpen ezek sza-badságoktól meg-fosztatván s-mások haralmában lévén, nem pörölhetnek senkivel; ugy-víszontag ő vélek-is mások hogy pöröllyenck

pöröllyenek nem engettetik: és inner, sem ők másokkal, sem mások ő vélek az idő-alat nem pörölhetnek. hanem a' kik idegen rabtságban vadnak, azoknak *Jure postliminii*, szoktak igazat tenni. a' kik pedig honyokban való foglyok, azoknak mint egy ki-gondolt, néminémő függőben álló Igazsággal, míg tudni-illik avagy ki-szabadulnak, avagy törvény szerént megfententiáztatnak, a' természetben oltott könyöröletességéből szoktunk segítségvel lenni: mivel magátola' Természet másfokhoz jóval s-könyöröletességvel szokot lenni *Terentius* módása szerént; *in Heaut. act. 1. Scene. 1.* Mindnyájan emberek vagyunk és semmi emberi dolgot nem kel tőlünk idegennek alítanunk. *Es Virgilius Aeneid. 1. Non ignara mali meseris seurrere disco*, az az, Tudom a' szerentsetlen dolgokat, és ahhoz képest, az Igyc-fogyattaknak s-nyomorultaknak segítségvel s-vigasztalással szoktam lenni. Még a' Pogány Törökök-is, e'féle c-fetekben, a' Rabokat vigasztalván, azt szokták mondani: *Manéked, holnap nékem*: annyi sokat tulalydonítanak e' világi állhatatlan és forgando állapotnak, hogy abban részeseknek alitják magokat, még minek előtte reá nem jutottak volna. Az Törvényeseknek pedig, a' törvények minden részében; csak színte az, a' ki az Ellenség kezéből vissza nem tért, láttatik mint ha akkor holt volna meg, mikoron el-fogták; *Tolossanus Lib. 11. de Repub. cap. 15.*

XXIII. Kérdés.

Az okáért az emlétet dolgokból mi jö-ki, hogy az Idő mulás erejével, valamely Jóságot igazán birhassunk?

E' két dolog: *Justus Titulus*, & *Bona Fides*: az az; Igaz mutatójel, és jó-lelki isméret. Mellyekről mivel a' mi Törvényünkben semmi bizonyos irás nem találtatik; azokáért azoknak határozo

határozó magyarázattyokat egyebektől vévén, szűklég megmondanom mire valok legyenek.

Annak okáért a' *Justus Titulus* oly mutató Jel, mely által a' Természet és Polgári Törvényben ki-mutatodik annak igaz és törvényes előredendő oka, hogy a' mit birunk igazán birjuk, és a' mit keressük igazán keressük. A' Deákok a' Titulust ázando az oltalomról mondgyák, azért hogy az ő alkotójának és Szerzőjének tselekedetét oltalmazza. kinek mellé vettyük imez *Adjectivumot*, *Justus* az az; Igaz, mellyel azt jelentyűk, hogy igaz Törvény szerént és tökéletes igazsággal birjuk. Illyenek mind azok az utak és modok, mellyeken a' Nemzetek és Polgári Törvények szerént Jóságokat és egyéb uraságokat szoktak keresni. mellyeket mi már Ország Törvényinek és végezésinek mondunk. Lásd fellyebb. 16. Kérd. 1. Rész:

A' *Bona fides* pedig, igaz értelem szerént, tökéletes és igaz lelki isméreretet térszen, mely embert sem abban a' mit el-ád, sem abban a' mit vérszen, sem abban a' mit bir nem vádollya hogy másé volna: a' mint a' Régi Törvények Régulája is mondgya, hogy; A' mit jó lelki ismérettel birunk, abban a' jó lelki isméret szinte annyi, mint az Igazság, hogyha a' Törvény ellenkezőt nem parantsol. Azokáért akkor mondgyuk, hogy ez vagy amaz igazán birja a' mit bir, midőn azt igaz Titulussal és jó lelki ismérettel birja, midőn pedig nem, akkor azt mondgyuk, hogy gonosz lelki ismérettel s. nem igaz Titulussal birja. Innet szoktuk Deákul eféléket *Mala fidei possessoroknak* nevezni.

2. Tit. 21.

Ezekből e' jó-ki. I. Hogy a' ki igazán akar valamit birni, ahoz hat dolog kívántatik. I. Hogy látható képpen birja, a' mit bir. II. Hogy nem egyszer mászor, hanem szakadatlanul birja. III. Hogy igaz Titulusa, igaz mutató jele legyen birásának.

L

IV. Hogy

IV. Hogy jó lelki ísmérettel bírja. V. Véreknélkül legyen a' mit bír, né úgy mint a' lopot marhák bírása. VI. A' Törvénytől, annak el-idegenítése, a' mit bír, tiltva ne legyen. II. Hogy jollehet a' mi Törvényink a' Jofzágokban meg engedik a' Idő-mulást, a' mint majdan a' következő kérdésben meg láthatod; mind azon által a' mint a' *Tripartitum* Második *Részében* az 71. *Titulus* tarttya, minek előtte *a' mala fidei possessor* a' féle Jofzágban az Idő-mulást el-tölti, tartozik minden károkról és jövedelmekről, mellyeket azon idő alatt kezéhez vött, a' Felperest, meg-elégíteni. III. A' *Mala fidei possessor*, a' Polgári Törvény szerént, Időt tölteni nem szokott; de a' mi Törvényünk szerént igen-is Időt-töltt; a' mint már a' Jofzágok dolgaiban meg vagyon mondvá.

XXIV. Kérdés.

Számláld-elő rövideden és somma szerént, efféle Törvényes Időnek, avagy Idő-mulásnak hány ágai lehetnek?

Mivel mind a' régi szokásból, s-mind bizonyos időkben lőtt végezésekből egy néhány rend-béli Idő-mulás számlál-tatik, kihez képest szükségesnek alitom, hogy ez ilyen Idő-mulásban egy néhányat például fel-jegyezzek, hogy ki ki mind jobban elzében vehesse, s-mind inkább meg is érthesse.

E' féle Idő-mulásnak azert, huszon. egy *Rész* és ágai vannak, kik gyakortáb, s-majd inkább mindennap ott forognak a' Törvény dolgaiban.

Az első, csak egy napi Idő-mulás, mellyel a' Prokátor feleletit hijjuk-meg, azon nap tereh-nélkül. 22. k. 8. R. Avagy a' Törvénybéli Meg-szollításokat tiltyuk-ben, első, másod, és harmad nap, az első négy nap tereh nélkül. 10. k. 3. R.

Második; három Napi Idő-mulás, midőn a' Szollításnak négy

négy első napjai el-telvé, azután minden harmad nap azon szollitást Terehvel tilttyuk-ben. 10. K. 3. Rész:

Harmadik Idő-mulás Nyolcz napi, midőn Tilto parantsolattal, Nyolczad nappal a' hagyott-nap előtt, a' köz vallatástól avagy hűtle-tételtől valakit el-tiltunk. 14. K. 5. Rész. b. Avagy midőn a' Nagy Héren a' Törvények függőbe hagyattarnak.

Negyedik, Tiz Napi; mely tiz Nap alatt, a' Sententia levelet a' Reá-nem-jöveveles Sententiákban kinem adgyák: Sőt azon Tiz Nap alatt mindenkor Tilto levélnélkül is a' Szokott Terehvel ben-tilthattyák, *art. 39. anni 1545. Es. 10. K. 3. Rész:*

Eötödik Tizen-öt Napi, midőn, tudni-illik, valakit Törvényes-képpen Idéznek, a' Törvényes Széknek előtte tizen-ötöd Napal. Avagy midőn más tartományból, városból, vármegyéből avagy egyéb idegen helyekről kelleik Bizonyfágot vinni, és azon 15. Nap alatt tartoznak azon helyen jelen lenni és ot mulatni; de az el-telvé, el-botsáthattyák őket, és szabadon el-mehetnek. Mely, leg inkább a' Kereskedő Rendei közt szokott lenni.

Hatodik, Negyven napi Idő-mulás, a' mint a' derék oclávák szoktak lenni mindenkor: mivel az egyéb köz oclávák keveseb napok alatt végeződnek. *cl. 3. K. 1. Rész.*

Hetedik Idő-mulás Eötven Napi, midőn némely helyeken a' helynek régi szokásából a' Törvények függőleg maradnak *Invocavit* Vasárnaptól fogva, *In Albis* Vasárnapig. 15. K. Rész: Avagy midőn valakit Tutorul avagy Gondviselőül rendelnek valaki mellé; ha nem akarja fel-vállalni, Eötven napok alatt el-verheti magáról, de az-után nem, a' Polgári Törvény szerént.

Nyolczadik Idő-mulás Hatvan-napi: a' mint az Idéző, intő kénáló, vallato parantsolatokban; Ikrato határ járo, és visszafoglalo levelekben (ha *Dicitturral* írták) szokott lenni: kiknek

hatvan napok alatt vagy ontsak erejek, az után erőtleneké válnak. 1. Tit. 33. ha eddig nem élnek véllek, az után mást ujjabbar kellett váltani. Ide tartozik az-is, midőn valamely férjfi feleségét paráznaságnak vétkével vádolgya, attol fogva szám-lálván, a' mely nap a' vétek esett, ha az, a' férjfinak értéfére adarott. Ki hogy ha feleségének afféle vétkét ellő uttalmeg-engedi, s az után véle közöfűl; annak utánna őtet avar tovább nem vádolhattya. 1. Tit. 105. Sőt véle egyűt kel bűnretődni, hogy ha az ő tutára azon vétket ujítani fogja; hogy abbol vétekre vivő közönséges botránykozás ne támadhasson. Ha penig afféle paráznaság erczaka lenne, tehát az éjjeli idő, és a' méltoszmoruság-s-bánar, reá szabadittják a' férjfiar, (mind az általágya tisztetéfének méltős-igaz oltalmát fellyűl nem haladván) hogy a' vérken talált latrot meg őlhette, *Quod ad forum fori*, a' világi külfő Törvényre nézve; De azért a' belső lelki isméretnek törvénye szerént, Isten előt szám-adással tartozik rolla. Lib. 1. S. Ladislai. cap. 13

Kilenczedik, Egy-észrendő alatt forgo Idő-mulás, Király ő Felleége adományiban az jószágok dolgairól. 1. Tit. 32. és azoknak törvényes lktatásiban, midőn *Cum noſſa* vadnak adattatva; egy észrendő forgása alatt végben kel menniek, 1. Tit. 33. Azon-képpen a' Birákok előt költ sententia levelek, ha észrendő forgása alatt igaz tételre nem mennek, az után minden erejek el vész. Es ilyen-képpen mind a' *Donatio*t ujjobban kel a' Fejedelemtől kérni, s mind a' sententiát a' Törvényes szék szinin ujjolag kel fel állatni; minden Idézet és egyéb Törvények folyása nélkül, tsak szintén a' fel állatando sententiát magyarázván meg. Hogy ha pedig a' sententia régi fog lenni, Pá-rantsolattal jobb fel állatni, fő-képpen a' Vár-megye Tisztei előt. Ha pedig tsak reá nem-jövetellel atták volt ki a' sententiát, és

tiát és előlván az Alperes mássát kér benne, tehát nem igaz
tételre, hanem folyásába botsáttarik. Ezen-képpen az hata-
lommal foglalatásokban-is, ha esztendő forgása alatt a' hata-
mas foglalatgo, hasonló erő hatalommal afféle el-foglalt jo-
szágbol ki nem vetterik, még nyilvánvaló kárral-is. 3. *Tit. 22.*
mert ha esztendőt tölt benne, az után Törvényel kel keresni.
1. *Tit. 68.* Az uj Pap uraknak-is esztendő forgása alatt valo ha-
ladékjok vagyon, Pap uraságokhoz tartozo jóságok ügyeibé.
2. *Tit. 50.* Az özvegyek is esztendő alatt, míg urokat gyászolják,
senkitől törvénnel nem bántatnak, a' bé vőtt régi szokás sze-
rért, s azért-is hogy annát inkább az idő alatt férjhez menéstől
meg tartoztassák magokat, bősüilletnek okáért tsak, ha ugy
akarnak inkább maradni, hogy sem az idő alatt férjhez menni.
Azon-képpen a' maradvák-is, Testámentomban kezeknél ha-
gyott minden marhákot, ezen egy esztendő forgása alatt köte-
lesek meg-adni és ki osztani azoknak, a' kiknek hagyták.

Tizedik esztendő s egy napi Idő-mulás, mely a' szabad vá-
rosok lakosi közt forog mint egy falusi mod szerént. 3. *Tit. 15.*

Tizen-egyedik Idő-mulás Hét esztendeig tartt. melynek
terhét a' régi Pogányok közt, Rabfágban ésett férjfiaknak fe-
leségek, az idő alatt valo mint egy özvegylés-képpen viselték,
az házasságbeli bősüilletés meg-tartoztatásnak ditsiretes pél-
dájából. De jaj! e' mostani időben, elig várhatnak tsak héted
napot-is, nem hogy még Penelopes Afiszonyinak vásznat husz
esztendeig férjek után valo várakozásokban élés-visza szödő-
gelnék: kihez képest mindgyárt első kérőnek-is oda igirik
magokat. Es ilyen-képpen, ha valaha szerentsére eséle rab-
fágbol a' nyavalyás férjfi haza talál fordulni, gyakorta nem ke-
vés szaporodással s nyerefféggel talállya feleségét második s
néha harmadik férjnél-is, és mindazáltal még ugy-is első hű-
tők mellé elebbi férjekhez nem akarnak vissza menni; anyira

meg-hűlt már a' Szent Házaságban lévő hűt és tökéletesség, és anyira meg tágult s-meg kezdet vékonyodni, az tisztességes meg tartoztatásnak kötele. Holot az ő férjeknek sem hoszu ideig valo távol létek, sem e'féle rabtságok miat máshoz nem kellene menniek, sem pedig vissza jöveletekkor nem kellene tőlők futni, hanē egy általlyába tsak vissza kellene menni elő férjjekekhez, ha szinte másod avagy harmad férjnél volnának-is, a' mint az Egy-házi Sz: végezesék tarttyák. 34. *quäst. 1. C. 2.*

Tizenkettődik, Tizen-két esztendő foglal-bé; melly az Arvák törvényes ideje, és az el-telvé, ők-is osztán magoktól pöröket kezdnek indítani, Prokátorokat vallani, és azonbaa' Birotol reájok vetet hűtöt-is le-tehetik. 1. *Tit. 111.*

Tizen-harmadik Idő-mulás, Tizen-négy esztendő foglal magába, midőn a' Leányok az Adosságokrol, Zállagos Jóságokrol, Ezüst arany s-egyéb ingo marhákrol meg tartoznak felelni *ibidem.*

Tizen-negyedik, Tizen-hat esztendő alatt forog-el, midőn a' férjsiak, a' mondott Adosságokrol és Zállagokrol, a' Leányok pedig leány negyedrol, Jegy-ruhákrol, s-egyéb minden Jokrol ha szinte adománybol birnák-is, szabad akarattyok szerint, nem kényszerítés képpen, vallásokat tehetnek. *ibidem.*

Tizen-ötödik, Tizen-nyolcz esztendő alatt telik-el; midőn a' férjsiak Ezüstről Aranyrol és egyéb ingo marhájokrol azon-képpen vallásokat tsinálhatnak. *ibidem.*

Tizen-hatodik, Huszon-négy esztendő foglal bé; midőn már a' Férjsiak, Törvényes idejeket el érvén, ottan minden Javoknak Jóságoknak el-adására, idegenítésére, el-tserelésére, valamint szinte akarják, tellyes hatalmok és szabadágok vagyon. *ibidem.*

Tizen-hetedik, Harmincz-két esztendő alatt forog-el, 1. *Tit. 78.* melyben közönfégesen minden Nemessék; az az: Mind

Pap-Urak

Pap-Urak, Zászlós Urak és egyéb fő-rendek, s-mind pedig egyéb nagy s-kitsin állapotú Nemes emberek egy-másközött, és a' *Fiscus* a' világi rendek ellen csak, minden el-adott el-foglalt, és akármi módon el-idegenedet Jöszágokban Időt-töltnék, az az; azoknak bírására tellyes igazságot szereznek magoknak, az szeszént, a' mint most it az Idő-mulástrol vagy on szonk. E' pedig az Idő-mulás, nem csak a' jöszágok állapotát s-mi voltát foglallya magában, hanem azon Jöszágokrol indított és akármi módon inditando kereseteket-is. úgy hogy a' harmincz két esztendő alatt, szabad mindenkor valamikor akarja akár kinek is azok felől akar-kik ellen, ország Törvényi s-végezéfi szerént törvényt mozditani.

Tizen-nyolczadik, negyven esztendőig tartt; melly negyven esztendő alatt, minden Egy-házi Jöszágokban, úgy mint minden Ersekségek, Püspökségek, Priorátusok, Cáptalanok, Conventek, Præpositusok, Apatusok, és Kalastromok Jöszágiban, és egyéb helyekben s-szent *Beneficiumnokban* az Urak, főrendek nemessék, és a' Pap urak is egy más közt (király Ő Felsége *Fiscus*án kívül) Időt-töltnék. Király Ő Felsége *Fiscus*án kívül mondám, mivel Ő Felsége, úgy mint az Egy-házi jöknak fő gondviselője s-kegyes osztogatója, nem hogy azokban időt töltene, de még magánál sem tarthattya Tokkáig: annál-inkább egyebeknek el-adván az Ecclesiáktól el nem idegenitheti. *1. Tit. 10.* Es haszinte néha valami kevés ideig magánál tarttja is, mind az által ottan hamar egyikről másikra, Egy-házi személyekre szokta adni mindenkor, régi bodog emlékezetű királyok kegyes rendelése szerént. *1. Tit. 11.* Annak-okaért mikor e'féle Egy-házi Jöszágok valakitől el-maradnak, Ő felségetől a' fő rendek kérni szokták Egy-házi érdemes személyek számára.

Tizen-ki-

Tizen-kilenczedik Idő-mulás Hatvan esztendő-t foglal be. az meddig tudni illik az eleven bizonyágok meg állanak, de ha azt meg haladgyák, ne m. 1. *Tit. 47. & 82.*

Huszdik, Hetven esztendő-s Idő-mulás, avagy hatvan esztendő felet való, kikben osztán a' közönséges Tiszt viseléseknek, és Tutoriágoknak, s- Curatoriágoknak Testi erővel való viseléséről, a' vénség, és meghanyótlott életnek erőtlensége, menedéket ad. 1. *Tit. 22.* Tanácsal, mind az által, esztével, okossággal, bőltséssel, és a' minden napi próbákkal, melyek a' vénségnek és elmének tulaydon ckeffégi, a' Testi erővel forogolodo iffju Tiszt viselőknék segítségel tartoznak lenni, hogy nem külömben a' vénnek mint szinte az iffjak, *Cicero* régi mondása ként, hadakat viselni, és egyéb közönséges szolgálatoakat láttassanak végben vinni. *Lásd a' Sz: 1st vñ Decretomat. Lib. 1. cap. 7.*

Huszon-egyedik Idő-mulás, Száz esztendeig tartt; kikben a' király Igassága fen-marad akar mely nem jó moddal s- igazságal bírtt jofszágokban nem tévén abban akadált semmi Idő-mulás. 1. *Tit. 78. 23. 24.* El telvén pedig a' száz esztendő, ha valaki az alat bár nem jó moddal s- igazságal bírtt légyen valamely Jofszágot, Időt tölt benne, és tellyes igazságot szerez magának. Kiről mostan edég légyen ez elégedendő; kiki magátol naponként többet vehet eszébe, ha reá akar vigyázni.

XXV. Kérdés.

A Patvar miat miképpen fordul fel a' Kereset?

Igy tudni-illik; Ha valaki Patvart forgat, és azontol mindgyárt levélbéli bizonyságal azt meg bizonyitva, hogy a' Felperes azon egy dolgot két szin alat avagy két uton keres, avagy hogy arról neki már menedékje vagyon; Avagy pedig ha azt mondandgya, hogy egyszer immár Törvény uttya szerént vége

vége szakadot dolgot, Fejedelem grátiaja, s új Itéletnélkül keres rajta a' Fel-peres. 2. Tit. 70. Kiröllás többet annak tulajdon helyin a' Sentenciákrol.

XXVI. Kérdés.

Az Idő-mulásnak és Patvarnak állatása után szabad-e valaha az említett Le-szállításra vissza térni?

Nem szabad soha; mert a' ki Idő-mulást s Patvart forgat, ingyenesen felel a' dologra; és ez-okon, ha azokat meg nem bizonyította, általán-fogva a' Pör fel-fordul, mivel ezek nyilván való valóságos feleletek arra, miokon bírja azokat a' Jokat az Al-peres, és a' Fel-peres miért nem keresheti. Holot igen magára vigyázo felelet kívántatik, és minden egyéb Ellen-vetések s Fogások után kel ezeket elő-venni.

Mivel penig e' néhány Deák igik, *Cautela, Cautio, Cauté, Cautus, Caveo, Cautum esse*, gyakorta fordulnak elő a' Törvények folyásiban; azokáért illendőnek alitám azokat, mit jelentse nek, rövideden meg-magyaráznom.

XXVII. Kérdés.

Azokáért azoknak a' Deák Szoknak mitsoda magyarázatnyok vagyon?

Ezeknek, *Cautela*, avagy *Cautio* a' *Caveo* avagy *Cavo* vagyon eredetek, mely anyit téfzen, hogy el-távoztatom, magamra vigyázok, okossan s szorgalmatoson mivelem, jól-kötök &c. Innét *Cautela* avagy *Cautio* néminémő magára vigyázatot téfzen, mellyel valamit el-távoztatunk, hogy rajtunk meg-ne esfék. Es ez néha Levelekben szokot lenni, midőn avagy oly vigyázva és tapogatva s előre nézve írjuk a' mit írunk hogy abbá semmi kárunkra való ne találtaffék; avagy oly magyarázatot és fejtegető czikeleket csinállyuk s fondáillyuk a' Levelet, mellyet *Superabundantes Cautelas*, Bővőlködő vigyázatnak vagy

okoskodásnak nevezünk, hogy azt a' mit akarunk, világosan meg értsék: Inner szokták ezt-is mondani; *Abundans cautela non nocet*: A' Bővülőködő magára vigyázat nem ártalmas. Néha pedig a' szollás modgyában-is élnek véle; midőn, tudni-illik a' Prokátorok magokra vigyáznak, valamit ollyan ne mond-gyanak, mellyet az után meg-bánnyanak; avagy valami oly do-logtollók a' más fél ellen ne essék, mely mind magoknak, s-mind pedig annak, a' kinek ügyit forgattya ártalmas lehessen. Es Azokáért mindgyárt a' dolog elein nagy fel-szóval Tudos-mányt tévén, ellen-vetésekben és Fogásokon szokták kezdeni szollásokat: Kihez képest ők e' féle *Cautela*-kat, Magára való vigyázatokat, ugyan Fogások s: Ellen-vetések gyanánt szokták tartani.

Ezek pedig, *Cautum esse, & Cavere*, sok-képpen lártatnak vé-tetni, mert néha gondviseléssel, vigyázattal lenni, az értelmé; néha pedig el-végezt, rendelést, meg-tiltást jelent: midőn illyen-képpen szollunk; *Cautum est Lege, ne Nobiles juri sistantur, sed citentur*: az az, El-vagyon végezve, avagy tiltva vagyon Törvénnel, hogy a' Nemessék Törvény eleibe ne állittassa-nak, hanem idéztessenek. Végezetre mint egy bátorfágossá s-bizonyossá tételt-is térszen, és kötelezté-is, mint, *Caveo tibi capite*, annyit térszen, hogy fejem vesztesével kötöm néked ma-gamat. Illyen-képpen szoktuk mondani, *Cautum esse fidē, honore, humanitate*, az hitbe, bősülletbe, emberfélegbe járó kötésekbe, és bizonyossá tévő dolgokban. *Caute* pedig és *Cautus* azt jelen-tik; Magára vigyázva előre nézvē, okossan; és Magára vigyá-zo, előre néző, okos &c.

XXVIII. Kérdés.

Az említett három rendbéli Ellen-vetésekben, ugymint a' Törvények Le-szállításában, El-halasztásában és Fel-fordításában mitsoda

rendet kel tartani az Al peresnek, és azokhoz miképpen

kel magát alkalmaztatni?

Ollyan

Olyan-képpen, hogy mindeniket ne taszítsa egyzers-mind elő, és ne szorja mindgyárt mind ki őket, hanem az első Lévatákon csak némellyet, s annak-is a' gyengébbit s-aláb valóját, a' minémőekről fellyebbed emlekezénk; és minden Lévatán csak egy-gyet egygyet vegyen elő, emlekezetet tévén az előt valokrol-is, úgy hogy azok küzöl mindenkor más Lévatákra és Törvényes orvosságokra tartson-fen valamit, kivált-képpen a' javában, és erőssében, úgy mint Idő-mulást, Patvart, és egyéb győzhetetlen okokkal való feleleteket, fő-képpen a' fegyveres ellenzés után, midőn az Ellenzésnek okát kel adni, avagy egyéb aránt a' dolognak derekára kelletik meg-felelni: azon lévén mind ezekkel, hogy a' fel-peres keresetét vissza tol-lya, és magát ellenne meg-oltalmazza.

XXIX. Kérdés.

*Illik-e a' Prokatorok némely fogását s-Elle-
vetését a' Biraknak néha félben hagyatni?*

Illik igen-is nem csak a' haszontalā és semmire kellő illetlen Fogásokat, mellyket nem az ország végesinek s-Törvényinek folyamiból szoktak venni; hanem emez amaz poshat totsák-ból, csak az el szaladástra s-idő vontatásra iminnen amonnan rángatnak-elő; hanem még az elő számlált Elle-
vetéseket-is, midőn illetlen s-helytelen képpen hozzák elő, el kel vélek hagyatni, nem annyira a' jó lelki ismérer vezekléséből, mint már ország bévőtt régi szokásinak erejéből. *art. 49. Anni 1563. Et. 2. Tit. 83.* azon képpen a' tsátsogást, és szapora haszontalan beszédek bőségét, midőn az eleit az utollyával őszve zurják zavar-ják, avagy egy dolgon sokáig akadoznak, nem külömben, mint ama sokszor feladott ismőor szerző poshat érket, meg kel ut-rálni, s-félben kel vélek hagyatni: mivel azok nem hogy dél színre hoznak az Igazságot, de sőt inkább meg homályosították-és az Egy-ügyűséget-is kelepczébe ejtik. M 2 XXX.

XXX. Kérdés.

*Továbbá még is hány rendet szükséges egy más ellen
az őszve feleletekben a peres feleknek meg
tartaniok; és mellyek azok?*

Jol-lehet a' mi Prokátorink közül némelleyek, ha a' Birák el
nem hagyatnák vélek, egész napokat haszontalan semmire
kellő Ellen-vetésekkel s feleletekkel töltenék-el; mind az ál-
tal a' Törvény dolgainak igyenes folyására nézve, a' mint a'
Császári kamarák vegezésiben is olvassuk, *Anno 1548.* tsak
négy rendet kellene mind a' két félnek meg tartaniok. *Elő;* A'
Kereset, mellyet a' Fel-peres állat, és szorgalmaztat. *Második;*
Az Ellen-vetés, mellyet ellenbe az Al-peres forgat, és talám
ugyan, ha az Fel-peres el nem térítene, keresetitis el-rontanás
fel-forgatna véle. *Harmad;* a' Fel-peresnek vissza-felelése, ki-
vel a' Al-peres Ellen-vetését rontya el, és a' maga keresetit
gyamolittya s-erősíteni. *Negyed;* Az Al-peres duplázot Ellen-
vetése, mellyel viszont előbbi Ellen-vetését kétszeres avagy
duplázot felelettel támogatgya.

Es általán fogva tovább ennél nem kellene menniék, hanem
it immár az említet őszve feleletekre törvényt kellene venni-
ek: mert igaz elég egy dolgot két uttal, és minr egy duplázott
vissza feleletekkel meg mondani: hanem ha a' dolognak mi vol-
tához képest, hogy a' Birák inkább eszekben vegyék, a' fel-peres
leg-felyleb hármass felelettel engettetnek élni; és az Al-peres
négy szeressel. mivel ezek által mind a' dolognak tellyes volta,
elő számláltathatik, s- a' Birák is elégséges keppen figyelme-
teslé tetertethetnek: s- nem is látom, miért kellene töb-szeres
őszve feleleteknek engettetni, mivel ugy a' sok haszontalan s-
semmire kellő őszve feleletek szaporitásával, el-mészire nyul-
nának a' vetekedések. Jol-lehet, régen, ama *Pompejus Magnus*,
három

Három uttal való Romai Polgár Mester, urunk születése előtt, sz. esztendővel, egyéb törvények közt ezt is elvégeztevala, hogy a' szollásra a' vádlónak két orája, a' más félnek pedig három lenne: mely erőssítő jelentség arra, hogy a' Birák (a' melyre az igazság szentved) könyörületességre legyenek hajlandobbak. Es a' mi Biráink is, a' főbejáró halálos ügyekben, a' Prokátoronlan vádoltatott személynek Prokátort szoktak adni, hogy, tudni illik, ne mondhasfák, s. panasz felőllők ne lehesfén, hogy Prokátor s. Törvény szerént való oltalom nélkül törték reá törvényt: mivel a' Régi Törvények Regulája szerént is, A' vádoltatott Al-pereshez könyörületessbnek kel lennünk hogy sem a' Fel pereshez.

Es ez eddig az Ellen-vetésekről s. Fogásokrol legyen elégedendő. Immár lépünk a' Törvényes Orvosságokra, melyekkel magár az Alperes orvosolhattya.

ÖTÖD R E S Z.

Az El-Tiltások Ben-tiltások és Meg-tiltások s. Fegyveres-Ellenzésekről.

I. Kérdés.

Ha az Al-peres akarva elő nem ál, s. azonba Reá-nem jövőteles sententia adatik ellene; mit kel művelni?

Tartoztató Tilalommal kel élni; kivált-képpen ha se maga; sem más által annak-előtte azon Törvényeken jelen nem volt, s. nem is láttatott jelen lenni, és az ő nevével sem forgatott semminémű dolgot, s. Prokátor levelét sem mutatta elő senki. 6. Vlad. art. 14. Ha pedig e' szerént jelen volt, e' vel az orvossággal nem élhet. art. 55. Anni 1550. minek okáért a' Fel-peresigen

M 3

magára

De inhibiti-
one, Prohi-
bitis, Prohi-
bitione, &c
Repulsiona.

magára vigyázó legyen, hogy minek előtte a Sentenciát ki-
vészi, vigyázzon jól reá, más Törvényekben az előt volt. e je-
len az Al-peres maga vagy mások által; és vegyen bizonyfágh le-
velet rolla valamelyik Birotól, meg-mutatván szemtől szem-
be neki azon levelet, és tudományt révén előbbi jelen-lététől:
mert egyéb aránt afféle bizonyfág levél nélkül nem vihet sem-
mit végybe. De ha meg-bizonyítja hogy jelen volt a' szerént
a' mint mondok, és mind azon által Tilalommal akart élni,
nyelv váltfágon marad érette. *citato art. 55.*

Holot vedd eszedbe: Hogy némelyek elecinten olyan vé-
lekedésben voltak, hogy ha ez illyen Tilalom Vj itilet által ada-
tot volna ki nekik; olykor a' Tilalomnak mind előtte s mind
utánna azon Törvények alatt szabadon jelen lehetnének, ez-
okon, hogy az Vj itilet jövőndő fel-tött napra szokot adattar-
ni: erre nézve azért, e' haszontalan vélekedés el-oltására, azt
végezek, *6. Vld. art. 14.* hogy afféle Vj itélettel irott Tilalom
se használlyon azoknak, kik az előt az octavas és Rovid Tör-
vényeken jelen voltak. Mind az által ha az rilalom után lész-
nek jelen, semmi terhen nem maradnak erette. Igy tőnek
törvényt Posonban 1612 esztendőben.

II. Kérdés.

*Az Inhibitio, El-tiltás, avagy, Tartoztato s. vissza-
térítő Tilalom mitsoda?*

Oly Törvénybéli Orvosság, mellyel a' Fel-peres részére, az
Al-peres ellen igaz rételre ki-adatott Sententia, Cáptalan
vagy Conventbéli személy által, kinek járásában lakik avagy ta-
laltatik az Al-peres, azon Cáptalanra avagy Conventre szollo
Tilto level erejével; el-tiltatik: *art. 55. Anni. 1550.* és azon Biro-
eleibe, Vj job itéletre vissza térítettik, az el-tilto levélhez ra-
gasztott Vj Itéletnek erejével. *Stylus.*

Holot

Holot tarts eszedben: 1. Hogy ez Orvosságnak bizonyos helyt nem szoktak tenni, hol és minémő helyen kelleffék lenni; mert meg lehet mindenűt, az igaz tétel előtt, valahol a' Cáptalan vagy *Convent* Bizonyfága, s-azon nyomba, a' Fel-peres-is fel-talaltattathatik: Sőt még az Igaz tétel után is a' Cáptalanok s-*Convent*ekben, hogy ha még az válsz leveleket ki nem találták adni. oka ennek ez, mert nem szakadot még vége az igaz tételnek, a' válsz leveleknek Cáptalanban vagy *Convent*-ben valo meg-tartoztatások miat, és innét az Idézetnek-is erejefen maradt. Uj példánk erről Pete László v. Fertő Tava mellett Neüzidel városában lévő Háza dolgáról Posoni Cáptalanban lett tilalom. 11. Hogy ez ilyen tartoztató s-víszá-térítő Tilalom, avagy el-tiltás, Cáptalanra vagy *Conventre* igazittatik, hogy az olyan igaz tételre ki ne küldgyenek, vagy ha ki küldötték volna, hiják víszá onnat; és ottan másod izben, és következő képpen, azon Bizonyfágh által, a' fel-peres azon *Sententia* igaz-tételiről el-tiltatik; Es Idéztetik-is azon dologban valo Ujjob ítéletnek vételére, néha azon Cáptalan vagy *Convent* által, néha más által, a' kinek tudni-illik járásában léjend, ilyen-képpen szolván: *Quod se juri consonaret & equitati videretur, extunc &c.* Melynek értelme ez: Hogy ha, úgy-mond, a' törvényel egygyezne, és az Igazságnak tarczénék, tehát ezen tudománt révő személy, mind egygyűt Tiktet a' fellyel írott *Sententia* levélnek igaz tételiről, el-tiltani, és a' Fel-perest azon keresetben valo Ujjobb ítélet vételére, tizen-ötöd napra az ő Felsége Udvarába Törvényes-képpen reá hijni, és a'val a' ferehvel, mellyel az ország szokása szerént illenék, neki ujjolag meg felelni akarna és készen-is volna minden-képpen. *Syl.* Es nem úgy a' mint *Decius* vélekedik, hogy nem kel reá-hijni, hanem tudománt kel tsak tenni az El-tiltásról a' Cáptalanban vagy

ban vagy *Convent*ben. 111. Hogy e' Tiltalomnak csak szinte a' hoszu pörökben vagyon helye, a' magyarázat által mozdult rövid pörökben nintsen: mert egyéb-aránt egy Törvényes *Terminuson* végek nem szakadna. *Vlad. art. 54.* E'vel penig a' *Tripartitum* Herven hetedik *Titulusa* nem ellenkedik, mely a' hoszu Törvényekről, kikben hoszu folyások következnek, és nem a' Rövidekről, avagy magyarázat által mozdultakról érttetik: a' mint ki tetezik *Vlad. art. 15.* kiről lásd fellyeb 23. K. 2. Részében.

III. Kérdés.

Mitsoda büntetése vagyon annak, a' ki El-tiltással valo Új Ítéletet vált, és a' válasz-levelet, az Új Ítélet vizsá vitelinek ideje alatt ki-venni el-mulattya?

Az olyan, az ország közönféges végezése szerént, patvaron marad, és a' Fel-peres az ő ügyit meg nyervén, a' kereset éppén ővé lészzen mindgyárt. *Vlad. 5. art. 11.* az az; meg-lévén az Idézet avagy reá'hivatal, a' Cáptalanbol vagy *Conventből* a' válasz-tévő levelet ki-kei venni, és az el tiltásnak s-Reá hivatalnak rendit tizenötöd nap alatt, a' Reá hivataltol fogva, vissza kei vinni; mert ha ezt el-vesztegli, és a' Felperes annak másfát parantsolattal kényszerittetik maga részére ki-venni, és eképpen csak költetnek véle; hogyha osztán az Alperes ellen arról Törvényt fog kérni, ottan mindgyárt Patvaron marad. *Stylus.* Ez illyen *terminuson* pedig, nem kei az után mindgyárt következő első Törvények *terminusát* érteni, a' mint *Decius* akarja az ő *Syntagmaiban*. Az Új Ítéletről ide aláb lás többet 8. Részében. Ezt a' terhet penig nem kei általlyába minden Új Ítéletről érteni, hanem csak az olyanrol, mely tartoztato s-visszátérítő Tiltalommal szokot adattatni.

IV. Kér.

IV. Kérdés.

Az ilyen El-tiltás után Végezetre mit kel tselekedni?

Az Reá-nemjövételnek terhét, a' fellyeb meg-írtt mód szerint. 12. K. 3. Rész: és a' Sentencia Levelnek-is az árrát az Al-peresnek le-keletenni. Es jollehet a' Sentenciát az Al-peres vé-
szi kezéhez; mind az által a' jelen valokban s-a' Biro-levelében-
nis Máffát kér, mint oda fellyeb. 2. K. 3. Részében meg-mondám,
és pihenést vésszen. A' Fel-peres azon Sentenciának Máffát
kérj, s-meg-is adgyák néki az Ország Törvénye és szokása sze-
rént; mivel már az írott Sentencia nem övé, hanem az Al-pe-
resé. Es ilyen-képpen mind a' kettő vissza-tér a' Pörnek kezde-
tíre. Ha pedig az Al-peres avagy az El-tiltó fél, a' Tilalomban
nem akar el-járni; olykor a' Fel-peres a' Tilto levelnek Máffát
az ide fellyeb írott mód szerint, ki-vévén, el-jár dolgában; hogy
tudnia illik, az El-tilto félnek el-vesztetglése miatt az dolog me-
szire ne nyuljon, és egyéb-aránt-is, a' Fel-peres, dolgához biz-
ván, kárba ne essék.

V. Kérdés.

Az-után mit kel mivelni?

Valami köz felelettel kel élni, okát adván az El-tiltásnak, ki-
vált-képpen az oda fellyeb emlétet Le-szállítás és egyéb ahoz
hasonlo Ellenvetések által. Melynek hogyha helt nem adnak,
ottan el-marad: Es leg-otran Ben-tiltással kel élni, e' követke-
ző mód szerint.

VI. Kérdés.

A' Ben-tiltás mitsoda?

Oly Törvényes Orvosság, mellyel az el-maradás után, a' Biro
előt, azon Biro szállásán a' szék szinin küvüll-is, a' Törvényes
Kerestet avagy a' Sentencia ben-tiltatik, hogy ki ne írják; azon
nap terehnélkül, a' három Napon; a' negyediken pedig tereh-
vel, a'

Prohibita.

vel, a' Törvény rételre rendeltt utolsó hat napok előtt. *art. 52. Anni, 1550.* Es viszont harmad nap a' Rend kívül való dolgokban, a' Rend-szerént valokban penig a' közelbik következő Levátán mindgyárt vissza-tér a' Törvény eleibe. Es ekképpen mind e's-mind ama' Ben-tiltásoknak okát kérdik, kire azonképpen mindenkor nem tsak egy *Octavas Terminuson*, hanem mindeniken valami okot keladni.

Holot eszünkbe kel vennünk: I. Mivel tsak szoval tészünk Ben-tiltást azon nap mindgyárt, nem szokot valamely Birotól váltott Ben-tilto parantsolat által lenni: és ahoz képest Ben-tilto Levél sintsen, s-nem is találtaik soholt a' *Stylusokban*.

II. Az Ben-tiltásnak emlétett Terhéről sem értnek egygyet fokban; Némelleyek azt mondgyák, hogy közönséges-képpen három forintal kel meg-fizetni mindenkor: mások penig, kik közöt vagyon *Decius*-is, azt tarttyák, hogy hat forintal kelle-tenni, ha Fel-peres; ha penig Al-peres tsak háromval. Mellyet a' *Tripartitum* Második Részében. 86. Titulusbol láttatnak kihozni, ahol az Al-peres a' Törvényben három girán; a' Fel-peres penig hat gira terhen szokot el-maradni a' királyi Törvényben.

VII. Kérdés.

Meg.leheté tsak általlýába minden Feleletnélkül a'

Ben-tiltás.

Nem lehet: hanem szükség mindenkor valamit felelni valami okot adván, avagy az elébbi feleletet hozván viszont-elő, avagy inkább mást valami ujjat ragasztván hozzá; mert egyéb-aránt ugyan tsak az elébbi Törvény marad-fen. *ibidem.*

Holot eszünkbe kel vennünk. I. Hogy a' főbe-járo ügyekben, avagy Halálos Keresetekben, nem jo halgatni, a' végre hogy Ben-tiltással éllyen, mivel a' ki effélékben magát rovíbbá oltalmazni

oltalmazni nem akarja, el-szokták marasztani, és ha ot jelen lé-szen, és a' Fel-peres Igaz-tételt fog ellenne kérni ottan mind-gyárt meg-is fogatik: a' mint Eperjest 1611. esztendőben De-fősi Ferenczen meg-is történék, kiről ide aláb a' kilenczedik Részben 31. kérd. többet olvashacz. II. A' kia' Törvényben a' Kereset derekára feleletet téfszen, ha szinte Ben-tiltással él-is, mind-az-által az el-halaszto Eellen-vetésre, avagy a' Bironak s-Széknek illetlenségéből vőtt fogásra nem térhet vissza; hanem a' derék Keresetben külömbet mondhat ugyan hogy sem az e-lőt mondot volt. Ez okon szokták mondani: A' derék fele-letről nem engettetik vissza-térés az Ellen-vetésekre és Fogá-sokra.

VIII. Kérdés.

Hány Ben-tiltás szokott meg-engettetni?

Négy tsak. A' pedig minden Törvényes *Octavakon*, Hároma terehnélkül, a' Negyedik terehvel, mindenkor azon napon, a' Törvényes Széknek utolsó hat napjai előtt. *art. 52. anni. 1550.* Az mostani új Végezések szerént penig tsak kettő vagyon en-gettetve, edgyik terehnélkül, s-a' másik terehvel. *articulus 65. anni 1618.*

It ezeket vedd eszedb: I. Hogy némellyek azt alittyák, tsak szinte a' Negyedik Ben-tiltásnak kelleffék lenni az utolsó hat napok előtt, és ama' Terehnélkül valo három közül azon utol-so napokon is mintha valamellyiknek meg kellene engedtet-ni. Mellyet igen vissza-fordultúl akarnak érteni; mert sem a' Negyedik, sem a' három első, sem azoknak valamelyike, azon az végő hat napon nem engettetnek meg. Kiről lásd az Enchi-ridiont *fol. 59. p. 2.*

II. Vagynak ollyak-is, kik e' végő hat napokat az Innepkel egygyűvé akarják számlálni, mely az *Octavak* tisztaságával nem

látarik egyezni, mely az Innepeket a' peres napoktól ki rekeszti. Es ilyen-képpen azokat a' hat napokat csak szinte a' Törvény tévő avagy Peres napokról kellene érteni; oka ez; mert valami a' dolognak épiségéhez s-telyes voltához illik, annak részeihez is oda kel illeni. Avagy a' mint a' Polgári Törvényesek szollanak. *lib. 2. Just. tit. 20. ad. Si rem sua.* A' Törvény valamit végez valamely egész dologról, azont értetik Végezni annak mindē részeitől is; szintén így e' dologbann-is; ha azt végezte az egész *Oltárvárol*, hogy abból ki-rekesztessenek az Innepek, azont végezte az végő hat napokról is, mint annak edgyik részéről, hogy azokból is az Innepek napok ki-rekesztessenek: a' mint az mostan emlétet *§ 2. Articulus* világosan jelenti, hogy efféle Sentencia Ben-tiltásnak a' Törvény tévő hat napok előtt kel lenni: az Innepek pedig nem Törvény tévő napok, a' mint fellyeb meg-mondok. *12. K. az 4. Rész.* Más az, hogy több Keresetek is mehetnek végbe az hat Törvény tévő napokon, ha az Innepek oda nem elegyítettnek; Kihez képest, szükség-képpen azoknak a' hat végő napoknak, csak szinte a' Törvény tévő Napokról kel értetnie, ki-tudván azok közül az Innepeket.

IX. Kérdés.

Mi végre találtatott fő-képpen a' Sentenciák ben-tiltása?

A' Végre hogy az alat, az Al peres, ha ot jelen nem volna, oda érkezhessék, és pihenést végyen, és azon-közbe a' második lévőára készülydön, hogy meg felellyē; avagy Prokátort keres-sen, és a' Pörnek állapotjáról tudósítsa: avagy, a' mint már most vissza fordult szokásból tselekednek, az időt vontassa, melynek nyilván nem kellene lenni semmi-képpen.

X. Kérdés.

Végezetre az utolsó hat napokon mit szoktak tselekedni?

Minden

Minden ügyeknek és Kereseteknek, válogatás nélkül, a' kikben bár csak egy Ben-tiltás eset is, végek szakad, oly változás nélkül való keménységgel, hogy immár azokat a' Napokat a' Törvénykedő köz rend *Utolsó triletnek* szokta mondani, hogy, tudni illik, azokon minden Ellenvetéseket félre tévén, a' Törvényben csak szinte a' dolognak érdemire nézőket szokták forgatni. Az kikben pedig semmi Ben-tiltás nem volt, azokat hátra vetik; mert nem volna jó, ha kinek idő előtt igaz törvényes dolgában fogyatkozása lenne. Es így a' Ben-tiltást távolítani kel, a' mint másutt is meg-mondottuk.

XI. Kérdés.

Hát ha a' köz feleletnek nem adnak helyt, mit kellik tselekedni?

Valami magyarázatos felelettel kel élni, mellyet talám kün a' Vármegyén annyiból meg-bizonyíthat; és így ki-kel kérdzeni, hogy a' dolog bortsáttáffék ki Köz-vallatásra.

XII. Kérdés.

Ha pedig csak úgy Rész-szerént ki nem bortsáttatik, mit-kel mivelni?

Még is valami tellyesb felelettel kel tenni, de azért a' menyire lehet el-távoztaffa, a' derekára igyenesen meg-ne felellyen. És ha osztán e' sem használ, ottan az egész Keresetet kérje, hogy ki-bortsátták köz-vallatásra.

XIII. Kérdés.

Hát ha azt sem bizonyíthattya-meg, osztán mit kel tselekedni?

Hogy bizonyfágiban való fogyatkozása miat, a' dolog melől el-ne effék, Tilalommal és egyszers-mind onnat következő Idézetrel kel élni, a' köz vallatásra rendelt Napnak előtte nyolczad nappal. *art. 54. anni 1550.* Halod jegyezd-meg: hogy jól-lehet

lehet e' Tilalomnak nyolczad nappal kel eléb lenni a' vallatásra rendelt napnál, mind az-által az Idézet avagy Reá-hivatal tizen-ötöd napra szokott lenni: *Stylus*. Ezen-képpen a' Hűt le-tételnek Meg-tiltásábann-is.

XIV. Kérdés.

A' *Prohibitio*; a' köz-vallatásnak s. Hűt le-tételnek Meg-tiltása mitsoda?

Oly Törvény-béli orvosság, kivel egyik fél a' másik felét a' vagy maga magát a' Hűtnek le-tételitől; avagy mind magát s. mind az Ellenkező felet a' Köz-vallatástól arra rendelt Napnak előtte nyolczad nappal, valamely Birotól váltott parantsolat erejével, Cáptalan vagy Convent-béli Bizonyfág által, kinek Járásában léznek, meg-tiltya; *art. 54. anni 1550*; Es égszers-mind Idézi-is azon Keresetben yalo ujjab feleletnek meg-hallására: *Stylus*. Magát tudni illik, azért, hogy valami ujjab ok-a, dással toldgya dolgát, avagy a' hűt le-tételt vessé el magáról, a' vagy tsak az időt vontassa, rosz szokás ez. Az más felet penig azért hogy avagy a' köz-vallatást, avagy a' hűtnek le-tételit hadgya együn magára. A' Vármegyékenn-is azon formán szokott lenni, nyolczad nap előtt, tsak hogy Nemes Biro által. *art. 53, Anni 1569*.

Holot ved eszedbe; *Előbben*; E' Meg-tiltást, mint szintén a' tartoztato El-tiltást-is, Cáptalanra vagy Conventre keliratni; hogy tudni-illik a' hűt le-tételit meg-hallani s. bé-venni ne mér(zellyék, sem pedig a' hűt le-nem tételről semmi uton modon bizonyfág levelet adni. A' Köz-vallatásban penig, hogy Bizonyfágát annak végbe vitelire ki ne botsáffák, és a' Köz-vallatásnak végbe nem viteliről az Ellenkező félnek semmi-képpen levelet ki ne adgyák; Sőt inkább mindenikben botsáffának bizonyfágra hiteles embert ki közüllők, az Ellenkező félhez, a' ki e-zekről

zeokról tiltsa-el ötöt: és tizen-ötöd napra, attol fogva számlálván, azon Keresetben való ujjob Itiletre, és Törvényre, és egy-szers-mind az hűtről s-vallatásról való Sentencia levélnek is elő hozására idézze s-hija-reá, az ő Fellege Udvarába: *Stylus*. Ezen értelemben kel lennia a' tilto félnek a' maga részéről-is.

Másodszor: Ha szinte azon egy ügyben, mind a' Reá-nem jö-veteles Sentenciában való tartoztato El-tiltás, s-mind az hűt-le-tételben s-köz vallatásban lévő Tilalom néha meg-esik-is; a' mint néhai Alapi János Eözvegyinek egy néminémő Keresetben 1571. esztendőben székely Lukáts ellen, ha jól emlétem, Nagy Szombatban lévő Törvényes *Octaván*, emlekeznek, hogy mind a' kettő azon egy keresetben benne forgot volna: és ahhoz képest, úgy láttatik, mintha új itilet-is azok mellett, három uttal fért volna-bé azon Keresetbe. Mindazáltal el kel hinni, hogy ott is az új itilet csak szente a' tartoztato Tilalommal volt. Mind azért, hogy az Ország végezési, csak szinte ahhoz ragasztják az új itiletet: 6. *Vlad. art. 14.* az hűt s-vallatás Tilalmához pedig nem Új-Itilet, hanem Idézet, (mely új Itilet-nélkül is meg lehet) vagyon ragasztva. *art. 54. Anni 1556.* s-mind pedig azért-is, hogy az hűt s-vallatás Tilalmához, csak mint egy forma képpen, és nem a' dolog valóságára képest irattatik az új Itilet az levél folyásában; És a' Törvényben sem az új Itiletnek kérdik okát, hanem az hűt s-vallatás Tilalmának: Es ez okon ezt tulajdonul új Itiletnek nem mondhatni: Mind azért, hogy a' közönféges szokás szerént sem mondatott s-tartatott soha az hűt s-vallatás Tilalma új Itiletnek, hanem csak a' Reá-nem-jö-veteles Sentenciának El-tiltása. S-mind pedig azért-is, hogy arról való levél forma-is úgy láttatik, ennyiből meg-veztegetődhett, a' mint köz beszédben szokták mondani. *Egy példát* *voljok fele himet varhatnak*, így az új Itiletnek avagy Sentencia El-tiltásnak

tiltásnak formájából, sok egyéb leveleket-is formálhatnak a Tilalom dolgában. Végezetre azért-is, hogy az új Itilet levél formája szerént, a Törvények foltrában esett minden fogyatkozások és vétkek, az új Itilet erejével, *semel*, tsak egyszer szokták fel-állíttatni. Es ha ez *Adverbium semel*, egyszer; az Uj itélet levélbe választás nélkül oda tetetik, a' mint a' *Stylus* tartya; miképpé lehet tehát, hogy annyi számu Uj itélet, engettették meg egy keresetben még más Törvényes *Terminnsokon-is*, itélye-meg ki-ki magajo értelme szerént. Nyilva az en vékony itéletm szerént, ebből az hűt le-tétel s-köz-vallatás tilalmából, az Uj itélet általán fogva ki-kellene hagyni; igaz elég volna abban az esküvés s-vallatás Tilalma: Es ilyen-képpen e' fel-fordult fejten lábságot könnyen meg-orvosohatnánk.

A' második Lajos király végezése penig, mely az 1518. esztendőbéli 29. *Artilus*, tulajdonb képpen az Uj iteletről szol, hogy sem a' fellyeb mondot Esküvés s-vallatás Tilalmáról; melynek *Titulussa* különbet akar hogy sem az alatta lévő *Articululus*, a' mint könnyen meg láthatni. De ha szinte mindenikről kellene is érteni, mind-azáltal még-is a' Meg-tiltásról kel inkább érteni hogy sem a' Meg-tartoztato Tilalomrol: Oka ez, mert a' féle Uj Itiletnek az Eőszve-feleletek és már a' meg-itilt Hűt le-tétel után kellett adattatnia' kérő félnek, nem az Reá-nem-jöveteles Sentenciákban. Imez szo-is *Inhibet*, az *Articulus Titulussa*ban nem tulajdonul tétetett az *prohibet*-ért oda, hanem annak tudatlanágából eset, a' ki efféle Titulufokat irogatta az *Articulusok* eleibe. Es ilyen-képpen nem tsuda, hogy ezeket Eőszve zavarván, a' Meg-tiltás felől azon vélekedésben voltak, mint az El-tiltásról, és válogatás nélkül mindenikhez az új Itiletet egy-aránt oda ragasztották a' *Stylus*ban. Avagy nétalám ezt az *Articulust* oly dologról kel értenünk, melyben semmi El-tiltás még nem volt, avagy nem-is kellett lenni. Az elő-hozot

példa

példa pedig ha szinte láttatik-is ellenkezni, azt az ollyan Egy vagy két ember itéletiről kel értenünk, kiről ide aláb 10. Rész: 13. Kérd. fogunk emlekezni. Az többiről lásd ide aláb. 8. Rész: 19. Kérd.

XV. Kérdés.

E három dolog Inhibitio El-tiltás, Prohibitio Meg-tiltás, Prohibita Ben-tiltás, mint egyeznek avagy inkább ellenkeznek egy-mással?

Jollehet ezek azon egy dologért láttatnak vetetni, s-ahoz képest némellyek öszve zavarva minden válogatás nélkül egy értelemben élnek vellek; a' mint a' *Quadripartitum*-is tartya, és *Decius*-is az ő *Syntagma*-iban írja, kiről tekints-meg aláb az 34. Kérdést, 18. Részében: Mind-azon-által ha e' dologrol tulajdon képpen gondolkodunk, ezek egy-mástól sokat különböznek; a' mi-képpen már ezeknek tulajdon saját magyarázattyokból ki-teczik; Az *Inhibitio*, azért és *Prohibitio* olyigik, mellyek a' tartoztato, és el-térítő Tilalmat jelentik: az az; az *Inhibitio*, az kimondot és igaz-tételre ki-adott Sentenciát tartoztattya-meg, hogy tudni-illik a' Fel-peres azt végbe ne vigye, hanem inkább meg-tartozkodgyék; köszönségesen Tartoztatásnak, visza hívásnak mondatik. Az *Prohibitio* pedig a' köz-vallatást, és Hűtnek le-tételit tiltja-meg, hogy tudni-illik azokhoz ne fogjon, mely köszönségesen a' mi nyelvünk szerént, Meg-tiltást téfzen. Es ezek közt az *Prohibitio* Meg-tiltás köszönségesb, és tovább terjed, hogy sem az *Inhibitio* El-tiltás; mert amaz mind az el-kezdets-nem kezdett dolgot jegyzi; ez pedig tsak azt, a' mit már el-indítottak. *Valla lib. 5. Elegan cap 4.* A' *Prohibita* pedig hogyha *adjectivè, participium prateritum*-áért vétetik, tehát a' végbe ment dolgot jelent *passivè, à verbo prohibeor*, ugy hogy e' légyen az értelme; Meg-tiltott dolog, Ben-tiltotr Sentencia, avagy akármí

akármely egyéb. Ha pedig *Substantivé* vészük, a' Tilalomért, hozzá adván imez rendes számot, *Első, Másod, Harmad, Negyed*, így is igazán ezen Törvénybéli Orvossáért vétethetik; és így módhattyuk, *Első Tilalom, Másod Tilalom, Harmad Tilalom, Negyed Tilalom*. Illyen-képpen azért, a' mely dolgoknak egymástól különözö meg-határozott magyarázattyok vagyon, azok a' magok természetes mi voltokban, éppen kölömböznek egy máltól; és így né kel őszve zavarni őket, és edgyiket a' másikért venni. Innét mondgyuk az tartoztato parantsolatot *Inhibitionalis*-nak, és az Hütnék s-vallatásnak meg tiltását *Prohibitionalis*-nak.

XVI. Kérdés.

Mit kel továbbá tselekedni?

Az Tilalom Levélnek Mássát vévén, és az arról lőt Reá-hívatalnak is: az után Ben-tiltással kel élni, valami azok ellen való Ellen-vetéssel, halehet; ha pedig nem lehet, valami okát kel adnia' Meg-tiltásnak, de nem egészen valót s-nem-is olyat, mely az Keresetnek érdemét illeti. Mellyel hogyha a' Biro meg nem elégzik, hanem tovább mégyen, és el-marasztja, s-Igaz-tételre ki-botsáttya, tehát a' leg utolsó Orvossággal, a' Fegyveres Ellenzéssel kel eleibe állani.

XVII. Kérdés.

Republka,

Azokáért a' Fegyveres Ellenzés mitsoda, és hányuttal engedtetik meg?

A' Fegyveres avagy erővel való ellenzés oly Törvényes orvosság, mellyel a' nyertes fél, a' veszítő fél által, a' Biro Sentenciájának Igaz-tételiről az szomszédoss-határos személyek előtt, meztelen kardal, avagy más valami egyéb arra alkalmas fegyverező eszköznek mutatásával, erőszak szerént el-tiltatik és el-űzetik. Avagy a' mint a' *Tripartitumban* vagyon, 2. Tit. 73. Az

Fegyve-

Fegyveres ellenzés az, midőn a' Nyertes fél a' más féltől, a' ki pörít el-veszterre, a' Birotól ki-adattatott Sentenciának Igaz-rételitől, erő hatalommal néminémő képpen el-űzettetik. Melynek egy uttal keltsak lenni; mert ha azon egy Keresetben két uttal rétetik afféle ellenzés, Hüőtlenységnek Bélyegiben ejt. 4. *Vlad. art. 19. & 5. ejusdem art. 4.* Jollehet régentén más kü-lőmben tartották. 6. *Matth. art. 16. & 1. Vlad. art. 57.* Illyen-kép-pen, azért, vissza tér a' Kereset azon Biro elcibe.

Holot jegyezd-meg: Hogyha a' Nyertes fél avagy a' Fel-peres, ez illyen Fegyveres ellenzés ellen, efféle el-nyert Jofszágban erő-hatalommal bé-szál, azon Jofszág Keresetitől el-marad. Es ellē-ben, hogyha az-is, a' ki el-maradott, fel gyűjtőt néppel, erőszak szerént, támad fel a' nyertes fél ellen, és az olyan el-nyert Jo-fszágba valo bēmeneteltitől vissza kergeti, azon büntetéfen ma-rad érette. 4. *Vlad. art. 9.*

XVIII. Kérdés.

Hol kel lenni a' Fegyveres ellenzésnek?

Kün a' Vármegyén a' Jofszág szinin; jollehet némellyek ugy vélekednek, hogy Cáptalan s-Conventbenn-is meg-lehetne, midőn még a' válsz levelet a' Fel-peres számára ki nem adták volna; mely az Ország Törvénye szerént lehetetlennek láttatik, mely az önnön magyarázattyából ki téczik, 2. *Tit. 73. & 74.* holota' vagyon, hogy Szomszédok s-Határosok előt kel lenni és azoknak neveket is felkel irni a' mint, ex 4. *Vlad. art. 19.* ki téczik. mely általán fogva Cáptalanba nem lehet, holot efféle szomszédosok s-Határosok olyan helyen nem szoktak lenni. Más az, hogy a' Fel-perest sem mondjuk hogy Cáptalanba vagy Conventbe ellenzették erőszak szerént, a' Jofszágba valo bēmeneteltől, mert afféle erőszak szerént valo ellenzés s-vizs-térítés nem szokot lenni olyan helyeken. Afféle Parantsola-

tok s-levelek formája is azt tarttya, holot a' Biro azt parantsol-
lyá az Igaz-tévőnek, hogy a' Jozság szinire mennyen. Nem-is
lehet ehhez hasonló állapot a' tartoztato Tilalomnak, mert
annak, a' mint fellyeb mondám, a' Jozság Uraságán kívül kel-
lenni, az fegyveres ellenzésnek penig az Jozság uraságából; mi-
vel néminémő erőszakkal űzi vissza a' felperest Jozságától, és a-
zokba való bémenereltől. Avagy ha szinte nem tenne-is fegy-
veres ellenzést, hanem csak a' Várba avagy Castélyba, kikhez a'
több pörös jozság mint főhöz tartozik, bé nem botsáttaná,
mind az által ugyan Fegyveres ellenzés gyanánt tartatik, mivel
a' bé nem botsátás, szinte annyit téfszen, mintha fegyveres ellen-
zést tőlt volna. Ezent mondgya a' *Tripartitum* említett helye-
is, hogy Fegyveres ellenzésnek kel tartanunk, ha az Nyertes fél,
az el-nyert Jozság Uraságán kívül lejend.

XIX. Kérdés.

*A' Fegyveres ellenzés után, kellé mindenkor idézni az
Ellenző felet?*

Nem kel mindenkor; mert a' Fegyveres ellenzés két-képpen
szokott lenni. I. Az Törvényes székéből kiadatott Biro Senten-
ciájára, melyben az Ellező felet nem szükség idézni, mert igaz
elég, hogy az Igaztételt meg-állatta. Kihez képest a' Biro-is a'
Cáptalannak vagy Conventnek azt parantsollya, hogy az Igaz
tétel rendit írja meg néki, a' szerint, a' mint lett tizenötöd nap-
ra. Innetesfűnkbe vehettyük ezt-is, hogy az fegyveres ellenző
levél sem egyéb, hanem a' Cáptalannak vagy Convetnek az Igaz
tételről való válaszfétéle és vissza írása. II. A' Fegyveres ellen-
zés az osztrózas dolgaiban is szokott lenni, melyben az Ellenző
felet idézni kel; mert mivel még ebben semmi Törvény folyás
a' szék szinén nem volt, ahhoz képest az Ellenzésnek sem kellett
volna lenni. Es ilyen-képpen az Ellenző felet sem vihetni tör-
vényes

vényes-képpen *Idézetnélküla'* Székre, holot senki külömben nem tartozik ot meg-felelni, hanem midőn Törvényes Idézet-tel hivattatik. 1. *Tit. 9.* Az másik Ellenzésben pedig immáraz Idézet régen meg volt, s-ahoz-képest hogy másodszor-is idéz-ze, nem szükség, s-az Ország törvénye sem kívánja: Sőt ha Idézne, a' más fél viszont párt vévén benne, a' Kereset ujjab fo-lyásba menne, mely a' Fel-peresnek káros volna. Jollehet az Osztás dolgaibann-is az Idézet szokásból vagy on inkáb, hogy sem az osztazo levél formájából, mivel ot arról nints semmi emlékezet, a' mint annak folyásában meg-láthatni. Holot ved észedbe, hogy e' második Ellenzés az Osztozásban innet vót eredetet, hogy az Ellenző fél feleletinek nem ad helt az oszt-ozó és ilyen-képpen kételen Fegyveres ellenzéssel kel élni, hogy az ő feleletit s-ok-adásit, annak idein s helyin meg-láttassa és meg-irítessé. Más-képpen vagy on az első Ellenzésben, mert ot minden elébbi feleleteket s-okadásokat hátra hagyván, ujjab okát keladni, miért ellenzette: mert ha azt nem tselekezi, fűltbe mégyen a' *Repulso*, és az elébbi Sentencia maradván hely-be igaz-rételre kel botsáttani. Ha penig helyes okát adhattya, nem tartozik semmi terehvel; s-hale rette volna-is vissza kel néki adni; hanem ha, a' mint példa beszédbe mondgyák; vétek volna a' Halottat a' Temetőből ismét vissza vinni.

XX. Kérdés.

A' Fegyveres ellenzés vissza vitele után mit kel mivelni?

Az első *Levatan* az Ellenzésről és a' Kereset mozdításról való Biro Levelében Másfát kel kérni. Második *Levatan* a' Biro leve-le ellen tégyen Ellenveréseket és fogásokat, a' mint fellyeb 6. *Kérd. 3. Részbe* meg-mondottuk. Végezetre nem lévén helyes az Ellen-verés, az Ellenzés terhének le-rételit kel meg-igyni: Egy *Levatan*, ez szokkal tsak; *Deponit hodie*: mely felelet egy Ben-tiltás he-

tiltás helyet esik. Az második *Levatan* pedig: *Depom hodie per totum*; az az: Ma éppen le-tészi: mely viszont második Ben-tiltás gyánánt vétetik: és ez-okon le-kel tenni a' *Terhet* azon nap éppen, mert tovább immár afféle feleletnek nem lészen semmi szaporája: Jollehet annak előtte három uttal három *Levatan* elhettek velle; a' mint arról végezés lőt *Posoni Octaván 1612. é. z. tendőben*. Holot tarts eszedbe, hogyha egy néhány személyért lőtt is az Ellenzés, mind az által ugyan tsak egy a' *Tereh*; mely a' Táblán 72. forintot tészen, a' *Vármegyén* harmiez hatot. 2. *Tit. 73. & 74.* Es ha egy néhány izben lészen is az Ellenzés, ugyan tsak egynek kel tartani azon egy Igaztételnek rendiben.

XXI. Kérdés.

Tehet-e Fegyveres ellenzést, a' ki azon Keresetben ot nem forgot?

Tehet, ha valami részben az Igaztételt jövendőre magakárára láttya lenni, imez Levélbéli igaz-tévő Czikel erejével: *prævia ratione aliorum quorunt*: s-az Ellenzés terhét sem tartozik letenni, hogyha meg bizonyodik, hogy a' győzedelmes fél, igaz ok nélkül ment a' Jozság el-foglalására. 2. *Tit. 76.* E' penig afféle dologról értetik főképpen, melyben az Ellenző, a vagy afféle ki szakatt rész Jozságnak Ura, a' derék Jozság vissza foglalásának és Iktatásának idein, annak a' ki a' derék Jozságot bírja, nem ereszkedet melléje, és velle egygyűt a' törvényben ot nem forgot; mert ha velle egyűt ot forgott, és egyszer a' derék Jozságnak ura fegyveres ellenzéssel élt; a' másik nem tehet már tovább fegyveres ellenzést, Arulatas Bélyegenélkül, a' mint már meg mondtuk, a' *Tripartitum* írásából hozván ki, *Tit. 76. par. 2.*

XXII. Kérdés.

Végezetre mit kel tselekedni leg-később?

Utollyára

Utollyára a' Fegyveres ellenzésnek okát keladni, (nem Vár-
ván a' Fejedelem kegyelméből való új itileret, a' mint *Decius* a-
karja,) és oly okát keladni, ha lehet, mely a' Keresetnek veleit
illessé, és a' kivel a' Biro- is maga részére megelégedhessék. Es
ekképpé az Al-peres kívánnýő szabadulást s-menedéket magá-
nak a' Fel-peres Keresetiről, a' méltatlan Kereset terhének le-
térelivel: Es arról menedékes Sentencia levelet-is kérjjen,
melynek semmi Tilalommal s fegyveres ellenzéssel eleibe ne
álhassanak: Es a' méltatlan Kereset Terhéből-is az ő részét
meg-kívánhattya, ha tudni-illik, dolgát meg fogja nyerni. De
harajta vesztis és utolsó Sentencia adatik-ki-ellene Igaz-tételre;
igyeleztán a' Jóság urafágán kívül gratias új Itilettel élhet. Es
az első folyással így szakad vége a' Keresetnek; de midőn köz-
vallatás vagyon a' dologban, különben járnak el benne; a'
mint majd on azt-is meg-mutatom.

Holot jegyezd meg ezeket. I. A' ki a' Fegyveres ellenzés
möggyán kívül térszen ellenzést, a' Decretomos terehbe; az az,
Arulitás bélyegibe csik érette. *art. 2. Anni. 1536.* II. Hogyha
a' Sentencia ellen tett fegyveres ellenzésnek, utánna igazságát
nem adhattya; Nagyob' hatalmon marad érette, *art. 12. Anni*
1536. III. Hogyha szinte némely dologban a' Fegyveres ellen-
zés ki rekeszterik-is; mind az által, ha vagy maga vagy Proká-
tora által az Al-petes annak Terhében részt vőtt, annak után-
na megkel engedni, mivel már a' terehnek fel-vételével néki
engedett. Azokáért el kel inkább afféle terhek fel vételenélkül
lenni, hogy sem kára következzék, a' mint felyebb-is tettem-
emlekezerett rolla. 2. Kérd. 4. Részében.

IV. Hogy a' Fegyveres ellenzés után, nem mindenkor szok-
ták az ellenzésnek a' Kereset veleire néző okát adni: hanem
a' Prokátor feleletir szokták meg-hinni, vagy valami egyéb fe-
leletet tenni. *passim.*

HATODIK RESZE.

Az Köz vallatásról, és Hűt le-tételről.

I. Kérdés.

It a' köz vallatás miokon fordul-elő?

Mivel, minek utánna a' köz vallatásról el tértünk volna, 3. Rész. 10. Kérd. bizonyos okokra nézve; immár it vizsontag reá kel tértünk, mivel a' Kereset mi voltához képest aval-is élhetni, ha ki Tanuk által reménli hogy Igazságát gyámolithattya és támogathattya.

II. Kérdés.

Mitsoda a' köz vallatás?

A' Pörlekedő személyeknek feleletekből fakadott és a' Törvényes székből ki-adott kétes dolgoknak, férifi s-aszony renden lévő Nemes s. Nemtelen, Egy-házi s-világi szomszédos és határos személyeknek vallása, s tanu bizonylágtétele által való világosítása. Melynek Cápitan avagy Convent Bizonyfága, és Király avagy Palatinus Emberi elöt kel lenni, vallato parantso-lat erejével; oly helyen és oly vármegyében, ahol a' Pörösök kívánnyák: Es ezt annak utánna, a' Cápitan vagy Convent, törvényes-képpen Levélbe irván, a' Birora kel igazittani. Az foglalás dolgaiban tsak általlyába azon helyen a' föld (zinin szokott lenni; hanem ha a' peresek egy akaratból más-képpen egygyeznének-meg felette. *Holot veddeszedbe.* I. Hogy néha a' köz vallatás a' Törvényes Székbenn is szokott lenni, azon Biro elöt. II. Hogy afféle eleven Tanuk hatvan esztendő s felet valok ne légyenek hanem attol fogva azon alol. 1. Tit. 39. & 47. III. Hogy a' köz vallatásnak érdemét avagy velejét, a' mitől, tudni illik, a' vallatásnak kel lenni, imez szoval, *Virum* szokták megjegyezni,

jegyezni, mind a' kérdő s. mīd a' kételkedő részére; és már köz-
képpen a' Törvényes, *De Virum*nak szokták nevezni. *Styl. IV.*
Hogy afféle király s. Palatinus Emberit, a' peres felek akarattya
ellen a' király Udvarából, nem kel ki bortsátani. *art. 58. Anni 15-*
23. Azok penig kik legyenek, lásd fellyeb az első kérdést a' má-
fodik Részében. Ennek felette, noha *Index Curie* Uram Iro De-
áki-is küldettetnek. ki az ő felsége Udvarából, efféle vallatások-
ra, mind az által nem az ő maga, hanem király ő felsége neve a-
lat tsak, mivel ő maga-is Birája a' király Udvarának. *2. Tit. 19.* Es
hogyha efféle vallatok Király Udvarából valok nem léznek;
Házas tűzes személyeknek kel lenniük, azon vármegyében, a-
hol vallatni akarnak, *6. Matth. art. 10.* Mert egyéb aránt le-szál
a' vallatások.

III. Kérdés.

*A' köz vallatáshoz, mind a' maga magyarázattya szerént,
s. mind egyéb aránt, minémő dolgok kívántatnak?*

Ezek tudni illik, hogy valamikor efféle köz vallatásnak kel
lenni, mind a' két részről egy nap légyen, és nem egyikért egyé,
s. másikért másón. A' Cáptalan vagy Convent, és Király avagy
Palatinus Emberi-is, azonok legyenek mind a' két részre, és
nem külön egyikért egy; másikért más. A' Tanuk-is külön, e-
gyen egyen meg-eskügyenek, és a' Cáptalan s. Király emberi ál-
tal, a' dologról, melyről tudakozni akarnak, jól meg-kérdez-
tessenek. Az Peres felek a' vallatás idein jelen ne légyenek, ha-
nem ki rekesztessenek. Ennek felette efféle Tanubizonyítóg
tételre, a' hamis hitű s. gonosz hir névben lévő személyeket, és
a' kik emberségeket s. bortsülleteket el-vesztették, nem kel rá
bortsátni. A' Nemteleneket-is, ha szinte házok tűzők va-
gyon-is, nem kel bévenni, hogyha ő Felségétől Nemességk
niats-adattva. *6. Matth. art. 14.* Jollehet most már a' Nemtele-
nek-is

nek-is, a' Peresek egyenlő akarattyaiból, bé szoktak vétetni, kivált-képpen az ujjonnan eset hatalmakban, és foglalásokban. *art. 35. & 36. Anni. 1587.* Az mostani Ujjob végezések szerént-is. *Annorum 1608. 1609. 1613.*

IV. Kérdés.

Miért mondatik köznek, és hány sor engedtetik lenni?

Azért hogy, mivel a' Peresek akarattyaiból vagyon, tehát mindenik részére egyszer s-mind, azon egy helyen, azon időben, és azon ki vitt vallato személyek előtt kel lenni, és nem külön egyszer egyikért, s-mászor másikért, (jollehet neha tsak az egyik fél részére is szokot lenni.) Minek okáért ha valamelyik fél, az ő elő vőtt valatását akkor el-mulattya, annak utánna nem engedtetik, hogy arra továbbá vissza térjen; s-két úttal ugyan nem-is engedtetik hogy légye. 2. *Tit. 31.* (hanem-ha a' Biro itil-ne néha külömbet.) Avagy talám ez okon-is mődatik köznek, hogy efféle vallatás és tanu bizonyág köz képpen szokott lenni minden szomszedos, határos, Nemes s-nemtelen, Egy-házi s-világi jo hit névbeli tisztelleges személyek által. 2. *Tit. 27.* Holot *vedd eszedbe*, Hogy minden egyéb nemzetek törvénye szerént, *regulariter*, minden keresetekben a' fel peresnek kel bizonyítani, még az Egy-házi szent Törvények szerént is. 6. *quest. 5.* melyben ha meg fogyatkozik, egy átallyában az Al-peresnek tsak meg kel menekedni. Mind azon által, a' Tagadásos keresetben, (mely nálunk, nem a' Fel-peres keresetét nézi, hanem az Al-peresnek a' fel peres kereseti ellen valo tagado feleletit) nem a' fel-peresnek, hanem az Al-peresnek kel bizonyítani: és a' dolog így lévén, sokkal könnyeb folyások lenne a' Törvényeknek, ha tsak egyik fél bizonyítana, a' mint a' *Quadrupartitum*-is tartya. De a' mi Törvényünk szerént, efféle egy más ellen valo bizongatásokkal, s-vallatásokkal, annyéra őszve szövik sonnyák

fonnyák egy mást a' Peresék, hogy midőn ki ki az ő igyekezetit bizonygatni akarja, meg homalyosíttják inkább a' dolgot, hogy sem nap fényre hoznák: és ez okon gyakorta nem kevés lélek kárhozattal is mégyen végbe; holot, soha két egy-mással ellenkedő dolog egy szer s mind igaz nem lehet, a' mint a' *Logicusok* taníttják. Mind az által mivel a' bévőtt szokas, a' mi Törvényinknek Anya, nekünk ilyen törvényeket szültt, ezekkel kel már élnünk, mīd addég, mig talám valaha, kővekező időkben, a' Törvények kalauza s-vezére, az Isteni félelem, valamit egyebet ennél idvésségesbet nem rendel; mellyet már régolta buzgo kívánsággal váránk.

V. Kérdés.

A' Tanukban minémő dolgok kívántatnak, és a' neveket mikor kel Relatoria levélbe írni?

Ez öt dolog; Szabadság, Mod, Allapat, Idő, és Hűt. mellyeket magyarázattyokal egyűt a' *Tripartitumban* meg találíz; 1. *Tit. 27.* kikhez képest szokták osztán a' Tanukat ki-hanni, hogy ha tudni illik azok a' Tanukban fel nem találtatnak. A' neveket pedig két okbol kel *Relatoria* levelbe írni; *Egyikért*, mert többet térszékét vagy három szomzédos s-hataros Tanu bizonyság tétele a' Törvénybē, hogy sē husznak távol levő Tartománybélieknek; mert sokkal jobban s igazábban tudhatják azok a' dolog mi-voltát, a' kik közel vagynak, hogy sem a' kik távol laknak. *Másért*; hogy fel irván a' tanuknak neveket és bizonyság tételeket, akár melyik felperes, a' ki ellen akar, teheszen Ellen-vetéseket; ha tudni illik nē hamis hitű-é. nem rut hir névbeli-é, vagy on-é annyi ideje kiváltképpen azért, hogy a' hamis hűt, ha afféle találtatik, bünteretlen ne maradjon. 2. *Tit. 29. It tarts elmédben.* I. hogy a' vétekbē lévő társ, nem vétetik-bé tanunak; sem mellette sem ellene a' társának, nem-is lehet alkalmas tanu, még a' társa

a' Társa ellen valo vallatásnak meg-formálására-is, közvélekedés szerint. Mindazáltal némely dolgokban külömben vagy on, ahol tudni-illik az igazság a' dolog természetiből külömben meg nem tudodhatik, ugymint allatomba valo pártütésekben s-támadásokban, és titkos végezésekben, és egyéb dolgokban, mellyek titkoniszoktak lenni. Es ugyan nints-is helyea' Királyi felség ellen valo árultatásban, mivel abban a' vétekben részefült Társnak-is Tanubizonfágát bé-vészik Társa ellen, a' mint ki-teczik aláb. 14. Kérdésből, 9. dik Részében. II. Hogyrégentén, akar mely Jofzág Iktatásában, a' Relatoria levélbe a' szomszéd s-határosok neveket oda nem írták, hanem a' Cáptalan vagy Convent, a' mint végbe vitte, tsak arra bízták: a' mint afféle régi levelek folyásából ki-teczik. Kiről lásd aláb-is 24. Kérd. ezen Részben.

VI. Kérdés.

Hány karban álló Allapatya vagy on a' Pörös ügyeknek?

Ez alkalmatossággal nem árt szollanunk az Törvényes ügyek Allapatiról, mellyekből a' Keresetek bizonygatásit szokták kihozni. Azokáért a' Törvény tudok, a' Törvényes ügyeket Eőt rendbéli karba és Allapatba helyheztetik, ilyen rendel: *Definitivus*; a' Keresetnek meg-határozot magyarázatos Allapatya. *Legalis*, Törvényes, *Conjecturalis*, Irányásbol avagy Gyanúból valo. *Testimonii* Bizonyfágos. *Questionum sive Equulei*; kinzo avagy Csigázo Allapatya a' Kereseteknek és Törvényes ügyeknek: kikel minden egyéb Nemzetek a' Törvényes Keresetekben szoktak élni, kivált-képpen a' Császári Törvényekben. De mi tsak a' hármával élünk, ugymint; a' *Meg-határozot magyarázatofal*, Törvényeffel, és *Bizonyfágoffal*, és mi ez utolsot tulajdonul, *Közvallatásnak*, Szemmel valo meg-nézelésnek, és *oldalastag valo vallatásnak* szoktuk mondani. Amaz ketteivel, ugymint a' *Gyanuvval*, kiből tsak valami vélekedések és távol valo irányások jön-

fok jönnek ki; és a' *Csigázoval*, melyben kinzás által valo vallások forognak, mi nem élünk. Az törvényes ügyeknek meg-határozot magyarázatot *Allapattya* az, mely, ki és mi legyen, meg-fejti és meg magyarázza; ugymint *Homicidium*, Gyilkosság avagy Ember ölés, a' *nomine, homo, & verbo, cado*, az Emberről és öléstől mondatván, magát mi legyen meg magyarázza. Ennek egy-néhány Nemei és Agai vagynak, ugymint *Parricidium* avagy *Patricidium*, midőn attyát öli meg valaki. Es, *Matricidium*, *Maritricidium*, &c. midőn Annyán, férjjen, feleségén, Eötsén, bátyán, Nénnyén, hugán téfszen valaki gyilkosságot: mellyek már köz-keppen *Parricidium*nak mondatnak, ugymint közönségesb nevezetről. Holot veddeszedbe, hogy ezen szo felet, sokan egymás közt igyenetlenkednek és pántolodnak; némelleyek *Parricidium à Patre*, némelleyek *à parente*, némelleyek *à patria*, némelleyek *à pari & cade, ut sit parium cades*; akarják ki hozni, a' fellyel említett személyek szerént valo értelemmel, az az; Attyának, Annyának, Bátyának &c. gyilkosságára nézve. Kikhez *Cicero* értelméből *Hazánk*-is, mely Atyánk helyet szokott lenni, od számláltatik. Minek okáért, mind ezeket ez utolsó közönségesb nevezetből hozván ki, *Parricidium*nak szokták a' Deákok mondani. Hanemha valaki a' fellyel irott külömböztető szokkal akarna élni, mely a' külömböztető magyarázatra képest inkább is teczik. Es hogy ezt minden időben szörnyű véteknek tartották, ki teczik a' Régiek büntetéséből, kik efféle Gyilkos, Ebbel, kakassal, vipera kégyoval, és majommal együtt Bőr-sákba varván, a' vízbe vetették. Erre képest, *Papinianus* Törvényudo fő ember, a' ki, *Asylum Juris*, Igazság oltalmának hivattatott, és a' kinek Iskolájából sok jeles Törvény tudok származtak, inkább akart fő-vételre menni, hogy sem *Antoninus Caracalla* Császárt, az ötsén *Septimiuson* tört gyilkosságáért oltalmazni: eszt mondatván; *Nehéz dolog efféle gyilkosságot mentegetni, hogy sem meg-selekedni.*

kedni Anno 213. Továbbá a' ügyek Törvényes Allapattjának az mód-
datik, melyet a' Törvényekből s-végezésekől hoznak ki: Mi-
dön, tudni-illik, azt kérdik Mitsoda törvényű s-végezésű ügy
a' Gyilkosság? ottan azt felellyük, hogy Halálba járo. ha pedig
azt kérdik, mitsoda törvény az Attyán tört gyilkosság? azt fe-
lelem hogy Arútatásnak avagy Hűtölenségnek Bélyege. Mitsoda
kereset a' nemes embernek meg-ölése? arra az a' felelet, hogy
Főbe járo. Es ezek irott végezésekől s-törvényekből ál-
lanak, az az, a' Tripartitumból és közönséges Articulusokból. vé-
gezetre az törvényes ügyeknek Bizonyfágos és Tanusos Allapat-
tya az, mely köz vallatásból ál, kiől most vagyon szonk. Jol-le-
het tulajdonul és átallyába tsak három Allapattya számláltatik
a' Rhétoroknál a' Törvényes ügyeknek, úgy mint a. Meg-határozot
magyarázatos; a' Törvényes avagy végezések; és a' Gyanus, az az ;
mint egy sajdétás képpen való irányozásból állo.

VII. Kérdés.

Mitsoda a' Gyanu, és az eleve való El-hitel?

Suspicio præ-
sumptio.

Az menyire az előnkbe vőtt dologhoz láttatik szolgálni; A'
Gyanu, valamely dologról való könnyű vélekedés, mnt ha az által
esett volna; melyet annak elől utol avagy velle együt járo tulaj-
donjelaiból vészünk eszünkbe. Az Elél el hitel pedig vastag, és
erős vélekedés, azon képpen valaki ellen, valamely dologról,
mint ha az tselckette volna, az emlétet környül állo dolgokrol
vévén eszünkbe; és ez a' dolog valóságához majd ugyan közel-
jár: Példának okáért, Ha kit eszve későn, aző étczaka, mellyen
a lopás esett, azon ház környül allattomba járkálni, és annak
külső állását nézegetni látnok, gyanuság volna, hogy az tseleket-
te. De ha annak utánna, bővön kezdene költeni, és nem tud-
hatnok azt honét vehette volna; imár inkább el-kezdgyük hin-
ni, hogy azt afféle lopásból szerzette magának. Mind az által
még sem

még sem adhatjuk tellyes *hitelt* neki; mert a' Biro efféle eleve való vagttag *Hitelből*, és kétség kívül való erős Jelekből, né mondhat Törvényt és végű Sentenciát a' Főbe járo dologbā, egyéb bizonságok nélkül, hogy testébē meg-büntesse: de azért pénzbeli büntetést vethet rá. *vivius par. 2. op. in so.* Ha penig a' szükség úgy kívánja, kérdezkedések által is meg kel tudakozni, a' mint majd meg-mondgyuk; de azért ugyan nem sentenciázhatni meg kölümben, hanem ha meg vallyá, és az kinzás után is; azon vallásban mind végig meg marad; *kiről a' következő kérdésben.* Az Egy házi Törvények szerént penig, efféle *Előb el-hitel* három féle. *Egyik, Erős;* midőn a' gyanus gyanussal, a' meztelen meztelennel talaltanak egy ágyban; és ez büntetést érdemel, mint ha Tanuk által bizonyodott volna meg. 23. *Quest 1.* Melyet mind-az által nem főbéli hanem pénzbeli büntetésre vizen *vivius*, az szerént, a' mint fellyebed meg mondánk. *Másik Hihető* avagy *Bizonyithato.* Midőn valaki felől gonosz *hir* név futamodik, elő való Embereknél. és jól-lehet ez, né tartatik Bizonyult dolognak, mind az által tisztulást kíván. 2. *Quest. 4.* *Harmad Könnyű és vakmerő El hitel,* mely tsak imez amaz gyenge jelekből indul, úgy mint, valami imillyen amollyā alattson rendű személyek szavából; és ez néha borsanatos néha penig halálos vétek, a' mint, tudni illik, valaki nagyobb avagy kisebb hitelt ad, afféle dolognak. *Syl. par. 2. vocab. Presumptio.* Es ebben magát senki nem tartozik tisztítani.

VIII. Kérdés.

Az okaért, a' mi Törvényünk szerént a' kinzás által való értekezés meg engetteriké?

Írott Torvénnel ugyā engetterve nintsen, hanem ha a' Polgári törvények szerint az szabad városokon, kivált-képpen a' parasztok ellen, a' mint, a' *Tripárutum* harmadik részének 20. Tisztulussábol

tulusszából hozzák-ki: (mivel a' Nemessék, a' tselekedetről el-
 zaladván, sem meg nem fogattathatnak, sem penig hozzájuk
 való gyanuért meg nē kinoztathatnak) midőn, tudni-illik, semj
 oly világos bizonyágok a' parasztok ellen, nem mennek ugyan,
 de azért világos jelenségekkel terheltetnek, és azoktól majd u-
 gyan meg- is győztetnek: és ez okon ez ilyen vélekedésekből
 és gyanukból, és egyéb bizonyos jelekből, melyek a' gyanut és
 gyenge vélekedést neg haladgyák, a' Biro jo lelki isméréttel a'
 dolognak végére akarna menni, (a' mint a' *Prologus* véginnis ya-
 gyon emlekezet felőlle,) de azért nem egy Jelenségből tsak,
 hanem midőn azon egy dolgot, egy néhány rēdbéli Jelenségek
 világosíttják. *Elsőbben*: Ha a' tselekedetet ellene tsak egy Tanu-
 val bizonyíttják meg; mivel egy Tanu a' tellyes bizonyágra nem
 elégedendő. *Másodszor*: Ha meg-bizonyodik, hogy afféle tsele-
 kedetre, fenyegetődésével okot adott. *Harmadszor*: Ha tétováz,
 és beszédebē haboz. *Negyedszer*: Ha oly alá való semire kellő sze-
 mély, hogy azon kívül sem adnának hitelt esküvéfénnek. *Főtőd-
 szor*: Ha abbéli tselekedetiről való maga nyelve vallását, egy Ta-
 nuval meg-bizonyíthatni. *Hátodszor*: Hogy ha afféle tseleke-
 detiről való szakadatlan rossz hír nev, jo akaroi által meg-bizonyo-
 dik. *Hetedszer*: Hogy ha valamely sebek miat halálra vált ember,
 bizonyos okokból valamely bizonyos személt álhatatos be-
 széddel vádolna, és a' vádlást ugyan foházkodva kettőztetné;
 és azt halála előtt tőkélletes álhatatossággal Testámentombā-
 is meg-hagyná, avagy esküvéffel erőstítené. *Nyolczadszor*: Hogy
 ha a' tselekedet hevennyében, futamást venne, s-fel nem talál-
 nák, vagy ha találnák is, nehezen. Es tőb ehez hasonlokal, hogy
 ha tudni-illik, a' vétekben lévő Társa is reá vallana. *supra quest.*
s. Avagy midőn a' tselekedet elégedendő képpen meg bizo-
 nyodik, és hogy azon meg Sentenciázot személy (a' mint eszt
 még a'

még a' Nemessék ellen-is az 1597. esztendőbéli 43. *Articulus meg-látta-
tik engedni*) egyéb latórfágit, társait, gazdáit, Oltalmi meg val-
lyá, efféle kinzó értekezésre vonnyák; mivel egyéb aránt ha il-
lyen képpen meg nem vallaná, és eleit nem vennék, gyakorla-
tossággal ártalmasb dolgok jónének-ki belőlle. Mind az által
világos Jelenlégek nélkül meg nem kel kinezni semmi képpen,
és előbben a' Tanuk vallását ellene meg kel olvasztatni minde-
nek hallattára, a' szerént, a' mint a' Törvény uttya s-rendi ké-
ványa, és a' kinzáfrol mondott Sentencia mondgya; és így oíz-
rán, ha mit fog vallani, azt mindgyárt Törvény eleibe kel ter-
jeztetni. Mind az által itt *eszedbe kel vened* hogy efféle kinzás ál-
tal valo külömböző vallatásoknak, külömböző ki-menetelek
szokott lenni. *Elsőbben*-is Hogy ha a' Halálos keresetekbe n, kin-
zás nélkül, avagy a' kintol valo féltében, maga kénnyen vét két
ki-vallya, bár azon kívül ne legyenek-is egyéb jelenlégek hoz-
zá, elégedendő arra hogy meg-sentenciáztassék maga nyelve
vallása szerént. *Másodszor*: Ha ki bizonyos és törvényes jelenlé-
gek nélkül kineztatik, nints semmi ereje vallásának, ha szinte
az után ezerszer hadná-is helybe maga vallását, és arra nézve
törvényt sem tehetnek reá semmi képpen. *Mysin. obsér. 23. cen. 5.*
Harmadszor; A' kinzásban tett vallásból, ha az után azont nem
vallya, nem mondhatnak sentenciát senki ellen; Mind az által
Ujjab kinzáfra vonyhattyák, de azért nem az előbbi jelelégekre
nézve, hanem általán fogva Uj jelenlégeket kel hozzá keresni,
és olyakat, ha lehet, kik a' tselekedethez közel járuljának. E-
gyéb aránt efféle kinzás Ujjitálától meg ojják magokat a' Birák,
mint szinte a' tűztől. Es ha haszontalan ditsekedésből, boszszú
űzésből, egyebet tselekednék. Lelkek ismément igen meg-sér-
tik, és Ítélet napján-is, kétség kívül, számot kel adniok rolla;
mert a' ki egyszer a' kinzásban valamit vall, és az után abbá meg

Q

nem ma-

nem marad; ha Ujjab jelenségek nem találtnak felőlle, többször nem kinosztathatni, sem meg ne sentenciázhatni, a' mint fellyeb-is mondok, hanem meg kel menekedni. Mivel a' mint *Vulpianus* írja, Senkit gyanura meg sentenciázni nem szabad; s Jobb is meg menekedni a' bűnösnek, hogy sem az ártatlannak büntetődni. Es a' Bizongatásoknak, dél szinnél is világosbakkal kel lenni. és a' vétekről sem kel eleve hitelt adni *Andr. Fa-*

Az énti-chin. lib. 9. Cap. 16. Hanem ha a' Biro teñe ígéretet a' vétkeinek letem sze-hogy meg nem bünteti, és illyen képpé ha osztán vétkét ki valóvént, nem lyá, nem tartozik igiretinek állani, hanem az ollyan vallás tete-kellene ol-liból sentenciát mondhat rá, és igiretinek meg másllását avallat igirn, mentheti; Mert, ő néki; a' közönféses jora kel inkább vizgyni hogy a' mit az sem az Egy-magánosra. *vivius par. 1. opin. 172. 173.* Es a'nak feélette, után nem a' rosz dolgokbá tett fogadást sem hasznos meg tartani. Es a' köz-akar meg, állani. zönféses Jok s-hasznos dolgok ellé valo végezéseknek sem kel meg-állaniok. *Negpedszer; A' nem Competens* Biro előt tett való-lásnak, nints helye a' törvényben, mind az által Bizonyfágul, mint Törvény kívül valo dolgot, tulajdon Birája bé veheti, és abbol kénzáfra valo törvényt tehet ellene. *Eötödször; Egyik félnek jelen nem léteben, a' jelen nem lévő kedviért tett vallás, fél bizonyfágot téfszen* Azokaért így értvén ezeket, bátörfágosb utunk lehet efféle dolgoknak el igazitásban. Ezeket *vivius* mind az két Törvény Tudossinak vélekedések ből, *in vocabulis Confessio & Tortura.*

XI. Kérdés.

Mit kel tehát a' mi Törvényünk szerént mivelnünk, midőn a' Törvényes Kereseteknek, sem Magyarázatos, sem végezéses, sem Bizonyfágosos Allapattyával a' dolognak végére nem mehetünk, és a' hozzá irányozo gyanuvál, s Csigázo kérdez kedéssel sem akarunk élni?

Jollichez

Jollichez
tartoznak
lognak jo
semmin
ben valo
dologbol
Törvény
den Nem
dunk; és
Törvény
magokna
avagy a' n
rontsák-c
zollani.

Job
Job vo
zám nél
vetni, h
ötven,
mely ig
hogy ha
akarnán
meg vet
fel benne

Az inf

Jollehet az Arratlanfágnak, engedelmefféggel és barátsággal tartoznak lenni a' Törvények; mind azon által, midőn a' dolognak jól végére nem mehetünk, hogy a' vádoltatott csak semminélkül ne mennyen el a' dolog mellől, és a' Biro-is tisztiben valo tunyasággal ne vádoltassék, s-nagyob botránkozás a' dologból ne fakadgyon; még egy féle moddal, s-régen bé-vőtt Törvénybéli *Negyedik Allapattal* szoktunk élni, mely egyéb minden Nemzeteknél szokatlan; mellyet mi *Hűt le-tételnek* mondunk; és azt annyid magával kel végbe vinni, a' menyivel a' Törvény meg-itili. Es néha azt a' Pörösök magok kíványák magoknak, néha a' Biro veti rájuk, hogy annak *Le-tételivel* avagy a' magok Keresetét gyámolítsák, avagy az ellenek valót rontsák-el. *A' mint aláb meg-mondgyuk, ahol a' Hűt le-tételiről fogunk szollani.*

X. Kérdés.

Jobbé ez ilyen Hűt le-tételivel élnünk, hogy sem magát személyében az Al-perest Ciszgázás alá vetnünk?

Job volna ugyan sokkal-is, nem csak egy vagy két, hanem szám nélkül valo személyeket külön külön nemő kénok alá vetni, hogy sem csak egy Lélekben kárt tenni, nem hogy még ötven, s-néha több lelkeknek-is veszedelmével hűtöltetni: mely igen könnyen meg eshetik a' dolognak kétes volta miatt; hogy ha mi-is régieleinktől vőtt abbéli rögzött szokással nem akarnánk élni; meddig avagy tellyefféggel efféle esküvéseket meg-vetnénk, avagy más valami idvőffégesb modot találunk fel benne.

XI. Kérdés.

Az Informatio, mellyet némellyek ide számlálnak, mitsoda?

Az Informatio, az az, Másoktól vőtt Tanúság az, midőn a' Biro

valamely dologról, valaki ellen, mintha az tselekedtte volna, nem tsak imigy amugy, gyenge képpen, valahonnat tudosittatik; kiből mind az által, a' Biro, senkire Sentenciát nem mondhat, mivel néki arra kel törvént tenni a' mit a' Szék szinin eleibe számlálnak, és a' Bizonyságok bé-hoznak: a' mint a' Prologus tanit. *cap. 5.* Mind az által néha abbol alkalmatosságot vészen arra, mellyik félre kellesék a' hűtőt vetni. Ugy-vagyon régentén egy Lopót azzal biztatván a' Biro, hogy efféle *Informatio* tol ne félne semmit, azt mondotta reá; *Alitodé*, azért, *ha nekem azok Atyámfiai lesznek?* Ezen állapotba vagyon a' Parasztok vallása is, ha mit a' Nemes ember ellen láttatnának vallani.

XII. Kérdés.

Az köz vallatás meg lévén, abbol osztán mi-képpen vetik a' Pörösöknek valamelyikére a' Hűtőt?

Az köz vallatás rendinek viszá vitele után, valamelyik félre gyakorta hűtőt szoktak vetni, ilyen-képpen. I. Hogy ha a' Fel-peresnek maga rélizére elégedendő Tanul lesznek; Az Al-peres pedig tellyefféleg benne marad, semmit avagy tsak igen vékonyon és igen kevesset bizonyítván, tehát a' Fel-peres, az Al-peres fejérre Eötvend magával eskűszik. II. Ha mind a' két fél, egyenlő képpen elégfégesen bizonyít; tehát az Al-peresnek kel meg esküni, az ő vallato leveleinek száma és ereje szerént. III. Midőn az Al-peres job moddal bizonyít hogy sem a' Fel-peres, olykor az Al-peres, három vallato levélnek ereje szerént, hufzon őtőd magával, kettőnek tizen-kettővel, és ha tsak egy lejend, hatod magával kel meg-eskünni. IV. Ha az Fel-peres; bizonyságiben tellyeffégesen meg fogyatkozik; avagy ha a' köz vallatást ugya tsak el vesztegette; olykor az Al-peres tsak által-lyába meg-menekedik. V. Ha végtére az Al-peres avagy a' köz vallatást mulattya-el, avagy ha szinte el jár-is benne, de ha semmi bizonysa-

bizonyfágot maga részéte nem kaphat, hanem mindenestől benne sül, tehát végő Sentencia fordul fejére, 2. *Tit. 32. Holott veddeszedbe*; Hogy ez esküvésben való őt féle modal akkor szoktunk élni tsak, midőn valamely Sentencia köz vallatásra botsáttatik, és elégséges képpen meg nem bizonyodik. Az említett. 32. *Titulusban* lévő *Paragraphus*, pedig, mely így kezdetdik: *Quod si Actor. &c.* a' peresek feleletiről kel érteni, melyben még Tanubizonyfágra ki botsáto Sentenciának kel következni, a' mint ide aláb az tizenhetedik kérdésből ki-teczik. Melyből, ki mutatodik hogy Verbőczi ezeket rendnélkül irta keresztül koful őszve, holot az Esküvésnek amaz őt rēdbéli modgyát, a' négy utolsó modok után kellett volna renni. Es illyenképpen nem tsuda, ha ez jelen való Írásunk Rendi-is, az ő Rendelét követi, kiváltképpen a' köz vallatásban, mint abból következő dologban.

A' Hűnek le-tételiről.

XIII. Kérdés.

Az Hűt Le-tétel mitsoda?

Az Hűnek Le. tétele az, midőn valamely kétes bizonytalan dologban, a' Pörlekedő valamelyik félnek, avagy magának tsak, avagy magához hasonló bizonyos számu véle esküvő személyekkel együt, hitőt itilvén, azon Biro előtt a' Szék szinin, avagy a' Széken kívül, Király avagy Palatinus Emberi, és Cáptalanbéli Bizonyfág előtt, a' kinek járásában laknak, arra rendelt bizonyos helyen és napon, a' hűt le-tételről költ Sentencialevél erejével, az Esküvés által, avagy a' magok Keresetit állattyák, avagy az ellenek valót rontyák-el. *Holot veddeszedbe*: I. Hogy efféle hűt le-tétel a' peres feleknek tsak ugyan személyekben-is szokott lenni. II. Hogy ez illyen Hűt le-tételről költ Sentencialevelek Titulusában, avagy fellyül írásiban, imez szót, *Mem-*

memorialis, régi szokásból, oda szokták tenni; azt hiszem azért, hogy még abban az időben, efféle leveleket szinte ilyen szokott folyású formában nem szokták volt ki-adni, mint most; avagy talám hogy még az olyan levelekben a' Törvényeknek vége szakattát nem szokták volt ki-jelenteni, hanem csak, a' mint most-is szokot lenni, azt jutatták eszékbe, hogy annak a' szerént kel végbe menni: minek-okaért méltán kezdették volt, ez szót, *Memorialis* oda tenni. avagy talám abban az időben annyit tölt az, mint most mi nállunk, *Super eo* III A' dolognak veleje, kiről a' Hűtnek le-kel tételni, imez Rekesztékel, *Super eo*, szokot meg-magyaráztatni. *Stylus*. Mely hitet, egyéb aránt szorol szora a' szerint kel el-mondani a' mint a' Birokiadgya. A' Hűt penig avagy *Esküvés* nem egyéb, hanem valamely dolognak hűttel való Tagadása avagy Erőssítése: kihez képest *Szent-ségnek*-is mondatik, mert az esküvésnek szentlégével, és Isteni félelemmel való szent Erőssítéssel szokot lenni. IV. Hogy ez ilyen Esküvésnek le-tételit a' ki el-vesztegli, a' Törvényköz régulája, s a' mindennapi szollás modgya szerént, a' Kereset mellől el-esik.

XIV. Kérdés.

Efféle Esküvőkre; a' Hűtöt, miképpen vetették a' mi Eleink?

Illyen-képpen: Hogyha a' Felperes, csak egy vallato levelet hozot elő a' Törvényes Székre az Alperes ellen; tehát, *tizenketöd magával*: Ha kettőt, *huszon diód magával*; ha hármat, *Eötvened magával* ilittek hitet azon Alperesnek. Avagy a' mint már most, meg-forditva, *aláb szákolag* szokták mondani: Hogyha három vallato levelet vitt-elő a' Felperes az Alperes ellen, tehát az Alperesnek *Eötvened magával*, Ha kettőt; *huszon diód magával*, ha penig egyet, *Tizenketöd magával* ilittek Hűtöt. 2. Tit. 32.

XV. Kér-

XV. Kérdés.

Az olyan vallato levelek minémők lehetnek?

Erről eleitől fogva sok különböző vélekedéseket hallottam sokaknak; azt mondván némellyek, hogy e' mi időnkbeli *Reá hívo* levélhez hasonlok voltak, melyben három levél ereje foglaltatik. Az *Idézet*ről való parantsolat, melyben az Alperest híják reá, a' Keresetnek megmagyarázattyával. Az *Idézet*, melyet a' Cáptalan vagy *Convent* viszen végbe, Es a' *Relatoria* az az *Válasz tévő levél*, mely a' Cáptalanból kél-ki. Némellyek pedig azt mondván, hogy Vár megyereszollo parantsolat volt. és a' Tanukra írott *vallato levél*, mellyekkel a' Fel-perés nem egy uttal s egyízer s-mind, hanem egy néhány izben jártt-el, más más levelet váltván mind az általa' Birorol; és ilyen képpen mint egy három izbéli vallatással szaporitotta s-fuljosította a' Birorol az Al-perestre vetendő hitet. Mások meg-int azt mondgyák, hogy külön rendbéli vallato levelek voltak, külön Birák neve alatt valok; elsőbén vármegyére, az után valamely Cáptalára vagy *Conventre*, melyekkel azon Tanukot viszont Ujjolag meg-kérdezték. Harmad rendben pedig azt tartják hogy az *Idéző levelek* lőttek volna, melyekkel az Al-perest törvényhez szollitották. A' *Tripártitom* szerzőjé pedig *pár. 3. Tit. 27.* azt mondgya, hogy azok oly levelek voltak, melyek a' királynak levélbéli parantsolatvából, avagy az ország Biráinak levelek által való kérésekből, Hiteles helyen, avagy a' Nemes Ország gyűlésében azon Birák előtt költenek. Mellyből noha látczik ugyan valamennyire minémők voltak, de mitsoda rendel eltek vellek, világoson ki nem recczik. Mind az által akar mitsodások voltak, s-akar mi képpé eltek vellek, már mi nálunk szokatlanoká váltak, és a'nak modgya, a' mint azokal éltek már mi náluk feledékenységbementt; jól lehet azoknak erejek, a' mostani mod szerént-is, a' Hűtnek le-tételi.

le-tételiben fen-maradott, ahol így írják: *Vires trium literarum Inquisiti toriarum representantibus*, a' mint a' *Stylus* bā vagyō. Kiről ez eddég légye elég, mivel magā-is mások értelmét erről ōrōmest hallanám, nem azért hogy azokat akarnék élni, hanē hogy érthetném, minēműek voltak: Holot mi oly fogyatkozot szegények vagyūk a' régi dolgok értelmében, hogy tsak erre sem emlekeznek nem hogy az iffiak, de még a' koros emberek is.

XVI. Kérdés.

A' Perlekedő feleknek most mi képpen vetnek Hűtöt?

Bizonyára nem könnyű dolog bizonyos számban foglalni, hány képpē itilnek hűtöt a' mostani időben a' perlekedő feleknek; mīd az által a' menyire egy idő alatt észembe vehettem ez aláb irt formák szerént szoktak velle elni a' mostani Törvényesek, a' mint a' *Tripartitum* bol ki hozhatni. *pār 2. Tit. 32.* mely *Titulus* két részben vagyon; *Egyik* melyben a' köz vallatás benutatása után, ōt képpen itilnek hitet valamellyik félnek; a' nint fellyeb a' 12. kérdésben meg mōdok. *Másik* része az, mely így kezdetődik, *Quod si Actor &c.* Melyben négy formán adnak íret, kivált képpen az *Al-peres*nek; a' mint it következik. Es noha a' mostaniak hat modot tartnak efféle Hűtnek fel-vetésébē, mind az által ebből a' *Titulus* bol, tsak szinte az *Elsőt*, *Negyediket* és *hatodikat* hozhattyak ki-világoson; a' többi pedig, úgy mint a' *Második*, *Harmadik*, és *Negyedik*, tsak szinte a' Törvényesek szokásából tartatnak számba. Azon *Titulus*nak im ez része is, mely így kezdetődik; *Si tamen negaverit. &c.* most nem tartarik a' szerént, hanem azok helyet az *Harmadik* és *Negyediket* szoktak élni.

Az okáért az *Első mod* ez: Hogy ha az *Al-peres* a' *Fel-peres* keresetirítátallyába ragadgya, nem tévén hozzá, hogy magát kitisztítja, hanem tsak ezt mondgya; *ſ negat Simpliciter*; Es erre a' *Felperes*

a' Fel-peres az Ő általlýába valo tagadása szerént Törvényt kér; tehát egész dija szerént kel meg- esküdni.

Második; Ha ilyen feleletet télszen; *J. negat & probabit suam innocentiam &c.* az az: Tagadást télszen az Alperes, és ártatlanlágát meg bizonyította, a' meltatlā keresetnek terhével; így- is, tellyes dija szerént valo hitet ítélnek néki; az az, Eötvened magával valót, nemes embereket, mivel maga a' szerént vállalta magára. E' kétő között pedig csak szinte illyē külömbséget látok, hogy ez másodikban né bizván dolgához az Alperes, láttatik félni, és ahoz képest, hogy valamiképpē ellēbe a' Fel-peres félne vállallýa, Ő maga akarva kéri magának a' hitet. Az elsőben pedig a' feleletbē láttatik inkább tudatlānak lenni, hogy sem féllelmesnek, mert né talām ha tudta volna, miképpē kellefék meg-felelni, a' következő rövidgyeb mód szerint felelt volna meg.

Harmadik; *J. negat, & ad caput, juxta Regni-consuetudinem:* az az, Tagadgya az Alperes, és a' Felperesnek tellyes dija szerént valo hirtire hadgya, mellyet ha fel vállal a' Felperes, tehát egész diju szerēt kel reá esküdni. Ha pedig illyē feleletet teszē, hogy; *Non.* hanem, a' három vallato levelek ereje szerēt valo Törvényt vár; így az Alperes, ezért a' maga ajánlásáért, fél diju héjával, az az, csak fél diu szerént valo hirtel ménti- meg magát. De azért nem így vagyō a' *Hitetlenség Bélyegiben,* mert ha szinte a' Felperes hirtire ereszkedné- is az Al-peres, de ha a' Felperes arra nem hadgya, hanem meg akarja az Ő keresetét bizonyítani, olykor nem adnak Hütőt néki, hanem a' Felperesnek kel bizonyítani, mivel maga úgy akarta.

Negyedik; ha így felel: *J. negat & cupit doceri per A.* az az; Tagadgya, s- azt kívánýa, Bizonyítsa reá a' Felperes, Itt- is, hogy ha az- Felperes magára vállallýa, tehát tartozik elsőben Tanukal, és nem mellette esküvőket keresetét bizonyítani, és ha tellyesen

meg-bizonyította, ha nem igen sokkal-is, de azért minden fogatkozás-s-ellen verés kívül fellyeb valokal; ottan Keresetít meg-nyeri. Hapenig fél részint bizonyít, tehát a' Biro itéleti szerént, a' dolog mi-voltához képest, mellette esküvőket itil-nek néki, kikkel azt ki-tellyesítse. Hapenig a' Felperes, elő számlálván Keresetít, mindeneknek előtte arra igiri magát, hogy meg-bizonyította Keresetít; és ha olykor elég féges képpen nem bizonyít, nem engettetik, hogy mellette esküvőket tellyesítse-ki, hanem a' Alperes meg-menekedik. Oka ez, mert maga vállalta fel a' bizonyítást, és ha arra nem volt elégedendő kézsége, maga szorgos fel-vállalátának tulajdonítsa, nem az Alperesnek, a' mint felyeb-is a' tizenkettődik kérdésbē meg-mondám. Sőt ugyan egyéb-aránt efféle Törvény tsak semmibe mülík: a' mint aláb 18. kérdésben meg-láthatni. Hapenig fel nem-vállallja, tehát viszont, a' harmadik mod szerént, keveseb magával menti meg magát az Alperes.

Eötödik e' lehet; midőn az Alperes mindgyárt az első feleletnek idein, magát a' Felperes fein valo hitire hadgya, az Ország Törvénye szerint; Ezt a' Felperes nem vállalván-fel; az Alperes tsak harmad magával tártoznék magát menteni. Mellyén egy néhány izbe próbáltam, de soha a' szerént végben nem vihettem, hanem mindenkor a' harmadik mod szerént vőttem törvényt. Mely mód a' szegények részére jo volna, hogy magokat könnyebben menthetnék; de talám így a' gonoszoknak nagyobb alkalmatosság adattatnék a' gonosz-tételre.

Hatod. Midőn az Alperes magát, avag, mely anyit részen, az egész Keresetett, a' Felperesnek egyőn hitire hadgya, és azt sem vállalja-fel; tehát az Alperes ilyenesen meg-menekedik; és a' Keresetet sem fordithattya reá a' Felperes. Mind ezekben azért *Előbbenn-is* arra kel vigyáznunk, minémő hajlandósága vagyon a' Felperes-

a' Felperesnek a' Hűt fel-vételében; és ez okon attol igen igye-
kezze oltalmazni magát az Alperes. *Másodszor* pedig az Alpe-
res ártatlanságára kel figyelmeznünk, ki mennél alább szál a' hűt
alá való maga ajánlásában, annál nagyobb ártatlansága, és igazsága
mutatodik: Es illyen képpen, az utolsó mod szerint, ha fein
keresnek valakit, Isteni és emberi igaz itilet szerént, meg kel
szabadulni. Mely Feleleteknek modgya, tsak szinte a' Nemes-
sek között szokot meg-tartatni, a' Nagy-hatalmakban, és a' Ha-
lálós Keresetekben, az egymáshoz hasonló személyek között.
Az kisebb hatalmakban pedig tsak harmad magával menti ma-
gát az Alperes. 2. *Tit. 32.* A' *Magistratusok* Keresetiről lásd aláb
Kilenczedik Részét, 31. 32. 33. kérdésekben.

XVII. Kérdés.

Tehát a' Parasztok mi képpen eskűsznek?

Illyen képpen; ha a' fel-peres Nemes ember, a' paraszt Al-pe-
res ellen három vallato levelet viszen a' törvény elcibe, tehát a'
parasztnek *Negyvened magával* kel meg-esküdni, ha kettőt, *hu-*
szad magával, ha egygyet, *Tized magával*, a' Polgári keresetekben.
Külömben vagyon, mind azon által a' Halálós keresetekben,
midőn valamely latornak fejére kel esküdni; mivel olykor nem
a' díjára, hanem a' lator tselekedetinek érdemire és büntetésé-
re kel nézni. Holot *ved eszedbe*; Hogy a' *Posoni 1613.* elztendő-
béli ujj végezés szerént. *art. 23.* a' paraszt személy a' Nemes ellé,
az őt Esetekben huszad magával eskűszik, az kisebb esetekben
penig tsak harmad magával. Ha peniglen mind a' Fél-s-mind az
Al-peres, kik között az Törvény vagyon, Parasztok lésznek, te-
hát olykor, annak az helynek és házának, melyben az Al-peres
lakik, szokását kel követni. 3. *Tit. 27.* mind azon által, e' *Casus* bā-
is közönségesen a' bé-vőtt szokásból, a' Nemességeknek fellyeb
írtt mondgyát szokták követni: Midőn az Al-peres, az Fel-pe-

refnek kerestit tagadgya; avagy fejére, az ország Törvénye szerént hitet kér: avagy azt kívánja, hogy a' kerestett reá bizonyítsa, és a' fel-peres egygyiket sem vézi fel; tehát az Al-peres csak szinte fele dija szerént való hittel tartozik magát menteni: Es nem a' szerént a' mint a' *Tripartitum*. 3. részének 27. Titulusa tartja; hogy midőn a' tagadás után a' szomszédok avagy egyéb hitteles bizonyfágok által, ártatlanfágat akarná bizonyítani, és azt a' Fel-peres nem akarná; a' fellyeb írot mod szerént kellene magát meg-menteni: mind ezekben az szokást követtyük inkább hogy sem a' *Tripartitomot*. 3. Tit. 27. It mind az által vedd észedbe; midőn a' Nemes Fel-peresnek, a' paraszt Al-peres ellen, a' parasztnak egész dija szerént való hitet itilnek, a' Fel-peresnek csak Tized magával kelleffék-é, negyven paraszt helyet meg-csikálni, avagy nem? erről irott Törvény nintsen: hanem csak né régen egy kötél verő Lukács Samariai Bironak példája Poson vármegyében, egy Dávid gándor nevű ember ellen, paráznaság dolgában; melyben a' vice ispán előtt, e' szerént lőn az hitnek le-tétele. 13. Junij. Anni 1616.

XVIII. Kérdés.

Az Al-peresnek egyenesen kell mindenkor vallást avagy tagadást tenni a' feleletekben Es a' Litis contestatio mitsoda?

Nem mindenkor; hanem a' dolognak állapottyához képest; néha egy részét tagadgya, s-néha más részét meg-vallja; és ilyen képpen mondatik *Qualificalni* a' feleletet különböztetéssel magyarázni. Es a' Biro-is ez illyetén meg-hasított felelet szerént mond Törvényt; hogy azt a' maga feleleti szerént bizonyítsa meg, vagy levélbeli bizonyfággal, avagy élő Tanukkal, 60. esztendeig, de nem fellyeb. 1. Tit. 47. és 82. Holot ezt vedd észedbe; I. Hogy a' ki ilyen különböztetéssel téizen feleletet, két

dolgot

dolgot tselekedik: Egygyiket azt, hogy a' Fel-peres Keresetie helybe láttatik hagyni; Másikat, hogy mi végre tselekette, annak okát adgya; Es ilyen képpen ha elégedendő okár nem adgya, ez ilyen maga vallására, Törvényt mondhatnak rája. Sőt mivel senki maga magának né lehet Birája. 2. *Sigis. Art. 8.* még ha okát adgya-is töttének, mind az által az, a' Törvényben maga mentségére nem mindenkor elégedendő; és ez okon efféle-ben bátorlágosb más utat követni: II. midőn valamely dologban ekképpen vallást vagy tagadást téznek, *Litis contestatio*, a' Kereset meg-vallásának, vagy tagadásának mondgyuk, melyet ha ekképpen meg nem vallana vagy nem tagadna, igyenesen sem nem bizonyíthatnánk, sem Törvént nem tehetnénk; Sőt efféle vallás vagy tagadás térel nélkül csak ugyan semmi a' Törvény; *Mynsing: obs. 74. Cent. 3.* Añak okáért, kételen azzal mindenkor az Al-peres, hogy igyenes feleletett tégyen, az az, vagy vallyá vagy tagagya a' Keresetett: Mint hogy a' *Logicusok* tanítása szerént, minden dologrol, vallásnak, avagy tagadásnak kellenni: Azon egy dologban pedig nem lehet hogy egyszer sem mind; annak minden részeire nézve egy aránt vallást-is tagadást is tegyünk, hanem az dolgot meg kel' különböztetni, a' mint csak most a' különböztető feleletben meg-mondok.

XIX. Kérdés.

Ha valamit eléb meg-vallott, és a' keresetben meg-engedett; azt az után meg tagadhattyaé, meg ha erőltetné-is a' Felperes az egész kereset tagadására?

Igyenesen, és az ország Törvénye szerint nyíllva meg nem tagadhattya, mivel ha mit a' Törvényben tulajdon maga nyelve vel meg-vall, azt vissza nem mondhattya. 5. *Ulad. art. 15.* vagy ha az olyan, a' Pörös akarattya kívül Prokátor által találta elni (azon napon a' másolás talán meg-letne:) ~~de~~ után csak kőn-

nyen terehnélkül nem mehet el mellőle, mellyet ahol illik bő-
vebben meg fogunk mondani. 25. ker. 8. R. Esez okon, noha
kényszerítetik néha az Alperes, az Felpereftől valamely dologh
meg tagadására, melyet az előt meg vallott volt; mind aző által
azt, kivált-képpen ha maga tulajdon nyellve vallása, nem kel
meg-engedni az ország Törvénye ellē, azért kivált- képpen hogy
a' hamis hit el távoztassék, holot egyéb képpen-is a' közönse-
ges szokás szerint, az vallástól a' Tagadásra vísza terés nem en-
gedtetik, az szabad akaratt szerint való dolgokban; de ellenbe
az erőszakkal valóokban meg lehet.

XX. Kérdés

*Tartozik é mindenkor az Alperes személye szerint jelen lenni,
kivált- képpen a' Nagyob keresetekben, úgy mint Tisztességbe
notába, Főbe, és minden egyéb Halálba járó ügyekben?*

Irot Törvény szerint, nem sok keresetekben tartozik szemé-
lye szerint jelen lenni: Tartozik elsőben a' Tisztességbe járo dol-
gokban; fol. 739. major. Decreti. Másodszor. Hitetlenség Bé-
lyegzi: 2. Tit. 75. & 2. Vlad. art. 3. Harmadszor; Articulusba irott
Keresetekben, midőn az országh valakiről olyan Articulus tsi-
nál, art. 22. anni 1660. Negyedszer, szánt- szándékból esett gyilkos-
ságban, art. 38. anni 1563. mind azonáltal a' bévőt régi szokás
szerént, minden főbe járo czégéres vétkek dolgaiban effélék-
nek személy szerint jelen kel lenniük: mely ki tetczik az Idézet
formájából, melyben azt írják, hogy affélék személy szerint lé-
gyenek jelen nem Prokátorok által; annak felette a' Törvény
folyásából-is; mivel személye szerint jelen nem lévén, Prokátor
levele mellett sem vészik bé Prokátora szavát, hanem ugyá tsak
levelessé tészik. Végezetre az okosság-is azőt jelenti, hogy a' ki-
nek főbe járo dolga vagyon, jelen légyen személye szerint, azért
hogy ha a' Törvény mondja mingyárt hozzá nyulhassanak, ut

etiam

etiam Fachin: sentit. lib. 1. cap. 25. mert, egyéb aránt játékos lenne úgy mond, a' Biro Törvénye, ha igaz tétel nem lehetne benne. Utollyára a' Posonio Otávan is olyan Törvényt lőtt 1610. esztendőben *Bejci Dorottia*, Néhay Csemetéi Jstván Özvége dolgában *Smaztith* Gabor ellen, hogy efféle gyilkos eléitől fogva mind a' Törvény vége szakattáig személye szerint jelen légyen. Ha penigh midőn az hitet fejére le-tészik, jelen nem lészén; annak utánna párt sem vehet a' hit le-tételbē, s-az velle esküvők ellen sem tehet Ellen-vetést. Ezekhez képest azért egyéb gonosz tételekben is ezen kel követnünk. Kiról aláb bővebben. 9. Rész. 31. 32. 33. kérdésekben.

XXI. Kérdés.

Mégis továbbá kerék számba, mennyid magával kel meg esküdni az Alperesnek?

Sem több sem kevesebb magával, hanem annyival tsak az mennyivel a' Biro meg-íttil, ha penig valaha többed magával esküszikis, a' végre talám, hogy a'val az kivetendőket tellesse ki: az ő néki nem használ semmit: mivel a' felperes több ellen, Ellen-vetést nem téssen hanem tsak annyi ellen a' mennyit a' törvény ítilt, és így midőn *excipiálni* akar, tsak annyi számra kel azakat tudni, a' mennyivel néki a' Biro meg-íttilte; és annak utánna úgy kell lenni az Ellenvetésnek. Ilyen törvényt lőtt Posonban 1610. esztendőben; és annak előtte is Merei Mihály vice Palatinus ideiben: Jol fel nyissa azért szemét az alperes, hogy feles *conjuratori* közzül az Jobbakot ki ne rekesze, hanem meg tartván azokat kikhez minden Ellenvetés kívül leg inkább bizhatik, az aláb valókat haggya-hátra.

XXII. Kérdés.

Az költsönben s-adósság dolgaiban mi-képpen s-mellyik félnek kellesek meg-esküdni?

A' Tripartiti

A Tripártitum, noha. 2. Titu 32. azt tartya, hogy a' Fel-peres meg fogatkozván tellyesféggel bizonságiban, az Al-peresnek tsak szintén egyön hitivel kel magát meg-menteni. Mind az általal, ha történék, hogy a' két fél közül, kik közöt az addoflág vagy költsön adás volt, az Al-peres meg találna halni, és ollyon vélekedés volna felőlle hogy abban az addoflágban felesége gyermeke nem tudnának semmit, azt tartják fogan, hogy nem az Al-peresnek kellyen hitet adni, hanem a' Fel-peresnek; mivel ő tudgya, meg-atták-é nem-é a' mivel néki adoflók voltak: S-nem is annyira kel it az *Decretum*nak beüit nézni, (: ki azokról láttatik szollani, a' kik közöt leg először az adoflág s-költsönözés volt, s-nem azoknak maradékjokrol;) mint az Igasflágra és a' lelki ísméret sérelmének el-távoztatására. Efféle adoflág penig nagyob bizonságára, s-meg ísmérére, kivált-képben ha az Fel-peres akarja, a' két fél egy másnak, magán valo hitet engedhetnek; s-ha egy akaratbol arra mennek, sem boszu tétel, sem Törvény sértégetése egyik félnek sem lehet benne. *Holot vegyük észnbe*; hogy a' költsön, az mint *De*akul *Mutuum*nak mő-dgyuk, ez két igiből, *Meum, tuum*, ál, mint ha mondaná, az enyim tiéd, és nem a' tiéd enyim. kiken-is a' Természetnek nem-kitsin ereje világoskodik, mely azt akarja, hogy az miénket közöllyük inkább mással, hogy se a' másébol közöllyünk. De jaj! mirre jutott az mi idők, s-mitsoda szokást értünk! Ki találtatik most, a' ki adgyon inkább, hogy sem vegyen! Az Pogányok minket efféle költsönöző Jo-tétemével fellyül haladnak, anyéra meg szünt már az keresztyéni szeretett; földben ássák, ládákba rejtik inkább a' pénzt, hogy sem az szűkökődő táplálására adnák. Az költsön azért nem egyéb, hanem bizonyos summának oly képpen való adása, hogy azon summa adassék vissza szám szerént, nem személy szerént. úgy mint költsön adott Tíz forintot, nem azon pén-

zon pénzel, hanem mással várjuk vissza. *Commodatum* oly költsönadás, melyet ingyen adunk bizonyos ideig, a' végre hogy ideig hasznát vévén, az után ugyan azont szám s. személy szerint vissza adgya; mint midőn egy napra lovat adunk valakinek. Az Adosság pedig mind erre, s. mind egyéb adásra, vételre közönségesen terjed, midőn a'nak akarmi képpen tartozunk, a' ki nekünk valamit adott volt. A' régi Romaiak, efféle adosság s. költsön dolgaiban, ahol világos bizonyítás nem találtatott, ilyen törvényt tettek; Hogyha mind a' két fél egyenlők voltak, akár Jóságban- akár gonoszságban, tehát annak attak hitelt, a' kitől az adosságot keresték, ugymint az Alperesnek, és az szerint tettek törvényt. Ha pedig egyenlők nem voltak, a' Jobbiknak attak hitelt, s. az másikat el-marasztották. *Gel. l. 14. c. 2.* Es ilyen-képpen csak a' Jóságra való tekintetből s. az vétek ellen való gyűlölebből minden hűs- esküvés kívül mentették avagy marasztották-el őket.

XXIII. Kérdés.

Az le-tet marhák keresetiben, a' szerint kellé egyőn hitet adni az Al-peresnek, mint egyéb adosságokban?

Nem az szerint, hanem többed magával, ugy annyira hogy ha a' le-tett marha so'na szerint nagy léjend, örvened magával hakisfeb, kevesebbel, kel esküdni: Illyen törvénye lőn a' Gézi familianak Pofonban. 1612. esztendőben. It ezt értsük meg, hogy a' Le-tet marha az, melyet nem adnak ugyahoz, a' kinél le-tészik, hogy ővé légyen, hanem hogy hiven gondgyát viellye, minek okáért nem szabad azt sem el tserélni, sem maga hasznára fordítani, sem pedig csak átallyába magának abból hasznót tsinálni. Zallagnak pedig az mondatik, melyet annál szoktunk hadni bátorságnak okáért, a' kitől valamir kérünk, ad-dég, a' mig a' mivel tartozuk meg-adhatryuk. E'nek penigannyi

hasznát vészik gyakorlatossággal, hogy a' lelki ísméretnek-is né-
kevés sértődésére legyen. 1. Tit. 80.

XXIV. Kérdés.

*Mitsoda külömség legyen a' Tanu Bizonyfág és Egy-
gyűt esküvő között; és honnét mondattatnak?*

Illyen; hogy tudni illik, a' Bizonyfág, azt, a' miről bizonyfágot
tészen nyilvánfággal tudgya, és így vagy szemével látot vagy fű-
lével hallott dolgon esküszik meg; Mind azon által, az száraz
hallomásnak nem lehet annyira való hitele mint a' szemmel lá-
totnak. A' Deák szónak ereje szerént, *Testis*, Bizonyfág; a' *Testor*,
a' bizonyfág tévéstől mondatik, mert bizonyfágot térszen, avagy
bizonyfága a' dolognak; és így a' Tanuk vallásit is. *Attestationes*,
Bizonyfágoknak mondgyuk inkább, hogy sem *Testificationes* bi-
zonygatás avagy bizonyításoknak; Mivel, *Testificor*, Bizonyítok,
arra a' peres félre szolgát inkább, a' ki bizonyfágok által akarja
dolgát erősíteni. A' Deákoknál sok neve vagyő; Régentén, *Sub-
perites* mintegy Nyilvánfággal valóknak, fen forgoknak hivat-
tattak; mivel a' Keresetek valófágáról forgottak fen. Mostan,
Nominatus, Neveztetet; mert midőn valaki dolgát akarja bi-
zonyítani, ottan mindgyárt elő szokta nevezni, a' kikkel bizo-
nyítani akar. Avagy talám azért is nevezik úgy, hogy az elő
számlált s-meg-nevezett dolgoknak valófágáról jönnek elő.
A' velle esküvő pedig mint egy történetből szerentséreveti
elő magát: Es a' Tanu *Nagyobb s-fellyeb* való minden fogásoknál,
mivel fellyül halad mindē ellē veréseket, úgy annyira, hogy ki né-
tudhattya, hogy bizonyfágot ne tégyen. A' *Conjurator* más mel-
let esküvő, nem tud semmit a' dologban, hanem el hívén az ő
*Principalis*t igazán esküni; azon esküszik tsak, hogy az igazán
esküt-meg: Mely esküvés igaz légyenē, nem-é, azt egyedül tsak
az isten tudgya. Mind azon által ez illyen velle Esküvők hittel
a' peres

a' peres meg-nyeri Keresetét, avagy az ellenne valót el-rontya. *Conjurator*, a' Deákoktól, e' kettőből, *Con*, & *Juro*, alkottatott, mivel mással egygyüt esküszik. Mind kettő, *de Jure admittendus*, mint egy Törvény engedelmeből valóknak mondattatik, mivel mind a' melléte esküvést s-mind a' bizonyosság tételre, Törvény borsáttya űket, mint arra elégedendő személyeket. Az Szent Széken, *Compurgator*, Egygyüt tisztitonak mondatik, mivel *Principalissá*val edgygyüt tisztitt és igazitt. 2. *Quest. 4.*

XXV. Kérdés.

Minemő dolgokban kel az Együt Eskűvők nevét fel-írni?

E' négyben; I. Nemzetiségnek bizonyításában. II. Leveleknek s-levélbéli eszközöknek dolgaiban. III. Határ járásokban. IV. Főre való esküvésben, mert tudva kel-lenni, hogy igaz Nemességekkel, és a' Biro itileti s-hagyomással szerint, magához hasonló tisztességbéli személyekkel vitte végbe esküvését. 2. *Tit. 35. Holot tudni kel*, hogy az jószágok Iktatása, Határ járások s-igazítások külömben nē lehetnek, hanem Törvényes-képpen oda hívott szomszédok és határosok előtt. 6. *Matth. art. 77.*

XXVI. Kérdés.

A' ki már meg esküt valaki mellett, zőb személt azon egy dologban hitivel menihetē meg?

Nem semmi-képpen, hanem egy személy azon egy keresetbē, egyszemély mellett eskűdhetik meg tsak: mert egyéb aránt sok illetlenségek támadhatnának, mivel felesen tállaltatván lenni a' Gonosz tévők; egy, avagy kevés számu együt eskűvőkkel megmentenék magokat. 2. *Tit. 38.*

XXVII. Kérdés.

Az Egygyüt-Eskűvők és Tanuk ellen, valami ellenvetések a' vagy, a' mint a' törvénykedő köz-nép szokta mondan. Rejectio, meg-bányás, ki-vetés, lehetē?

Lehet igen-is, kivált képpé két módó. *Elsőbbé*, midőn Nemes ember gyanánt vétetik-bé valaki, és az után igaz Nemesnek nem találtatik. *Holot el-ne felejts*, hogy az Nemes ember, mind mellette s mind ellene az parasztnak szabadon eskűszik; de a' paraszt a' Nemes ellen, nem. 2. *Tit. 33. Másodszor*, Ha rút hír névbéli személyek talátnak lenni, és a' Tanu-bizonyosság-tévére nem elégségesek. Minémő büntetése légyen pedig annak a' ki a' Nemeset Nemtelenek s-rúthir-név-belinek mondandgya, lásd *Tit. 36.* és ez aláb következő 28. kérdést. Es a' Magistratus el-
lennek *excipialhaté*, lásd aláb 33. kérdést. 9. Részében.

XXVIII. Kérdés.

*A' rút hír név mitsoda; hányféle; és mellyik formális, a' kit a'
Törvény ragaszt valakire; s. mellyik Materialis, a' ki
Törvény kivól az emberek nyelvén forog?*

A' Rút hír név nem egyéb; hanem a' tisztességes jó hír névének romlása miat, minden bűnsületes dolgokra és hivatalokra valakinek egész életében való alkalmatlansága; mellyet némikémmű bizonyos dolgokba a' közönséges Törvény avagy szokás ragaszt az olyan rút hír-névbéli személyre. Melyet némelyek két félének mondanak. *Egygyiket, Formális*, Törvényből valonak, a' mely törvény uttya szerént ragadot valakire. *Másikat, Facti* avagy *Materialis*, mely még Törvényből nē ment ki; jollehet az dolog érdemére, avagy a' tselekedetnek ezközire nézve, a' Törvénytől méltán olyannak mondattathatik. Avagy a' mint az Egyházi Törvényesek magyarázzák; Törvényes Rút hír névnek a' mondatik, mely a' polgári Törvény szerént, a' Biro sententiája által mondattatik olyannak. Ezközös, avagy tselekedettel valonak pénig azt tartják, midőn valakinek Tisztességes jó hire neve valami rossz tselekedett miat, bűnsületes emberek előtt megfertődik. Es ezt három félének mődgyák, *Infamia facti*, ki miat bűnsületes

bűntületes Tiszt viseléséről, Tanu bizonyfág tételről a' Halálos Keresetekből, Törvényes vádlásoktól, és keresetekről, Papi tandre való meneteltől, és Tutorfágok viseléséről tiltatnak és tekesztetnek ki az emberek. Ebből pedig, az roz hírnévvel el-
lenkező Jóságos tselekedetek által tisztulhatni ki, avagy a' Fejedelem kegyelmessége által; Jollehet mi közöttünk külömben
abbol ki nē menedik, hanē hűt által, a' mint majd kőverkezik.
In famia Juris Civilis, Törvényes Rút hír név az, melyet a' Biro
végső Sentenciája vét valakire, kiváltképpen valami közönféses
nagy vétekért, és néha tsak a' magánosértis, ugy mint gyilkos-
ságért, Lopásaért, boszszú tételért; avagy midőn Törvényből
avagy végezésből mégyn ki, hogy valaki affélét tselekedik,
tisztessége vesztet légyen; mint a' kik Istentelen Uforát űznek,
Uforára Uforát vesznek, és a' kik házasság törésben találtat-
nak. Ebből ki sem tisztulhatni, mivel régen végzett Törvénye-
ken, és a' Biro ki-mondott Sentenciáján vagy on fondáltatva;
hanem Fejedelmek vagy királyok, kiváltképpē való kegyelmek
által, kik a' Császártól nē függenek, menekedhetnek ki belől-
le; mert egyéb aránt egyedül tsak a' Császár kegyelmessége ál-
tal lehet néha menedékjek és tisztulások; mely mind az által a'
mi Törvényünkben szokatlannak láttatik lenni. x Az Egy-házi
Törvényes Rút-hír-név hasonló ehez, mert a' ki a' világi kül-
fő széké tisztessége vezte, azt az Egy-házi Sz: szék sem tartya
tisztességébélieknek. Ebből pedig avagy a' Pápa méltósága által
tisztulhatni ki, avagy az Egyházi Törvények szerént való Tisz-
tulás és hűt által. de azért nē általyába tsak szárazon, hanē oly-
kor midőn vagy vádloja nintsē, avagy elégséges bizonyfág nints
ellene, avagy még valami gyanúság maradot fen felőle. Nem is
kel mindēkor, a' hitre, ha szinte kéris reá botsátani, kiváltké-
ppen midőn nyilván való a' vétek, avagy vádloja is vagy on, kész
lévén

X Infamia Ju-
ris Canonica

lévén annak idein reá bizonyittani a' vétket. *Sylvest. pár. 2. vocabulis Infamia & Purgatio.*

XXIX. Kérdés.

Ez Rút hir név közül, melyiket alittják, hogy ember nek el-kellesek magáról vetni?

Jollehet a' mi Eleink, az Rút-hir-név dolgaiban oly szoros törvényel éltek, hogy azt alították, a' rút hir nevet minden válogatás nélkül kinek kinek magáról tsak általlýába el-kellesek adni. *2. Tit. 36.* Avagy talám, a' mint hihetõ, azt tsak, *pro Facti Infamia*, az szobá forgo, s-né Törvénybõl költ Rút hirnevrõl értették, ilyen okõ, hogy a' mit egy uttala' Törvény által végbe ment dolognak tutták lenni, azt továbbba bontogatni, vétekeknek alították; és ehez képest tsak azt tartották magáról el-vetendõnek, melyet még a' Törvény reá nem ragasztott. Mind az általa' mostaniak közül némellyek, azt tartják magáról el-adandonak, mely a' Törvénybõl költ ki, és nem azt, a' ki felõl tsak szo vágyon: azt mondván, hogy, ha ezt-is el kellene magáról adni, ki maradhatna meg az Emberek közül, a' gonosz emberek nyelveskedésétõl? Mind azon által noha ebben vagyon ugyan valami, de azért ezt, nem kellene tsak szintén egy általlýába e' szerént érteni; mert igaz ugyan az, hogy ilyen képpen az alá valo embereknek gazalkodo nyelvek miat, senki soholt nem lehetne bátorfágos. *Fellyeb 7. kérd. 6. Réß.* Holot nem hogy a' méltófágos állapotban lévõk, de még a' Sz: életû emberek sem ohattják magokat a' rágalmazó nyelvektõl: hanë ezt valami különböztetéssel és magyarázattal kel érteni, mint az Egyházi Törvényesek magyarázzák, *Sylvest. pár. 2. Infamia. Mynsing. lib. 4. Jnstir. Tit. 18.* Hogy tudni illik efféle szoba forgo rút hir nevnek, jo értelmes, bõtsületes, méltófágos, számos embertõl kel eredetinek lenni, kik mind öreg élemedet állapattal s-mind

s mind méltósággal, s jó hírrel nével egyebek előtt tündököl-
 yenek: S-nem valami ímez amaz alá való nyelvek moso Em-
 berektől, vagy gonosz akaroktól és irigyektől; kik boszú üzés-
 bol mossák inkább nyelveket s gyaláznak másokat, hogy sem a'
 véteknek ki gyomlálására való igyekezetből; Kihez képest effé-
 léknek nyelveskedéseket seminek kel tartanuk; sőt meg kel Za-
 bolázni s büntetniis efféléket érte; Es ez okon az szoban for-
 go rút hir nevet kel el-adni magáról inkább, hogy s a' Törvény
 uttya szerént teá ragadottat: mivel az mit már az Törvény meg-
 határozot; abbā valózás nem lehet: de eñek még Törvénnel
 vége nem szakadván meg változhatik: A' mint fellyeb 6. Rész: 7.
 kérd. az gyanúnak második neméről szolván, meg mondtuk;
 melybē egyéb képpen el nē marasztják, hanē tisztulást vetnek
 reá. Es illyé képpē az első mod szerént találatván valaki rút hir
 névbē, Tanu bizonyág tétele meg-vettetik, ugymind az által,
 hogy mindgyárt élő avagy levelbéli elégedendő Tanúk által a-
 zon helyen reá bizonyodgyék, mert ha nem, Tanu bizonyág
 tétele helybe marad, és az ellene szollo fél, az nyelv váltságon
 méltán el-marad. Jollehet a' Polgári Törvény szerént afféle El-
 len-vetéért nem kellene terhen maradni *Andr. Fachin. l. 9. C.*
13. mivel azt nem boszú üzésből, hanem csak maga oltalmából
 rselekedi. Az utolsó mod szerént való rút hir névből penig
 tartozik magát ki tisztítani: s-nem is lehet az menedéke, hogy
 őtet arról oda nem idézték; mert, holot ő maga jó akarattya
 szerént elegyítetté abban magát, maga adot alkalmatosságot
 reá; S-ez okon, a' ki a' veszedelmert szereti s tudván el-nem ke-
 rüli, nem tsuda ha veszedelemben forog, és nyaka szakad.

XXX. Kérdés.

Miképpen kel tehát a' rút hir nevet magárol el-adni?

Sokan azt tartják; Mivel hogy a' Fel-peres, dijan marad el-
 annak,

annak, a' ki ellen fogást tett volt; azon-képpen ennek is a' rúti
 hír nevet dia szerint valo mentéssel kellene magáról el adni;
 mellyet mind az által követnünk nem kel, holot a *Decretum* 2.
Részének, 36. *Titulussában* világosan vagy on, hogy igaz elég h, ha
 egy Törvény napon, lev élbéli, avagy élő bizonyokkal Tanuját
 igaz Nemesnek s-jo hír nevbélinek bizonyítandgya; és ilyen
 képpen a' Tanu ellenszollo a' Tanunak díján marad el, mely a'
 Tanu-é egyedül. Annak felette ez immár szokásban is ment, az
 mint Posonbā is. 1612. esztendőbē e' szerint tőnek Törvényt.
 Az Egy-házi Törvényesek pedig a' velle esküvők számát, a'
 jo Bironak jo tetczésére hadyák, a' mint tudni illik a' rúti hír
 nevnek, avagy a' véteknek nagyobb s-kisebb volta érdemli: 2. R. 4.
 kérd: *Es Sylvestér. par. 2. vocabulo. purgatio.*

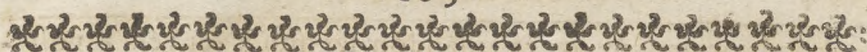
XXXI. Kérdés.

*Még is továbbá minémű dolgokkal lehet valaki Tisztel-
 sége vesztette?*

Ezekkel tudni illik; *Előbbén* Hamis hűt miat. 2. *Tit. 30. Másod-
 sor*, Alnokul s- tsalárdul viseltt Tutoriág miat. 1. *Tit. 123. Har-
 mad sor*, alattomban valo ember öldöklés miat. *passim. Negyed-
 sor*; A' parátsolatok illetlen meg vetése miat. *art. 78. Anni. 1563.*
Eötöd ször, Tisztesség dolgában járo keresetekben *fol. 738. Ma-
 joris Decreti. Hatod ször*; nemesség közt valo némely bizonyos
 Halálos ügyekben 1. *Tit. 9. Heted sor*; Ha ki Tisztessége vesztése
 alatt kött, és az szerint térszen osztán á' Biro törvént felölle,
 mivel az immár a' kötés ereiből vagy on. 6. *Matthe. art. 17. Nyol-
 czad ször*, vér-árultásból 1. *Tit. 39. Idetartozó több dol-
 gokrol láfd. 2. Tit. 36. és ide aláb, 9. Részben*
 a' 28. kérdést.

HETEDIK

HETEDIK RESZE.

A' Szemmel valo meg-nézelésről. Oldalaslag
valo vallatásról; Mások Kerestetiben valo
bé-állásról.

Genlata Re-
visio. Colla-
teralis At-
testatio. In-
gressio.

I. Kérdés.

*Az köz vallatás s. Hát le-tétel után, miért következik a'
Szemmel valo nézelés, és Oldalaslag valo vallatás?*

Azért, mert nagy rokonságok vagyon egy-mással; kihez ké-
pest, a' mennyire lehetett elsőben azokról szolván, immár kö-
vetkező képpen, a' Szemmel valo nézelésről, s. Oldalaslag valo
vallatásról, annyiaval rovidebben szolunk, mennyivel inkább
természetek amazokból ki-mutatodott, mivel ezek-is, mint
szintén amazok, Tanuk, Szomszédok, s-határosok által szoktak
lenni.

II. Kérdés.

Mitsoda a' Szemmel valo meg-nézelés?

A' Szemmel valo meg nézelés nem egyéb, hanem az hatal-
mas foglalonak, azon el foglalt Jozság uraságában szem-láto
mást valo ki-mutatása, 2. Tit. 41. Avagy még-is világosban; Az
Szemmel valo meg látás ez; Midőn valamely hatalmas foglaltot,
király avagy *Palatinus* embere, s- valamely Captalan vagy *Con-
vent*béli személy előtt, a' Törvényes székből, avagy Itilő mester-
től adatott levélnek eréjével, a' panaszlo féltől rendelt napon,
azon el-foglalt Jozság uraságában, azon panaszlo fél, ugyan a-
zon el-foglalt jozság szinén, szem látomást meg mutatya; és a-
zok-is meg nézelik; és arról, azon el-foglalt jozságnak oda hi-
vot szomszédi, határosi, s-azon Vármegye Tartománybéli ne-
messi, Tanu-bizonyfágot tésznek. Szemmel valo meg nézelés-
nek az-

nek azért mongyuk, mert tulajdon szemünk fényének volta-
képpen való szemlélésével kel az olyant meg-látnunk s meg-
nézegetnünk.

III. Kérdés.

*Az határosok, szomszédok, s. Tartománybéliek mi-
némők legyenek?*

A' *Decretum*nak erről írott helyéről a' mennyire arányos-
hattyuk; szomszédok és határosok, mind Nemes, Nemtelen;
férfi s. aszony egy aránt lehetnek, tsak hogy azon Vármegyé-
ben az el-foglalt jöszághoz, közel lakok, és szomszédok, s-ab-
ban-is a' dologban tudósok legyenek. A' Tartománybélieknek
penig, Nemeseknek kel lenni más Vár-megyéből valoknak, a-
val a' Vármegyével kiben a' hatalom eket határosoknak; Mert a'
Nemesek, bár más Vármegyéből lakok legyenek is nagyobb egy-
esféget viselnek egy máshoz, s. ahoz képest többet is tudnak ef-
féle dologhoz, hogy sem a' Nemtelenek. Annak felette hiteles
több vagyon, a' Nemesnek, hogy sem a' parasztnak.

I . Kérdés.

*Midőn már efféle szem látomást való ki-mutatás, s. meg né-
zeles a' föld színén vegben megjen, a' meg-látó Tanuk-
nak bizonyság tételek hol sokot be-vétetni?*

Gyakrabban a' Törvényes széken, mint szintén az köz val-
lasban; és néha azon el-foglalt pörös jöszág szinén-is, a' mint
tudni illik, a' dolognak mi volta hozza magával. *Citato Titulo.*

V. Kérdés.

Miben különböz a' köz vallatástól?

Legh inkább három dologban; Előbben, hogy a' (szemmel va-
ló nézelés világosb s. hathatob a' köz vallatásnál; mivel ez szem-
látomást mutattya ki az dolog valóságát; de amaz nem: *Másod-
szor;*

szor: Mert ha a Fel-peres szemmel való meg nézelés által az ő igyekezetit meg-bizonyította, nem szűkfég annak utánna egygyik félnek is hitet vetni, ha en mingyárt haladék nélkül, vagy fejen, vagy fő váltságon való Törvént téstnek benne, és igaz tételtis. Ha pedig a' Fel-peres dolgában meg fogyatkozik; ebben is a' szerint mint a' köz vallatásban az Al-peresnek kel hitet vetni. *Holot el ne felels;* hogy az Al-peresnek ez hit le tételben való hasonlatossága csak semmi; mivel a' köz vallatásban a' Fel-peres semmit nem bizonyítván, az Al-peres minden hűtőzés nélkül csak ártalýába meg menekedik: az mint fellyeb. 12. kérdés. 4. m. *ban* meg lehetethet: hanem ha a' harmadik modra akar vinni, mely így vagyon; Ha az Al-peres jobban bizonyít a' F-peresnél, tehát neki kel esküdni, nem a' Fel-peresnek; *Harm szor;* mert az szemmel való meg nézelés majd jobbára csak az Vár megyében esett foglalásra szolgál; az köz vallatás pedig gyébingo marhákra és károokra, s-minden dolgoknak ki kérésére terjeszkedik: es egyéb Vár-megyékenn is szélllyel jár mint annak helyin ki terczik 2. Tit. 41.

VI. Kérdés.

Min marad, a' ki a' köz vallatást, s. Szemmel való meg nézelést meg-háborította?

Az olyan a' Nagy hatalom terhén marad; úgy mind azon gal, ha ellenség képpen, oly szem-látamást való moddal lenne háborítás, ki miá el nem járhatnának benne. 5. Vlad. art. 5. S ha Fegyveres ellenzést tenne mint egy meg utálásképpen a' Törvények gylázattyára, nem csak hatalmon maradna erette, hanem kereset is el vesztene. 6. matth. art. 16. jollehet ez előt száz forintat büntették csak *Ejusdem. 14.*

Az oldalságh való vallatásról.

VII. Kérdés.

Collateralis
Attestatio.

Mitsoda az oldalaslag valo vallatás?

Valamely bizontalan dologrol, minek előtte Biro eleiben kelne, Király avagy Palatinus Embere, és Cáptalan avagy Conventbéli személy előtt, Nemes, Nemtelő, Egyházi és Világi Férfiaktól s-Aszonyoktól. 16. gira bírág alatt, vallato parantsolatt erejével, tanuságnak okáért valo értekezés és tudakozás; kibben az Egyházi személyeket lelkek ísméretire, s-az világiakat erős hitre kérdezik meg: *Holot ezt vedd észedbe*, hogy a' vallato ember, helyet szokot mutatni, ahol lako helyeket külön külön a' Tanuknak meg-mutassa, a' mint majd meg fogjuk mondani, hanemha az előt ki-mutatta volna őket.

VIII. Kérdés.

Miért mondatik oldalaslag valonak?

Azért, hogy minek utánna már abból magának tanuságot vőtt; a' mellet, avagy avál mint egy oldalfélt dologhoz alkalmaztattyá magát. A' Deákok, *Collateralis* e' kettőből, *Con* és *Latius*, alkotttyák; mintha az oldalával egyűt mondanák.

IX. Kérdés.

Mi végre találtatott?

A végre, hogy abból ember, minek előtte dologához kezdene, értekezzék s-tanullyon, és annak utánna bátoróságosb forgolodása leheffen dologában: Avagy azért hogy a' vallatás, ha az alatt a' Tanuk meg halnának, ha kívántatnék, a' Törvényes széken, ereibe maradjon.

X. Kérdés.

A' meg holt Tanuk vallásával miképpen kel-élni?

Ugy, hogy midőn a' Törvénytől bizonyosságra botsáttatik, és a' köz vallatásfra ki indulnak, hogyha az elébbi vallatással is akar élni, tehát tégyen tudománt, hogy annak idein az elébbi vallatással-is élni akar; és azokat nevezze meg-is kik légyenek; és a' vala-

vallatás idein, hogy azok meg holtak, bizonyítsa-meg. *Enchiridion fol. 16.*

XI. Kérdés.

Még is az élő Tanuk felől mitsoda itéletben kel lennünk; Es a' Törvényes széken azon vallatás tsak magán elégseges?

Nem elégleges, hanem szükség minden afféle élő Tanukat a' Biro eleiben vinni, és személy szerint őket előbbi vallásoknak elő számlálására elő-állatni, *ibidem.* oka ez, mert nem szabad tsak olyá vallatátra, senkire Törvényt tenni bizonyos jelések nélkül, és a' Tanuknak is személy szerint való jelenlétek-nélkül.

XII. Kérdés.

A' Vallatás dolgában miért mondatik a' Deákoktól Exponensnek inkább hogy sem Fel peresnek?

Azért mert a' Vallatással nem tsak a' Fel-peres él, hanem az Al-peres is, midőn eszébe vészi hogy a' Felperes mozditani akar valamit ellene, és ez okō mivel neki is a' Biro előt igyekezetit elő kel számlálni, illendőb *Exponens*nek mondani, mivel a' vallato parantsolatbann-is annak írják: *Itt tudnod kel,* hogy néha azon Tanukat kiket a' Fel-peres meg-vallattatott volt, az Al-peres is meg szokta kérdezteni, és ha külömbség találratik valamellyik vallásban, az olyant nem vészikbē egygyik mellett is, mert mivel két-képpen vallot, nem méltó neki hitelt adni; Mint hogy az olyan áthatatlan vállo, hasonlo az szél ellen ide s-tova hajladozó Nádhöz, mely midőn a' szélről ide tova ingattatik, egy helyben sohult igyenefen meg nem áll.

XIII. Kérdés.

A' Tanukat mire kel kérdeni?

Mindenre, valamire a' vallato fél akarja kérdezteni, Jegyzést adván a' Király vagy Palatinus emberének s-Cáptalan vagy Con-ventbéli

ventbéli személyeknek rend szerint, minden kérdezendő dolgokról.

N. B.

X V. Kérdés.

Kellé arra ahol vallassanak bizonyos helyet rendelni, és a' kívülvaló személyek felől a' vallatás dolgába minémű itéletben kel-lennünk?

Bizonyos helyet arra rendelni nem szükség, mert a' Biro minden Tanút külön külön elő parancsol állatni, azokáért házoknál kel őket meg találni, vagy ha oly alkalmatossággal oly helyen személy szerint reátalál, ot kel meg esküttetni, tsak légyen azon Vár-megyében, mely a' parantsolatban meg vagy on nevezve; a' Relatoriában-is meg nevezze, mellyik Vár-megyében vagy on a' hely, ahol reátalált; mert ha meg nem nevezi, nem áll meg. *Holot eszt is tudnuak kel*, hogy jol lehet a' Tanuknak, az ország Törvénye szerint, azon helyből valloknak kel lenniök, mivel ugyan az-is, a' mint meg szokták nevezni s fel írni, azt hozzá magával; Mind azon által, ahol az Igasság ezek által ki nem tudodhatik, illé dőnek alittyák némellyek, a' kívül valok vallatásis, az Igasság ki nyilatkozására bé venni, ha egyébért nem-is, a' Birák Tanuságáért.

X VI. Kérdés.

Leheté valami mentségek azoknak, kik vallani nem akarnának?

Nem lehet, hanem ha igen nyilván valo okokból; sőt az ollanokra a' Biro, 16. gira bírságot vért, mellyet ok-vetetlen meg-is vesznek; mivel az Igasságnak meg-vallását általlyába senki, senki részére el nem kerülheti, mért az igasság köz mindenek kell; és ha ez ilyeneknek semmi Javok nem volna, kiből a' bírságról elég tételt vehetnének, meg kel őket fogni és testekbē kel büntetés alá vetni. *art. 81. anni 1563.* a' mint ez aláb lévő kérdésben is meg láthatod.

X VII.

XVII. Kérdés.

*Ha ugyan nem akarnak vallást tenni, ki által, és mi-képpen
kela' Bírágót rajtok megvenni?*

Azon Vár-megyének, melyben afféle engedetlen akar Nemes-akar nemtelen lakik; Ispánnya, vagy Vicé Ispánnya és szolgálja birái által, vagy ha bizonyos lakó helye nem léjend, valahol találtatik Vár-megyei írot parantsolatnak erejével, ha szinte azt csak a' szolgálja birora *titulálták* volna-is, hogy ha káptalan vagy Convent *Relatoriajából*, vagy csak a' szolgálja bironak, ki előt meg kellett volna esküdni bizonyosság tételiből, meg bizonyodik hogy meg nem akart vallani, mingyárt engedelem nélkül megvehetik; s. meg is büntethetik minden idézet és Törvény folyása nélkül *2. Tit. 28. & citato art. 81. Annis. 63.* Mind azért hogy mivel ő nem akart meg esküdni, maga tette magát idéztetetté, mint szinte az sentenciának ellőzésében az Ellenző fél: s. mind penig azért is, mert a' parantsolatban azt írják, hogy afféle bírágót egy általlyába mingyárt meg kel veñi; holot a' biro ilyen képpen parantsol *Si et in quántum ex fideli Relatione T. et T. & c.* Melynek soña szerint való magyarázattya ez: végére meñvén, hogy az *ex ponens* a' Tanu bizonyosság tételre parantsolattal idézte s. hitta őket, és nem akartak vallást teñi: Tehát az ország végzési szerint, a' Tizen-hat gira bírágót, külön külön mindeniken engedelem nélkül, minden illendő alkalmatossággal, mingyárt megvegyétek, és abbol az *ex ponensnek* eleget tégyetek az ország régi ditsíretes szokása és rend tártása szerint *Stylus. Jolle het 10. Résznek 9. kérdésében* külömben vagyon; csak hogy külömböző dologban; Mert az 1563 esztendőbeli, 82. *Articulus* azon Bírágónak meg vétele felől így szól, (*statim et defecto*) mingyárt azon helyen. Azon kívül ekképpen vötték már szokásba-is Holot ved eszedbe, hogy némely emberek e' tizen-hat gira bírágót alát-

got alattok lévő Jobbágyokrol evel akarják el vetni, hogy a' parasztot dija felet, mely tsák, 40. forintot téfszen, nē bíróságolhátani: Kiről így kel gondolkodnod, hogy más a' közönséges törvény, s-más megint, a' mely kivált képpen nevezet szerint mindeneket kötelez; ezokon akar-mi dolgokban, mint szintén ebben is, midőn nevezet szerint mindenekre terjedő Törvény adatik, ahhoz kel megunkat tartanunk; mivel annak is a' ki előben ilyen törvényt adott, elméje s-akarattya ot járt: kiváltképpen ha azt szokássá is vőtték az emberek, s az parantsolatok folyásában is úgy találtatik. Ahol pedig semmi efféle nevezet szerint valo Törvény nintsen, a' közönséges törvényhez kel tartanunk magunkat Annak okáért e' dologban a' parasztoknak, hogy ha Tanu bizonságot nem akarnak tenni, semmi fogással mentések nem lehet: E' bíróság felől pedig ezt se feleljts-el, hogy ennek az *Exponens* s-a' Biro közöt egyenlő képpé

XVIII. Kérdés.

(kel oszolni.)

Miért mondod, a' Vár megyére, és azon Vármegyéből kiadott levelekkel?

Azért, mert az Vice Ipánok magoktól semmi *exetutiót* nem tehetnek, hogy ha a' Törvényes székől a' Vár-megye levelével nem botsattatnak ki: mert ha azon kívül tselekednek, fő váltságon maradnak, és a' kárt is meg kel fizetni. 2. *Ulad. art. 16. et. 17.*

Az ingessiorol. az az; Mások keresetiben valo bé állásrol.

XIX. Kérdés.

It mi okon kel az Ingeffionak következni?

Mivel sokan, a' végő Sentenciának előtte mások keresetiből szokták magokat elegyíteni, ez okon illendő it az *Ingeffionak* előfordulni, egyéb Törvénybéli maradtságok előt, kiket Törvénybéli orvoságok által szoktanak fel állatni; Ebben is pedig

a' Nem.

a' Nemzettségnek bizonyítása szintén ugy kívántatik, mint a-
mazokban. Emberi bizonyfágh mind azon által fellyeb 60. cíz-
rendőnél nem vétetetik bé. *1. Tit. 47.*

XX. Kérdés.

*Az Ingeffio, Mások Keresetiben való bé állás, mi-
stoda; és honnat mondattatik?*

Nem egyéb, hanem minck előtte végső Törvényt mondaná-
nak, harmad s. néha negyed felől is, más ember keresetiben
maga elegyítése s. bé állása; meg-bizonyítván elsőbben nem-
zetiségét, s. az Fel-peresnek is addég való költségét megfordít-
ván. Mind Magyarul Deákul a' bé állásról mondatik, mivel az
által szokott mások keresetiben akar-ki bé állani és belé ele-

XXI. Kérdés

(gyedni.

*Az Ingerensnek mit kel mivelni, minek előtte más Ke-
resetibe elegyíti magát?*

E' három dolgot: *Elsőbben;* a' fél-pereshez való rokonságát és A-
tyafiúságát meg kel bizonyítani levélbeli bizonyfágokkal, *1. Tit.*
47. az az; akar-ki nevére költ, mindē féle levelekkel, még Proká-
tör levéllel is, ha hatvan esztendő előtt költ, *Enchi. fol. 39* : meg
fogyatkozván pedig levélbeli bizonyfágibā, emberi Tanukkal
is bizonyithat. 60. esztendeig, de nem fellyeb. *1. Tit. 47. 82. 6. 2.*
Tit. 36. Oka ez; mert efféle maga belé elegyítéssel Fel-peressé
tette magát; A' Fel-peresnek pedig készen kel lenni minden-
kor. *2. Tit. 84. Másodszor;* A' nemzet séger ágról ágra rendel, le-
vellel avagy Emberi Tanukkal, a' mint fellyeb mondam, kel
meg-bizonyítani: Példának okáért : Hogy ha az Felséges
Mátyás Császár Nemzetiségét, harmadik Fridérik Császár-
ra kellene fel-vinni, tehát inen alol kezdván az alsó ágon, ilyen
képpen kellene vissza menőleg kérdened : Eő Felsége Mátyás
Császár ki fia? erre azt felelem, hogy a' *Második* jo emlekezetű

Maximilián Császáré; Es ismét a' *Második Agón*, azon második Maximilián ki fia volt? Néhai bodog emlékezetű Ferdinándé. Tehát Ferdinánd az Ötödik Károllyal ki fia volt? Az Felső Philep Spanyol Király-é. Kihez képest Spanyol országi Infansnak hivattarot. Hát Philep király ki fia? Első Maximilián-é. Az Első Maximilián kié volt? azt kel felelni hogy az harmadik Fridérik Császár-é: a' kinél a' Magyar szent Korona husz esztendeig állot: Es ezek mind őtön-is, nem tovább, hanem csak 161. esztendeig éltek, oly sebessen foly e' világi elett, hogy azt semmi Felsőes világi méltóság meg nem késedelmezheti. Es ilyenképpen ő Felsőge ötödik izen vagyon a' harmadik Fridérik Császártól fogva, mivel Fridérik, mint ezeknek Gyökere és Törőke, nem tudatik számba. Jollehet ő Felsőge az Felsőes Ausztriai házból való eredete szerént, az Habsburgi Hercegekre, onnat a' Romai Aniciusokra, s-azokrol a' Trojai Aeneásra vihetnéfel Nemzetiségét: a' mint ezt *Abbas Cist: ordinis Clar. Vallis*, a' Romai Aniciusok Nemzetiségének ki-terjett ágáról irt első könyvébe fel jegyzette. Minek okáért ő Felsőgót méltán mondhatnok Ausztriai Habsburgi Mátyásnak, és Romai Anicius, s-Trojai Aeneás maradékjának. ugyan azont mondhattuk a' Felsőes Albert Belgiumi Féjedelem felől, mivel ő Felsőge egy Test-vér: és a' *második* Ferdinánd Magyar Király felől, ki ő Felsőgével atyafi gyermek: mivel Ferdinand, Károlusnak az Ausztriai Hercegnek fia; Károlus pedig ama nagy emlékezetű első Ferdinánd Császár fja volt. Oh bodog Nemzetiség! ki már sok 100 esztendőök alatt fényeskedel, és ily sűrűn ki terjett Unokák s maradékok Agaival vagy ékesítetve úgy hogy senki ne tsudálya ha a' te kegyességedért és Igasságodért, mind világ végiglen megfogsz maradni; melyet telyesítsen a' nagy hatalmu Isten, kinek szent akarattyából ekkédig nevekeditél, és ennek utánna-is nevekedi.

nevekedhetel. De már fordullyunk az el-kezdet dologra. Egyéb dolgokban is ez szerint kel járni, tsak hogy ha a' nemzetiség rendi, valamely ágon meg szakad, és foltába az első gyűkerekig (mely számba nem vétetik), fel nem mehert, ottan aval a' fogyatkozással erőtlenné lészén, és meg nem ál. *HarmadSor.* Valamit addég a' Fel-peres arra költöt, jo lelki ismertetű emberek intézése szerént, tartozik neki, az ő része szerént, midgyárt azon helyen le tenni, mert egyéb aránt nem viszen semmit végbe. *1. Tit. 47. Genealogianak a' Deákok ez két szobol, Gēnus, & Sermo,* avagy inkább *ratio* mondgyák: az az, Nemzetiségről való beszédnek, vagy szám-adásnak; mivel az *Ingerens*nek számán kel a' Fel-pereshez való Vértéget és Atya fiúságát egybe-hozni, és meg bizonyítani, mert ha azt nem miveli, az *Jngessibol* ki-
reked, és a' peres Jofzágatol-is, el-esik.

XXII. Kérdés.

Ellenbe a' Fel-peresnek mit kel mivelni?

Okosson visellye magát, hogy az *Jngerens* gondolatlanul Nemzetiségéből Negyed izig ki-né tagadgya; mert vér-árulóvá lészé, és rút hirnévbe maradván, s-jofzágátol-is el-esvő, mindene a' meg-tagadott Atya-fiára szállana. *1. Tit. 39.* Negyed izen fellyel ha meg tagadgya, azért nem marad semmin; mivel az házasság tilalma-is negyed izig való Atya-fiak között forog, *1. Tit. 107.* Illyen Törvény lőn Czirjáki Moyfes ltiló Mester Vrá dolgában, Martzolt-ő Miklos ellen Pofonban. *1612. esztendőben.*

XXIII. Kérdés.

Mitsoda dolgokban engettetik a' mások keresetiben való elegyedés?

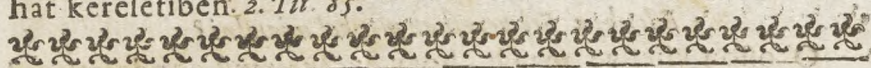
Tsak szinte a' Jofzagok őrkös alapattyáról való dolgokban: a' zálagos s-hatalommal foglalt jofzagokrol valokban nē. *2. Tit. 84.* It reá-emlekezzél; hogy az ingo marhákrol valokban-is meg engettetik, midőn meg tudodik, hogy a' féle ingo marhák mások-

sokat is illetnek. Aző képpē ha ki Királyi Igassággal elegyíti be magát, a' szerint kel járni benne, a' mint a' Törvény mutattya, és ha mind a' Fel-peres s. mind az Al-peres el talál esni melőlle, ottan a' királyi Igasságnak lészzen helye, és a' kinek királyi Igassággal adták, annak itili a' Törvény. 1. Tit. 35.

XXIV. Kérdés.

Tartoziké, az Al peres, az Ingerens ellen, a' Fel-peres kívül leveleit s. levélbéli Igasságait elő adni?

Nem tartozik; sőt ha a' Fel-peressel meg egyezhetik, a' Sentenciának ki mondása előtt, szabadságában vagyon, akár mint ellenze a' belé állot fél; S-nem is mehet tovább a' keresetben a' belé állot személy, ha le hagyja dolgát az Fel-peres, mert fel fordulván a' fundamentom, fel kel fordulni az épülni: is: ha peniglen a' Sententia után lészzen az egyezés, tehát ő is el járhat keresetiben. 2. Tit. 85.

NYOLCZADIK RÉSZE.

A' kérdőre-vételről. avagy az El-intésről.

Uj Itiletről. Prokátor meg-hívásról.

Kérdőre vott dolgok hátra vetéséről.

I Kérdés.

E' Törvény béli orvosságok, mi okon következnek a' Keresetek bizonyítása után?

Mivela' Bizonyságok után, a' Pereseknek külömb külömb Törvények s. Sentenciák szokot következni, és ahoz képest az erőtlemb fél, kényszerítettik a' kereset mellől el esni; ezokon a' bizonygatások után, e' Törvényes orvosságok igen helyesen fordul-

De Appella-
tione, Novo
judicio, Pro-
curator. re-
vocatione,
Rejokta,

fordulnak elő. Es rövidségnek okaért a' *Rejoctis* azokhoz akarjuk ragasztani

II. Kérdés.

A' Kérdőre vétel mitsoda?

Az Keresetnek nyilvánban s értelmében való meg hányogorásáért s roslálásáért, az alfo Székről a' felső Székre, Kiraly udvarába, az el marat fél által való bősületes el-intése; és a' Bironak hitelesen költ El-botsáto levelével, Törvényes el bősátása. *1. Vlad. ár. 70. & 6. matth. art. 54 & 3. Tit. 35.* Az mint régén is szokták volt mondani; ¶ A' dolgot méltóságosb s értelmess Birák eleiben kel terjesztteni: midőn, tudni illik, az Alfo széken avagy meg nem itilték a' dolgot; avagy ha meg itilték is, értelmess meg vizsgálásáért fellébb való Birák eleibe tartoztak bősátani: Az mint *Cn. Dolabella*; Asianak Kiraly-kepe, Arenába az *Areopagitak* eleibe, (kik a' derék ügyekben, úgy mint gyilkosság, gyújtogatás, éretés, s egyéb ehez hasonló dolgokban töttek Törvényr.) bősátotta dolga a'nak az Asziszonnak ki a' férjét frával együtt méreggel ölte volt meg; mivel ezek is az első-úráról való fiat még ölték vala. A' dolgot az *Areopagitak* meg értvén, azt Parancsolák, hogy mind a' vádlo, s mind az Asziszony, száz ezrendő mulva jünnének elő, s-akkor Tövények lenne. Es ilyen-képpen az Asziszonnak, sem az étező méreg által való gyilkosságaról nem adának mentseget, mivel az Törvény nem engedte; sem azon vétekért nem büntették meg mint hogy kegyelemre méltónak alították. *Gell. lib. 12. Cap. 7. & valler Maxim. lib. 8. C. 1. de Smyrna muliere.* Az *Areopagitak* kik voltának, s-miképpen töttek törvényt; lásd alab 22. 1. kérd. 10. R. Énnél szorosb állapattal tő. Második Andás Kiraly Törvényt; midőn Bancbannak, ki a' kiraly né Asziszont azért ölte vala meg, hogy a' feleségén az őseivel elő szaktot tétetett vala, meg értvén a' dolog

¶ Remad iudices graves exequioresq; reprobere.

a' dolog valóságát, csak magán áttallába ada menedéket. *Bonf. lib. 7. dec. 2.* Mieltonak itilttē ittē más dologot-is a' kirák példájára elő hoznom, mint legyenek figyelmeztések az előtők forgo dolgokra, kiváltképpen a' kérdőre vőtt dolgokbā, mivel azért bortsáttatnak kérdőre, hogy helyesb s. főtőssab vizsgálással roftaltatnának meg: A' nagy Sándor Attya Philep Király, midőn egy néminémű ember dolgának meg-látásában szunnyadozni lattatnék, és ez azt alitván, hogy a' mit maga oltlamában mond vala, azt a' király nem venné észébe; végre a' király meg Sentenciázá; fel kiálta amaz, és kérdőre kezdven dolgát kérni, Philep király meg haragvék; ki eleibe vinnéd, ugy mond? ottan amaz, magad eleibe, ô jo király, midőn fel serkenvén, mentőégemre reá fosz halgatni. *Budeus ni Pandectis.* hasőlo dologot ír *Vallerius. Max.* egy asziszonyról *lib. 6. Cap. 2.*

De hogy a' dologra térjünk, It vedd észébe. I. hogy afféle kérdőre vétel, Magyar országban lévő minden Vár-megyék Törvényes székiről szokott lenni, és a' több magyar korona alatt lévő helyekről-is, ugy mint, Dalmat, Horvát, Tót, s. Erdély országból-is 3. *Tit. 3.* mivel a' szét Koronára nézve Magyar ország a' fő, a' többi utánna valo ragasztékok és adalékok II. hogy a' király Udvarából-is avagy a' Tábláról szokott lenni kérdőre vétel, aző helyen, minden El-botsato levél-nélkül; szóval mondván meg a' dologot az Itilő mester, az király Hely tartója előt, és viszont onnat írásba vételre vissza vivén magával.

III. Kérdés.

Efféle El-botsato leveleket mikor kel ki venni?

Mingyárt Az Sententiá után valo Törvényes széken, ha al-kalmatosságh adatik benne; ha pedig akkor a' ki vételben mod nem lehet, az után valo második Törvényes széken ki tartozik venni, és a' Birotoladott napra a' Király udvarába vinni: Mert

ha azt

ha azt el-vesztegli, el esik mellőle, s-az előbbi Törvény helybe maradván, az Harmadik Széken, azon ki mondot Törvény íze-
fent, a' nyertes félnek sentencia levelet tartoznak adni rolla, és
Igazit is szolgaltatni: Vgy mind azon által, ha magán mult el a'
kérdő félén, s-nem a' Notáriuson avagy a' Birákon. 3. Tit. 35. és
alább 32. kérdésben.

A' Polgári Törvényeseknél pénig, Tiz nap alatt szabad el'viñi:
kihez képest ők azokat, *dies fatalis, annus fatalis, & tempus fatale*
szóllásra, el vitelre rendelt szabad napoknak, időknék, esztend-
őknek nevezik. kiken mind az El intéstre, mind ki-vételre, s-
mind végére üzésre szabadságok vagyon: azért nevezik ill-
yen képpen, hogy azt az időt, napot, esztendő a' Biro szokta ki
mődani, meg-határozni, és elejekbe adni, hogy azokat által ne
hagják; vagy ha által hágiák, *fatum malum*, károokra való dolgot,
a' kérdés mellől való el esést hozzák magokra, mivel a' mely el-
intett dolog az alat el-nem igazittatik, az tsak belé-hagyott
dolognak tartatik. Es ilyen moddal szoktak lenni. A' kérdőre
vévőnek egy esztendő adatik dolgának végbe vitelre, és ha va-
lami méltó s-helyes fogyatozás, és akadály miat végét nem
értheti; ha tsak egy napi lészén-is az akadály és fogyatozás; vi-
szont a' Törvénytől egész esztendő adatik néki, és ha osztán a'
második esztendőn végére nem üzi, akar légyen méltó ment-
sége akar ne, tovább néki a' Törvény Időt nem ad; hanem a'
kérdőre vétel belé hagyot lészén, és a' dolog igaz tételre bo-
tsáttatik, hogy a' perlekedések halhatatlanok ne legyenek.
Mind azon által a' Tábori Tiszt igazságából, s imez köz cik-
kel erejéből-is (*Si. Justa Causa*) ha az *Appellans* kíványa, eppen
fel állattya annyi időre, a' mennyire akadáljának igaz mentfé-
gét bizonyíthattya; Es ilyen képpen, hogy ha az akadállya az
második egész esztendőről való lészén, egész esztendőt adnak
néki

néki, mely harmadik esztendőnek mondatik; ha pedig az akadály csak egy napról, avagy holnapról léjend a' második esztendőben; Tehát csak egy nap, vagy csak egy holnap adatik nékie; Két dologban mind azon által efféle napok s esztendők nem forognak. I. Ha, tudni illik a' dolog felől oly reménység legyen, hogy a' fejedelem eleibe viterik. II. Ha az Péresek Fogot-bírák hozzájárultanak. *Aurel. in practica libel. Rubr. 16.* Es e' meg irt módok által, a' Polgári Törvények szerént, mind Keresetek bizonyos időre el végeződnek és eligazodnak; azon-képpen a' Székén-is. Az Szabad Városokon-is az Polgárok közt, Tárnoki Törvény szerint, nem csak efféle bizonyos el-rendelt napok vágynak, hat hetek forgása alatt, hanem bizonyos fizetés is legyen az El-Intet dolgok ki vételében; a' Polgárok elől Tíz forinttal vivén a' Tárnok mester eleibe, azon Tárnok mester parantsolattyal *art. 13.* Az Tárnok mester elől pedig a' Király udvarába husz forinttal. *art. 29.* mert anélkül, akar mellik helyen, a' sentenciának helybe kel maradni. Mi nálunk pedig, noha a' megmondott idő alatt. *3. Tit. 35.* kel az El-intet dolgot a' Biro elől ki venni, és a' Táblára vinni, s úgy is írják, hog' harmicz napra onnat vissza kellyen térni; Mind azon által efféle bizonyos rendelt napja, az el-igazításra nintsen; hanem a' sok Rejcsakkall oly meszire halad, hogy soha véget a' szegény ember nem ér benne: a' mint ide aláb az 31. kérdésben meg-láthatod.

IV. Kérdés.

El boesátnaké minden dolgot Kérdőre?

El mindent; ezeken kívül: I. Amely dolgot a' fel-peresnek egy-ön hitire hagynák, tovább a' Vár-mégyéről azt nem botsátrák. *3. Tit. 35.* II. Azon képpen, valamely félnek a' Vár-megye székén, a' Törvény egy-ön hitet itil, az a' fél, onnat tovább nem mehet. *1. vlad. art. 72.* Horvát országbá, mind azon által, az o'ltá-
vákon

vakon indult Keresetekben akar mellyik félnek is az El-intés meg engettetik. 3. Tit. 3. & Ench. fol. 3. Hapenig a' marattság aző Keresettel egygyűve vagyon kötve, el szokták botsátani; mert az ország régi szokása szerint, valaki el-marad, kérdőre viheti dolgát. II. A' czégéres vétkek dolgaiban Kérdőre-vétel nem adatik, hanem ha valamely ártatlant vakmerő képpen akarnának halálra itilni: mely dologban az Ártatlan személy Attyafiai ingyenesen a' Királyra futhatnak, és Kérdőre a' dolgot oda vihetik. 3. 2. Tit. 11. Jollehet mostani időbē, a' Gyilkosoknak meg engedetik, hogy El-intéssel és Vj Itilettel ellyenek: ugy mind az által, hogy az alat fogva tartassanak, míg a' Kérdőre vétel s- Vj Itilet el-igazodik. art. 41. Anni 1563. lásd aláb 31. kérd. 9. Rész. IV. Afféle keresetek sem botsáttatnak kérdőre, a' kikben Gratiás uj Itilet erejével Prokátor meg-hívás volt. 3. Tit. 6. V. A' peresek egyelő akarattyokból, fogot Birák eleibe kötöt dolog sē botsáttatik tovább, hogy ha egy akaratból, afféle orvosságokat ki kötöttek volt. VI. Fejedelē parantsolattján fondáltt, és mingyárt a' Sentēcia után Igasság tételre botsáttatott Keresetek sem mennek kérdőre, ha nevzet szerint a' parantsolatban meg nem írják, hogy kérdőre el botsáttassék. hanem csak meg írják a' Fejedelemnek mint lőt vége, s-aztis ugy ha parantsolt volt felőle hogy meg írják: de ha nem patantsolt volt, tsak abban hadgyák. mert a' Biro tovább, a' mi reá bizatott añál nem tejeszke dhetik. Mysing. ob. 93. Cen. 4. & Hart. Tit. 45. de Posses obs 3. Num. 5. VII. Az ollyan ügyek sem botsáttatnak kérdőre, mellyek rend kívül Articulusokon fondáltatván, ő felsége közt, és a' fiscus, s-az Ország lakosfi közt, Palatinus uram előt mennek végbe; mert azokban nints más fellyeb való Biro; hanem Palatinusságához tartozó riszti szerint tsak őtet illetik. VII. Nyilván való adosságok dolgaiban sints kérdőre vétel passim. IX. Mostani szokás szerint a' Jobbágyok dolgai sem botsáttatnak kérdőre, a' Vármegyéről

Király Udvarába : Talám azért, hogy azt, a' Jobbágyok változásáról a' Tripartitomnál későbbben költ Articulus, *Anni 1556. art. 28.* nem engedi meg. Jollehet különben vagyon *3. Tit. 35.* a' Jobbágyok állapotjáról, mint kellesték Törvényt szolgáltatni felöllok a' földes uraknak. *& juxta breves art. Annor. 1608. 1609. 1613. mellyeket ujjab hatalmakrol s foglалásokrol irtanak.*

V. Kérdés.

Appellálható mind a' két fél?

Egy uttal mind a' két féltől meg-lehet. De minek utánna osztán valamely dolog a' király Udvarából vissza botsáttatik, a' mellyik fél gratiás ujtitellel élt, avagy Prokátorát meg hirta volt; az már nem appellálhat, s tovább nem-is botsáttatik: hanem valamit az Ispánok s szolga bírák itilnek, avar kel meg elé-gedni. Az más fél penig, ki még kérdőre dolgát nem vőtte volt; el-viheti. *3. Tit. 6.*

VI. Kérdés.

A' Törvényközbe esett Ellen-vetések, Fogások, a' végző Sen-tenciának előtte, botsáttatnaké kérdőre valaha?

Mivel az *Exceptio* két féle a' mint fellyeb *3. Rész. 2. kérd. és 4. R. 3. 16. és 26. kérdésekben* meg mondtuk. Egygyik köz; Másik penig oly, ki a' Keresetnek nyakát szakasztja; és e' másodikat el szok-tak botsáttani mind az ország régi szokása szerint, s mind az ér-telmes okosságának vezérléséből; mert a' miképpen egynek dol-gát valami gyenge fogásokra helybe hadni nem illik, szintén ugy másnak igaz mentiségét meg vetni, vagy meg nem hallani, Igazság nem volna. Mely dolog felöl láda a' Tripartitomot *3. Tit. 6.* holot néha a' két félnek feleletek szerint ki mondor Tör-vény s-sentencia után, botsáttatik *leg-inkáb* Táblára a' dolog; mind azon által, néha elébb-is afféle Fogások és Ellen-vetések, mellyek életébe járnaka' dolognak, el szoktak botsáttarni;

Mellyet

Mellyet a' Tripartitum ezen helyen lévő imez czikelyéből (*ut plurimum*) könnyen meg érthetni, holot mintha imígyen szol-lana: Nagyob részére ugyan, a' Peresek feleletiből tőt Tör-vény után szokot a' Kereset kérdőre botsáttatni; mind azon ál-tal, a' sem illetlen dolog, ha néha el botsáttatnak a' Fogások-is. Erre tanít a' régi Szokás-is, mert láttuk hogy afféle appellációk gyakorta meg engettettek. A' Köz Fogás, semmiképpen kér-dőre nem botsáttatik; avagy a' mint deákizálva szokták mon-dani; Az *Interlocutoria sententia* nem transmittáltatik.

VII. Kérdés.

Efféle kérdőre ment Kereseteknek meg-látásában, mit kel-eszünkbe tartanunk?

Kiváltképpen ez öt dolgott; I. Hogy régi szokásból ebéd u-tán szokták elő venni, minek utánna már a' Birák a' párki adá-sokban el-jártanak. II. Hogy a' kérdőre ment dolgot, Prokátor levélnélkül is szabad fejtegetni s-magyarázni, a' Birák előtt. Ha pedig uj itiletett akar benne kérni; avagy a' Tábláról Palatinus uram eleibe akarja kérdőre vinni, külömben nem lehet, hanem Prokátor levele mellet. Jol lehet az uj itilet kérést, Prokátor levélnélkül is meg engedik némellyek; mely ugy teczik, nem lehet: mert ha az Appellatio a' fellyül említett mód szerént, nem engettetik hogy Prokátor levélnélkül Kérdőre mennyen, annál inkább az Vj Itiletnek nem kel meg engettetni, mert az Vj Itilet a' Vármegyére hoszu időre tér, és nagy haladékos s-kése-delmet vészen magának: a' kérdőre vőtt dolog pedig, azon Törvényes szék alatt visza vitetik. III: A' kérdőre botsátot do-logban két Bentiltás engettetik, Terehnélkül egygyik s-másik terehvel, azon nap. Az mostani Uj Végezés szerint egy tereh-vel valo engettetik tsak. *art. 65. Anni. 1618.* IV. A' mely dolgok Táblára mennek Kérdőre, ugyan azok, akar melyik félnek ké-vánfágára

vánfágára, Palatinus uram eleibe-is el mennek; ha szintén a Vármegyéről nem kellett volna-is el-botsáttani. V. Semmi ahoz már több nem ragadhat, hanem valamin el-botsátották, a' szerint kel meg látni; vagy meg fordítván, vagy helybe hagyva, avagy meg jobbitván a' dolgot, és az elébbi bírák hoz igaz rételre visza botsátván, ha valami reájok néző bírág léfzen hozzá ragasztva. ha pedig olyan nem léfzen, mindgyárt a' Tábláról igaz rételre botsáthatták. 3. Tit. 7. és aláb 10. Rész: 3. kérd. Mind az által a' Kérdőre vő dolog magyarázattya s-fejtegetése meg-eggetterik.

VIII. Kérdés.

A' Kérdőre vevő fél, min marad, ha dolgát meg-nem nyeri?

Két anyin marad, ugymint két száz forinton, ilyen Sentenciával: *Bené judicata, Malé appellata, & ideò Pœna duplicata.* az az Igazán tiltetett: Kérdőre nem jól vétetett, és azokáért, a' bírág meg dupláztatott. 6. Matth. art. 53. 1. Vlad. art. 72. & art. 48. Anni 1563. Lásd aláb. 3. kérd. 2. Részében.

IX. Kérdés.

A' mely Kérdőre botsátott dolog a' Táblán egyik Itilő Mester elől, a' másik eleibe vitetik kérdőre; evel, a' kiről most szollánk, egygyé?

Nem egy; mert a' kiről most szollánk, a' Vármegyéről szokott lenni száz forint bírággal; amaz pedig csak szintén a' Táblán megyen egygyik Biro elől a' másik eleibe, minden bírág nélkül; s-mindenik fél egyszer el-viheti egészlen, minden környűl álló terhekkal és bírágokkal egyűt. It vedd észedbe Hogy ha az ilyen El-vitel, az Itilő Mester előt a' Szálláson léfzen, lehet egy kis pihenése, ha kéványa, a' Törvényben az El-vivőnek. De ha a' Szék szinin léfzen, mindgyárt minden pihené nélkül azon helyen, el keligazodni. Illyen Törvény lön Pofonba 1612 esztendőben

tendőben, Battyáni-s. Szerényi urak között; mert egyéb aránt mindenek hallattára a' szék szinin lévén, ha tovább me'ne, gyalázzattyára esnék a' Bironak.

X. Kérdés.

A' Király Udvarából, Hány- képpen tér vissza, a' Kérdésre bocsátott dolog?

Három képpen: I. *Uj Itilett* által, midőn a' ki el- esett ügye mellől, azt mondgya, hogy ő néki abba még nem volt Uj Itiletti; és ez okon azt kívánja, hogy meg adassék; mely mindgyárt meg is adatik, az Ország régi Törvénye és szokása szerént; mivel minden Rend szerént valo Keresetekbē, egy úttal Uj Itilett szokott adattatni. II. *Rejektával*, az az; Más Székre valo haladásfal, mert mivel már Uj Itileti volt, tsak hogy avagy nem láthaták meg, avagy nem akarta meg láttatni: ez okon, a' Törvények Vtolsó napján, bizonyfágula' Biroval *Rejektat* irat, az Elbocsátot levél hátára; melyet a' Vár- megye első Szék napján, a' nyertes fél kívánságára meg- mutatván, ismét nyugodalmat vészen magának ellene. III. *Meg- látás által*; midőn meg láttatik voltaképpen, és igaz tételre vissza bocsátatik, nem annyira az által, a' ki dolga mellől el- esett, mivel az, azt akarná, hogy soha igaz tételre ne menne, mint a' nyertel fél által, mivel ő gondviselése, hogy már valaha véget érjen dolgában: és ezt mondhatni igazán vissza bocsátásnak; Néha azért- is, azon Vár- megye Székire vissza szokták bocsátani, hogy a' dolgot világossítsák, midőn elégséges képpen nem világos a' dolog. Mint Régenten a' Romaiaknál, a' Biro ilyen képpē mondot Törvényt: (*Non liquet*) az az; Nem világos a' dolog; midőn, tudni- illik, annyira valo bizonyfágok nem voltak, hogy a' dologrol világos Törvényt modhattak volna: *Budeus in Pand*: midőn pedig a' Kereset más napra haladot, *diffundebatur, ampliatur*; s- mikor har-

mad napra *Comperendinabatur*. *Livius lib. 9. Gell. l. 14. Cap. 2.* melyet mi most így szoktunk mondani, *in Crastinum differitur, ad tertium differtur*; más napra; vagy harmad napra halad. It ilyen kérdés tamadhatna; Ha valamely Keresetben semmi ezekben a' mikről it szolánk elő nē fordulna, hanē tsak azon egy állapotbā térne vissza, és annak utánna a' Vice Ispánok s. Nemes Birák, Igaz tételre a' más félnek ki-adnák, éiherne-é Uj litlettel a' kérdőre vivő fél, és az igaz tételről meg terithetne-é a' Fel-perest? Jolleshet némelleyek azt mondgyák, hogy az meg-lehet, míg az Igaz tétel végbe nem megyen; a' mint némely *Stylus*-ban is találattik; mind az által ellenbe mások azt allattgyák, hogy nē lehet; mert ez illyen Törvény nem let Reá nem jöveteles sentenciával, hanem mind a' két félnek őszve feleletekből. 2. *Tit. 77.* Annak felette a' Vár-megye Székin is, midőn El-intették, alattomban nékiangedett: Esa' közönféges szokás is ezt mutattya, hog-efféle sentenciáknak igaz tételre kel menniek mindenkor, mivel ez az *Stylus*-is efféle dolgokban, ritkának tetczik, és élnek-é nem-é velle kétfégy vagyon felölle.

XI. Kérdés.

Hogy ha a' Király Udvarába Terminus nem lészen; efféle Kérdőre botsátott dolgok meg-láttathatnak-é?

Régenten hogy a' Peresek ne költenének s. faradnának, a' Törvényeknek hamarab végét szakasztották; mert ha szintén a' Torvények szolgáztatására bizonyos rendelt idő s. gyűlés nem volt is, mind azon által, az el-botsátott ügyeket, Király Vdvarába be-vivén, az ország Birái el-igazitották. 1. *Ulad. art. 73. ejusdem. art. 55.* mostan pedig tsak szintén a' Törvényes gyűléseken, avagy az ország közönféges gyűlésin igazodnak-el. *art. 46. Anni 1599. kinek kinek az ő rendelt helyén, napján: úgy mint az ott fén lakoknak, ott fén, s. az itt alatt valoknak, itt alatt, A'*

A' Tört

A' Tótt országi Keresetek penig, mind a' két helyen egy-aránt elő vétetnek *art 40. Anni. 1569.* oka ez, mert azok tsak a' Táblára borsáttatnak, akár hol légyen a' Tábla, az egész országban. *3. Tit. 3.* és mindenütt elő vétetnek, mivel nem valami bizonyos rendelt helyre, hanem tsak a' Táblára appelláltatnak: Az Magyar országi Keresetek penig két bizonyos helyre, *Posomba* és *Eperjesre* vadnak szakasztva, az ország közönséges végezéséből. *fellyeb. 3. Kérd. 1. Rész.* Jól lehet elein minden Vár-megyekről Kérdőre borsátott dolgokat, *Locumtenens* Uram látot-meg; ele gyesleg vétetvén elő mind ő s-mind Uj Kereseteket.

XII. Kérdés.

Vísza borsátatván a' Király Udvarából, ki tartozik Jgazat tenni benne?

Efféle Kérdőre borsátott dolgok meg láttatván, és Igaz tételre vissza borsáttatván, hogy ha az Ispánok avagy Vicé Ispánok, a' vissza borsáto Bironak Sentencia levelével meg talál-tatnak; tartoznak a' meg találás után, Tizen öt nap alatt, az Igaz tételben el-járni. *1. Uld. art. 73.* És ha nem akarnak el-járni benne, láld büntetések *5. kérdésben. 10. Résben.*

Az Uj Jtiletéről.

XIII. Kérdés.

Az Kérdőre vételt, mi okon követi az Uj Jtilet?

Mint hogy a' Peres, el-efvén dolga mellől, Előbben is Kérdőre szokta dolgát venni, és annak utánna viszont fogyatozást Vj Itilettel szokta fel építeni: ez okó, az El-intés után méltán s helyesé következik az Vj Itilet. *Holot ezt jegyezd meg; hogy a' ki Vj Itiletre vészi dolgát, s-annak utánna nem jár el-benness; Parvaron marad.*

XIV. Kérdés.

Mitsoda az Uj Jtilet?

Törvénybéli oly orvosság, mellyel az El-marat fél vilzont dolgát fel állahattya, Vjobb ellen-verteket és Fogásokat tehet bé-nem adott levelét bé-adhattya, fogyatkozást fel építheti, egy szóval mindent elő számlálhatt, valamit, az ő dolganak elő mozditására, s hasznára ismér lenni. 1. *Tit. 77. It ezt el ne felejtis*; hogy mindē Vj Itilet *Stylus*ában, erősségnek okáért ez Rekefzte ket oda szokták írni: (*Cum autem &c.*) az az: Holot peniga' Decretom tartása szerént, a' Törvények folyásában, akar miképpen esett ártalmas fogyatkozások, Vj Itilet erejével *egyszer* fel építtethetnek s meg újíthatnak; A' Decretomban mind azon általez ige (*egyszer*) nem találhatik, mint ki-tetczik 1. *Ulad art. 57.* Hanē csak szokásból tétetik oda: Es ez okáért egyszernél többször egy dolgában Vj Itiletet nem kellene adni. mint felyeb. 14. *kérd. 5. Réß*: meg mondottuk.

X V. .Kérdés.

Hány féle lehet az Új Itilet?

Négy féle; Első: Melybē az El-marat fél, az Reájőveteles Sentenciákban, tartoztato Tilalommal szokor élni. 2. *Tit. 77.* Sőt ha még a' Sentencia levelet ki nē atták, Tilalō nélkül valo Vj Itilet nélkül is, mind a' Birákat a' levél ki adástól, s mind a' nyertes felet az Igaz-tételtől, meg-tartoztathattya. *Második Vj Itilet* az, melyben az el marat fél szokot élni, a' Kérdőre vőtt dologban. *passim. & art. 29. anni 1609. & art. 23. A. 1613.* Harmadik; Magán való egyes Vj Itilet, minden el-intés és Tilalom nélkül, mellyel a' Vár-megyék Székin szoktak leg inkább élni, a' Reánējövők és El-marattak, mint aláb. 31. *kérdésbē. 9. Réß*: meg láthatod. *Negyedik; Gráias* Vj Itilet, mellyet csak az Fejedelem szokor adni mindēnek, Tisztinek méltóságához illēdō gondviseléséből, a' fegyveres ellenzés és Prokátor meg hívás után; nem lévén ez aránt semmi tekintet, az elēbbi sentenciára és fogyatkozásokra. 2. *Tit.*

77. A' több Vj Itileteket pedig, az ország Birái szokták adni. *Holot vedesedbe*, hogy tsak e' két Vj Itilet, az első és a' Negyedik vagy-
 gyon a' mi írot Törvényünkben, a' most említet helyen, a' több-
 bir tsak az Vj Itiletek *Stylus*ából hozzúk ki: kiről lásd aláb. 3.
kérd. 9. Rész: Itt immár kérdés támad: A' ki Perit egygyik Biro
 előtt el-indítván, azon pert a' másik Biro eleibe viszi, a' *Tripartitio*
 3. Részének hetedik Titulussa szerént; és az előtt-is a' ki eleibe
 vitte, dolga mellől el esvén, ha *Gratias* Vj Itilettel él, a' két Biro
 között, mellyik eleibe kel vinni az Vj Itiletet? Némellyek azt
 mondgyák, hogy a' második eleibe, a' kihez tudni-illik vitte
 volt, mert egyéb aránt, ha az elsőre vinné, a' parvart el nem ke-
 rülherné. Mások viszont azt mondgyák, hogy az elsőre kel vin-
 ni, mivel eről ugyan nyilván valo irás vagy. *par. 3. Tit. 11.* hogy
 tudni-illik, azon Biro előtt kel fel állatni az Vj Itilettel, a' ki előtt
 elsőb a' dolog indittatott volt. Mind azáltal az első vélekedés
 tetszik helyesbnek, mivel efféle Vj Itilet mindēnkor arra a' Bi-
 rora igazittatik, a' ki az El-marat félnek Suljos Törvényt tött
 volt, hogy, tudni-llik, azō dolgot, még-is Vjobban fontosb, s-
 értelmeseb állapattal hánya vesse jól meg, A' Decretum említet
 helye-is, egyenesen szol, tsak a' szabad városok Törvényére, és
 oly dologrol, melyben azon Biro előtt lőtt az el-maradás, a' ki
 előtt elsőb a' Kereset indittatott volt; E' jelen valo dolog-
 ban panig nē az előtt lőtt az el-maradás, a' ki előtt kezdetet volt
 a' per, hanem a' második előtt; Es ez okō, ugyan ez eleibe kíván-
 tatik, a' mint mondám, hogy efféle Vj Itilet vissza vitettefélk.

XVI. Kérdés.

*A' Tilalommal valo első Itilet, tulaljdorul
 mondatik-e Uj Itiletnek?*

E' felet a' Törvényesek vált sokat versengenek, s-most is fűg-
 gōben vagy. versengések. Némellyek azt állattyák, hogy Vj-
 Itilet-

Itiletnek kel mondani, némellyek azt, hogy nem: Mert mint hogy ez, a' Reá nem jövetelért adatik, melyben még semmi felelet nem volt, ahhoz képest, nem mondarik semmi. Vj dolog abban, a' miben az előt semmi mondás és felelet nem volt; hanem akkor már elő álván, kezd valamit mondani: az okáért, a' mi eléb nem volt, abban *Correlative* Újság nem lehet: Es ilyen képpen nem mondhatyúk tulaljdónul Vj Itiletnek, hanem általjában csak tartoztato Tilalomnak, kinek erejéből véssen alkalmatosságot a' feleletre, mint szinte egyéb Törvényes orvosságok. Es azt az erőt nem vésszi magának az Vj Itilettől, mert ugy az következnek belőle, hogy az orvosságoknak orvossági lennének, és ilyen-képpen határ nélkül annyira menne a' dolog, hogy soha véget nem érnénk benne; a' mely igen illetlen dolog volna. Mind az által akar mint s-akar hogy legyen; ez már, ugy tetczik, szokássá vált, hogy Vj Itiletnek kel mondanunk, a' mint ide aláb-ezen *Résben: a' 28. Kérd.* meg-láthatod. Melyben a' *Decius* új vélekedése meg nem álhat, ki olyan itileten vagyon, hogy az *Inhibitio* Tartoztato Tilalom, csak a' *Fiscus* ellen való dolgokban foroghat. Ne-is tsudállja senki, hogy e kettő ilyen-képpen öszve folynak, mivel az *Inhibitio* csak a' ki mondott törvényt tartoztatya meg, hogy igaz tétel ne legyen benne: az Vj Itilel azt is hozzá ragasztya, hogy a' Fel-peres, a' magát Tiltó Al-peres ellen, Vj Törvényt végyen magának. *Stylus.* Ennek felette, négy *Terminus* vége a' pernek nem szakadna, ha e' két dolog ilyen-képpen öszve nem kaptsoltatnána; a' mint ki tetczik a' fellyeb említet 28. kérdésből. Ezekről lás többet 14. kérd. 5. *Résben.*

XVII. Kérdés.

Ezekkel mikor élhetünk?

A' negyedikel, ugy mint a' *Gratias* Vj Itilettel, a' végő Törvénynek

vénynek és Sentenciának Igaz-tétele után, az az, a' mint köz-
képpen szokták mondani, a' *Joszági Uraságán kívül*, elhetünk: a'
többivel pedig a' *Joszági Uraságában*, minek előtte a' leg végfő
Törvényt ki-mondának. Sőt ha izinte, őszve felelés-nélkül,
Rea-nem jövedteles Sentenciával mondanának-is törvényt, u-
gyan vehett Vj Itileter az El-marat fél. 2. *Tit. 77. Holot ezt vegyük*
esünkbe, hogy néha az köz Vj Itilet, ilyen külön vált rövid ma-
gyarázattal adatik (*Vi si forte: &c.* az az; ha valami-képpen az a-
lat, a' győzedelmes félnek, a' sentencia levelet ki-atrának volna,) a'
azt elsőben-is kérjék vissza tőlle. Annak utánna, midőn *ex su-*
perabundanti, kellete felet valo bőfégel adgyák, oda írják okait-
is, hogy néralán a' Vár-megyén lévő Tisztek, (a' mint hihető)
a' más félhez valo engedelemből s-kedveskedésből, az El-ma-
ratt fél kéréssel, és a' Fő Birák parantsolattyával keveset gon-
dolván, az ilyen köz Vj Itileter nem akarták volna bé-venni;
hanem az ő törvényeket, igaz-tételre botsátották volna; hogy
elsőben-is ez ilyen Igaz-tételt fordítsák meg, és az *Exponens*
el-vőtt javait adgyák vissza, és az előbbi Vj Itilet tarráfa szerént,
azon dologban Vj Törvényt tegyenek: ha pedig el-mulattyák,
a' Király Udvarába, azon Biro előt, Tizen ötöd napra jelen
lenni tartozanak: Melyből nyilván ki-tetszik, hogy ez ilyen
köz Vj Itileter, méltán mondhattuk, hogy a' joszági Uraságá-
ban kelleffék lenni, ha szinte *ex superabundanti*, másodszor mint
egy kellete felet adgyák-is.

XVIII. Kérdés.

*Még is továbbba, a' Törvények folyásában, minémű időkben
élhet valaki ez Új Itilettel?*

Kettőben. I Midőn az El-marat fél, a' dolgot El-inri, és an-
nak utánna mindgyárt engedvén néki, a' Vár-megyén Vj Itile-
tet vészen, és el-jár beffe. II Midőn efféle El-intéinek nem en-
ged,

ged, hanem az El-intet dolgot ki-vészí a' Székből; Es hogy ha a' győzedelmes fél nem mozgattya, avagy a' Párbol meg nem szollittatik, idő vontatásért, halgat, és meg nem láttattya. Ahol pedig egyéb nem lehet benne, hanem elő kelvén, a' dolognak meg kel láttatni: olykor azt feleli, hogy még abbanéki Vj Itileti né volt, kihez kepest mindgyárt meg adatik néki az Vj Itilet, és illyé képpen arról a' Székről, avagy Gyűlésről, az olyan Vj Itilet kéréssel el szalad.

XIX. Kérdés.

Mitoda büntetése vagyon annak, a' ki magát Új Itilettel a' hűt le-tételtől el-túlta, és azután semmi igaz okát nem adhattya?

Ottan mindgyárt, Es küvésének erőtlenségén, és abból következő büntetésen marad. *Lud. 2. art. 29. Anni 1518.* Azon képpen az-is, a' ki Vj Itiletet kér, és annak ideje alatt, a' válaszfellellet ki nem vészí, mint szokott büntettetni, lásd fellyeb 3. kérdésben. 5. Részében.

XX. Kérdés.

Az Új Itilettel való Kéresetek minémő rendet vétetnek elő?

Minden dolgok, mellyekben ő Fellege ad Vj Itiletet, első Törvényes Széken vétetnek elő, minden Törvények előtt. *1. Vlad. art. 52. C. 2. Tit. 77.* Jolleher a' Decretomban ez ige (*inter.*) vétkefen irattatik [*pro ante.*] Es ezt, úgy tétzik, tsak szintén a' *Gratias* Vj Itiletről kel értenünk, mivel tulajdon keppen, tsak szintén azt szokták kérni a' Fejedelemtől.

XXI. Kérdés.

Vehet-e Új Itiletet, a' ki abba a' Kérésibe nem forgott?

Valameddig az el-marat fél életben létszen, senki addég ő ki-vülte abban a' dologban *Gratias* Vj Itiletet nem vehett; mert

nem

nem illik senkihez, hogy más ember gabonájába vessé sarlaját: Mind az által, ha az el-marat fél meg talál halni; az után a'kire a' Kereset, az ország Törvénye szerint szál, szabadon Vj Itilletet kérhet benne mindgyárt. Azon képpen Az Al-peresnek sem adatik Vj Itilet, ha az el-maradás után, az El-botsátott dolgot, *ex superabundanti*, kellete felet valo másod parantsolattal szorgalmaztattya, *passim*.

A' Prokátor meg-hívásról.

XXII. Kérdés:

A' Prokátor meg-hívás mitsoda?

Mivel a' Peres folyásában, és az Vj Itilet dolgaiban, gyakorta Prokátor meg-hívás következik: azokért a' rendel valo következés kívánnya, hogy it már arról szolljunk, és mi légyen megmagyarázzuk, A' Prokátor meg-hívás azért nem egyéb, hanem a' Prokátor feleletinek, melyet a' Peres akarattya s-hire nélkül tölt a' Törvény előt, azo peres által, szokot terehvel valo meg hívása, és meg-czafolása, és azon Törvénynek Ujjab felelettel valo fel allitása. 2. *Tis. 79.* Holot a' bíróság fel vételbē valo részefülést, igen el kel tavoztatni, hogy ha a' meg-hívásnak melléje nem akar állani, mert egyéb aránt, vagy akarja vagy nem, azt meg kel engedni, ha szintén nagy kárával lenne-is. mint fellyeb. 11. *kérd. 4. Rész:* meg mondtuk. *Holot ilyen kérdés támad;* Efféle prokátor meg-hívásnak, a' peres által kellé személye szerint lenni, avagy más Prokátor által-is meg lehet? Jol lehet némellyek ugy vélekednek felőlle, hogy Prokátor által-is meg-lehesse, mivel 4. *Ulad. 13.* ilyen irás vagyon, hogy az őt Esetekben, mostantul fogva ez után, nem személye szerint, mint az előt, hanem Prokátor által-is, ki ki, ha akarja elő álhat: Mind azon által, ha személye szerint elő nem jó, Prokátorát soha meg ne hihassa. Mint ha (ugy mondanak) egyéb dolgokban pró-

ban Prokátora által is szabad volna elő állani és meg felelni; Mind azon által, a' közönséges szokás szerint, efféle Prokátor meg-hívás külömben nem lehet, hanem személye szerint Biraja előtt jelen kel lenni: Noha erről, semmi bizonyos, a' Tripatitő írásában nem találunk; de azért az *Stylus*bol nyilvánfággal kiterczik.

XXIII. Kérdés.

Miért szokot lenni efféle Prokátor meg-hívás?

Mert mindenkora' Peres részére, valo valami fogyatkozást és vetket hordoz magával, mely véték avagy fogyatkozás tsak a' feletben, vagy valamely Ellen-vetésben szokot lenni, és az elébbi feletnek meg-hívása után, Új felelettel kel fel állani. 2. *Tit. 79. 80. Holot ezeket elmédben kel tartanod.* 1. Hogy az olyan meg-czáfolando feleletet jól meg kel magyarázni, és ha elégedendő okát adgya, Jo; hanem; a' meg hívás nem ál meg, hanem az elébbi Sentencia marad helyben. 11. Azon Törvényes Szék alatt kel lenni, avagy még az előtt, hogy Székről székre ne haladgyon; mert a' meg hivo fél, efféle meg hívással Fel-peressé teszi magát; a' Fel-peresnek pedig mindenkör kétféle kel lenni. 2. *Tit. 84. Añak feletre efféle meg hívást, úgy találjuk, mindenkora' azon Széken lőtt meg, Székről székre nem haladott.* *Styl.* a' hosszú Pereken, a' meg-hiva'nak nem Vj litélre kel lenni, mivel a' más Székre valo haladá'st kíváña. mint aláb. 25. *kérd. ki tetczik.*

III. A' *Plenipotentarius* feleletit nem hihetni meg; egygyikért; mert arrol a' Decretomban semmi emlékezet nintsen; másikkért, hogy a' *Plenipotentarius* nem külömben szol, mint ha ő maga volna, a' ki azzá tette: Es a' mint hogy a' Törvény előtt tett maga feleletit senki meg nem hihattya, az ország Törvénye szerint. 5. *Ulad. art. 15.* szinte ugy a' *Plenipotentarius* feleletiben sem lehet meg-hívás, mert azt nem külömben tartjuk, mint ha ő maga a' ki azzá tette, gondolgodva és jo értelemmel, s-nem valami

valami feledékenſégből vagy vétkekből mondotta volna: mivel a' meg-hívás afféle vétket vagy feledékenſéget hordoz magával. Miden Nemzetek közönſéges szokása-is ezent mutattya, mivel orſzágos nagy dolgok, efféle *Plenipotentiák* erejével szokták végben menni követlégek által; mert egyéb aránt, nem lehetne ſemmi hírelek egy-máshoz, ha efféle *Plenipotentiáknak* meg kellene változniok.

XXIV. Kérdés.

A' Prokátor meg-hívásnak mellyik Biro előtt kel lenni?

Hogy haa' Kereſet, még azon biro előtt forog, a' ki előtt a' meg-czáfolando felelet lett, tehát azon Bironak, avagy arra rendeltt Emberének előtte kel lenni: Ha penig más Biro eleibe költ a' dolog, olykor, a'nak, avag képebelinek ſzemélye előtt kel meg-hini. *Tit. citato 79. Holot vedd eſzedbe*, hogy midőn a' meg-hívás a' Szék kívül léſzen, valamely Biro előtt, olyankor nem téſzik-le mindgyárt a' Birſágot, hanem tsak meg-igirik, mind a' Bironak, s. mind az ellenkedő peres félnek. *Stylus*. Midőn penig a' Szék ſzinin léſzen a' meg-hívás, le kel tennia' Birſágot mindgyárt.

XXV. Kérdés.

Hány képpen hívják meg a' Prokátort, Es hogy az őt Eſetekben nem bihatni meg?

Két képpen; Előben, a' Rövid Kereſetekben, ugy mint a' Bizonyoſſá-tévéőkben, és az olyanokban, mellyekben még törvényes orvoſſágok nem eſtek, mindenik fél a' Sentencia ki-mondás után is, Prokátorát meg-hihattya; ugy hogy, azon napon, mellyen a' ſentenciát ki-mondgyák, minden tereh-nelkül, az ő ügvet meg-tartoztathattya, és Prokátorát meg-hihattya. Annak utánna pnnig az oſtavas Szék napok alatt, (: ki-véven az utolſo napot; s. azt is ugy, ha patvarkodva ravaszul halasztaná

arra.

arra:) mindenkor a' kisebb birsággal, úgy mint hat arany forinttal hihattya meg. Az utolsó napot pedig úgy kel érteni, ha rávafszul halasztaná arra, hogy tudni illik afféle meg-hívással arról a' Székről el-szaladhasson, és a' más felet hoszu folyással terhelje és fásafza: mert egyéb aránt azon nap, mellyen a' sentenciát ki-mondgyák, a' Prokátor meg-hívásnak-is meg kel lenni. 2. Tit. 80. El-telven pedig a' Törvényes napok, az után ötven nehez gira birsággal, mely két száz forintot térsen, hihattya meg Prokátora feleletit. *Másodszor*, A' hoszu Keresetekben, kikben hoszu Perfolyások következnek, a' Prokátor feleletit, az utolsó ki-mondot Törvény előtt hihattya meg, ötven dijos girával, minek előtte még, az levelek elő hozására, hit le-tételre szemel valo meg-nezelésre, köz-vallatásra rendelt napok és Terminusok elő nem-jonének 4. Udad. art. 15. & 2. Tit. 81.

Holot egy kérdés fordul elő, ki-melő nem illik csak szárazon el-mennünk, hogy tudni-illik, efféle Prokátor meg-hívás, Szorol szokott-e csak lenni, avagy tselekedetről-is? Es hogy csak *Sorol* legyen: (a' mint gondolkodtak némellyek, de azért más képpen tselekedtek:) az az, csak szárazon a' Prokátornak valamely feleletiről, midőn még a' dolog, a' mint a' felelet-jelenténé, nem ment végbe. ki-tetczik a' 80. Titul. par. 2. Holot így vagyon írva: mert a' Prokátor meg-hívás mindenkor valami vétésből avagy fogyatkozásból szokot lenni, mely vétek avagy fogyatkozás csak a' feleletben, vagy valami Ellen-vetésben szokot esni. Es a' következő 81. Titulus ennél-is világosban mondgya; Minek előtte úgy mond, a' Birotol a' levelek elő hozására, avagy Hűt le-tételre, Szemmel valo meg-nezelésre, köz-vallatásra rendelt idő elő jönne, észébe vévén valamely fél, hogy Prokátorának feleleti-miat meg-kezd fogyatkozni, nem várván a' meg-hagyott napra, Prokátorának feleletit meg hihattya. Hogy pedig a' tselekedetben-is, az az, magában a' dologban, le-

ban, leheffen a' Prokátor meg-hívás, az említett 80. Titulusból ki hozhattuk, holot a' vagyon írva, Hogy mind a' hoszu Keresetekben míg a' Per függőben vagyon, és arra még végű Törvényt nem mondtak, mellyekben a' feletek után folyások szoktak következni, és az Birák-is, Törvény közöt esett folyásokrol Törvényt kezdnek látni s-mondani; S-mind peniglē, a' Rövid keresetekben-is az el végzett és már ki mondott Sentenciának utánna, a' Prokátor feletit meg-hihatták. Kikben kétség-nélkül elēb valami bizonyágoknak, avagy hűtnek, avagy levelek bé-adásának, s-azonban viszont Tilalomnak köz vállatásnak, avagy *Repulsion*nak kellett lenni, mellyek nem tsak szót s-feleletet, hanem tselekedetet foglalnak magokban: mellyet az 1550 esztendei Articulus világoson jelent, mely így vagyon; hogy a' köz vallarásból mondott Sentencia után, az az, a' meghatározó végű Sentenciának utánna meg-hihatták a' Prokátor feleletit. Az *Stylus*-is, mind az ō Fellege Tábláján egy néminēmő lktatott Jozságnak Ellen-mondásában, S-mind penig Borsod Vár-megye Székin az Uj bányájak foglalásrol való dolgokban, a' Tapolczani fámilia ellen, a' köz vallatás után lőtt Törvényből, s-annak Igaz tételiből és fegyveres ellenzésiből, világos példánk vagyon. Annak felette *Decius*-is az ō *Syntagma*iban ezen Itletben vagyon; Végezetre Efféle Prokatori feletet, (a' mely nem valami Törvény közöt esett fogás:) egyenyese az elő számlált dologra vitetik, melyből az igazság ki-tsék, vagy meg mentvén magát, vagy a' Kereset el-maradván; Es ilyen képpen, vévén eszébe, hogy az néki kárara következik, szükség képpen meg-kei hini Prokátorának ártalmas feleletit. Annak okáért, láto dolog, hogy efféle Prokátor meg-hívást, mind a' szoban s-mind a' tselekedetben meg-kei engednünk; az az, mind a' szoval let feleletett, s-mind penig azon feleleten fon-

daltartott és akarmi képpen építetett dolgot meg-hihattrya a-
kar-ki-is. Mert el-dőlven a' fundamentom, el kel dőlni általl-
yában a' rajta lévő épületnek-is. 2. Tit. 85. Mert ha ez kü-
lőmben lenne, mind a' nevezet Titulusokban, s-mind az említett
56. Articulusban, és-mind a' szokásban S-Stylusbā is ellenkezés
találatnák. Holot jegyezd meg: Hogy efféle Prokátor meg hívás,
az őt Efetekben nem lehet meg, ha ő maga az Al-peres személ-
ye szerint ot nem lészzen 4. Ulad. art. 13. Sőt általlyaban meg sem
engettetik. citato, art. 56. Annā 1550.

XXVI. Kérdés.

*Efféle Prokátor meg-hívás, csak ő szinte, és Uj Itilet-
nélkül meg-lehet-e?*

A' említett hoszu Per folyásban a' Fejedelem Gratiaja-nél-
kül-is meg-lehet: A' Rövid Keresetekben pedig, a' végű meg-
látot és ki mondót Törvény után szokot lenni; az az, afféle Ke-
resetekben csak, kikben az első őszve felelés után, mindgyárt
végű Törvényt mondanak, Mely dolog ritkán történik, és
csak szinte a' Magyarázattal mozdított dolgokban szokot meg-
esni. El-relvén pedig az Őtávák, kü-
lőmben meg-né-hihatni, ha-
nē. *Gratias Vj Itilet által; az említett ötven Dijos girával. ibidem.*

XXVII. Kérdés.

Efféle Prokátor meg-hívással, a' vármegyék Székin élnek-e?

Elnék; mindgyárt a' Sentenciának ki-mondása után, három
forinttal híván meg Prokátora feleletit; az Ispánok avagy Vicé
Ispánok, és Nemes Birák előtt; mely birágnak két része a' Bi-
rák-é, a' harmadik a' Perés-é. Ha pedig ez illyen Törvényt a'
Király Udvarába helybe hadgyák, és Igaz-rételre ázon Tisztek-
re vissza bortsáttják, a' birság meg-dupláztatik, és hat forinttal
kel meg fizetni. 3. Tit. 6.

XXVIII.

XXVIII. Kérdés.

Vége lévén már a' Törvényes Orvosságoknak, azt kel meg tekintenünk, mi-képpen hozzáfuk ki azokból, hogy minden Jóságok Kereseti, kiknek hoszu folyások vagyon, Négy octavas terminus alatt véget érhesse, imez végezések tartása szerint, 6. Matth. art. 4. & 19.

1. Ulad. art. 54. Es azokat a' Terminusokat mi-képpen kellesek értenünk?

Illyen-képpen, hogy azok a' Terminusok, tsak szinte a' Rend szerint valo Törvények folyásról értesse, mellyek a' jóság Uraágában szoktak meg. engetteni; és azon kívül semmi képpen ne, mivel ot tsak szinte a' *Gratias* Vjltiletnek vagyon ereje: és illyen képpen ötödik *extravagans Terminus*-is ama Négyhez, oda szokták ragasztani. Ennek felette, hogy ez említett rend szerint valo Törvény folyása, az említett négy octavas terminus, véget érhesse, ez ide aláb irott Formát kel a' feleletbē meg. tartanunk: mert lehetetlen, hogy az fellyeb irott mindē orvosságot meg. tartván, mindē Keresetet, négy Terminus valaki végére űzhessen, hanem több Terminussal is kellerik élni, a' mint a' következő két rendbéli Formából ki. tetczik. Es illyen-képpen, nem négy, hanem öt Terminus adatik, mely igyenyesen az ország végezése ellen vagyon.

Annak okáért az *Első Formá* e' lész. Az első Terminuson avagy reá megyen az Al. peres avagy nem megyen? Ha reá nem megyen, ottan, avagy az elsőre, avagy a' második szollitásra, Reá nem jövedteles sentencia adatik ellene, ki-rekesztvén abból a' *Contradictio* erejét: és így *Inhibitio* Tartoztato Tilalommal al. leibe. A' második Terminuson, a' Tilalomnak okát kérdik, mely ha nem fog neki használni, ottan egy néhány Ben. Tiltás után köz yallatásra bortsáttatik; mellyet avagy végbe viszen, avagy eltiltya magát rolla. Az harmadik Terminuson, hogy ha el járván a' köz val-

köz vallatásban; azt elő viszi, ottan azt meghánnyák vetik; ha pedig El-títya magát rolla, a' Tilalom okát kérdik, és így néhalán egy néhány Ben-Tiltás után, ha egyik sem fog használni, ismét másodszor Törvényt mondnak ellene, ki-rekesztvén az Ellen-mondás és Tartoztato Tilalom erejét. Es ennek osztán Fegyveres Tilalommal ál eleibe. Végtére a' negyedik *Terminuson*, okát kérdik tőlle, a' Fegyveres Ellenzésűnek, és ha annak sem lézen szaporája; ottan megint hasonló formán, egy néhány Ben-Tiltások után, harmadszoros végű sentencia adatik ellene, abból minden Ellen mondo s Tartoztato és Fegyveres Tilalmak erejét kirekesztvén; Es Igaz-Tételre mégyen.

Második Forma imez; Ha elő ál az első *Terminuson*, és valamit felelvén, és az, egy néhány Ben-tiltások után meg-né állván, Sentencia mondatik ellene, az Ellen-mondást tévén erőtlenné benne; kinek Fegyveres Tilalommal ál eleibe. A' második *Terminuson*, hogy ha reá nem jű; ismét másodszor adatik Sentencia ellene Igaz-tételre, ki rekesztvén abból ez Ellen-mondo és Fegyveres Tilalmat: mellyet Tartoztato Tilalommal térít-vizsa. A' harmadik *Terminuson*, a' Tilalónak okát adván; avagy a' Prokátorának előbbi feletit hja-meg; és más feletett tévén, köz vallatásra kéredzik: melyben avagy el-jár, avagy arról magát el-títya. Vegezetre a' negyedik *Terminuson*, sem a' köz-vallatást bé nem vivén, sem a' Ben Tilto ok-adásnak ereje né lévén, végű harmadizé valo Sentenciát mondnak ellenne, minden Ellen mondo, Tartoztato és Fegyveres Tilalmakat ez aránt erőtlenné tévén: Es illyen képpen Igaz-tételre mégyen. *Holot tartis elmédbe.* I. Hogy a' névezer Törvényes orvosságok ki reksztése, rend szerint úgy szokot lenni, a' mint most elődbe adám: néha pedig elő számlálatnak mind, illyen képpen mondván: Ellen-mondo, Tartoztato Fegyveres Tilalmakat,

makat, El-intést, Ujltiletet &c. ki rekesztvén. néha pedig csak ilyen Rekesztéket mongyák ki [*ki rekesztvén és elvágván minden Törvénybeli orvosságokat.*] II. Hogy midőn a' Fegyveres és Tartoztato Tilalmak, valamely folyásban meg-esnek, mind a' kettőnek le kel eléb tenni a' Terhet, s az után ugy engedik szollani: mert a' mi külön meg-esik egy valamely dologban, annak egy-üttis meg-kellenni mindenikben: azon-képpen a' Sentencia ár-rátis le kel tenni: Mellyet mind az által ugy érts, ha ezekkel, nem egy, hanem külön valo Törvényes Terminusokon éltt: Mert ha a' Törvényes Terminus kívül, ottan mingyárt, mint egy Igaztételre menendő Sentencia ellen, Fegyveres Tilalmat térsen, és az után, az alatt, míg a' más fél a' válaszf levelet, a' Cáptalanbol vagy Conventből maga részére ki venni igyekezik, Tartoztato Tilalommal él, és az említet válaszf levelet, hogy ki ne adgyák, meg-tiltya, és az Ellenzet felett maga ellen Reá-idézteti; ilykor csak a' Tilalom Terhét tartozik le tenni a' Tiltó fél; és a' Tilalónak okát adni; mivel már az előbbi egész Per-folyás az egy Tilalomá vált. nem-is foghattyák patvarral szembe érette, hogy ilyen képpen egyik orvossággal a' másikat el rontotta, és-nem akart egdyüt mindenikkkel élni, a' mint *Decius* is hozza-elő az ő Syntagmájában.

Az harmadik forma eggyez mindenben az elsővel, hogy ha a' fegyveres Tilalom után magános Vj itiletnek kellene lenni, mely Tilalom s-Kérdőre vérel nélkül valonak mondarik; melylyet, hogy ha mingyárt, a' Vármegyén rőt fegyveres Ellenzés után nem kérnének, és annak erejével, az Ellenző felet, a' negyedik Terminusra nem idéznék; hanem letévén eléb a' Fegyveres Tilalom Terhét, annak ok-adására kérnék azt a' magánvalo köz Ujltiletet; így, ugy látczik, ötödik Terminus is kívántatnék, mivel efféle Vj Itilet erejével, a' Felperest idéznik kellene

ni kellene, a' mely Idézet, a' Negyedik Terminuson nem vethetnék elő. De ennékem ez, nem látezik lehetségesnek; Mind azért, hogy a' Fegyveres Tilalom után, nem magán való köz Vj Itilettel, hanem gráciáissal kel élni. 2. Tit. 77. s mind pedig azért is, hogy mivel már egyszer a' Tilalommal való Uj Itilet meg volt adatva, tovább immár sem e' Harmadikba sem a' Negyedikbe nem kel meg-engettetni. A' Prokátor meg-hívásról szoltottunk már fellyeb. 23. Kérdésben. Es így, csak a' két első Formát kel bé-vennünk, a' többit el kel hagynunk.

Negyedik Forma; hogyha az Oltavás Széken, magános Uj Itilet adatik néki, az El-intésnek való engedésből, úgy teczik, Négy Terminusnál többre kel menni, ilyen módon. Az első Terminuson, ha elő-ál és valamit felei, és a' val nem használ semmit, Sentenciát mondanak ellenne: és osztán azt, ha a' Tábláról El inti Locumtenens Uram eleibe, és annak-utánna engedvén az El-intésnek, Uj Itiletet kérend. A' második Terminuson, ez ilyen Uj Itilet mellet való feleletit haszontalan lévén, viszont Sentencia adatik ellenne, kinek kés kételen fegyveres ellenzéssel álhatt eleibe. Végtere a' harmadik Terminuson, ha Reá-mem-jő, megint Sentencia adatik ellenne, melyet Taroztato Tilalommal térithet vissza. A' Negyedik Terminuson, hogyha köz vallatásra kéredzik, avagy magát arrol el-tiltandgya; tehát a' Negyedik Terminuson, avagy a' köz Vallatásnak rendiből, avagy, ha az El-tiltásnak elégedendő okát nem adhatya, Törvént mondanak reá; és így már utollyára végő Sentencia adatik ellene. Azokáért, ez uton, Nem négy Terminuson, hanem ötön kellene végbe menni valamely Keresetnek, ama négy vége szakatt Terminusok ellen. Holot eszünkbe kel vennünk; I. Hogy e' Negyedik Formábann is, avagy a' magán való köz Uj Itiletnek nem kel helyt adni, mint szinte a' Harmadikba is, avagy

avagy a' Tartoztato Tilalomnak; mivel e' két orvosság egygyűt
látatnak esni, és ilyenképpen azt, két uttal azon egy Kereset-
ben nem kel meg engedni. II. Hogy az Uj Itilletnek a' Tartoz-
tato Tilalommal egygyűt kellesték lenni, semmit nagyobb okát
nem adhattuk, mint ezt, hogy, tudni illik, ha ilyenképpen
egygyűvé nem kapcsoltatnának, semmi Keresetek Négy Ter-
minuson véget nem érnének; és ezokon, midőn egy uttal, efféle
köz Uj Itillet valamely dologba meg-adatik, több uttal nem kel
meg engedni. Es nem a' szerént, a' mint *Decius* vélekedik felőle
az ő Syntagmájában. *Kiről lás többet ide fellyeb. 10. kérd. és 6. Vlad.*
art. 14. Ennek pedig egyszeri uttal való adását, értsed *quo ad u-*
sum, a' mennyiben, tudni illik velle élnek; mert ha le szállittatik,
ismét szabadon mást hozhatni.

XXIX. Kérdés.

*Honnan vagyon tehát, hogy igen ritkán, avagy soha sem szakad
végek a' Kereseteknek, az említett Négy Terminuson?*

Leginkább e' két dologból vagyon, I. Hogy minden Termi-
nuson elő nem vétethetnek. II. Hogy a' Peresek is lágyabban
látanak dolgokhoz; hogy sem kívántatnék; holott ama minden-
napi ag beszéd szerint, *Vigilantibus subveniunt Jura*, A' Törvény-
ek, a' vigyázó félnek szoktak előmenetelire lenni.

XXX. Kérdés.

*Ez előtt való időkben, a' hatalomról, károkról és-Joságok dol-
gairol indult Perek, hány octavas Terminuson men-
tek végbe?*

Tízak szintén egy octavas Terminuson; hanem ha a' joszá-
gok dolgairól indult Keresetekben, a' levelek elő hozása hala-
dot a' második Terminusra: s-az-is nem mehetett tovább, a'nál,
hanem a' második *Octaván* végének keller szakadni. *6. Matt.*
art. 6. kiről lásd fellyeb. 3. kérd. 2. Részében.

*Az Rejeſtarol; az az: Az El-intet dolgoknak
más Székre valo haladék okrol.*

XXXI. Kérdés.

Mitsoda a' Rejeſta?

A' *Rejeſta* többire nevezetben vagy on tsak; valami haladékos akadály lévén inkább, hogy ſem Törvénybéli Orvoſſág; holot még tsak nevezetit ſem olvaſſuk ſoholt, az orſzág Törvény könyveiben. A' menyire mind az által, a' meg-ávult ſzokáſbol már bé-tſuſzot, egyébnek nem mondhattuk, hanem a' *Rejeſta* oly Jegyzés, melyet azon Biro a' ki elcibe a' Kereſet botsáttott volt kérdőre, az El botsáttott levelek hátára ír, a' Törvényes Szék utolſó napján, annak Tanu bizonyágára, hogy azon Törvényes Széken, bizonyos nagy dolgok és derekas ügyek miat, elő nem vétettethet, hanem más Terminusra kellet haladni; alája irván tulajdon kezével, az Itélő Meſter, a' maga nevét, azon Terminusnak utolſó napjával és eſztendeivel együtt. Mely iráſt, viſza vivén, az El-intő fél, az elébbi Birora, és megmutatván mindgyárt a' Vár-megye elő Szék napján; nints mit tennia' Győzedelmes félnek, hanem meg kel elégedni velle, Hapenig e' ſzerint, a' *Rejeſtat* viſza nem viſzi, a' Törvény helybe marad, és igaz-tételre botsáttatik *paſſim*.

XXXII. Kérdés.

E' magának rekeztett czikkelt (in rem adjudicatum transibit) mi képpen kel értenünk?

Azt alittyák némellyek, hogy czen az Sentenciának odavalo viſzſza-térefét kel érteni tsak, ahol a' kérdőre vétel a' miat né lártatot meg, hogy a' második Széken a' *Transmiſſiot* ki-nem vőtrék volt 3. *Tit. 35.* és-fellyeb. 3. k. 8. Réſz: vagy-ha ki-vőtrék-is, a' *Rejeſta* miat el-maradt; és ez okon minden Törvénybéli Orvoſſá-

vosságokat meg engednek benne, valamellyek az El-intés előtt azon Keresetben nem forgottak. Mások viszont azt mongyák, hogy azon nem csak a' Sentenciát kel érteni, hanem az Igaz tételre menendő dolognak valóságát: Mivel ugyā ezen czikel (*in rem adjudicatam*;) nem csak az elébbi Sentenciát jelenti, hanem valósággal magát a' meg itiltt dolgot; Annak felette *res judicata* a' meg itiltt dolog, egy a' *definitiva*, végző Sentenciával, mely a' Keresetnek végző el igazodása, kihez egyéb már nem kívántatik, hanem csak Igaz tétel. *aláb 2. k. 9. Rész*: Az említett Titulus, *in 3. parte*. nyilván jelenti, hogy a' Keresetnek a' meg itiltt dologra kel vissza térni, és nem a' Sentenciára, mivel a' Sentencia is a' meg itiltt dologról adatik, hogy tudni illik, azt a' nyertes félnek ki adgyák, és a val néki, a' meg itiltt dologról igazat tegyenek. Azt pedig illetlen volna mondani a' Sentenciáról, mert ugy, azon dologról, ugyan csak azont mondanánk, hogy ha a' Sentenciáról kellene Sentencia levelet adni azon Sentencia szerént. Végezetre a' Polgári Törvény Tudok is, a' kiktől vagy on nagy részint eredete a' mi Törvényünknek, e' Czikel felől ezen Itéletben vagynak: ki felől *My sing. lib. 4. Inst. Tit. 13.* ilyen képpen szoll. A' meg itiltt dolgon nem a' Biro Sentenciáját érttyük, hanem a' meg itiltt dolgot, melynek már a' Biro ki mődött itéleti szerént, vége szakadott. vagy el maradván a' Keresetben, vagy meg menekedvén tőlle. Annakokáért jollehet mindön végző Sentenciát mondni valamely dologban, azt már *Res judicata*, meg itiltt dolognak mődhattyuk; mindaz által, mi helyen kérdőre vészik, ugy tetrettyük, mint ha meg sem itilték volna; azokáért nem mondhattuk, hogy a' Sentencia előbbi helyére álladodik. valameddig a' Birotól helyben nem hagyattuk. Ha pedig el mulatván az El-intést, s az idő, mellyen el kellett volna inteni, el telik, avagy egy akarattal a' peresék az El-intést el

tést el hadgyák; azt tartják, mintha nem is Intették volna el; és így az dolog, az elébbi Törvényre és ki-mondott iúletre tér vissza, mert a' pörlésben lévő vizsgálódásnak, a val szakado vége; Mely, ugymondnak, szintén annyi, mint mi nálunk, midőn a' második szék napján az El-intet dolgot ki venni el-mulat-tyák; vagy ha ki vészik is, de nem láttatván meg, *Rejctával* vissza nem hozzák, tehát afféle Kereset méltán mondatik, az elébbi meg-ítílt és ki-mondott Törvényre vissza térni, kiből méltán igaz-tételnek is kel következni, ki vévén másod uttal is a' Törvényről való Sentencia levelet, minden Törvénybéli or-vosságok ki-rekesztésével, annak erejével, hogy már a' dolog arra tért vissza, a' mint eléb meg-ítílték volt, ha szinte abba az előt afféle orvosságok nem forgottak is. Mind azon által mind ezek a' leg végű Sentenciáról láttatnak értetni, mellyel a' dol-goknak tellyességgel vége szakad, és a' mely már minden Tör-vénybéli Orvosságokon által mentt; és nem az olyanról, mely-ben még afféle Törvénybéli orvosságok nem forgottak, ha é az után kel már elő-kelniek, mintha az első Sentencia menne igaz-tételre, és anna ezek által kellene eleibe állani, a' mint az első Sentencia is láttatik jelenteni, mely ez aránt helyesbnek-tecczik, és a' *Stylus* chez vonfzon. Minthogy a' Meg-ítílt Appel-latio is, mellyet már Igaztételre vissza-botsátották, fegyveres ellenzéssel szokott vissza térítettetni. Efféle Sentenciának pedig, melyben az elébbi meg-ítílt dolog marad helybe, eleibe állhat-nak-éavagy nem Uj Íúlettel, Lásd fellyeb, a' 10. Kérdést.

XXXIII. Kérdés.

A' Rejctával mi végre élnek; és ez aránt hány-féle lehet?

Két féle: Egyik jó végre való, és bé vehető, midőn tudni il-lik a' Peres fogyortkozás nélkül-szorgalmatozon rajta vagyon, hogy az El-intett dolgot meg láttassa; mind az által meg-nem láttathatván, hogy valami képpen igazsága mellől el ne essék a' végre

végre méltán
mink pedig
tudni illik
végre, hog
dolog, sem
kírdves: kih

Min

Ez ötre:
Ara. Folyra
gyéb, hane
és meg mag
vitalok, és
A szállítáfa
leiben hel
gkat, ugy
tát, Fogyve
fogal mag
pna' betes
pnezek-i
vgy jobba
le etekkel
h z képest
peres ügye
Holott
kopen ért
vrtól most
Generalissime
A vülis szok

végre méltán és helyesen találatot e' Haladékos akadály. Az másik pedig nem jó végre való, és káros is a' más félinek; Midőn tudni illik meg láttathatná, mind az által akarva el mulattya; a' végre, hogy időt vontosszon és a' más felett károsítsa. Mely dolog, sem a' jó lelki ísmérezetnek nem illik, sem Isten előtt nem kedves: kihez képest meg sem kellene engedni.

XXXIV. Kérdés.

Mindezeket, a' kikről ekkédig szólánk, rövideden hány részre osztbazzuk?

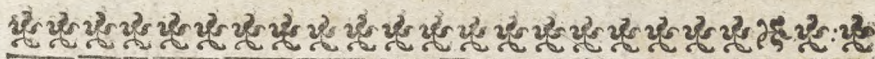
Ez ötre: úgy mint; A' Reá készülésre. Ellen vetésre. Orvoslásra. Folytatásra. és Késedelmeztetésre. A' Reá készülés nem egyéb, hanem az ügyeknek és Kereseteknek különböztetése, és meg magyarázása: Annak felette az Idézetek avagy Reá hivatalok, és Mászra kérések. Az Ellen-vetés pedig, a' Keresetek le szállításáról, el halasztásáról, és fel fordításáról, a' Fogás tételekben helyhezsetik. Az Orvoslás, a' Törvénybéli orvosságokat, úgy mint; a' Tartoztató és egyéb Tilalmakat, Ben-tilást, Fegyveres Ellenzést, Új Itéletet, és Prokátor meg-hívást, foglal magában Orvosságnak azért nevezük, mert a' miképpen a' betegeket orvossággal szoktuk könnyebíteni, azon-képpen ezek is, a' meg fogyatkozot Felet segítik, és gyámolítják, a' vagy jobban világosítván a' dolgot, a' vagy ottan ottan más feleletekkel orvosolván a' keresetet. Mindezek elsőbe a' szűséghez képest talaltattak volt, hogy tudni illik, ha mi oly dolog a' peres ügyekezeti kívül törtínek, ezeket meg orvosoltathatnék.

Holott ved eszedbe; I. Hogy a' Törvénybéli orvosságok két képpen értenek: *Generaliter* Közönfégesen, úgy mint ezek, a' kikről most szollánk. és a' kikkel a' per folytába szoktunk élni. Es *Generalissime*, igen közönfégesen, úgy mint a' kikkel a' per folyás kívüli szoktunk élni, a' jóvendő keresetnek támogatására, tud-

ni illik ezek; Tudomány tétel, Ellen-mondás, leveleknek és vallás tételeknek tilalma, meg hívása, Erőtlentése, és fel-for-dítása s semmivé tévése: Es a' *Rejeczár*, az az; a' Keresetek meg-látásának más székre halasztása. II. Hogy a' kikiről elsőben szól-lánk azokat *Decius lib. 4. Tit. 15. & 16. Sui Syntag.* nem méltozta-tik evel a' nével nevezni, és ebben az értelemben venni, hanem a' mi Törvényüinktől, mint egy Idegen nevezeteket, a' Kere-setek számába helyhezterti; noha ezeket Keresetnek nem mődhattyuk, hanem a' Keresetekben lévő történeteknek: Es ilyen képpen igen homályoson s őszve zavarva ír erről, a' mint fellyeb-is tőnk emlekezetet felőlle *15. k. 5. R.* Mellyet nē kel tsu-dálnunk, mivel a' mint maga-is írja, a' második elől járo levelé-be, azokat ő nem a' Perek és Keresetek Gyakorlásából írta, ha-nem csak olvasásból s elmélkedésből szette őszve: a' Gyakorlás penig nem csak minden tudományok, hanem minden mester-ségek s tanúságoknak fő mestere szokot lenni. A' mint látczik, abban a' *quadri* követte, mivel két *inhibitio*t tsinál, és az egygyi-ket a' *Prohibitio*ért tészí, mely nem lehet, hanē haa' lovat, ném akarnok meg választani a' számártol. Mely Irásnak a' mint hogy nints ereje a' Fejedelem *Confirmatio*ja-nélkül, azon képpen vé-le sem élhetünk, Az okáért haszontalan a' sáru, a' mellyet fel nem vonsznak, és a' szekéris hijába valo, ha nem járnak rajta, Jollehet kinek kinek maga értelme, mit itil jobnak, és a' ki mit szeret gyönyörűsége-is abban vagyon. A' foltába menés, köz vallatásból, hűt le tételből, szemel valo meg látásból, s ol-dalaslag valo vallatásból ál: Foltába menésnek azért mongyuk, mert a' Pernek folyását, az az; a' két félnek őszve tött felelete-ket eléb mozdittyák és folni eresztik. Ezek penig a' Keresetett ugyan természet folyása szerint követik; mivel a' mely dolog magában nem világos, szűkség képpen afféle Tanuk által kel meg bizonyodni s világosodni, mert a' világi Böltsek mondása-kén min-

ként, mindē érthető s-tudható dolgot, a' maga okából tudhat-
 tyuk s-érthettyük meg. Jollehet az *Ingeffio* Mások keresetiben
 valo bé-állás, az Nemzettség Laistromának meg bizonyítására
 nézve, ide számláltatik; mind az által sokkal helyesebben a' de-
 rék keresethez vihetyük, mivel szintén ugy vagyon az *Ingeffio*
 a' *Kereset* mellet, mint az ki tsirázot veszök a' Termő fa tővin,
 a' kinek gyűkeriből ki tsemetéztek: mivel az *Ingeffio* a' *Keresetből*
 vészen eredetett, s-nem-is lehetett volna *Ingeffio*, ha az első
Kereset nem mozdítatott volna. A' kéfedelmezterés, tsak
 szintén egyedül a' *Rejektat* hordozza magával; kinek a' Törvény-
 ben nintsen semmi folyása, hanem tsak a' Győzedelmes felett,
 a' meg nyert pernek Igaz térelitől kéfedelmezteri-meg:

Es ilyenképpen az Emberek gonoszságok-
 bol lészzen gyakorlatossággal.

K I L E N C Z E D I K

R E S Z E.

A' Sentenciákrol.

I. Kérdés.

A' Sentenciákrol it, mi okbol kelszollanunk?

Mivel már által menván az egész Törvénybéli orvosságo-
 kon, a' Keefetek minden solvásirol szollottuk, ezeknek penig
 bizonyos végének kellettven lenni; a' mely véget Sentenciá-
 nak, avagy Meg Itilt dolognak, ki-mondott Itiletnek s-Igaz-
 ságnak-is nevezünk. Ez okon rend szerint kívántatik hogy itt
 már arról szollyunk.

II. Kérdés.

Mitsoda a' Sentencia. avagy a' meg-Itilt dolog?

A' minémő értelemben a' Sentenciát egyéb dolgokban szokták venni, most arról, mivel nem ide való, nem akarván szollanom; A' mennyire ez írásunkat illeti, nem egyéb a' Sentencia, hanem a' Bírónak meghatározott végezése, mely a' Keresetnek és vizálgodásnak végét szakasztja, és avagy el mászt, avagy valakit felszabaditt. 2. Tit. 42. Mások ennél is rövidgyeb szoval, Meg ílt dolognak, ki-mondott Törvénynek, avagy ugyan csak Törvénynek, avagy Sentencia mondással, végbe ment Keresetnek mondgyák, mely appellatióban nintsen, hanem csak a' héja, hogy igazat tegyenek benne: Holot a' Sentencia, s-a' ki-mondott Törvény, és a' meg ílt dolog, mind egy értelemben vétetnek, s-egygyet jelentnek; A' Sentenciát a' Deákok, a' *Sentiendo*, az értelméről mondgyák, hogy tudni-illik, a' mit sokan elméjékből értnek, azt az után mindnyájan ki-mondván, abból egy bizonyosít végeznek. *Holot jegyezd meg:* hogy efféle Sentencia levelekett a' szék szinin el-olvasván, az Írtól mestereknek mindnyájan kezek írást alája kel vetniek, és szem-látomást közönséges helyen, s-nem a' szálláson kel ki-adniok. 6. *Matth. not. 20. C. 1. Ulad. art. 69. C. 4 Ejusdem. art. 12.*

III. Kérdés.

A' Perfortában, hány féle lehet a' Sentencia?

Négy féle; *Első:* Rea nem jöveteles sentencia, kinek Uj Írtellettél való Tilalommal kel eleiben állani 2. Tit. 77. hogy ha már ki-atták volna: Ha pedig még ki-nem atták, az el-marat fél a' Bírák kezénél Ben-tilthattya, Tiltólevek nélkül-is, mint fellyeb. 15. k. 8 Réß: meg-mondottuk. *Második:* Törvény közbe-estt sentencia, ki-ellen *Appellatio*val El-intéssel élnek, és annak utánna engedvén az *Appellation*nak, Uj írtellettél. *Harmadik:* hasonlóképpen, Rea nem jöveteles Sentencia, mely vált mészeterjeszkedik, s-kivált képpen a' Vár-megyéken élnek véle, a'

Rea

Reánemjövők, és El-marattak ellen, a' czégéres vérekek dolgaiban. kit csak magán való Uj Itillettel meg. térhetnek, minden Tilalom és El-inés nélkül mint aláb. 31. kérd. meg. találhatod. *Negyedik*, ki-moodott végfő Sentencia, mely a' Kereseteknek végét izakasztja, és Igaz-tételre mégyen, s. eleibe sem állhatnak semmi Törvénybéli orvossággal: a' melyről vagy on most szők kivált-képpen; kikeről lásd 2. T. 77. és. 83. és *feljebb 15. k. 8. Rész*: Az három előtt Törvény között valoknak nevezzük, és csak szintén az utolsót mondgyuk ki-mond. t Sentenciának. mivel egyedül e' izakasztja véget a' perlekedéseknek.

I V. Kérdés.

E meg határozott végfő Sentencia hány féle lehet?

A' mi képpen jelentők első részében-is, sok és külön különféle Sentenciák vadnak: úgy mint Főbe járo, Fő válttságos Sentenciák. Hűtőléségnek bélyegéről, Patvarrol, Nyelv válttságrol, Szék törésről való Sentenciák. Tisztességbe járo, Rúr hírnév-ről, Kisseb hatalomrol való Sentenciák: ez utolsó közönségesen minden magán való egygyes hatalomrol, kár és boszu tételéről s. egyéb mindenféle gonosságokrol és czégéres vérekekről valonak mondatik. Mindenikről külön külön szollyunk.

V. Kérdés.

Mitoda a' Főbe járo Sentencia?

A' Főbe járo Sentencia az, mellyel Az őt nevezetes Esetekben, úgy mint Jóság foglalásért, Nemes házra való menetelért, Nemes embernek meg-ölésért, verésért, Sebhetésért, s. méltók-nélkül való meg-tartoztatásért Indult Keresetekben; fején, és egyedül magára nézendő Jóságának, és-minden ingo marhájának el-vesztésen szokták marasztani, a' férjfi ágon lévővilági Nemes személyeket, kik között ver izerit való Attya-fiság nintsé, 2. Tit. 42. és utánna a' többiben-is. Holot ezeket je-gyezd.

gyezd meg: I. Hogy a' fején s-joszáján való el-maradást, nem egygyüt és egyszer mind kel érteni, hanem külön; tudni illik, hogy ha a' meg-sentenciázott maga személyében meg büntetődik, joszága nem vétetik el, hanem maradékira szál: Ha pedig fejének a' Fejedelemtől kegyelme nyér, és mind azon által az igaz-tétel, az Ellenző fél által végbe vitetik; tehát a' joszáját a' fia, vagy atyafia, avagy egyéb Törvényes maradvai, köz bírsel magokhoz vehetik, a' Birotól arra rendelt időn és napon. II. Eleinten ez őt nevezetes Esetekben, a' Cáptalan és Convent által való idézett után, és *Terminusok*on kívül is Törvényt szolgáltatnak, vagy ment reá vagy nem az Al-peres, 3. Ula. art. 8. Most mind azon által, csak az *Ötávas Terminusok*on vétetnek elő, a' mint fellyebb-is 6. kérd. 2. Réf: meg-vagyon mondva. kinek *Processus*at lásd 6. Matt. art 15. & 1. Vlad. art. 56.

VI. Kérdés.

Efféle Sentenciá alol, mitsoda személyek vannak ki vétetve?

Elsőben: az Egy-házi személyek; *Másodszor:* a' vér szerint való Atyafiak. *Harmadszor:* az afzony állatok. 2. Tit. 42.

VII. Kérdés.

Az okáért, valaha ezek ellen mondanak-e ilyen sentenciat?

Mondanak igen-is. Az Egy-házi személyek ellen három dologban; Árúltarás dolgaiban, Notában; Szánt szándékkal való Gyilkosságban, és egyéb czégéres minden latorlásban, akár maga tselekedgyve, s-akar másfal tselekedtse. 2. Tit. 44. Az Afziszonyok ellen-is, ha kik férjeket, szülejeket, vagy gyermekeket gonoszul meg ölik, vagy meg öletik. 2. Tit. 43. mely esett, mind nz által, *Notát* illet inkább. 1. Tit. 14.

VIII. Kérdés.

Mi képpen tartoztathatni-meg személyében, a' Fején Sentenciázot személyt?

Két kép-

Két képpen: *Előbb*: Ha az Őszve feleletből következő Sentencia ki mondás idején jelen léjend, (: mivel személy szerint jelen lenni nem mindenkor tartozik) tehát meg halván a' ki mondott Sentenciát, a' Biro a' felperesnek vagy Prokátornak kéréjére meg-tartoztathatja, Sentencia levél nélkül is, s-meg is büntettheti, nem lévén, ez aránt, az Nemeffi szabadságnak semmi szaporája. 2. Tit. 58. Ha pedig a' Törvényre reá né megyen, tehát, valahol találhatják, a' Sentencia levél erejével, mindenőt meg foghattyák; de azért a' felperes csak maga hatalmával nem: hanem a' Biro, avagy a' Bironak arra rendelt s-botsátott embere, az *executio* után mindenkor, az *executio* előtt pedig, csak szintén az egy esztendőnek el-forgása alatt, a' Sentencia levélnek ki keléjétől fogva számlálván foghattyák meg, és a' Birájának házához kel vinni, holot a' Biro három nap tartozik tartani, hogy az alatt a' pereffével meg-békéllyék; Ha pedig meg nem békélhetik, tehát a' Pereffének, (: noha most aszt nem tartják) kezébe tartozik adni. S-ha meg öleti, minden Javai általlába faira s-egyéb maradváira szállanak, attol meg válva, a' mit akkor nálla találtak, mikor meg fogták; mivel az egyedül magát a' Birot illeti. 2. Tit. 55. & 6. Matth. art. 55. Item. 1. Vlad. art. 74 és aláb. 2. Kerd. Másodszor. Ha csak Reá-nem-menetellel marad el, minek előtte a' Sentencia levél ki nem kel s-meg nem pecsétlik, és az Alperesnek ki nem adgyák, semmiképpen személyében hozzá nem nyulhatnak. 2. Tit. 58. Holot szedbe vedd. 1. Hogy efféle Reá-nem-menetellel való Sentenciát, ha a' Biro kezénél találják, ben tilthattyák. s-az Cáptalant-is vagy Conventett az Igaz tételtől meg-tilthattyák; és le-tévén efféle Sentenciának terhet, az után a' meg sentencziazott tartozik meg felelni. 2. Tit. 58 és 77. Es. 1. Vlad. art. 51. II. Ha meg békélhetik, azzal szabad, aszt a' Biro sem ellenzheti, s-bírsággal sem tartozik semmivel néki érette. Alber. art. 31. és 6. Matth. art. 5. Item. 1. Vlad.

Ulad. art. 68. és 74. Item 2. Ejusdem. art. 13. ugyan ezen értelemben kel lennünk, a' Czégéres vétkekről-is, mint alább 31. kérdésben megláthatod. III. Az meg-tartoztatás idein, nálla tanált marhán, tsak szintén a' maga saját marháját kel érteni, s. nem a' másét, melyhez ő talám nem jo uton jutott; mivel effélér a' káros embernek meg kel adni, a' köszönséges szokás szerint: mert nem volna Igasság, a' káros ember marháját el tartani. mellyet az Attilia Törvénye szerint. lib. 2. Tit. 6. az orzott, ragadozott, s-koborlot marhákról-is kel érteni. Aláb. 30. Kérd. IV. Az kinfein valo Sentencia vagyon, nem Perelhet senkivel, valamedig a' meg-oldozáfra érdemes nem léjend: és mindenkor az olyan személy ellen szabadon fogást tehetnek: ha penig valaki efféle Sentenciázotnak valamely dologban, meg akar felelni, az, az ő akaratyán áll: és ha efféle Sentenciázotnak egynéhány féle Keresete lenne szabad amaz velle ha mellyikre meg felel, a' mellyikre penig nem akar felelni, annyiból fogást tehet ellenne, mert szabad akarattal borsátkozot Törvénynek, s-azon kívül többre Törvényes képpen nem erőltethetni: ha szinte szokták-is mondani, *volenti non fit injuria*; mert igen-is boszujára lenne, ha arra erőltetnék, a' mihez nintsen kedve.

IX. Kérdés.

A' meg-Sentenciázott javait miképpen exequállják?

Ha az meg-sentenciázott el szalad, s-meg nē foghattyak és fejével nem fizet; vagy ha az Fejedelemtől gratia adatik neki. 1. Tit. 16. tehát minden jofzága és abban lévő ingo javai-is (ki vevén azokból, fiainak, leánynak, Attyafiainak, s-mindē egyéb osztatlanoknak részeket,) a' maga saját tulajdon része, a' Nyertes félnek és a' Bironak adatik 2. Tit. 60. Lud. art. 10. & 19. A. 1351. Item. 6. Matth. art. 55. & 1. Ulad. art. 74. mert a' fiak, leányok Afzonyok, s-egyéb akarmi Attyafiak, nem eshetnek kárba sem attyok

Attyok, sem Bátyok, Ősök, férjje, sem egyéb Atyafiak vétke miat: mellyet a' fejen valo Sentenciában, Fő váltságban, s-Notában kel értenünk, mert azoknak tselekedetiben a' fiak, leányok, s-atyafiak nem reszelülnek; Az Adótságban pedig, költsönben, s-le tott marhák dolgaiban külömben vagyon, mivel effélekkel mindnyajan reszelülnek, s-azokáért elég tételt is tartoznak azokrol tenni. Annak felette ez személyre néző Sentencia, ama pedig oly valóságos, mely másfokkal is köz lehet. Mely maga része jóságot, a' fiak leányok, és egyéb Atyafiak s-maradvak, a' Birotol s-nyertes féltől, tsak köz börtel, magokhoz válthatyak, a' Birotol arra rendelt napon. S-ha azt a' napot el-mulattyák, s-akkor meg nem váltyák, efféle rész jóság a' Birotól s-nyertes félnél marad mind addeg, mig az El-maratnak gratiát szereznek. Sőt, ha fiai, leányi, vagy egyéb Atyafiai nem lélsznek, a' szomszédok s-hatarosok is afféle részt magokhoz válthatyak. 2. Tit. 56. Holot ezt is emlekezetbe kel tartani, hogy ha az Atyának, fejen valo Sentenciával el-vesztet jóságát, a' fia magához váltya, annak utánna másodszor, ha szintén aző szerint fejen valo Sentenciája lenne-is, azon Jóságot nem vesztene el, mert már nem ővé, hanem a' fiáé; és ilyen-képpen a' nem ővét el nem vesztetheti. *passim.*

X. Kérdés.

A' kin efféle Sentencia vagyon, az ollyannak miben ad a' Fejedelem gráciát, és kire néz annak birsága?

Hogyha a' fejedelem efféle Sentenciázott személynek gráciát ad, azt nem a' díjáról, s-része Jóságának harmadáról, mely a' Felperefnek jutott, kel érteni, hanem a' fejről, (hogy tudni illik fejevel ne fizessen,) és Jóságának a' Törvény-tévő biráknak jutando két részéről. 2. Tit. 57. It azt jegyezd-meg. I. Hogy efféle meg sentenciázott személy, a' kinek grátia adatott, díját tartozik le

zik le-tenni s Jozágának a' Felperes részére valo harmad részé. II. Hogyha Palatinus uram előtt Sentenciáztatik meg, Ő ellene néki ennyiből a' grátia nem használ, mivel afféle két rész, mindenkor az Ország régi szokása szerint, Palatinus uramat illeti. 2. Tit. 57. és a' nagyobbik Decretomban fol. 169. II. A' Fiscusnak a' minémő dolgai Palatinus uram előtt forognak, melyekben a' *Fiscus* mások ellen indítván Keresetet, nem irányoz semmi bírásra, hanem igyenyesen Notat, és jozágának, a' ki ellen perel, éppen valo el-vezztésit keresi; Ez illyen dologban Palatinus Uramat semmi rész nem illeti (még válttságos képpen is,) mint Némelleyek mondgyák, hanem azoktól, a' Sentenciázott személy éppen örökké el evén, Ő Felsőge Kegyelmeségében vagyon, kinek akarja adni. 2. Tit. 57. a' mint tsak minapiban történt a' Szokolyai familia dolgában. IV. A' kétszeri Fegyveres ellezésből, Notás sentenciában esetnek, két rész jozága Ő Felsőgét illeti, harmada örökösön a' Felperesé. És Ő felségé az fel peres részéről gratiát sem adhat külömben, hanem ha elsőben bekecség szerint végbe viheti peresfével valo dolgát. 2. T. 57. & s. Urad. art. 4. V. Egyéb dolgokbā: ugy mint Gyujtogatásokban, *Executiok* háborgatásában, Castélyoknak foglalásiban s egyéb hasonló dolgokban, melyekben a' Magános személyek perlenek egymás ellen, régi szokás szerint két rész a' Bironak, s harmad rész a' peresnek szokot járni: mindazáltal örökösége Ő felsége fiscusa részére meg-maradvā; mivel ha Ő felsége akarja, mindenik részt igaz bőséssel kezéhez veheti mint szinte az-is, a' kinek Ő Felsőge kegyelmesen adándgya. Mellyet ez alkalmatossággal it meg-akarék emliteni, Jollehet erről az Notás sentenciában kellene szollanom.

XI. Kérdés.

Afféle gratia meddig tart, és mi-képpen?

Tsak

Csak esztendeig, és úgy, hogy meg békéllyék peressével, ha el-talált volna szaladni. De ha kézbe akad, semmit néki a' gratia nem használ, hanem mind élete halála peressének haralmában vagyó, kivel tartozik végezni, ha élni akar, ha szintén minden Jofzágát, fiai s-minden osztatlan Attyafiai kárára el-kellettik is kötni. 1. Tit. 59. & 6. Matth. art. 55. Item. 1. Vlad. art. 34. Mert egyéb aránt az elébbi Sentenciára megyen dolga, melyre csak egy Terminust adván, reá hiják, és tovább nem halad, hanem ott szakad vége 2. Tit. 57. Ench: fol. 11. Jollehet láttam efféle gratiát olyat is, mellyet Örökösön adtak, Sopron Vármegyében Néhai Bornemisza János felefégenek, paráznaság dolgában. art 36. Anni. 1599.

XII. Kérdés.

Efféle meg-sentenciázotnak fiairól, arra nézve, hogy a' Jofzágot kezekhez válthassák, mitsoda itéletben kel lennünk?

Abban, tudni illik, hogy a' Sentencia előtt született, avagy már akkor annyok méhébe lévő fiaknak, még ha azok, az Igaz tétel után, az az, Attyok halála utā születettek is, egy aránt részek kiadarik: és az Attyok részét is, a' Biro és peres kezéből, s-egyebektől is, köz bősrel vissza vehetik. Az mely fiak pedig az Sentencia Igaz tétele után fogantattak annyok méhébe, efféle Sentenciával el vesztett Atyai Jofzágban semmi részt nem vehetnek; mind az által azt minden szomszédok előtt magokhoz válthattyák, fen lévén ez aránt még az ilyen fiakbann is, az Atyai Nemzésnek és versegnek ereje, mely nagyobb akár-mely Szomszédilag Igazságánál. 2. Tit. 62. 63.

XIII. Kérdés.

A' Fő váltságos Sentencia mitsoda?

Az Egyházi személyeknek, vér szerint való Atyafiaknak és Afzony embereknek, díjak szerint való fejek váltsága, és részek

szerint valo Jofzágoknak váltágos képpen, s-Ingo javoknak pedig örökösön valo el vesztése. *Holot ezt jegyezd meg.* I. Hogy c' Sentencia azok között forog, kikre fein valo Sentencia nem adatik; ugymint, az Egyházi s-világi személyek közt egymás ellen; vér szerint valo Atyafiak, és az Afzonyok s-férfiak közt egymás ellen, kik fegyverrel nem büntetődnek, s meg sem tar-
toztatnak, hanem fejek váltágát, az az; magok árát téstik le, az Urak négy száz forintal, az Nemessék két zázal: Ingo javait penig a' Biro s Peres magok között fel osztván, és magoknak tulajdonitván, egyéb Jofzága, mint szinte a' főbe járo Sentenciában, váltágos képpen vétetik el, két része a' Biro számára, harmada a' peressére; meg maradván örökös tulajdonsága a' fiscus részére, illendő börtün valo vissza válráfával. *Styl. 1. Tit. 2. & 2. Tit. 43.* Honnan mondatik lád aláb, 10. kérd. II. A' Világiak az Egyházi személyek ellen egyenlő terhen szoktaka Törvényben el-maradni: 6. *Matth. art. 72. & Alb art. 38. & 7. Vlad. art. 32.*

XIV. Kérdés,

A' Nota, Hitetlenségnek Bélyege mitsoda, és abban mit kelesünkbe tartanunk?

Fejének, és-maga részére néző minden jofzáginak s-Ingo javainak, örökös képpen valo el vesztése, mellyek a' fiskus szá-
márafoglaltatván, soha azokat se Nemzetsége, se rakonsága kö-
zül senki magához nem válthattya, ha szinte fejével fizetneis, magának és Nemzetiségének örök gyalázattára. *1. Tit. 16. & styl.* mely magyarázatból könnyen ki teczik büntetése is a' notába efernek. Jol lehet eleinten történt példánk vagyon egy Féliczi-
ánus nevű veszet emberről, kit tsak egy hirtelenbe, tsetépaté képpen inkább, hogy sem Törvény uttya szerint, minden nem-
zetivel, fiaival leányival, veivel egygüt, szörnyű képpen vesztet-
tek, azért, hogy akkori Cároly Királyra, és feleségére s-gyer-
mekére meztelen fegyverrel támadott volt. *Bonf. lib. 9. Derad.*
2. Ezen

2. Ezen képpé Kathai Mihály is 1607. esztendőben. 14 Januarii. Kassán, nagy temerdek vasban, a' derék piacra vitetvén, az udvari virézek által diribra darabra vagdaltatott, arra valo gyanuból, hogy Botskai Istvánnak mérget adott volna. Es nem réggen Erdélybe a' Báthori Gábor Gyilkosi, a' Toronyból hányatának-le. 1614. esztendőben, Medgyesen. A' Polgári Törvényben pedig, a' ki ilyen vétekbe találtatik, nem csak fegyverrel büntetődik s. Jóság foglaltatik físcus számára, hanem mivel Fejedelmére támadott, emlekezeti-is halála után el-töröltetik. Így lőtt a' *Manlia* Nemzetiségnek dolga, Urunk születése előtt 381. esztendővel: végzésből tiltatván meg, hogy senki többé abból a' Nemből *Marcus Manlius*nak ne hivattatnék; minek utánna, tudni illik, *Marcus Manlius*, ki a' Franczuzokat, midőn a' Capitoliumat megszálván, szinté már meg-is hágják-volt, nagy erővel üsztes-kergette-el, az után Királyságra vágyódásban találtatván, Tarpejus nevű kősziklárol, mellyen azon Capitolium volt építve, nyakra főre vettetett-alá. *Livius. & Gellius, lib. 17. cap. 21.* Efféle Esetben pedig, a' dolognak szörnyűségéhez képest, még a' rossz hír névbéli virézek s. Aszonyok-is meg-hal-gattatnak, és az szolgákat urok ellé czigára vonszak. és a' vétekben részesült Társát-is, Társa ellen Tanunak bévéstik, a' mint fellyeb meg mondottuk. s. k. 6. Rész: Es az ilyen ember semmi marháját elnem adhattya, s. adósságát-is fel nem veheti. A' mi pedig leg keményeb, fiai rut hír névbé maradván, sem Attyokfia, sem Idegenek a' Jóságához soha hozzá nē jutnak: Leányi, mid az által, az Anyai részből, mint egy Negyed részt vehetnek. Mely vétekben, ez-is kivált képpen valo dolog, hogy a' kinek bár tsak rutrára volt-is efféle vétek, a' tselekedővel egy-aránt köteleztetik *lib 4. Inst. Tit. 18.* Melyhez a' Szent István Király Decretomának 51. Részé közelit; és a' mint azon helyen a' könyv szélí valo írásból ki hozzák, ha tsak külfő jellel, és nem iné-mő mozo-

mő mozditással való igyekezete és szándéka, a' Király ellé való támadásban meg bizonyodik avagy ha tsak akarattal egygyezett-is az árultatásra, ha szintén a' dolog nem ment volna is végbe; mind az által a' gonosz igyekezet és szándék vétkeffé teszi, s-ahoz képest meg foghatták s-meg-is büntethetik: mert akarmely Törvénys-okoskodás szerint-is, nagyobb a' közönfegyességnek meg bantodása, hogy sē valamely magā való személynek kára. *Cit. Orat. 4. in Catil. & Portius latr. in Deelamat: sua similr in ejusdem Catilinam. Salustius* is azon Catilina Tamadása ellen azt mondgya, hogy régi szokás szerint, szinte úgy fejével jádzik a' vétekben szándékal reszesült, mint a' ki tselekedettel végbe vitte gonosflágát: A' miképpen az égetéssel való fenyegetésben is, bár végbe ne vigye-is, mīd az által fejével fizet érte. 3. T. 23. Mely, egyéb Főbe járo gologbā nem szokot úgy lenni: (hanem ha fenyegetését ottan ottan tselekedettel-is végbe szokta volna vinni,) mert azokban az igyekezet nem alittatik egyenlőnek a' tselekedettel, s-nagyob tekintetnek-is kel mindenkor lenni a' tselekedetre, hogy sēm az igyekezetre. Ezekről penig it tsak azért akarék emlekezmem, hogy efféle véteknek, mely tulajdon képpen a' fejedelmek ellen szokot esni, iszonyu voltát értenők, és egyéb Nemzetek Törvényéből-is, venniök eszünkben. Holot mnid az által, ezek uán, ezt ved eszedbe. I. Hogy ha valaki magát ebből menteni akarja, nem harmad, hanem 25. magával kel menteni, a' be vőt szokás szerint. *Ench. fol. 43.* mely nem szintén láttatik helyesnek lenni, holot a' Főbe járo dolgokban, mellyek ennél aláb valok, egész diu szerint való mentesség kívántatik, annal inkább rehat ebben, mint fellyeb való dologban, azt meg kellene tartani. II. Efféle hitetlenség Notájában, az Uraks-fő emberek tanátsa nélkül, a' Király el-nem marasztthat s-meg nem büntethett senkit. 1. *Ulad. art. 13. & 2. ejusdem*

dem art. 3. Item. 2. Matth. art. 3. & 6. ejusdem art. 46. III. A' Notában eset maradtág mint illesse a' fiscust, Lásd. 3. Tit. 57. és ide fellyeb a' 10. Kérd. Jollehet a' két fel perefeknek őfzve feleletekből eset Notában, 2. Tit. 75. azt vitattyák némellyek, hogy afféle el-értt Joszágnak harmada, a' felperest illetné; de az nem lehet, mert az ot nevezet Esetek, a' király adományától függvén, már régen az ollyatén Joszágnak tulajdonfága a' Szent Koronára, s-következendő képpen a' Király ő felsége adományára szállot: és azokáért, nem a' felperes avagy Donatarius, és ő felsége s-fiscusa között forog a' dolog; hanem tsak a' Donatarius között, kire már a' király igazfága szállott, és a' notát állattya; és az Alperes között, ki azt tagadgya, vagy a' villongás, mind addég, mig avagy a' Nota meg-bizonyosodik, avagy a' mutatodik ki; hogy a' Donatarius né igazán indította a' keresetet. Annakokáért, Negyed/zet, Efféle hiterlőségnek Esetibé, melybē a' két félnek feleletekből, avagy bár Reá nem jövetelből, mondgyanak törvényt, élhetni mind Repulsioval, Uj Itillettel, s-mind prokátor meg hívással. 2. Tit. 75. De ha Gyűlésen, az első mod szerint mégyen a' törvény végbe, sem uj itilet, sem uti levél a' királytól nem adatik, sem Tilalommal sem Fegyveres ellenzéssel élni nem engetterik, hanem általlvába, az ő felsége adománya, c' részéből igaztételre mégyen. 2. Tit. 75. V. A' kit Táblán marasztanak Notán, mind Magyar-Országban, s-mind ahoz tartozó tartományokbā lévő Joszágit el vesztí. 2. T. 65. 61. VI. Törvény uttya szerint Notában esett Embernek Javaibā, a' kegyelē adás után, a' Sentencia előtt szűlteret fia s-fogadot fia né részefek, 1. Tit. 49. VII. A' kik a' Gűlésben lévőkön, avagy azoknak Javokban, hatalmaskodnak, Notában esnek. Posoniēn art 39. anni. 1567. & 6. Vlad. art. 12 VIII. A' ki a' Vármegye Törvényes székire menőket, avagy onnat visza-réőket meg habo-
C c
rityta,

rittya, veri, sebheti, meg öli, Notával gyalazodik. 1. *Vlad. art. 79.*
 IX. A' ki, az országos Gyűlésben reátört panaszért valakit meg-
 öltne, az-is hitetlenség Notájával belyegeztetik. *art. 76. anni 15-*
63. X. Ha ki a' Király halála után, az idő alatt, mig mást válasz-
 tanak, foglaltatna, hufzna, vonna, ragadozna, fosztogatna, és
 egyéb gonofzt mivelne, az-is öröké valo hitetlenségnek gyalá-
 zattyában marad. 1. *Vlad. art. 107.* Effélet többet-is. 2. *Vlad. art.*
4. mind a' könyvben, s mind a' könyv szélyin eleget találhatsz.
 II. Miképpen különböz a' Főbe járo dologtól, s mitsoda Efe-
 tekben forog lásd. 1. *Tit. 14. és 16. Item libr. 2. S. Stephani cap. 51.*
Colom. lib. 2. Cap. 6. Item. 1. Matth. art. 2. & 2. Vlad. art. 4.

XV. Kérdés.

A' Nota, Hitetlenségnek belyegzése, hányképpen s ki-
 ken szokot lenni?

Három képpen. *Elsőben,* Mikor a' Fejedelem Országos Gyű-
 lést hirdetvén, azt, a' kit hitetlenségnek gyalazattyával akar bé-
 lyegezni, személye szerint, és nem prokátora által, afféle Orzá-
 gos Gyűlésre Reá-idézteti. *Másodszor;* Kétszeri Repulsiobol, a'
 törvénynek uttya szerint 1. *Matth. art. 2. fol. 142. in margine, &*
5. Vlad. art. 4. Holot Efféle Belyegzésben esetnek, két rész Jo-
 szága ő Felsőségnek jut örökösön, s harmada a' peresnek; mely-
 ben ő Felsőge különbben gráciát nem adhat, hanem úgy, hogy
 peressével meg-békéllyék. A' mint fellyeb meg mondam, 10.
kérd. Harmadszor; Egyéb bizonyos Esetekbenn-is, törvény ut-
 tyá szerint forog efféle Nota, a' peresek közöt; midőn ő felsőge
 afféle gonoz tselekedetért, Joszági valakinek el-adgya, tudni-
 illik, szem-ki-verésért, hamis pénz verésért, csonkításért, s e-
 hez hasonló egyéb Esetekért, midőn egygyik fél a' Notát állat-
 tya, a' másik fél pedig tagadgya. 2. *Tit. 75.*

Holot tarts emlekezetebe; hogy efféle hitetlenségnek színe alar
el-fog-

el-foglalt Jóságokrol valo perek, a' Vármegye Törvényes Székin foroghatnak, a' menyiben a' jóságghoz nyulást illeti; de az Hirtelenlégnék Bélyegit, a' Király maga vizsgálja, és mondgya ki, senki más nem. *art. 43. Anni 1559.*

XVI. Kérdés.

A' Patvár mitsoda, és honnat mondatik?

A' Patvar, erendő okára nézve, avagy a' mint a' Philosophusok szolnak *à priori*, elcire nevezve, nem egyéb, hanem a' Pernek két szín alatt, s különb különb uton, tsalárdul valo mozdítása. *2. Tit. 70. Quo ad finem* pedig, a' Végére nézve, nem egyéb a' Patvar, hanem két szín alatt tsalárdul valo Keresetért tőt Törvény, avagy sentencia; mely határozó magyarázat inkább illik ide, holot ír már a' Sentenciákról, mint végekről, és a' pereknek végő czéllyárol, és nem az indító okokrol és eredetekről vagon szonk. A' Deák szo szerint *Calumpnia*, a' *Calvo calvis* mondatik, mely meg tsalást téfszen. Két képpen vétetik pedig; *Minus generaliter*, Nem szintén közönségesen, mint it: Es *Generalissime*, közönségesen, minden gonossáért, és mások kárára néző minden ravaltsáért és tsalárdúsáért: *kiról alab. 27. kárd. 10. Réß.*

XVII. Kérdés.

Hány képpen szokot lenni a' Patvar?

Harom képpen. *Előbben*; midőn azon egy dolgot két uton, avagy két szín alatt keresnek; az az, avagy két Biro előt; avagy egyszer-s mind örökölőn és Zallag képpen-is. *1. Tit. 82.* mivel lehetetlen, hogy azon egy jóságot ember, két Igassággal bírasson. Avagy midőn egyszer s-mind, két Törvénybéli akar egyenlő s akar különböző Orvoslágokkal allattya dolgot, Lenem révén előbben egygyiket, avagy Törvény szerént nyakát nem szakasztván. Ehez adhattuk azt is, midőn valaki két személyn, avagy többen is, azon egy dologért kereskedik, nem lé-

vén a' Kereseteknek egymáshoz való semmi kötelelességek és függések : mely nem tsak parvart, hanem ugyan természet szerint való lehetetlenléget is láttatik magában vifelni, mert a' természet folyása szerént, lehetetlen, hogy azon egy marha külömb-külobb személyeknél, egyszer s-mind külömb-külobb helyeken leheffen. *Másodszor*; midőn valaki mást, valami dolokban, menedék levele ellen, Törvénnel meg-háboritt. *Harmadszor* Midőn valaki azon egy dolgot, melynek már Törvény uttya szerint vége szakadott volt, gráciás uj iteletnélkül fel állattya. *Lástöbbet is a' nevezet helyeken* Holot tarts elmédbe, hogy ezeket is Parvar gyanánt szokták tartani; *Előbben*: Ha ki minden levélbéli eszközt másnál keresi, mind azon által, az után benne tapasztaltatik, hogy azoknak valamelyikével él. 2. *Tit. 34. Másodszor*. Ha ki Uj iteletet vészen, s-annak utánna elő nem véteti, hanem belé hadgya. 5. *Vlad. art. 2. Harmadszor*; Midőn valaki olyat keres mástól, mely nálla maga kezénél vagyon *passim*. *Negyedszer*, Sok egyéb Articulusbéli dolgok ide tartoznak, melyeket külömb-külobb helyeken, a' ki akarja, fel talállya, a' Decretomakat és Articulusokat meg-olvastván. *Eotödször* *Lásd. fellyeb a' 3. kérd. az Eotödik Részében.*

XVIII. Kérdés.

Maradhaté Parvaron valaki azok ellen, a' kik valamit nem igaz uton birnak?

Nem maradhat; Sőt nem is állathatták az ollyan ok a' Parvart, ha szintén láttatnék is a' felperes Igasságát két uton keresni. 2. *Tit. 71*. Melyet három példával mutathatni meg. *Előbben*: Midőn valakinek ő Felsege jóságát adván, az Iktatáskor ellene mondnak; Es a' Summának is felvételével megkinállyák, a' mely sommaig tudni illik az Ellenző, efféle jóságát, magyazakattához közelitet egyedül való személyől. 1. *Tit. 60.* avagy

ugyan

ugyan ő felségéről 2. Tit. 71. Zálagosított volt. Másodszor; midőn valamely Alkalomnak, és a' király ő Fellege *Consensu*ának erejével, valamely személyre szállando Jóság Iktatásának ellene mondnak; és egyszer s-mind efféle Jóságnak erőszak által valo foglalóját Törvényre Idézik.

Holot eszt tanold-meg, hogyha efféle Idézet, csak az köz Idézettel fog lenni, tehát sem az hatalommal valo foglalásnak terhet, sē a' kárnak vissza térítését, a' felperes, nem keresheti: mert afféle kereset, magyarázó Idézettel, és nem közszokott lenni. *Harmadszor*; midőn valaki holt után, magva szakattul, fiui fogadás által, valakire szállando Jók Iktatásának ellene mondak; és egyszer s-mind, az Ellen mondot a' pénzel, mellyen néki az olyan magva szakattul meg holt ember, azon Jokat attá volt, meg kénállyák: oka penig e' harmadik és az első modnak ez; mert noha az Ellenző, a' meg kénálás előtt igaz uton bírta, mind az által, minek utánna a' penzel meg-kénálták, s-fel nem akarta venni, immár nem igaz uton kezdette birni. Az második mod szerint penig, mivel hatalmasul valo foglalást mivel, s-abbán üdőt nem tölthetett, nem használ semmit néki a' patvarnak állatása: *kiről lájd fellyeb 23, k. 4. Részében*. Holot kérdés támad; Mivel efféle Iktatásnak Ellenzéséből indult Per, hosszú Kereset által szokott végbe menni, meg leheté az, hogy azon szerént élhessen a' Fel-peres is Tilalommal és Fegyveres ellenzéssel, mint szinte az Ellenző; hogyha tudniillik, a' felperes a' Reá hivatal mellett, az Ellenzésnek ok-adását muloba hadgya, hanē az Ellenző, bizván az ő Ellenzésébē, az Mászából őtet meg fogná szollítani? És hogy azon-képpen élhessen, sokan vitattyák, imez okoskodás szerént; Mivel az egymás ellen vetetett dolgok állapotja és ki-menetele egyenlő, azokáért szükség képpen, félhet azon orvosságokkal a' Fel-peres is, mint

szintén az Ellé mondo. Hogy pedig nem élhet, azzal erősítik némellyek, hogy ez az Egyenlőség köztök meg nem áthat, az Országnek nyilván való végezésére nézve; egygyikert azért, mert az Fel-peresnek mindenkor készen kel-lenni 2. *Tit. 84.* Másért pedig azért, hogyha a' Fel-peres jelen nintsen, az Alperesnek általlyába menedéke szokott lenni. *ibidem Tit. 86.* Minnek okáért, szükség hogy az Ellenzöt meg halgassá, és az Ellenzésnek ok-adását tölle várja, s. azt el ne kerüllye, mertha elkerüli, leszál a' Kereset; hanemha azt, a' dolognak rendi és ideje nem engedné meg.

XIX. Kérdés.

A' Patvarnak minémő büntetése legyen?

Ollyan, hogy midőn aszt az Alperes Levélbéli bizonyítással meg mutatya, a' pernek nyaka szakad éppen; és annak felettte a' Fel-peres, két száz forintot marad; melynek két része a' Biráké, harmada a' Győzedelmes félé 2. *Tit. 70.* Es mivel levélbéli bizonyítással kel-meg mutatodni, avagy azért, hogy aszt ugy állattya, mint már meg lőtt dolog, nem ugy mint lehetlégest; avagy azért, hogy a' Tábla, ahol annak rostálása forog, leveles szokott lenni: azokáért ha mindgyárt levéllel meg nem bizonyitya, nem vészi semmi hasznát. Hogyha pedig a' Vármegyén valaha elő fordul, nem ugy térsznek Itilletet felőlle, mint Patvarrol, hanem mint Nyelv-váltáságról; mert a' Vármegyék száz forintot fellyül nem itilnek semmit, mind az által, a' Keresetnek örökös el-maradását meg itilik: Ha pedig a' Táblára kél, és ot a' Vármegye Törvénye helybe marad, a' Nyelv váltáság helyet Patvart ragasztanak hozzá, melynek már tovább a' két része nem az ispánokat, hanem az felő Tiszteket illeti; mivel ők itilték meg, és Igazat-is ők tettek benne.

XX. Kérdés.

A' Nyelv váltáság mitsoda, és honnat mondatik?

Oly Sentencia, avagy nyelv-nek el-marasztása, melyet a' Birák, az olyanra szoktak vetni, a' ki avagy a' király, avagy az ország Bírái előtt, hamis és méltatlan panaszt tört valaki ellen; és gyakorta azért is, hogy más tisztességbeli személynek jó hírt- nevét, tisztetletlen és illetlen szokkal meg sértette. 2. Tit. 72.

Holot el ne felejtis, hogy a' Méltatlan keresetnek büntetése is ide tartozik, ilyen okon, mert soholt a' Décretomban arról emlékezet nem találtatik; és midőn valaki méltatlan Keresetet űz, azoñal azt mőgyünk felellő, hogy nem igaz panaszt tört az Al-perés ellen; kihez képest, méltan szokott ide számláltatni. Mely most mi nállunk száz forintot térsen, jollehet régenten az Athénásbelieknél, az hamissan mozdító Pernek fele részével büntetődő. A' Romaijaknál pedig, bizonyos summa pénzt kellett a' két fél peresnek le tenni, és a' melyik el maradot, annak a' le tett penze marat bíróságba. Másodszor; Nevezet szerint az Ado szedők, avagy egyebek is, kik másokat méltatlanul háborgatnak vesztegernek, Talion, hasonló büntetésen szoktak el maradni. art. 9. Anni. 1567. & art. 18. Anni. 1604. Az Déák szonak ereje szerint, Emenda linguae, ab emendo, as, meg jobbitomrol mondatik: az az, a' nyelvnek avagy mod nélkül való beszédnek, meg jobbitásáról, Jollehet némellyek, ab emo is, a' meg-vé szemből akarják ki-hozni, hogy tudni-illik, midőn azt le-té szik, mint ha a' Nyelvet vennék avagy váltanák meg: Melyet, az én ítéletem szerint, a' Fő váltáságról mondhatnánk inkább.

XXI. Kérdés.

*A' Nyelv váltáság büntetése mitsoda,
és-meddig tart?*

Aval a' Per tellyességgel el nem romol, és nyaka nem szakad,
hancm

hanē tsak le szál, úgy hogy, ha akar a fel Peres, viször ujolog, fel állithattya; de azért az el maradáinak Terhét, le kel teñi: ha Nemes, hufzó őt girával, mely 100 forintot télszē, ha penig paratszt, tsak huz forintal, kinek kérésze a Biráké, harmada a Perešé
 3. *Tit. 5.* Mely birságot Eleven diúnak is szoktunk nevezni; Ebben az el-marat fél, addég nem szolhat, mig azt le nem téizi, és sem máson nem kereskedik, sem magát nem oltalmazhattya;

XXII. Kérdés.

A Szék törés mitsoda?

Oly sentencia, mely a' Törvényes Szék szinén mondott illeti szollásból, avagy a' Törvényes Székben űlőknek tiszteltlen sége miat szokot meg-csni; kiért afféle 25 girával, az az, száz forintal büntetődik, és addig, az ő Felsége Udvarából ki nē bortsáttatik, válamig arról eleget nem térsen. *lásd fellyeb. 10. k. végén az 1. Réseben.* Ebben penig nem 25 forintott, a' mint némellyek vélekednek felőlle, hogy minden girát egy egy forintal kellene le tenni, haném éppen száz forinttal tartozik meg fizetni. jolleshet a' Vármegyéken, kérdőre el vihetik, de az Igaz-tétel idein, ingojavaiból, arrolis igazat szoktak venni. 2. *Tit. 69. Matth. art. 58. & 1. Vlad. art. 77.* Szék törésnek azért mongyuk, a' Déák szonak (: Violo) ereje szerint is, hogy a' val a' szék meg sértődven és kissebítettven, néminémű képpē meg gyalázodik és törtetik: Az okaért, midőn afféle illetlen és gyalázatos szor mondánd valaki, a' szék szinén, a' val a' széknek méltósága és szentsége gyaláztatni láttatik és meg-sértődni; Mivel a' Törvény-tételre rendelt helyek, a' minéműek a' Törvényes székek, avagy abban űlő Törvény tévők, az Emberek közönséges végezésiből, szentséggel tündöklő Méltóságnak tartarnak, *Tholasanus lib. 2 c. 6. Virruvina* penig, az Epítő mesterlégről, a' Julius Császár Templomáról szolvá, melyet maga éppített vala, azt írja; az Romaiaknál régentén

gentén a' kölségnek engedve volt, hogy a' Törvények, a' Császári Templomokban szolgáltattának: kiért igen méltán tilalmaztatik, hogy ott semmi illetlen dolog ne eslék, hanem nagy bősülettel és tisztelettel, mint Isteni szolgálat, úgy gyakoroltassék és tartassék. 21 k. 10. Részében. Holot a' Biro-is, nem csak szentelt házban, vagy szent helyen, hanem ugyan az Isten széki-ben áll, és az Isten képét viseli: kiért ugyan Istennek-is nevezetetik. *Exod. 21. & Psal 81.*

XXIII. Kérdés.

A' Tisztesség dolgaiba forgo Sentencia mitsoda?

Oly dolog, melyet a' Biro ezokáért ragaszt valakire, hogy másnak jó hírét, nevét, bősületit, szidalommal és gyalázatos szóval vagy irással kiffébiteni és mocskolni igyekezett; melyben semmi engedél, még a' király ő felsége gráciája se használ semmit.

Holot tarts emlékezetben; hogy ez ilyen Sentenciába eset ember, sem fejét, sem Jóságát, sem semmi egyéb Jóvait avar el ne veszti, hanem csak tisztessége, és jó hire neve s. bősületi mellől esik el; minek okáért reménysége tovább affelől nem lehet, hogy még az ő felsége gráciájával-is, azt tellyességesen helybe állithassa, hanem tellyes napjaiban gyalázatos életet kell élni. *fol. 738. & sequent. Majoris decreti* Egyéb dolgokbann-is adatik ezen Sentencia, az olyanok ellen, tudniillik, kik bizonyos végzéseken és alkalmakbā, tisztességeket és bősületeket, szóval avagy irás által le kötvén, annak utánna azt meg nem állják; avagy egyebeket, Salus conductusok ellen meg tréfálnak meg tsalnak, avagy reájok bizott titkos dolgot ki-nyilatkoztatnak, 1. *Vlad. att. 37.* De mivel mind ezek bősületben forgo dolgok, azokáért méltán egyenlő nevezettel Tisztességbe járo dolognak hivattnak.

Holot ex jussu eszedbe; hogy a' ki mást, a' Király ő Felsége leve-

D d

lc Salus

le, Salus conductussa ellé meg háborit s-meg sért, nem tiszte-
sége vész el, hanem hitetlenségnek Notájában esik, 1. *Tit. 14. &*
2. *Matth. art. 27.* Kiről többet láthacz, a' nevezett helyen bő-
veb magyarázattal. Ez aránt pedig, a' Hitnek nevezeti, e' világ
szerint valo hitet értsed, mely nem egyéb, hanem a' meg-mo-
dot s-el végezett dolgoknak tőkélletes meg állása, *Cic. 1. offici-*
orum. Mert a' Természet felet valo Hit, mely szent irás szerint
valo Hitnek is mondatik, nem ide valo, hanem a' szent Szék-
hez tartozando dolog. 1. *Matth. Art. 3.*

XXIV. Kérdés.

A' Rut-hirnévről valo Sentencia mitsoda?

A' Jo hir névnek meg fértődése miat, egész életének folyásá-
ba, miden bősületes állapotokra valo alkalmatlanság, mely,
bizonyos esetekből, az Ország Törvénye és szokása szerint, vet-
tetik a' rut hir névbéli (avagy ludas) személyre. *lásd fellyeb 20 k.*
a' 6. Réfben. Deákul *Infamianak* neveztetik, *in pro sine*, az az, *sine*
fama, jo hir nélkül valót jelentvén; Ha penig aző, *proposit: in, pro*
particula intentiva. mintegy tovább terjeszkedő értelembé véte-
tik; igen hirest téstzen; az okáért a' Deák szonak ereje szerint
affélék, vagy jo hir név nélkül valoknak módatnak, avagy felet-
te hireseknek, a' rosz hir név által; *Virgilius Poetá* nak imez ver-
se szerint. *Fama malum, quo non aliud velocius ultum; Mobilitate vi-*
get, viresq; acquirit eundo. Mellyet én, aző lépéssel valo versre, így
fordítottam: Gyors igen, a' Rosz hir név; gyorsab nintsé-is ánal:
futva él, futva megyen, s futva vészzen erőt is.

XXV. Kérdés.

*Az Irott Törvények szerint, hány esetből szokot lenni a' Rut
hir névbéli Sentencia?*

Ebből a' hatból: *Elsőbben*; A' Király ő felfége, és az ország
Rendelt FőBírainak, avagy egyéb aránt a' Vármegye Tíz-
beire, akár

teire, akar ki *expositio*jára adott Törvényes parantsolatoknak meg nem tartásából: kiért afféle Tiszt viselőők, az ő Felsége Udvarába idéztetvén, Örökös Rút hir névben maradnak, és soha többé afféle Tisztrenem véretnek, és még aző fellyül, két száz forint birlággal büntetődnek. *art. 78. Anni 1563.* Melynek fele a' Birak-é, fele pedig a' Fel-peresé-é. *Masodszor*, a' Tutoriákoknak ravaszulvalo viseléséből, midőn tudni illik, a' Tutorok, az Arváknak, vágy személyek ellen, vagy jóságokrol Törvény uttya szerint mozdittatott ügyekben, tsalárdul és hitetlenül viselik magokat: kiért holtig valo rút hir név követi őket, s-a' kárrol-is két annyival tartoznak eleget tenni az árváknak. *1. Tit. 123.* Es illyen képpen, az olyanok, nem tsak rút hir névben maradnak, hanem a' kárt-is meg kel fizetniek. *Harmadszor*: Vér-árulásból; midőn tudni illik, egygyik Atyafi, a' másik vérszerint valo Atyafiát, (akar férjfiak s-akar leányok legyenek,) Jóságában lévő igazsága mellől, álnokul és tsalárdul ki-akarja szinleni, és ravasz mesterléggel ki-akarja tudni. Avagy midőn valaki, negyed izig valo Atyafiát, vakmerőül meg-tagadgya, hogy nem az ő Nemzettségéből valo: melyben efféle vér-arulo, Tisztessége mellől el-esvő, mindē javai, az El-árult Attya fiára szállának; kit az után ugy tartozik tartani és táplálni tseléde közör, mint egygyik szolga renden lévő háza Népét. *1. Tit. 39. Negyedszer*; Hamis hirből; mely nem egyéb, hanem más Embert Igasságának romlására, gonosz igyezetből, hamis esküvéssel erőssített hazugság. Avagy tsalárd igyekezetből valo hazugság, kivel az igaz dolog el tagadtatarik, és az hamis dolog esküvéssel erőssitetik. Noha *Cicero* más értelemben-is él a'val a' szoval *Perjuriū. lib 3. offic.* Ennek büntetése igē nagy és sok féle, mert az olyan hamis hitűnek minden jósága *fiscus* számára foglaltatik, és ingo javaitol-is örökke el-marad: Es hajadon

fővel mezt láb járván, gyalázatos öltözeteket, Tarka kötött, kender madzag övedzőt kel viselni; perelhet akar ki is velle, de ő nem senkivel, hanem csak akkor, mikor más ellen magát oltalmazza; és a' Keresztyének közt, mint egy számkivetett állapotban, Tisztessége vesztettül kel életétt tölteni. 2. *Tit. 30. 2. 5. Vladisl. art. 1.*

Holot est tanold-meg, hogy ezeknek *Hazudni*, és *Nē igazat mondani*, különöző értelmek vagyon; mert Előben, a' ki hazud, maga *nē tsalatik-meg*, hanē tsalárd igyekezettel mást akar meg tsalni; a' ki pedig *Igazat nem mond*, csak maga tsalatkozik meg, gorombasága és tudatlanlaga miat. *Másodszor*; hogy a' *hazudás* az hazudo részére esik, a' *nem igaz mondás* pedig arra a' dologra, a' melyről az szo vagyō. Annak-okaért a' tekéletes ember, azō igyekezik hogy ne hazudgyon, az okos pedig azon vagyon hogy igazat mondgyon. *Gell. lib. 2. cap. 2.* Harmadszor, A' ki hazud; ha benne érik, meg pirul, mint tudva mondot hazugságán; A' ki pedig hazugságot szol, avagy igazat nem mond, észébe vévén tudatlanlágából esett szavát, tsudálkozni szokott; azokáért ez botsánatot, amaz pedig büntetést érdemel. Ezenképpen meg tsalni, és meg tsalatkozni, és egyéb effélék, különöznek értelmekben. *Eötödször*. Tisztességbe járo dologgal, a' mint a' Nagybobbik Decreromnak 738 levelen, bővön meg vagyon magyarázva. *Hatodszor*, bizonyos czégéres vétkek dolgában 1. *Tit. 9.* hanem ha e' Titulusban, a' Tisztességnek nevzerit, nem egyébről értenők, hanem a' Nemessi szabadságban lévő bötületeiről, a' mint hogy fokban ugy is értik. A' Polgári Törvényeseknél, sokkal több esetekből lésznek Rút-hir-névbéliek, és kiváltképpen minden afféle dolgokban, mellyeket mi *Criminales*, Főbe-jaro czégéres vétkek dolgainak szoktunk mōdani.

XXVI. Kérdés.

Ex Sen-

Ez Sentenciákhoz tartozó dolgok és eszközök, más egyéb féle

Törvényekkel igazodhatnak-e?

El-igazodhatnak igen-is külömb-külobb értelemre nézve: Ugy mint a' Nemes ember meg-ölésért, a' mely Főbe járó dolog az ő felsége udvara kívül-is megiríthatik a' Vármegyén, mint szinte a' Kisseb hatalmól és czégéres vétkekről való dolgokat, száz forintig, kinél nem-is mehet a' vármegye Törvénye fellyeb: Azonképpen a' Tisztetségbe-járó dolog is el-igazodhatik a' nyelv válttságos széken, tudniillik a' Vármegyén, a' mint im tsak most mondók, száz forintig tsak. Azon szerint egyéb dolgokat is, külömb-külobb tekintetekre nézve, más-más Birák előtt, s külömb-külobb törvényes Székekē kereshetnek, a' mint, tudniillik, kiki az ő ügyit és Keresetét akarja űzni, és keresni. A' Hatalomról, Iktatók ellenzésében, Magyarázo és köz Idézetek által indult Dolgok, minemő különöző állapattal, és véggel forogjanak, meg-láthatod. 2. Tit. 71. úgy hogy ha tsak köz Reá hivatallal indittattak, a' hatalomért való büntetésnek terhet nem szokták meg-írni.

XXVII. Kérdés.

A' kisseb hatalomról való Sentencia mitsoda, s-miére mondatik kissebnek?

Kissebnek mondatik a' Nagybakra, ngymint Főbe járókra, fő válttságosokra nézve, kikről már fellyeb szollottunk, és a' kikben nem tsak pénzbéli büntetés szokor lenni, hanem Jofzágtól való el-ésés, fő vesztés, avagy fő válttság; e' pedig tsak pénzbéli száz forintos büntetésbe jár, és a' kárnak meg térítésében. Es ez nem-is egyéb, hanem a' fellyeb magyarázott dolgokon kívül, a' magános hatalmakban, kár és bozútételekben, affélét tselekedő embernek, száz forintig való büntetés; melyet ha vagyon, Ingo Jovaiból, szoktak meg-venni, s-ha az nints,

Joszágból is meg vészik; a' Biro számára hason felét, felét pedig a' fel peresére, és a' kárt is meg kel néki fizetni éppen. 1. *Vlad. art. 55. & 2. Tit. 67.* Evel pedig, tsak szintén, a' bodog emlékeztető László király ideitől fogva élnek, mivel annak előtte, mind Pap urak, Zászlós urak, Nemessék, efféle aprob Esetekbenn is, szintén azon büntetésen marattak, mint a' nagyobb hatalmakban, 2. *Tit. 67. & 1. Vlad. art. 55.*

Holot Előbbben ezt tars elmédben; hogy a' mostani időben, a' felperes költségét nem szokták meg itilni, mely nem szintén bosszúság nélkül való dolog; Es a' Bíróságot is, ezen Sentenciában a' kisebb Terehvel nem tehetni-le 2. *Tit. 69. Másodszor, hogy a' bosszú rérel nem egyéb, hanem törvéntelenül való meg bántódás; Azokáért, minden valami Igazságból s Törvényből nints, bosszú ágnak avagy bosszú tételnek mondatik. A' mely Bosszúság, avagy Bosszú tétel, négy módon szokot lenni. Cselekedettel, midőn valakit megütögetnek, imigy amugy meg lankolnak, avagy házához, akarattya ellé, erőszak szerit bémegnek. Szóval; midőn valakit meg szidogatnak, Loponak, Latornak, semmire kellő alá való rosznak mondanak. Irással. Midőn más Ember Tisztessége s bősüilleti ellé, valaki motskos versetket, rút historiákat csinál, vagy valami egyéb effélét ír, avagy mással tsináltat avagy irattat. Eölközetel, avagy, Magaviseléssel, mint mikor valaki, szokás és természet kívül, mást meg guggol, megtsuffol, vagy oly ruházatba öltözik, vagy valamit ollyat tselekedik, mely amañak bosszúságára lehet. *Inst. lib. 4. Inst. T. 4. Paragr. Injuria. Harmadszor, Ez értelemben, a' Bosszú tétel meszterjed, annyéra, hogy még a' f llyeb magyarázott nagyobb Sentenciákat is, magában láttassék foglalni; mind az által, azok mint kivált képpen való dolgok, az ő helyeket megtartván; a' minémő bosszú-tételek azon kívül esnek, azokra ez méltán terjeszkedik. Mely bosszú tétel, természet szerint való természet**

és állás

és állatgyára nézve, gonosz igyekezetből való ártalmas tselekedett kel érteni és tsalárdfágot, úgy hogy, mindē boszu tételnek, ártalmas igyekezetből kel lenni és tsalárdfágból. A' Csalárdfág pedig milégyen, lásd aláb 25. kérd. a' 10. Részébē. Negyedszer, minthogy gyakorta történik, hogy efféle boszu s-kár tételek, és magános apro szerű hatalmaskodások, egynéhāy személyektől esnek, kiért mindeniket reá szokták idézni, imez régi mondás szerint: *A' tselekedő s-eggyetértő, egy arányu büntetést érdemlenek*; Hogy azért meg érthessük, e' Régi Mondást, azon szoros egy értelemben kelleffé ké veñünk mindenkor, avagy pedig néha meg is kelleffé határoznunk, és némine mō képpē keményeb, avagy lágyab értelemben vennünk: holot nétalám nem mindenek értenek mindenkor egygyet, akarmi dolgobann is. Azokáért *tarts elmédbe*, hogy az *Egyértelem* négy féle; és nem kévántatik mindēkor, hogy parantsolatból és hagyományból légyen, a' mint *art. 9. Decr. 7. Vlad.* jeleniti; mert it, oly egy értelem értetik, mely az ollyā személyek közt is meg lehet, kiknek egymáshoz nintsen semmi hasonlatosságok. Légyen azért Elő, a' *Hivolkodo el-mulatással való Egy értelem*; midőn, tudniillik, valakinek jo modgya volna benne, hogyha akarna, a' vétket meg gátolhatná, de tunyafágból el-mulatya, és nē tselekedti: melyben a' tunya embernek, nem tulajdonítatik szintén annyi vétek, mint az tselekedőnek. *Második: Tanáts adással való Egy értelem*, mint mikor valaki a' vétket Tanáts adásával segiti, melybē azt kel meg tekinteni, ha a' Tanáts kérdő, meg tselekette volna a' vétket, ha néki a' tanátsot nem adtak volna; és ha úgy találta, hogy az ő kívül is meg tselekette volna, könnyebb a' Tanáts adónak büntetése, hogy sem a' Tanáts kérdőnek: ha pedig a' Tanáts adásból lett a' vétek, mindketten egyenlő büntetést érdemlenek. *Harmadik: Egygyet munkálkodo, az az, Reá segítő Egyértelem*, melyben nints kétség, hogy büntetések hasonló ne légyen.

légyen, mivel a' tselekedet hasonlo. *Negyedszer: Oltalommal a-
vagy Bátoritással való Egy értelem*, mint a' ki eléb való állapot-
ban léven, kiztetésével és bátoritásával, az Alsob rendűnek,
okot ad a' vétekre; és erről egy értelemmel azt tartják, hogy
a' Tanáts ado, vétkesb a' Cselekedőnél, mert ez, nem csak go-
nosz tanáts adásával vét, hanem a' felet, a' másnak botránkozá-
sára, és meg-fértésére vagyon: S-büntetését is nagyobbbat érde-
mela' tselekedőnél, és mind lsten s-mind az Emberek előtt át-
kozot lészen. *Andr. Gaill. de Con. pacis Publ. libr. 1. Cap. 1.* Ezen ér-
telembe kel leűnk, egyéb czégéres nagyobb hatalmak dolgai-
bann is, az Egyértelemről.

XXVIII. Kérdés.

*A' Nemes embert meg tatóztathatták-e, a' kissé hatalom
Sentenciával, avagy egyéb képpen-is?*

Megigen is; midőn tudni illik, a' Biro, törvény szerint el-
marasztván, nints honnan a' Bíróságot meg fizetni; hogy azért
csak szárazon, büntetés nélkül el ne mennyen mellőle, és an-
nak utánna, se ő, se mások őreá képest, nagyobb bátorissággal a'
gonosságra ne veremedgyenek, méltán meg foghatták; úgy
hogy, a' kinek nints erzfényeben mivel fizetni, fizessen a' hátá-
ból, az az, büntetéseik testében, hogy a' gonosz tselekedettől
irtozzék, és afféle büntetéssel észére jöven, erköltsében meg-
jobbulyon, nem révén ez atánt a' Trip. Első részében lévő 9. Ti-
tulus semmi akadald, melyben a' vagyon irva, hogy a' Nemes
embert, különben meg nem fogiák, hanem ha, Idézet után,
Törvény szerint el marad; mert az illyét, az idézet után marasz-
tatták el, és csak a' vagyon hátra, hogy a' min el-értek, azt meg
fizesse. Kit, mind azon által, a' Biro, avagy a' Bironak arra ren-
delt embere foghat meg, és tizen-öt nap magánál tartja, hogy
az alatt Peressével meg békéllyék: ha meg nem békélhetik, ke-
zébe kel

zébe kel adni a' pereffének, kit a' Peres, ugy tartozik tartani tselédé közet, mint háza népének egyikét: Mind az által, személyébe meg nem büntettheti, hanem mind-adég szolgátathat véllé, mig meg békéllik, és mind a' Biro s-mind a' Peres között, egy aránt oszlo száz forintrol, s-mind a' kárrol magának tsák a' pereffének eleget téfszen. 2. *Tit. 68.* Az Adosság dolgairól is ezen értelembé kel lennünk 6. *Sigis. art. 13. & 6. Matth. art. 29.* Az marhátlan és ői őklégtelen parasztokrol is azon képpen, ha adosságban avagy kár tételben taláztatnak. 3. *Tit. 28.* Mely a' Nemessékre is szintén ugy szolgál. *ibidē.* Lásd ide fellyeb. 12. K. 4. R. a' Régi Romaiaknak külömb szokásokat. *Holot ezt eszünkben vegyük:* hogy ez alkalmatossággal, a' Nemesséknek, egyéb dolgokban valo meg tartoztatásokrol, sem árt szollanunk; Es elsőbbé is az Urak, fő emberek, és Nemessék Tiszt viselői s-szám ado szolgálai, hogy ha kezek által járo jövedelmekről, elégedendő számot nem adhatnak, szabadoson őrizet alá vettethetnek, kivált-képpen ha eléb 'akarnának állani; nem tévén ebben a' Nemessi szabadság semmi ákadált, 3. *Matth. art. 2. & 6. ejusdem art. 33. & 1. Vladis. art. 24.* Es ha eléb állanának, az olyan fő emberek, a' kiknél taláztatnak, el tartoznak botsátani, mert ha el nem botsátryák, ok vétetlen, ez illyé szolgának kétszeres díján maradnak, és ha ugyan nem akarnák semmi-képpen el botsátani, az első octavakra idéztesse nek. 6. *Matth. art. 34.* Az ő képpe a' vármegyék ado szedői, akar Vice Ispánok s-akar egyéb rédek legyenek, ha számot nem akarnak adni, személyekben fogfágra viterhetnek szabadoson. *art. 20. Anni. 1552.* Megint az Urak, és Nemessék gondviselői, ha Urok akarattyá ellen, tsak magoktól valakinek kárt téfsznek, és a' kárt az Urak, a' magokéból meg fizetik; annak meg-térítéséért, mind az elég tételig, fogtságban tartathatnak. Azon képpen, ha valakik nyilván valo

gyujtogatást, sebhetést, gyilkosságot, és egyéb hasonló lator-
ságot mivelnének, ha jelen léfznek, és meg ragadtathatnak, tör-
vényts-lgasságot szoktak az olyanokra izolgaltatni, és meg-is
büntettetnek törvény uttya szerint. *1. Vlad art. 91. & art. 2. a 16-
08. A' parasztoakat penig akar hol-is meg foghatták. ibidem. U-
tollyára, az Ravok-is, ha nem akarnának fizetni, a' Kamarára
idéztetvén, személyekben mind addig fogva tartathatnak, mig
meg fizetnek. art. 15. Anni 1610. A' Táborból el-futottaknak-is
ezen állapottok vagyon. art. 31. anni. 1598. & art. 14. Anni. 1601.*

XXIX. Kérdés.

*A' meg-Sentenciázot személynek, adatik-e mindenek-
ben kegyelem és Gratia?*

Nem adatik; Jollehet Ő Felsőge, Királyi méltóságának tellyes
volrából, mindē vétkeknek adhatna kegyelmet; mind az által,
az Irott törvények és régi szokás szerint, a' Titeségben járo
dologban, a' ki azon el-marad, gratiát Ő Felsőge nē adhat soha;
holot sem a' Törvények, sem az rögzött szokás, azt meg nem
engedi; mert az olyan gratia, botzujára lenne annak, a' kit tisz-
reességében kissebiteni akartak. Bizonyos Articulufos gyilkos-
ságokban-is nem adhat gratiát Ő Felsőge, *art. 30. Novizol. anni.
1543. 6. Matth. art. 51. & Vlad. art. 82. Item. art. 38. anni. 1563.* Ha-
sonlo-képpen, a' Törvényes parantsolatoknak meg nem tartá-
sában, tsalárdul viselt Tutorfágokban, Hamis hitben, Vér-áru-
lásban, Iudasságban, holrig valo gyalázat ragad az el-marattak-
ra; Ismét a' hiterleniség Notájában, mind fejét jóságát, Ingo s-
ingatlan minden javait el-veszti, afféle Kereseten el-maradot
személy; mellyek áralliyába azt jelentik, hogy azok ugy lévén,
az Ő felsége gratiájának azokban ereje ne lehetne; mind az ál-
tal, olvassunk némellyeket, kik Ő Felsőgéről efféle Esetekben-
is, noha ritkán, nyertek gratiát: mely meg lehet ennek utánna-
is, mi

is, midőn a' Fejedelmi méltósághoz hozzá illik, hogy a' Törvények keménylégét, kegyelmességgel mértékellye és enyhítse; a' mi-képpen az Isten-is, az Ő Igasságát, véghetetlen irgalmassággal szokta inkább megelőzni: Eő Feltegek-is, ezt a' méltóságot, meg tartották magoknak, még a' nyilván való gyilkosságban-is *art. 38. Anni 1563.* Jollehet ez Articulusal, mindgyárt az utánna való 63. Articulus ellenkedik, mely ugyan tsudásnak látszik, hogy azon egy esztendőben, és egy Decretomban, egy mással ellenkedő Articulus végeztetett volt.

XXX. Kérdés.

A' Criminalis, Czégéres vétkek Sentenciája mitsoda?

Az igaz Törvény szerint való Bironak, afféle latországban találtatott személy ellen, törvény uttya szerint való halálos Sentenciája; afféle latországban kapottaknak, idő szerint való fegyveres büntetésekre, egyebeknek pedig, hogy a' vétkekről irtozzanak, rettentő példájokra: melyben, a' Sentenciázott fejével fizetvén, minden Jofzága, Java, hamilészen, gyermekire és artyafaira marad, avagy egyéb maradvaira. Efféle gonosz tévőknek, némely büntetések, nevezett szerint meg vagy on irva. *1. T. 15.* hogy, tudni illik, a' lopok fel kötteffenek, a' Tolvajok ke-
rékre avagy karoba vereffenek, és egyéb gonosz tévők fegverrel büntetődgyenek. Jofzágokhoz, mind azon által, a' fiscus nem nyúlhat. *ibidē.* ki vévén azt, ha mi oly marha, a' meg fogás idein affélénél talaltatnék, mert az, a' Biro-é, a' mint *fellyeb. 8.* *kérd.* meg mondottuk: Sőt a' Percssével is, ha akar, szabadon meg békélhetik. *azon 8. kérd.*

Itt értelmes emberek között, egyenetlen vélekedes vagy on erről, meg kellé fizetni a' fel-peres kárát, annak javaiból, a' ki már fejével fizetett, avagy nem kel? azt mondván némellyek, hogy igaz elég, ha féjével minden gonosságarol meg fizetett,

imez régi mondás szerint; Egy huson két bört nem vehetni. Mások pedig, ebből ilyen külömbözést téfsznek, hogy a' Lator-
ságért, fővel kel ugyan fizetni, de azért a' kárrol is, javaiból ele-
gett kel tenni: Példának okáért; ha valaki igen nagy lopást ten-
ne, vagy valakinek nagy költséggel épített házat, és abban lévő
drága Jovait fel-égetné, vagy egyéb ahhoz hasonlot mivelne;
nagy boszujára s-kárára lenne a' káros Embernek, ha ily nagy
kára meg nem fordulna, mivel a' Stylus-is efféle égetés dolgá-
ban, igen nyilván szol, a' kárnak meg fordításáról, a' fővel való
büntetésnek utánna. Es köszönségesen, (: azt-is mondgyák :) az
Igasság és a' Törvény azt kívánja, hogy a' vétek meg bünte-
tődgyék, és kinek kinek az övé megadassék; mint mikor a' lo-
pot marhát vissza adgyák annak, a' kiől ellopták volt. *Vivimus*
par. 2. opin. 134. Et cap. 5. lib. 3. S. Ladislai Regis. Itē Nemesis Carossi-
na Cap. 198. § 207. Ennek feletta a' Notában, és Főbe járo dol-
gokban, Ember mind fejét, Jóságát, és minden egyéb Javait el-
veszti; kihez képest igen illetlen dolognak látszanék, ha a' Go-
nosz tévők, efféle czégeres vétekben, kiváltképpen nagy kár-
tételekben, csak fővel fizetnének, a' kár pedig, mellyet tsele-
kettek, csak semmiben mulnék. Minek okáért, noha látratik,
az irott törvény, az első vélekedést erőssíteni. *1. Tit. 15.* ahol vi-
lágoson vagyon írva, hogyha afféléket, a' fel peres, halállal, vagy
egyéb törvényes büntetéssel fog büntetni, semmi fizetéssel nem
tartoznak, sem a' peresnek, sem a' Bironak (: hanem ha a' Biro-
resztené el, és ugy tartoznék a' Biro, a' károft meg elégiteni. *6.*
Matth. art. 38. § 1. Vlad. art. 80. § 6.

Mind azon által, e' dolgot jól meg rostálván, ugy teczik kü-
lömbben fogjuk találni, mert a' Tripartitum említet helye, csak
arról szol, hogy a' lapok, latrok, tolvajok s-egyéb gonosz tevők
Javai, nem szállanak a' Fiscusra, és-nem mongya azt, hogy Jo-
ságból

ágából vagy egyéb javaiból, a' kár meg ne fordíttassék; mert ez aránt, a' Királyok Articulusi egyéb dolgokrol szollanak, nem efféle czégéres vétkek büntetéséről; kiből, a' második vélekedés, erősséget vélsen magának, és ugyan az szerint-is kellene lenni; holot láttuk azt-is, hogy sok helyeken külömbet tartanak: Ennekfelette köszönégesen, mind a' két Törvények Tudosi, (a' *mint Vivius bizonyította,*) azt tartják, hogy a' lopo, mind a' halállal valo büntetésre, s-mind penig a' kárnak meg térítésére köteles. Azoknak is ezé büntetések vagyon, mint köszönéges lopoknak, kik a' *gratuitus laborért* valo pénzbeli fizetést magoknak kuporították, hogy ha harmadszor benne tapasztaltatnak. *art. 25. anni 1563.* mivel elsőbben öt annyival, másod uttal, tíz annyival büntetődnek.

XXXI. Kérdés.

Effele gonosz tévők ellen, minémő rövid per folyással szoktak élni; és affélék-is, mitsoda erővosságokkal, és miképpen élhetnek?

Régentén, ha Törvényre elő nem állottak, leveleslé tőrték őket, és így osztán Uj hűlettel éltenek, kinek erejével a' fel perest idézték, és a' reájok adott levelet vissza kévánták, és annak utánna, hárő forint terhelvel, a' reájok adott Sentenciát elrontották, és azon Sentenciának árát meg fizették: Jollehet ezel mostani időben nem élhetnek, a' mint 20. kérd. 6. Rész: megvagyon mondva; mivel 1610. esztendőbéli Posonban lőtt Törvény szerint, személy szerint kényszeríttetnek elő állani: és noha efféle dolgok, Series kívül szoktak lenni, és ahhoz képest, Ben-tiltással kellene élniük, a' végre hogy pihenést vehetnének magoknak; mind azon által, régi szokás szerint, a' Ben-Tiltás nem engertetik meg, hanem ha oly dolog volna, melyben az ártatlan méltalanul vádoltatnék halálra. Eperjesen is 1611. esztendőbē, Városhi szabo János Főbe járo dolgában, nem engertették

terék-meg Deifősi Ferencz ellen; kinek prokátora Ben tiltással akarván élni, ottātovāb nem akarta oltalmazni: Es mivel efféle cselekedetben, az Al-perest, mingyárt azō helyē el szokták marasztalni; ez-okon, a' nevezet Fel-peres Prokátora igaz tételt kívánván, a' jelen valo Al-peres ellen, ottan mingyárt meg ragattatni parantsolták. *kiről fellyebbis 7. k. s. Résben szollottam.* Utoljára, a' Gyilkosnak Sentenciája lévén, ha uj titellel, vagy Kérdőre vétellel akar élni, az nékik meg engedtetik ugyan, de úgy, hogy az alatt, míg az uj titelt, vagy kérdőre vételt meg láttatik, fogva tartassék. Az Uj titelt pedig csak magán, grátia nélkül adatik meg nékik. *art. 42. Anni. 1563.* Ezen kívül, több Törvénybéli orvosság nékik nem engedtetik; és ez leginkább a' Vár-megyékē szokott lenni, *art. 38. Anni. 1563.* Kiről lásd fellyeb 4. kérd. 8. Résben: Mellyet egyéb gonosz tételekbennis ekképpē kel-meg-tartani.

Holot elménkbēn kel tartanunk I. Hogy effélék, a' Pereffel szabadofő meg-békélhetnek, és azt a' Biro sē Ellenzheti, sem pedig azért rajtok birtogat nem vehett, mint fellyeb a' 18. kérdésbē meg mondtam II. Mivel penig a' gyilkosságban, gyakorta, a magok oltalmát szokták forgatni az emberek; azokáért, noha a' Tripartitom, az harmadik Résznek 21. és 22. Titulussiban, elégedendő képpen meg magyarázza, miben állyon a' véteknélkül valamaga oltalom: mind azáltal, hogy világosbā értsük annak modgyát és rendit, hasznosnak alítom, valamit többet is szollanom felőlle.

Azokáért *tanuld meg*, hogy az Oltalom, a' Törvényeseknél Harom féle, a' *mint vivius part 2. opin. 85. bizonyítja.* Első; *Marhánk oltalma*; melybē azt tartják, hogy a' ki hatalmasul, fegyveres kézzel marhákra mégyen, nem csak sebet ejthetünk rajta, hanem meg-is ölhetjük: kiről a' *Canonisták* Egy házi Törvényesek, más értelembe vadnak, azt tanítvā, hogy marhánk oltalmában, nem

ban, nem szabad senkit meg ölnünk; Mely oltalmat hogy ha mind Ingo s. mind Ingatlan Jokrol, egy aránt akarunk érteni; a' mi az ingatlan jokat, ugy mint Jofzagot, örökféget illeri, azok oltalmában, a' mi Decretomunk, az emlitet 22. Titulusban, a' hatalmaskadoknak nyilván valo káráról szol tsak, nem halálokról: Az Ingatlan Jokrol penig nem szol semmit; hanem ha halgatolag azt engedné meg, hogy a' Tolvajokat, és éjeli lopokat ölhetné meg valaki, marhája oltalmában. *Második oltalom*, magunk személyünk avagy életünk oltalma, mivel az erőszak tértelt, erőszakkal ellenzeni, minden Törvények meg engedik, véteknélkül valo magunk oltalmának mértéklésével, azon dolog szakadatlan hevennyében; Mely maga oltalma hogy véteknélkül légyen, ilyen három dologra kel vigyáznunk; I. Hogy az oltalom, életünk meg tartááért légyen, nem boszu állásért. II. Hogy ugyan akkor hevennyében légyen mindgyárt szakadatlanul, mert ha annak utánna léjend, nem oltalomnak, hanem ártalomnak mondatik. III. Hogy egyenlő fegyverrel légyen, mert ha kővel vagy pálczával támad valaki reád, nem kel szablyával, kardal, puskával, nyíllal oltalmaznod magadot. *Lege Cornelium, de Sica*. Es erről, a' második Oltalomrol szolnak leginkáb a' nevezett Titulusok. *Harmadik oltalom*, Tiszteflégnek s. börtösülletnek oltalma; melyben, ha szintén el futhatott volna is előtte, nem tartozot velle, mivel olyan állapotban futamást venni, gyalázatnak tartják és rút dolognak: Es ha szintén valamiben el menne. is a' czél mellől, magá oltalmába, és a' vonyakodásba meg verné vagy meg ölné, az reá támadottat akarvā és szántszándékal; nē büntetődnek halállal érte, hanē gyengē büntetéssel: Ilyen értelembē vannak a' Polgári Törvények, a' meg nevezett helyen. Mindazonáltal, ilyen szerint, és a' jó lelki ismertetből, félre kel előtte állani inkább, hogy sem kezével ma

vel magát oltalmazni; avagy inkább, törvény szerint igazat venni, hogy sem maga hatalmával boszut állani. Es ilyen képpen, idősségésbnek tetczik, a' mi Törvényünk; kihez, a' *Nemesis Carolina*-is közel járul, mint a' következendőkben ki-mutatodik, *Harmadszor*; az Alperes, vétek kívül valo maga Oltalmát állatván (: kinek derekas fondámētoma, a' meg-öletetettől rajta esett erőszak;) hogy az meg álhasson, a' fellyül irt modokat meg tartván, ekképpen kel felelni, és láto Tanukkal bizonyítani; Hogy az meg holt ember, fegyveres kézzel hatalmasul reá mévén, nem tudot mit mivelni, és fejét, s-életét egyéb képpen nem oltalmazhatta, hanem az előtte álló halál félelmétől viseltetvén, meg kellett ölni, és úgy tarthatta s-oltalmazhatta meg életét; de ha abban, a' nevezett modokat, meg nem tartotta; bezzeg az már valoba bajos, mint kellesték, a' dolognak minden környül álló részeit, éppē meg rostálni, és jól meg vizgálni: miben ment, tudniillik, el a' czél mellől, miben haladta meg a' modot, miképpē, imigy avagy amugy kellett volna elleñe állani, (hogyha, mind azon által, a' dühös indulatoknak lehet jo tanátsa, és az első indulatokat, ha valaki zabolán hordozhattya.) Mellyeket, igazán meg hányván vetvén, s-tökélltetésē meg vizgálván, végtére osztán, ugy kellett, néha kisebb, s-néha nagyobb büntetést reá vetni. A' felperes viszont ellenbe, ilyen, avagy ehhez hasonlo képpen erőtenitheti, láto bizonyságokkal, az Alperes állatását. I. Ha az meg holt ember, az Alperest, valamely tiltot dolgon, és gonosságon: ugymint feleségével, leányával valo paráznaságban, éjjeli lopásban, avagy egyéb hasonlo maga házánál esett vétekben tapasztalván, meg-akarta fogni, avagy ölni. II. Ha tisztis-hivatallya szerint, avagy a' fő tiszt hagyományából, meg kellett volna fogni és tartoztatni, avagy arra kényszeríteni, hogy magát meg adná. III. Ha a' viadalban, az Alperes immár erőt vő volt a' másikon, és veszedelem kívül, bátor-

ságos

fágos állapotban lévén, hátra álhatot és elmehetet volna, és ilyen gonosz tért el távoztathatott volna. I V. Hogy ha a' Tusakodásban és tsarában, meggyőzervén a' megöletett személy, elindult, és mindgyárt el mēvén őnat; az Al-peres, kényszerítés kívül utánna mentt, és amaszt futtaban, avagy menő utábā ölte meg. V. Hogy ha az Al-peres, mind életének, s-mind bősületinek helyben maradásával, onnat el-mehetet volna, és bátorfágos helyre álhattott volna; kihez képest, a' gyilkosság-ból, a' vétek kívül valo maga oltalmával, semmi képpen magát nē oltalmazhattya, mert ő adot alkalmatosságot rá; Es ez okó nyilván valo gyilkos lévén, törvényt és Igasságot kíván rá szolgaltatni a' Birák által. Ezeket, e' dolognak világossáértelmére, akarám a' Nemesiből ide jegyzenem. *Ex Cap. 142.*

XXXII. Kérdés.

Szabad-e a' Gonosz tévők ellen vallasni; és minémű Per folyást keellennek indítani?

Igen-is szabad vallasni a' gonosz tévők ellen; S-nem-is Palatinus előtt forog már, mint annak előtte, *6. Matth. art. 1. §. 1. V. art. 35. Előbben*, azért, az Ispánok, a' foldes Urakat találták meg felőlők, hogy meg fogják és törvényre elő allassák, *Ejusdē Vlad. art. 81.* Az után, arra rendelt bizonyos Nemes személyek által, a' Var megyéken affelékre vallasni szoktak volt, és Igazat szolgaltatni minden kegyelem nélkül. *Lud. secundi art. 35. anni 1518. § art. 6. Ferd. anni 1527. § alijs passim.* Annak utánna penig minden Var-megyéken, a' fő és Vicé Ispanok, a' Nemes Birákkal, és arra rendelt Nemessékekkel, minden fertály esztendőben, mind Urakra, Fő Emberekre, Nemessékre, Nemtelenekre, igen szorgalmatoson vallattanak; és ha kik latrok pár-tartoinak, or-gazdáknak találtattak, vagy egyéb latorfágban tapasztaltattak, mindgyárt, azon fő és Vicé Ispanok meg büntették,

Ff

ha vélek

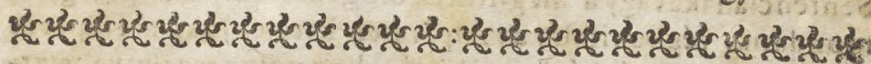
ha vélek birtak; ha nem; az országban lévő Capitanyokat talál-
ták meg felölle, és azok erejével vitték végbe; és így minden u-
ton módon, fogyatrák, veztették a' gonosz tévöket. *art. 50.*
Anni 1548. utollyára penig, mind hoszu szokásból s mind az Uj
Articulus erejével. *anni 1618. art. 66.* a' szerint, a' mint most
mondám, a' Vicé Ispánoknak, minden Vár megyéken, esküt-
tetniek kel affélékre, és az után, a' vallatás mellet, azon Vicé
Ispán idéztetvén őket, törvény uttya szerint büntetődnek, a'
kik vérkeseknek találatnak *art 43 anni 1553. Item art. 28. anni*
1563. Hogy személyek szerint kelleffék elő állaniok, *lásd fellyeb.*
27. kérd. 6. Résében.

XXXIII. Kérdés.

*Tartozik e' a' Tiszt effélékre reá esküdni, a' vagy a' vallatás
kívül valamit egyebet reájok bizonyítani?*

Né tartozik; ha e' a' vallatás szerit amazok taroznak mago-
kat tisztítani; ilyenképpé; hogy ha gyenge léjend az ellenék va-
lo vallatás, és a' melletők, vagy a' Törvényre botsátkoznak,
vagy azt kívánnyák, hogy a' Tiszt ellennek bizonyítson, tehát
fele diu szerint: Ha penig erős léjend a' vallatás, ésők vagy átal-
lyába ragadgyák, vagy magok mentségére bizonyfagra kíván-
koznak, tehát egész diu szerint valo mentségel kel magokat
menteniek: Es ha szintén tellyesen meg mentik is magokat;
egygyűr eskűvőkkel, vagy bár magok hitivel, mind az által,
a' Tiszt azért nem marad semmin, mert ő közönfégesnével,
a' közön féges Joért munkálkodik és erre nézve, annál szorgal-
matosbaknak kellene lenni a' Tiszteknak a' vallatásokban, ef-
fele gonosz tévők ellé: a' végre hogy a' gonoszok fogynának,
a' Jók penig békével és csendesen élhetnének. *Lásd fellyeb. 14. K.*
6. Résben A' Tiszteknak sem szabad, efféle egygyűr eskűvők ellen,
fogást tenni, mert a' bolzúból láttatnék inkább lenni, hogy se a' kö-
zönféges

zónsleges Jonak gyarapításából; mert igaz elég, a' közönleges jonak meg-maradálára, a' Bünt büntetetlen nem hagy ni.

TIZEDIK RESZE.

Az Igaz-tételről, Igaz-tévőkről, Birákról, Fel-peresről, Prokátorokról, és Al-peresről.

I. Kérdés.

Miokon következnek it az Igaz-tételek?

Mivel már a' Keresetről, s-annak minden Orvosságirol szoltottunk; és mind azokon, a' felperes annyira ütze Keresetrit, és arra az szoros állapotra vitte, melyet végő törvénnek és Sentenciának nevezünk; hogy annyi fárratága, és költsége heába ne mullyék tölle, szűkléges, hogy a' miről már törvénye vagyó, abbá Igaz-tétel-is légyen; mert azon kívül, a' Perek haszontalanul folynának, és a' Törvények-is heába szolgáltarnának. *6 Vla. art. 1. Lud. 2 art. 41. Anni 1518. & arti. preceden: 4. item art. 29. anni 1543. & art. 28. anni 1567.* mivel amaz köz beszéd-is, melyet egy némely Törvénytudo Ember mondott, hogy tudniillik, Ollyá a' Törvény Igaz-tételnélkül, mint a' harang-ütőnélkül, arra mutat, hogyha külföldben nem, az Igaz-tétel végbe mennyen, még a' fejedelem hatalmával-is. *art. 30. anni 1546.* hátra-tévén minden Supplicatiokat, és haladékot. *art. 17. anni 1548.* mert az ő felségéhez való tekélleres hűség és engedelem, ugy maradhat fén, s-az Ország lakosi-is ugy lehetnek békeességben, ha az Törvény-tétel, Igaz-tétel-is fogja követni.

II. Kérdés.

Azokáért, Mitsoda az Igaz-tétel?

Ff 2

A' végbe

A' végbe mentt s-ki mondot törvénné és meg-határozott Sentenciánakavagy a' meg-itiltt dolognak, mely már *Igasságnak* mondatik, végbe vitele; az Alperesen kereset Jok, a' Felperes kezébé adattattván, és ha mi bírágához volna ragasztva, aszt-is az Alperesen meg vévén. Kiról a' Felperesnek, vissza foglaló válaszf levél adatik, örökös privilegiumúl.

Holot két dolgot tartunk elménkben; *Elsőbben*, hogy vége szakadván a' Törvénynek, mind a' világi s-mind a' Papi renden lévő Birák, az előttök esett Törvénybéli Bírágokat, szabadon meg vehetik; de azért először a' Peresnek kel igazat tétetni. 1. *Vlad. art. 66. & 2. ejusdem. art. 12. Item. 6. sigis. art. 3. & 7. Item. 6. Matth. art. 52; Maszodszor*; Hogy ő felsége, a' Király, efféle Törvény folyásit meg ne akadályozza, és az ellen adott, meg gátlo parantsolati ő felségének, meg ne tartassanak. 3. *Matth. art. 12. & art. 25. anni 1566. ac art. 6. anni 1608. & art. 34. anni 1613.*

III. Kérdés.

Az Igaz-tétel, hány féle szokot lenni?

Két féle. *Egygyik*, ígyencsen az ő felsége udvarából szokott lenni, afféle dolgokban, mellyek ugyan ott kezdetődtek, s-ott is mentek végbe; avagy kérdőre oda vitetvén, és ott meg látatván, ha az vármegye Tízsteire néző Bírág nem léjend hozzá ragasztva, Igaztételre botsáttatik, király vagy Palatinus embere által, valamely *Cáptalā* vagy *Convēt*béli személyel egygyüt: avagy ő maga az Itilő Mester által is néha: 1. *V. art. 53. & 6. Matth. art. 10. Item 2. Vlad. art. 9. Másik*, a' Vármegyén, fő és vice Ispánok, és Nemes Birák által szokott lenni, meg láttatván a' felperes, a' kérdőre vőtt dolgot; az ő felsége udvarából, a' fő Biro elől, az ő Bironak, Igaz tételre adot vissza botsáto levelével, a' Vármegye Tízsteire vissza viszi, mivel ő reájok néző Bírág vagyon hozzá ragasztva. 3. *Tit. 7. Lásd fellyeb. 7. k. 8. Részben.*

IV. Kér-

IV. Kérdés.

Leheté valami mentsege valakinek, efféle Sentenciák Igaz tétéle ellen?

A' Sentencia levelekbe, illyé Meg igazito, vagy határozo czik-
kelt szoktak bé írni, (: hajo okkal, magát meg nem mentheti:)
E' pedig, a' jo okkal valo maga mentsege, inner lehet, ha vagy
vizek árradása miat, avagy ut állo latrok miat, nem mehetet
Birája elcibe, avagy súlyos betegség, avagy felettéb valo sze-
génység, vagy egyéb ezekhez hasonló nyavalya gátolta meg; és
aszt meg bizonyithatja; mert egyéb aránt, ha az Törvények-
nek és Sentenciáknak terhe le nem tétetik, el kel járnai az Igaz-
tételben, ha szinte főbe járo léfzen is a' dolog, nem lévén ez a-
ránt a' Nemessi szabadságnak, semmi szaporája es ereje 2. Tit. 59.

V. Kérdés.

*Miképpen járnak el, a' Fő és Vice Ispánok, efféle
Igaz tétéleekben?*

Ugy, hogy vissza vivén a' felperes a' Tábláról, a' Fő Biro elől,
a' meg látott s- vissza bortsátott Sentencia levelet, az Ispánokat
és szolga birákat, a' kikre vissza bortsátották, azon fő Biro leve-
lével, meg- kel keresni, és azon kel őket kérni, hogy 15. nap alatt
néki tegyenek Igazat. 1. Vlad. art. 73. & 75. Csak hogy, annak u-
tánna valo végezés szerint, 2. Vlad. art. 16. & 17. a' vice Ispánok,
magoktól igaz tételre nem mehetnek, ha a' Vármegye székiről
nem bortsáttatnak ki, közönséggel az egész Vármegye levelé-
vel, (: avagy az Országéval Thot országban. art. 9. anni 1492.)
Annak-okaért, a' Biro elől vissza bortsátott afféle Sentencia leve-
let, nem általlyába kel tsak az Ispánokra írni, hanem a' Várme-
gye székire, vagy a' Bánéra; ugy hogy, meg mutatván ot, a' fő
Biro levelét, annak utánna, ugy bortsáttatának ki onnat Igaz-
tételre az vice Ispánok Avagy Cáptalan vagy Convent. és Ki-
rály vagy

rály vagy Palatinus, avagy Bán emberi által kel végbe menni az Igaz tételeknek.

VI. Kérdés.

Minémő végezett büntetések vagyon, a' Vice Ispánoknak, hogyha ez ilyen Igaz-tételben nem akarnának el-járni?

A' Táblára, az Ország Birái eleibe, kiváltképpē oda, a' kinek visza botsáto levelével megtaláltattak volt, kel idézni ōket, az Idézet után harminczkettődik napra: holot, ha vétkeseknek találtnak, minden series kívül, száz forintō maradnak; kinek fele a' Biróé, fele penig a' felperesé: azon kívül, a' felperesnek, azon keresetbéli minden költségét, meg kel fizetni éppē mindgyárt. 5. Vlad. art. 9. Jollehet ennek előtte, két száz forinton maradtak azon Biro ellen, a' kinek parantsolarttyában nem jártak voltel 1. Vlad. art. 73. Mostan két száz forinttal büntetődnek, és Tisztektől is el maradván, Rút hir nével bélyegeztetnek. art. 78. anni 1563. It mind az által el ne felejts, a' mit fellyeb a' 26. k. 9. Rész; mondotrunk; hanem ha, arra képest kellene ebbē a' költségét meg fordítani, hogy ez, magán szakatt, kiváltképpen való törvény volna.

VII. Kérdés.

Azoknak tehát, a' kik ōket, efféle Igaz tételben meg háborittyák, minémő büntetések lehet?

Valaki a' vice Ispánokat, az Igasságnak ki szolgáltatásában, meg háborittya, avagy valamellyiket közüll ōk gyalázatos szoval, vagy boszuval, veréssel, sebbel illeri, avagy meg ōli, azon büntetése vagyon, a' minémő szokott annak lenni, a' ki Cáptalan, Convent, avagy Király Emberét meg háborittya. 2. Vlad. art. 16. es aláb. 9. k. ezen Rész: Egyébképpenn is, a' kik ōket, a' Vármegyék Igaz tételében meg háboritáná, ki miat az Igaz tétel végbe nem mehetne, ha a' dolog meg bizonyosodik, Hitet-

leniség

lenység bélyegével büntetődnek. Ha pedig szolgák, vagy Jobbágyok tselekednék, 25. gira birság alatt, az ispán kezében tartozik adni földes urok, érdemek szerint való büntetésre. Annak felette, maga ártatlanságáról, hogy nem ő akarattýából és hágyából tselekedték, az Ország szokása szerint, tisztítsa ki magát: Es ha a' szolgák, vagy Jobbágyok, a' tselekedett után furamást vévén, elszaladnának, az ispán kergetse és keresse őket; és mind az által, az urok, a' mint mondok, ártatlanságáról mentse, és igazítsa magát. 6. *Matth. art. 67. & 1. Vlad. art. 75.*

VIII. Kérdés.

Minémű büntetések vagyon azoknak, kik ez ilyen Igaz tévő levelekben, Király vagy Palatinus emberinek irattatván, abban eljarni nem akarnának?

Valamely Nemes embert, Király vagy Palatinus Emberének, akarmi Törvény szerint való levelekbe bé-irnak, Cáptan vagy Convent mellé, és meg találtatván felőlle, el nem jár benne, három gira birságon marad, és azt, a' Vicé ispán megveheti rajta csak szárazon. 6. *Sigis. art. 8. Item 1. Vlad. art. 43. & 58.* Noha, a' mely parátsolator erről, a' Tisztekre szoktak adni, azt ilyen folyással szokták írni: Hogy a' panaszlonak kívánságára, egy bizonyos rövid napra, hívassa elő őket, és ha a' panaszlo, elégedendő képpen meg-bizonyította, hogy az olyan Nemes embert, (ezt s-ezt) az Iktarástól, vagy egyéb igaz-tételről írott levélnek erejével meg találta, s-kérte-is azon, hogy el menjen; amaz pedig nem akart el-menni; ottan mindgyárt a' három nehéz girának terhét, mely 12. forintot térszen, minden törvénybéli igaz uton módon [: megtartván, mind az által, a' törvénynek folyását] rajta meg vegye; S-Egyebet se tselekedgyék *Stylus. Lásd fellyeb 17. kérd. 7. Rész.* külömb külömb forma Stylus-al, a' dolgoknak külömbözése szerint. *Holot ezt el ne fele-
tsék,*

szük, hogy imez bé rekesztet Czikkell, (: meg tartván a' Törvények folyását) kellere felet vagyon oda téve, mert az előttte valo imez czikkel, [Minden Törvénybéli uton modon] ellenkezik véle; és ez okó, ugy tetczik, azt ki kellene hadni, az ollyā parantsolatbol.

IX. Kérdés.

A' kik a' Captalan és Conventbéli személyeket- Király és Palatinus emberit, meg haboritták, azoknak mitsoda büntetések vagyon?

Ollyan, hogy a' ki, a' Király vagy Palatinus Emberit, avagy Cáptalan s-Conventbéli Tanu bizonságot, afféle Igaz-tételben meg-haborit, vagy boszúval és gyalázatos szóval meg-fért, egy gira aranyon marad, mely 72. forin: téfzen. Ha meg veri vagy meg sebhethi, Nagyob hatalom terhén és fejin marad. Ha pedig meg-öli, hitetlenségnek bélyegivel büntetődik. 2. *Vlad. ar. 9. & 1. Tit. 14.* Sőt affélék, a' *Generale Décretü* tartása szerint, ugy büntetődnek, hogy még az ő felsége grátiája-is, az ellen ne-használhaſſő. *art. 30. Novizol. A. 1543.* Es a' kik a' Törvénynek, s-ország Biráinak nem engednek, az ollyanok személyekben, javokbā büntetődnek. *Poso. art. 31. A. 1546.* Ha penig azt jobbagy emberek mivelnék, a' Földes urak, hittel igazitták magokat, és a' jobbagyokat leveleſſé téfzik: ha el futnak, azok keresſék fel, a' kiknek jországokbā léfznek, és ha elő né állatták, a' Jobbagyoknak Dijokon maradnak; fen maradván, mind az által, a' Jobbagyok jóvendő büntetése. *It tarts élmédben*, hogy ha valaki Fegyveres Ellenzés modgyán kívül, ál ellenne az Igaz-tételnek, a' *Decretomos* büntetésben esik, a' mint fellyebb-is mondám 21. kérd. 5. Réſben.

X. Kérdés.

Minémő személyeknek kel azoknak lenni, a' kik Cáptalanbol vagy Conventből, Igaz tételre bortsáttatnak?

A' Cápta

A' Cáptalanokból legalább *Canonicus*oknak kel lenni, avagy Papi Tisztben és *beneficium*ban lévőeknek; A' *Conventek*ből is Papi hivatalban lévő *Conventualis* Barátnak kel lenni, és nem olyannak, ki csak az Oltár környűl forgolodik; sem nem Káplánnak, sem nem Scholabéli Deáknak: Rend szerint kel pengi ki botsattatniok. 6. *Matth. art. 10.* & 1. *Vlad. art. 43.* Es ezek *Fide dignitates* Hitelre méltóságos személyeknek hivattatnak; mert az Ország közönséges végezéséből, oly szabadságban és hiteles állapotban vadnak helyhezterve, hogy mindenektől hitelre méltoknak tartatnak, mint a' következő Kérdésből kiderczik.

XI. Kérdés.

Az Igaz tételt, miodon kel vissza hozni, a' király avagy Palatinus emberinek, és a' Cáptalan vagy Conventbéli Bizonyfágnak?

Régentén, midőn valakit Cáptalanba vagy Conventbe bévőrték, avagy ugyan akkor mikor bévőrték, avagy minek előtt te Igaz. tételre ki eresztették, meg kellett azon esküni, hogy mindennemő reá bizott Igaz tételekben, igazán és tekéllerefen igyekezik el-járni; és ez illyen, annak utánna, az Igaz tételről való válasz vitelnek idein, nem tartozott többször meg esküdni, hanem csak a' király, és Palatinus Emberit, esküdtették meg; a' mint ezt, az Ország régi Decretomi világoson mutatják. Es innét mondattak *Fide dignitates*, Hitelre Méltóságosoknak, a' mint elébbed is tők emlekezetett felőlle.

Mind az által, a' mostani végezésék szerint, ekképpen kel lenni; hogy minden Igaz tételekről, a' Király és Palatinus Embereinek, vagy Cáptalan és Convent bizonyfágának, esküvés alatt, kel a' választ meg vinniek, és azoknak, az kiket az Igaz tétel illet, egygyiknek sem kel (a' mint Decius akarja (akkor jelen-

lenni) Es a' válaszf levélbenn-is, irva kel lenni, hogy az Igaz tétel, Esküves alatt ment végbe. Mely végezés, az elébbi válaszf leveleknek ártalmára nintsen, mert a' végezések, az jövendőkre köteleznek, nem a' mult dolgokra. 2. Tit. 2. Es ha az Cáptalan, vagy Convent meg nem eskütteti, meg büntetik érte, és az Igaz tétel-is haszontalan s. héjába való lészzen. *art. 50. anni. 1559. Holot eszt tartis elmédbe;* Mivel, az Emberi dolog romlando, és el mulandoág alá vagyon vettetve, mely ha szintén valami kitsint virággzik-is, mind az által, hamar el hívrad, és semmié lészzen; hogyha az Igaz tévőknek egygyike, minek előtte a' válaszf meg vinnék, meg találna halni, hogy az ilyen eset miat, Igazságában valaki meg ne fogyatkozzék, azt kel mivelni, hogy a' mely szomszédok és határosok, az Igaz tételben jelen voltak, azokat parantsolattal bé kel hini a' Cáptalanba vagy Conventbe, és azok, a' másik Igaz tévő melle, mondgyák meg esküvés által a' válaszf. Es ilyen képpen meg szokot állani, kivált képpen az Iktatásokban, és egyéb dolgokban-is, a' mellyekben szomszédok és határosok szoktak jelen lenni. Es képpen, efféle fogyatkozást, a' győzhetetlen kételenység szokta meg orvosolni.

XII. Kérdés.

Mitsoda fizetések jár napjában effele Igaz tévőknek?

Az király és Palatinus Emberinek, Cáptalan s. Conventbéli Bizonyfágnak, egynek egynek, napjában, Huszon négy négy penz szokott járni. *art. 74. anni. 1609.* Az vice Isván pedig, ahol semmi Birága nem lehett, minden napra, egy egy forintot; az Nemes Birák és Assesorok, Tizenkét két pénzt, vésznek, *art. 75. anni 1609. & anti quitus jam art. 37. anni. 1547. ac 6. Matth. art. 75.* A' Tábla Biráit, tekintis aláb a' 18. kérdésben.

XIII. Kérdés.

Mitsoda a' Biro, és honnat mondatik?

A' Biro

A' Biro Oly személy, kinek mind magában elégedendő tulajdon ajándéki vannak; s mind pedig oly közönféges külső méltósága vagyon az Igasságnak ki szolgáltatására, hogy akar minémő eleiben terjesztett dolgokat, a' Törvény igaz uttya, és az ország rendelése s szokása szerint, meg tud vizsgálni, háni, vetni, itilni. Deák nyelvén, *Judex, quasi, Jus dicens*, Igasság mondo, szolgáltatato, avagy Itilő Bironak mondatik; mert mindeneket tőkélletes Igassággal törvény uttya szerint, tartozik meg itilni. Es hogy a' perelek feleletiből tartozik törvént tenni, és nem a' maga tulajdon feitől, a' *Tripartitum Prologus*ában *Tit. 15.* meg láthatod.

Holot ezt is tart elmédben; Előbben, hogy a' Biro, nem lehet Prokátor és Tanu, az eleiben terjesztet dologban, hanem csak itilő Biro; Es az ellehe tört panaszra, a' király tartozik ki keregni, és érdeme szerint meg büntetni. *3. Matth. art. 14. §. 3. Uld. art. 4. §. 2. Tit. 22. Másodszor;* A' Bironak, idő előtt való itiletett nem kelte, hanem, a' feleleteket meg kel várni, halgatni; és meg hallván s jól meg hányván vetvén, a' meg hallott dolognak mi voltas érdeme szerint kel itiletet tenni, és nem imilyen avagy amollian idő előtt való törvént magátol mondani. Idő előtt valonak pedig azért mondgyuk, mert nem várván a' felelerektől, idő előtt tézzen a' dologrol itiletett. Mert *Prajudicium* Deák nyevlven, *quasi prajudicatum*, mint egy eléb tett itiletet tézzen, kihez képest, három értelemben szoktak véle élni. 1. Vadnak oly *Prajudicium* eléb tett Itilerek, mellyeket, nevezetes és jeles törvény Tudo emberek, egy néhány uttal, azon egy nyomban tettenek valamely dologrol; a' minémők az mi Eleinktől, a' Törvény dolgaiban szerzett szokások és végzések; és ebben az értelemben, az Eléb tett itilet, nem ártalmas; Idő előtt yalonak sem módhattjuk, mert ártalmára nē lehet senki.

vérképél-
dáról nem
kel himet
varrani.

het senkinek: sőt ugyā Törvény helyet vannak, mivel azokhoz képest szoktunk akármi dolgokból iteletett tenni. II. Mikor némely számos Embereknek, egyszeri vagy kétszeri magános itiletekért vétetik, abban az értelemben, nem kel mindgyárt ahhoz ragaszkodnunk, és azt követnünk, mert kinek kinek magán lévén Itileti, maguk itiletünkét követtyük olykor inkább, hogy sem mások imilyen amolylan egyszeri magános itiletihez ragaszkodgyunk. III. Az Bironak, maga saját, mint egy idő előtt való ellenkező Itiletiért vétetik, tudniillik, még minek előtt az dolognak okait, mentsegit, s-környűt álló részeit meg értené: Mellyet a' mi nyelvünkön, *Idő előtt valonak* méltán módhatunk. Es e' két utolbszori *Prejudicium*, *Előb tet itilet* veszedelmes igen, s-el-is kel távoztatni szorgalmatoson, Mivel még Cicero-is, mikor perorálni akart, igen el távoztatta, hogy a' Biráknak sziveket, hiszelkedő szokkal meg előzvé, az Igasságtól elne vonná. *Harmadszor*, Tartozik-e a' Biro, a' Peresek között egygyik félnek, avagy mindeniknek Tanátsot, avagy *Informatiot* adni? Es hogy tartozik, némellyek abból allatják, hogy senki sem *informatiot*, sem tanátsot nem adhat jobbat, mint az, a' ki annak utánna, tanátslása szerint részen törvént. Hogy pedig nem tartozik, mások a'val erőssitik, hogy a' Biro, a' két Peres között harmadik személy, kiket ő, a'val tartozik, hogy meg-hallgasson, és nem hogy valamellyik felet tanátsával tartsa, de még főlelt se függezze egygyik szavára inkább, hogy sem a' másiké; mivel ugy már nem lenne a' Törvénybe, a' mint kívántatik, három személy. *Tit. 13. Prologi*, hanem egy oly személy lenne, a' ki mind a' két részre állatná a' dolgot, s-egy szers-mind Törvényt-istenne; mely igen illetlen, és az Ország Törvényivel Ellenkező dolog volna. Kiről ezek helyesen beszéllenek, amazok pedig héába keresnek Borjút az ökök alatt; mert már

ennek

ennek a' kérdésnek nyakát szakáosztottá, az országnak közönfés-
ges vegezése, 6. *Sigis. art. 1. & 6. Matth. art. 73. & 1. Vlad. art. 33.*
Holot a' Birák erős hittel köteleztetnek arra, hogy minden
szeretettel, gyűlölséget, s-egyéb mindē tekintetett hátra tévén,
igaz törvényeket szolgáltaának: A' mi képpen a' Polgári tör-
vény Tanítok-is, erős hittel kötelezik a' Császár Kamaráján,
hogy afféle ne-essék: Kire nézve *Marantha, par. 6. de Apell:* azt
mondgya, hogy a' Biro egy néhány dologgal vétkefti magát, de
leg inkább avar, midőn valamely dologban tanatsot ad, és az ő
tetzését s-*voxat*, egyik félnek ki mondgya és megjelenti. Más
az; midőn a' Tanátskozást különöző értelemben vészük; mert
külömb az, midőn valaki suttogva, Intéssel, Szem hunyással,
szóval, Irással, a' Prokátor i indulatot s-leket serkengeti s-él-
leszti, és-egygyik részre élcséti s-köszörűli inkább a' Prokátor i
elmét: s-más az-is, midőn közönfésesen tanátskodik, az az, a'
közönféses igazságot mutogatgya, és a' homályos törvényeket
magyarázza s-fejtgeti: ez okō amaz tilalmas, e' pedig szabadō
meg lehet, mivel minden Nemzeteknél, a' kétes dolgok felől,
szabad tanátskozás képpen beszélgetni: a' miképpen régenten-
is a' Romaiaknál, bizonyos Törvény Tudok voltak, kiket, ma-
gán valo nevezett *Prudentes* Eszefeknek hitták; kik afféle kér-
dezkedőknek ügyökben, a' Törvényekről magyarázatott tör-
tek, és értelmeiket is megmondották, és végtére azt, ugyan *E-*
szelek feleletinek nevezték. *Just. lib. 1. T. 2. Negyed-szer;* Ha szabad-
é, a' Birónak, valamit el-venni a' Peresektől? Vgy vagy az
Isten Törvénye. 2. *Paralip. Cap. 19.* azt mondgya, hogy nints a'
mi Urunknál Istenünknel hamisság, sem személy valogatás, sem
ajándékok kívánása. A' mi Törvényünkben 3. *Vlad. art. 4.* a' va-
gyon irva; Az Iltő Mesterek hittel legyenek kötelesek, hogy
ajándék vétellel, az igazságot el nem fordították, és amaz erős

Responsa 245
pianum

Esküvéssel, mellyet Rákoson tsináltak, arra kötelezzék magokat, hogy mindeneknek igaz és Istenes Törvént tésznek; kihez képest, a' Peresek jo akarattjánál, adnak-é nem-é nekik valami ajándékott. A' Polgári Törvények, tellyesféggel tilalmazzák az Ajándék adást, hogy az Igasság se ne szolgáltatásért adományért, se el ne rejtesse, se pedig arra nézve, a' birák, az Igasság mellől, el-ne hajollyanak: ugy vagyon, néha barátságos képpen, ételekre italokra valót el-vehetnek, olyat, mely, keves nap alatt el-kél. *Mynt. obs. 75. Cent. 2.* mellyet, nem valami egyéb edényben, hanem csak apro kosárákban szoktak volt bé-vinni a' Biráknak, kihez képest végtére ugya *Sportula* kosárák ajádoknak nevezték volt. Añak okáért, 100. Arany birsággal tilalmazzák, hogy még csak bé se mennyen, a' Biro házában, egyik is a' Peresek közül, miga' Per fen-áll, *Petr. Jakob. Aurelianen in practica libellor. Rubr. 110.* Es minémü bizodalommal lehetni efféle ajándék marhákhoz, ugyan azon helyen bőven meg-láthatod. *Plato, lib. 11. de legibus*, azt mondgya, hogy a' mely Biro, akarmi okból pénzre vagy egyéb ajándékot vészen, feje effék el érette. *Teste Ofrio, lib. 7. de Regis Institutione.* Más Törvény tudo pedig, *Johannes Althusius in Epitome dialogica Romana*; a' Birot oly köz személynek mondgya, ki a' Peresek között, minden személy válogatás nélkül igaz itileteit tészzen. Kire képest, imez némely közmondás; [*Az én ajtom, se jámbor sem lator elöt nints bé-téve,*] ahoz illik inkább, a' ki magát igen szereti, s-afféle ajándékon kap. *Eötöd/ször*, A' Birák, az elötiök forgo dolgokban esett Birságokat, mi képpen vegyék meg, s-mint tegyenek eleget a' más félnek, fellyeb, az 2. kérd. meg láthatod.

XIV. Kérdés.

Kitsodák az ország Birái, és hányan vadnak?

Az ország Fő Birái hárman vadnak; Palatinus Uram, Judex

Curia

Curia Uram, es a' Fő Titkos Cancellárius, a' Király Ő felfeje
képében. *art. 15. A. 1516.* melyben most Esztergami érsek Urá Ő
Nagyfága vagy on, mikor jelē vagy on, mikor pedig nints jelen,
helyette az Ő Nagyfága Hely tartója, kinél az Ő Felfége Törvi-
nyes petséti szokot ide g allani; kit mi most *Personalis*nak neve-
zünk. *6. Sigis art. 1. item. 6. Matth. art 68. & 1. Vlad. art. 33. 44. & 70.*
Ország Biráinak azért nevezzük, mert az Országban lévő
minden Pereket és Keresteteket, ezek hany nyák vetik s- itilik-
meg, és tsak magok, avagy vicejek, űnek- ben az Törvénybe, a-
vagy a' kiket magok, vagy bizonyfágul, avagy egyéb dologért bé
hivatnak, vagy le űlteni akarnák. *Citato art. 42. lásd fellyeb- is 7.*
kérd. 1. Rés. Ezekhez képest, a' tőb Birákat, ugy mint Ispánokat,
Vice Ispánokat, Also Biráknak nevezzük, Es Deákul *pedanei*,
vagy inkább *uti Gellius lib. 3. cap. 18. noctiū Atticar. Pedarii.* mint egy
Gyalog szerezsek, avagy tulajdanul, láb on jároknak, mōdatnak;
azért hogy azok az alatsōb dolgoknak meg itilésére, nē vitettek
szekérbe, hanē tsak gyalog mentek, a' Törvény tévő helyre. A'
fő Biro pedig szekérbe ment, kiről *Curulis*, szekérbe járo Ma-
gistratusnak hivattatott. Avagy, hogy ezek Sentēciat nem mō-
dottak, hanem mások Sentenciáját Jovallották és hatták hely-
be, és felkelvén helyekből, oda járultak, a' kinek Sentenciáját
jovallatták, és illyē- képpē gyalog mondattak a'nak Sentenciája
melle járulni, a' kinek itiletit jóvá hatták, és javallatták, illyen-
képpē, *Pedanei vel pedarij* gyaloglo, avagy lábō elēb járulo Birák-
nak hivattattak. *Sauf. in conjur. catil.* Azokáért mijs most, mind
a' két értelēre nézve; az Also Birákat *Pedanei*, mint egy gyalog
avagy láb on járo Biráknak szoktuk mōdani, mind azért, hogy a'
kérdőre vétel által, az ország Fő Birái eleiben, jobban meg lárás
okaért mint egy láb on elēb járulni és menni mondatnak, mint-
hogy az alsō Birák Törvényéről, ugyā szoktuk- is mondani, *laba*
vagy on

vagyon a' Törvénnék: s mind penig azért is, hogy a' Fő Birák Itil-
letit és Törvényét, az általlok végbe vijendő Igaz-téttel által,
jóvá hagyni láttatnak. *It vedd esedbe, I. Hogy ezeknek a' Tör-
vényben személyek szerint, avagy Vicéiek által, jelen kel len-
niék. art. 34. anni. 1545. II. Senki ezeket arra nem kötelezheti,
hogy valakire való tekintetből, a' közönséges szokást és Tör-
vények folyását, meg változtassák és fel bontsák. 1. Vlad. art. 50.
III. Mind ezeknek, s-mind egyéb Biráknak, főt közönséggel
minden hatalmasságban lévőeknek, tiltva vagyon, hogy az ala-
tsónb rendűeken hatalmat, se semmi erőszakot, ne mivellye-
nek 3. Sigis. articul 4.*

XV. Kérdés.

*Ezek közül, kinek vagyon vicéje, és mellyiknek Itilő Mestere;
re; és az törvényekben, egész számmal kellé minden-
kor jelen lenniék?*

Ketteinek, ugy mint Palatinus Urának, és Iudex Curia Uk
vagyon Vicéiek, és azon kívül mindeniknek egy egy Itilő Mes-
tere vagyon: ugy mint Palatinus Uramnak, és Iudex Curia
Urának vagyon Vicéjek, és azon kívül mindeniknek, egy egy
Itilő Mestere vagyon: ugy mint, Palatinus Vk egy, Iudex Cu-
ria Uk egy, és Personalis Vk kettő. Es mikor az ő felsége
Hely tartaja, Egyházi személy volt, annak is volt egy Itilő me-
stere, az az, mindenestől őtőn voltak. Hogy pedig, Itilő Mester
uramék, minnyájan jelen tartoznak lenni az *Ostávák*on, ki te-
szik *ex art. 34. Anni. 1545.* Kiknek, minden kedvezésnélkül való
Törvéntételekről, és hogy semmiben az szokást s-törvények
folyását, fel nem bonthatják, a' mint csak most ide fellyeb em-
lérém, arról lásd. 1. Vlad. art. 10. Es hogy Itilő Mester uramék,
a' szálláson Törvényt nem tehetnek, arról lásd. 6. *Matth art. 20.*
& 1. Vlad. art. 69. Hasonlóképpen Vicegerens uramék, az Itilő

Mesterek

Mesterek mellett jelen tartoznak lenni. *Citato art. 34. Anni 1545.* Jollehet, ha szinte, az Egy-házi avagy Világi Urak nem lennének jelen, mind az által, a' Törvények ugyan folyhatnának.

XVI. Kérdés.

A' Táblán, kik tartoznak a' Birák közül jelen lenni, és hányan?

Personalis Uram; kinek, világi állapotban lévő érdemes személynek kell lenni. Es az Ország Törvényében. Tudosnak, és a' kihez Eő Felsője Tanáts Ur hiveinek tetszéséből, Törvényes petsétjét szokta adni. *6. Vlad. art. 4. & 7. Ejusdem art. 55. A' Pap Urak közül is egy, akar Püspök legyen az, s-akar kisebb Tisztbeli személy. Világi állapotban lévő Urak közül is egy, noha ez sem kívánratik, hogy mindenkor Tanáts Urak közül való legyen. A' két Vice gerens; Négy Itilő mester; Es Nemesekekből allo Törvény rudo, hites Assessorok négyen, citato art. 34. anni 1545. Esztergami Érsek Urának két embere. art. 13. A 1557. A' Kiraly ő Felsője Fiscusa képében, az ő Felsője Pereinek Igazgatoja, a' Director. Kiknek a' Táblán illyen rendel vagyon ülések: Leg elől, az Asztal fön, *Personalis* Uram áll tsak egyedül. Utánna, kívül, az Egy-házi s-világi két Ur ember; az után Érsek Uram két embere, és a' Négy hites Assessor. Belől penig, a' fal felől, *Personalis* Uram után, Vice Palatinus Uram, és Vice Judex Curiae Uram, és az Itilő mesterek, ugy mint Palatinus Uram-é egy, Index Curiae Uram-é egy, és *Personalis* Uram-é két. A' fal felől penig, ezek, azért ülnek, hogy ellenbe láthassák igényesen a' Pereseket, és a' Törvényt arczal reájok fordulva mondhasák ki: avagy, hogy a' környül tolyongo sokaság. Őket meg ne taszigallya: Utollyára azért is, hogy a' Peresek, és a' környül állók, ezek elől lévő leveleket s-jegyzéseket, hát megöl meg ne nézhessék. Midőn penig az Urak közül valamelyik nem lenne jelen; olykor annak Hely tartaja, és Itilő mestere, a'*

H h

Persona

Personalis Vicegerense, és ltilő mesteri után ülnek: Mivel az eléb valok szoktak eléb ülni mindenkor. Más felől pedig az Asztalfőn, *Personalis* Urammal ellenbe, a' fiscus Pereinek Igazgatója a' *Director* áll. A' voxolás pedig, Ersek Uram emberin kezdetődik; az után a' négy Assessorra mégyen, onnat a' *Director* ra, onnat az ltilő Mesterekre, azokról a' Vicegerensekre, azokról a' világi s Egy-házi Urakra; Es ezek után, légeútól jó Palatinus Uramra; meg tartván ebben-is kinek kinek méltóságát, az leg alson kezdvé mindenkor, és fellyeb fellyeb menvé a' felsőkre. Midőn pedig Palatinus Uramval, avagy Király ő felsége Hely tartojával, és a' több tanáts Urakkal egygyűt ülnek Széket, ott-is *Personalis* Uram, *Locumtenens* Vram parantsolattyaól, az alatta lévő Birákkal voxoltat; *Locumtenens* Vram pedig a' Tanáts Vrakkal, és elsőbben-is *Personalis* Vramon kezdi el, azért, hogy ő-is Tanáts Ur, avagy hogy nékijs kérdve kel felelni, és sentenciát mondani. A' Romaiaknál mi-képpen mondtak sentenciát, arról lásd *Gell. lib. 4. Cap. 10. Holo tatis elmédben*, hogy a' mit köszönlégesen itt voxolásnak mondunk, azt illendőbben mondhatnak Sentencia mondásnak. Ez pedig, *Diem dicere*, annyit téfszen, mint Napot tenni az Al-peresnek, mellyen vádoltaslék: *Causam dicere*, akkor mondgyuk, midőn az Al-peres a' vádlásokra felelni kényszerítettik. *Dicere Jus*, azt jelenti, midőn a' Biro Törvényt mond, és Igasságot szolgáltatt. *Legem dicere*, arról mondgyuk, mikor Törvényt szabunk, kihez dolgainkat alkalmaztaslúk. *Adrian. Cardinal.* Es ha a' voxolásbā, avagy Sentencia mondásban, két egyenlő részre hasadnak a' Birák, a' marad helyben, az mely részre *Personalis* Vram voxá megýen. A-azon-képpen Palatinus Vram előtt-is, az mely részre Palatinus Vram léjend, a' marad helyben, mivel ezek felső Birák a' Törvények szolgaltatásában.

X VII. Kérdés.

*Mitsoda büntetése vagy ő annak, a' ki efféle Tisztet
nem akarná fel-vállalni?*

Ha Egy-házi Fő ember, uraságától marad el; Hapedig egyéb
renden lévő Vr, vagy Nemes ember, minden Jofzágától el ma-
rad. 6. *Vlad. art. 4.* Ha szintén fel vészti-is, de ha el mulattya, s az
Ostávákra nem megyen, minden Jofzágát, s Tisztit-is el veszti,
ha nyilván való nehéz betegsége el nem mulattatta, és többé
soha olyan tisztre elő nem vétetik. Eő fellege pedig, Tanáts
Ur hiveivel egygyűrt, mindgyárt mást választ helyébe. 6. *Vlad.*
art. 3. Avagy, ő fellegek távol létében, *Locumtenens* uram tarto-
zik mást rendelni helyébe. *art. 13. anni. 1557. & art. 5. anni. 1582.*

XVIII. Kérdés.

Honnet szokott fizetések járni?

Az ő fellege Fiscusából, avagy a' Kamarákról; az Egy-házi s-
világi Vraknak, úgy mint ő Fellege Tanáts Vr hiveinek, kik az
Apellatiokon. (: és már most, a' Rend kívül való fiscalis Törvé-
nyeken is) *Locumtenens* Uram mellet jelen tartoznak lenni; Is-
mér az fellyeb emlétet Egy-házi s-világi két urnak-is, az ő felle-
ge Tábláján, minden nap két két forint jár. Affessor Vraimnak
penig, nem csak a' Táblán, hanem egyéb időkben-is, midőn *Lo-*
cumtenens Vramra ő Fellegétől bizatott dolgokban, szükség
képpen jelen kel lenniük, minden napra, nyolczvan nyolczvan
pézek szokott járni, a' Kamarák régi szokása szerint. *art. 70. Anni*
1690. kiról lásd. art. 23. Anni 1566. & art. 24. Anni 1567. Midőn
mind az által, octavák s Gyűlések kívül őszve hivattatnak, az
Egy-házi s világi Tanáts Vrak, napjában négy négy forintot; az
Affessorok penig, Itilő mester Vraékkal, egyik, egyik, két két
forintot vésznek. Midőn penig Itilő mester Vramék, egyéb I-
gaz-tételben járnak, ételek s Italok kívül, minden nap két két
forint.

forintal elégítettnek fáradságokért. *art. 72. anni 1690. A' Vármegye Birairól Lásd ide fellyebbed. 12. Kérd.*

XIX. Kérdés.

A' Biráknak, hűttel kellé köteleseknek lenni, és mitsoda formán?

Igenis meg kel eskünniek, *1. Vlad. art. 33. & 3. Vlad ejusd. art. 4.* noha nem ez említett utolsó articulusban irtt forma szeri nt, mivel a' Rákosi esküvéfnek formája, kiről ot emlékezet vagy ő, nem szinte tudhattuk miném ő volt, és hol vagyon meg írva: Sem nē a' szerint, a' mint, a' Régi Birák esküttek, a' nagyobbik Décretomnak 747. levelén, hanem a' szerint, a' mely, *6. Siois. art. 1. vagyon meg írva. és 6. Matth. art. 73. & dicto. 1. Vlad art. 33.*

Holot nem kitsin kérdések tamadnak: *Előbbennis:* Ha Isten és az ő Igassága s-a' maga tehetsége szerint, téfszen Törvént a' Biro, a' mi képpē a' Hűnek formája tarttya; ugy tetczik, az Ország Törvénye mellől el kel menni; kihez képest azok a' Törvények haszontalanoknak láttatnak lenni?

Semmi-képpen nem; sőt inkább Isten szerint, kit mindenkor szeme előt kel viselni (*mint fellyeb 14. kérdésb. meg mondam,*) és az ő Igassága szerint, téfszen Iriletet; kire az Evangyéliumi Parantsalatból köteleztetik, hogy azt mindenek felet keressē. Es illye-képpen az Ország Törvényit, az Isteni Igasságnak alája veri, és azok által, az Isteni Igasságot erőfíti. *Prolog. cap. 6.* Mivel utolsó czéllyá és vége az Törvénynek, az Igasság; a' mindenek felet való tőkélle tes Igasság penig, őnnön maga az Isten, a' ki sem nē tsal senkit, sem meg nem tsalattatik senkitől. Ezt penig, ereje és tehetsége szerint meg tselekedvén a' Biro, [Mivel tiák magán az amberi erő, nem elégéges a' Parantsalatok tellyesítélére.] azon erőkedik, hogy esküvéfének eleget tégyē. *Másodszor*; Igazaké? (modhatná a' Biro) az ország Törvényi, hogy azok szeri t

kellefiek

kelleffék Itilletet tennem, holot gyakorta, úgy tetczik, külömbben láttuk lenni? Igenis igazak; mert az egész Országban lévő Urak, Fő emberek. s egyéb rendek szabados voxolásából (zeretzernek, és a' Törvényes Fejedelemtől erősítetnek. meg: azokaért, mivel mindeneknek úgy tetczer, helyeseknek és igazaknak kel Itiltetni; Es ha szinté, valamely magános esetbē, valaha külömbben láttatnék lenni, mind az által, közönséges értelem szerint, és a' végére s. czéllyára nézve, a' kire vagynak igazítatva és rendeltetve, mindenkor igazaknak tartatnak; s nemis szabad senkinek azokat fel bontani, avagy más-képpen formálni; hanem a' szerint, kel Itilni és Itiltetni mindennek, a' mint azok el vadnak rendeltetve. *ibidem ad finem. Harmadszor;* Ha mégis továbbá kérdend, miért tehát hogy ezek gyakor latorfággal Ielkünk ismément nehezitik, kiváltképpen a' köz vallatásokban, és egyéb némely esetekben is: Illyenképpen azért, Mivel Emberek lelki ismémentit súlyosították, ezokon is nem láttatnak igazaknak lenni?

E' bizonyításnak első része nem helyes, mert azok magoktól a' lélek ismémentet nem nehezitik, hanem kinek kinek el kel hinni, hogy afféle Esküvő személyek, igazán eskűsznek, nem hamissan; kihez képest, Szentnek kel inkább, ez illyen végezéseket tartanunk, és Istenezeknek. Es ha valakinek, gonosz lelki ismémenti lévén, azokat ném él úgy, a' mint kellene, nem kel arra nézve a' végezéseket vétkefitenünk; mert úgy, akár mely jo dolgok is vétkesek lennének, ha a' tenné vétkeffé, hogy valaki jo nem élne véllek. Es mivel a' Bíronak, nem a' szerint kel itilletet tenni, és Törvényt mondani, a' mint maga tudgya, hanem, a' mint a' bizonyágok és őszve feleletek által mégven eleiben a' dolog. *Prolog. cap 5.* a' mint már a' 13. kérdésbē is erről törtünk emlékeztettr. Azokaért, ha szintén néha láttatik is a' dolog némely

külfő jelenlétekből külfőmben lenni, nem kel mindgyárt vakmerőül itilletet teñi senki felől; mert, Jollehet a' külfő jelenlég, néminémő képpē, a' bēlfő igyekezeteknek és gődolatnak mutatója; mind az által, Isten a' bēlfőt vizsgálván, az emberek szívét szemléli, és a' mit leg nagyobb titokban s-rejtekekben tartnak, azt ő kívül hallja. Az okáért, az értelmes Biro, ki az esküvőnek igyekezett magyarázza, azt kel meg gondolni, hogy az igyekezet nem fűg a' szótól, hanem a' szo fűg az igyekezettől. 22. kérd. 5. Es illyen képpen, az bēlfő Titokrol, a külfő jelenlégek által, nem tehetünk mindgyárt igaz itilletett. *Negyed-szer*; A' Birák, kiváltképpen az Alsók, magok saját akarattyok, s-tulajdon tettezések szerint, tehetnek-é, a' mint szokták mondani, *ex aquo & bono*, törvént, nem nézván semmit, az irott Törvényekre és az ország végezéfire?

Nem semmi-képpen; hanem ha, az Peresek meg egyggeznek, és egy akaratból, mindē szokat Törvényeket hatra hadnának: mert az ollyan törvény-tétel, tsak szintén a' fēlsőb Hatalmasságot illeti, úgy mīt, a' Pápát, és a' Császárt, kiknek, e' világi Törvények meg jobbitására hatalmok lévén, az irott Törvényekhez nints a'nyira köteleffégek; hanem a' dolognak természetes mi volta szerint, itilletet tehetnek. Mely törvény-tétel, majd az olom mértékes, avagy linéás kőművesek mivek szerint láttatik lenni; Egyéb kőműveseknek, fából tsinált igazgato linéájok vagyon, és ahoz képest rakják a' falt; amazok pedig, az ide tova könnyen hajlo olom linéát, ottan ottā oda hajtyák, ahová akarják, és a' linéa szerint, úgy vízlik eléb eléb a' rakást, hogyha szintén, valamely kő természetben nem illenék-is a' rakáshoz, a' linéát hozzá igazittyák, és a' linéát alkalmaztattyák a' kő rakáshoz, nem a' kő rakást a' linéához, hogy akképpē, az ő munkájokat végbe vigyék. *Budeus in princip. annot. in Pandectis*. Mely dologrol, ez most it légyē elég, azok kedviért, kik gyakorta efféle

Esetekben

Esetekben meg ütköznek. Bőveb Tanuságot erről, a' Szentsírás Tudosínál, a' aki akar, tanálhat.

XX. Kérdés.

Mitsoda büntetések vagyő, az Ország végzése szerint azoknak, kik az Ország Biráit, avagy azok Ittlő Mesterit, avagy az Affessorokat gyalázná, verné, sebherné, meg ölné?

Aki azzal gyalázná, hogy nem igaz Törvént törttek volna, arról régi Törvény vagyon. 6. *Matth. art. 54. & 1. Vlad. art. 70.* melyet, hogy ha, a' gyalázo meg nem bizonyíthatott, *Talion*, az az, hasonló Tronfos büntetésen marasztották érette. Ha kik penig meg vernék, meg fognák, meg ölnék őket, ha Törvényes-képpen meg bizonyosodik, az olyanok ellé, örök hűtötlenység büntetése vagyon el-végezve. 2. *Matth. art. 19. & 1. Vlad. art. 70.* A' Birák viszontag, ha mit gonoszul mivelnének, arról lásd 3. *V. art. 4. ac. 3. Matth. art. 14.* XXI. Kérdés.

A' Birák, avagy azok vicé gerensé, a' magok dolgokban, avagy az Urok Törvényében ben ülhetneké, és a' Székház ajtajára másoda vigyázásnak kel lenni?

Ben nem ülhetnek semmiképpen, hanem általlyába, a' régi szokás szerit, azzal tartoznak, hogy fel kellyenek és ki meñyennek, 4. *Vlad. art. 8. & art. 13. anni. 1557.* Mivel senki magának né Birája. 2. *Sigis. art. 8. & Alberti art. 24.* Arra penig a' Biráktól szorgalmatos vigyázás kívántatik, hogy a' törvények, börtületté, tekintetes méltósággal, ért magok viseléssel, az az minden zergés, csetépaté, tetová valo futtogás zajgás-nélkül szolgáltassanak. Es a' Szék ház ajtaja zárva tartassék, hogy senki hivatlan, annál inkább fegyveres kézzel, bé ne meheffen. 6. *Matth. art. 68. & 1. Vlad. art. 79 & supra quest. 21. Cap. 9.* Mert egyéb aránt, a' ki eszt által hágja, száz arany forinttal büntetődik. 6. *Matth. art. 65. & 67. Item. 1. Vlad. art. 42.* Es a' mig azt le nem tézi, a' csonka toronyba dugatik. *ibid.*

XXII. Kérdés.

*Még-is azért, minémü dolgok kívántatnak, hogy szükség képpen
a' Birákba meg legyenek, a' Tudók tanítása szerint?*

Ez az őt; *Előbben*; hogy észes, értelmes, legyen; az az, avagy
oly véle születet okosága legyen, vagy oly Deák tudománya,
hogy a' Törvényeket tudgya s-értse; a' Jot az gonosztól, az igaz-
zat az hamistól, meg-tudgya választani és különböztetni. *Má-
sodszor*; hogy Isten féltő legyen, és mindenkor, minden tselked-
tiben, minden Törvények felet, az Istent vitellye szemelőt,
hogy valmit ollyat ne mivellyen, a' mi Isten ellen volna. *Har-
madszor*, hogy Igaz és Tekélletes legyen, hogy a' Törvényt go-
nosz és hamis értelemre ne fordítsa, magának abból hasznor
tekintetett, engedelmet, jo akaratott ne keresen; hanem az
Igasságot szeresse, és a' mellől, soha semmi uton, modon, el ne
távozzék. *Negyedszer*; Fővény ne légye, mert a' fővényiség, ado-
mányra vágy; és a' mire, a' kívánság vágyodása vonzó, az értelé
és akarat könnyen arra veremedik, és el menvén az Igasság mel-
lől, bűnben keverődzik. Mely Négy dolog, megvagyon a' *Je-
thro* tanásában, melyet Moysesnek adott volt, *Exod. 18.* mi-
dön így szollot; Szerez magadnak az egész népből bőltsket,
és Isten féltőket, a' kikben igazság legyen, és a' fővényiséget
gyűlöllyék. *Elődszor és Utolszor*; Semmit kérelemért, fize-
lésért, félelemért, szeretetért, gyűlöléért ne mivellye, a' gaz-
dagnak és Hatalmasnak személyére tekinteti ne légye, és a' sze-
gényen se könyörüllyön a' Törvényben. *Exodi. 23.* hanem min-
denekben, és mindenek ellen járjon igaz uton *Prologi Cap. 6.*
Mely dologrol, az Aragoniai és Sicilii Nagy Emlekezetű Al-
phonfus Király, (a' mint Sylvius emliti) ez előt. 176. eszten-
dővel azt mondgyavolt, hogy ha ő, a' régi Romaiak ideiben
élt volna, Romában, az Vdvar ellennében, *Jovi Positorio*, oly

Tem-

Templomot építtet volna, melyben a' Tanács urak, minék el-
lőtte a' Tanácsba mennének, minden gyűlösféget, szeretetet,
és egyéb tekintet s indulatokat le tettek volna. Az Igazság-
nak képe is, (mint Gellius írja. lib. 14. Cap. 4.) azt jelenti, hogy
a' Biro, Szent, méltóságos, tekintetes alhatatos, hízeltetés
nélkül való legyen: az erkölcszetelenek s gonosz tévők ellen
engesztelhetetlen, és az Igazságnak méltóságos erejével, némi-
némőképpé hatalmas és rettenetes legyen. Mivel az igazságot,
mint egy szűz leány formán, rémítő erős arczullattal, kemény
tekintettel, sem igen alázatos, sem igen kegyetlen, hanem
mint egy szemérmes szomorúsághoz közeli, méltóságos
ábrázattal szokták írni. Az *Areopagita* Birák pedig, kik Athénás
városában *Areopagita* uczában laktak, érszaka setében tettek
törvényt, hogy se né látnának se ne illetnének semmit; minék
okáért végre vakoknak és tsonkáknak hivattattak; és sok
helyeken, a' Tanács házakban, kép irokkal le-irattattak. Sőt
ezek azt sem engedték meg, hogy ő előttök, valamely Per-
nek eleit avagy utollyát, engesztelő beszéddel ékesgették vol-
na; hogy valamiképpen affele elől vagy utol járo beszéddel szí-
vek engesztelődvén, az Igazság mellől el ne hajolnának.

A' *Macedoniai* Philep Király pedig, Ama Világ Biro
Nagy Sándor Attya, a' panaszlonak csak egygyik fülét hajtotta
mindenkor; és a' másikat bé dugván, a' más fél mentiségére tisz-
tán megtartotta; Innét szokták mi köztünk is mondani. *Audi
& alteram partē*: Hald meg a' más félt is. Ilyen ereje volt a' Ré-
gieknél, a' természet világosságának, és ennyire gyűlölték e ffé-
le indulatokat és kedvezéseket. *kiról fellyebb. 2. k. 8. R.*: A' Ro-
maiak pedig bé fedték fejek, mint *Cicero* és *Livi* elő hozzák:
mellyet most a' Keresztyének között, tsak szintén a' Csehek
követnek, kik az halálos ügyökben, fekete fátyollal fedik bé

szemeket, és kezeket holt ember kaponyájára tévén, úgy mondanak Sentenciát &c. Némely Törvény Tudok, ugymint Tolossánus lib. 4. cap. 5. de Repub. és Oforius lib. 7. de Regis institutione, s-többenn-is az Erköltsről irok; jeles példa ado, és építő hat dolgot említnek, tudniillik: hogy a' Biro, idejébē tisztos bősületes, Itéletiben értelmes, életében és erköltsében ékes, méltóságában tisztos, beszédében kellemes, és tselekederiben mértékletes légyen. Holot meg aggot köz példa beszéd im ez: *Regis ad exemplum totus componitur orbis. Sic: Judicis acta solet Civica turba sequi.* az az: Az egész Világ, a' király példájához és erköltséhez szabja és alkalmaztattya magát; Azonképpen: A' Polgári köz rend, a' Biro tselekedetit szokta követni.

XXIII. Kérdés.

Mitsoda a' Fel-peres, és honnat mondatik?

Oly személy, a' ki más ellen, törvény uttya szerint kereskedik, vagy maga vagy Prokátora által; Prokátora által azért mondom, mert bár értse s-tudgya valaki, mit kelleffék tselekedni maga dolgában, és ugyan szólhat s-perelhet-is akárki magáért; de mivel, az Emberi természet, kívált-képpē, mikor attól, a' kivel ügye vagyon, meg-bántodatt, könnyen fel habo-rodik: kihez képest, hogja' perlés közbe, ne tselekedgyék, vagy ne mondgyó valamit olyat, kiből kára következhetnek, kiváltképpen, hogy oly erősfítő feleletetet ne tégyen, melyet az után, nem volna szabad meg-hini. s. *Vlad. art. 15.* Job mindenkor, hogy más által perelleyen, kit ha kellek, hihaslon meg-is, a' mint fellyeb, a' Prokátor meg hívásról meg mondottam. 22. *kérd 8. Rész.* Aétornak deák nyelven, *ab Ago* szokták mondani, mely, a' többi köz, néha vádlást-is jelent: és ezokon, mikor így szólnak, *agere Reum*, azt jelentik, hogy az Alperest vádolják; *Peragere Reum*, végbe vinni, hogy az Alperes el-maradgyon.

XXIV. Kérdés.

Tehát a' Prokátor, avagy Szószollos, Oltalmazomitsoda?

Cicero a' Prokátor állapotját meg határozván, azt mon-
gya, Hogy Jámbor férfinak, és a' szólasban Tudosnak kel leñi:
a' Jámbor nevezet alatt, azt jelenti, minemőnek kel leñi, hogy
tudniillik, igaz, tekéletes, és minden Jóságokkal telyes légyen:
Mivel, ugyan Cicero, a' Jámborfágot, Igazságot, és Tisztességet
mind egy értelemben vévén, bőven disputál azoknak egyenlő
erejéről és hasonlatosságokról, abbá a' könyvbé, melyet az em-
berek hivatalyáról és tisztitól szerzet. Ahol pedig, azt mond-
gya, hogy a' Szóllásbá Tudosnak kel leñi, az ő érti a' Prokátor-
nak ékes, helyes, okos szavait és beszédit, és egyéb Tudos-
mányát is, ha szintén azok által, feltett czéllýát el nem érné is,
a' mint majdan meg fogjuk mondani. *Ezt pedig it vedd észedbe;*
hogy, kiváltképpen a' Deák nyelven, egy néhány képpen neve-
zik azokat, kik mások dolgaiban forgolodnak, kihez képest a-
zokat, nem árt, egynéhány szóval meg magyaráznom. Előb-
ben azért *Advocatus*, nem tsak azt jelenti, a' ki egyebek dolgait
forgattya, egygyik félnek ügyit állatván, a' másikat, azon lévén
hogy igyekezetiben elé ne borsássa, mint a' *Patronus*, Oltalma-
zo, avagy gondviselő; hanem, valaki más ügyében, akarmi jo
indulatból jelen vagy on, ha szintén a' dolgot szóval nem állat-
tya is, mind az által, segedelmére, és a' Törvényes Igasságnak
meg sugallására, kész akarattal vagy on; az ollyant *Advocatus*nak
szokták nevezni. *Patronus*, oltalmazó avagy Gondviselő az, a' ki
a' dolgot forgattya, de nem a' vádlo, hanem a' vádoltatott sze-
mély mellett; *Procurator* az, a' ki má ok dolgait, Ura hagyomá-
nyából, annak távol létében forgattya; avagy, a' nállunk valo
szokás szerint, Pereffének mind jelen s-mind távol létében,
gondgyát viseli; Azokáért, *Causidicus*, mint egy Keresetek és

Perek mondojának mondhatnak, mivel gyakortáb perekben és Törvényekben forog; ez ilyen pedig Principálissát Díjáig ugymint, két száz forintig kötelezheti; de fellyeb nem. *Plenipotentiarius*, Tellyes hatalmu gondviselőnek az mondatik, kire minden dolgok gondviselélét, hasznos modok, és jó végezések alatt, szokták bizni: Kire képest, avagy, mindenre kötelezheti azt, a' ki őtet azzá részi, avagy fellyeb, hogy sē a' Prokátor. *Syndicus*, oly Gondviselő, a' ki, avagy Egyházi, avagy világi köz- Társaságtól rēdeltetik, a' közönséges dolgok oltalmára és vigyázására. *Orator*, a' Régieknél a' volt, a' ki hoszu beszéddel, avagy egy végbe folyo hoszu felelettel, az egész ügynek, minden czikelin által ment, és végbe vitte. *Rabula*, Csevegő, cséltsap Prokátor, kinek mīd nevezeti, s mind állapattya gyűlösféges lévén, a' Deák szonak ereje szerént, *à rabie*, *vel*, a' *ravi*, az ádázott és rekendezett modnēkül valo szapora haszontalan kiáltástól és szollástól szokott neveztetni, avagy, a' *radēdo*, a' sūlnak vakarásáról és kőrmőlléséről; mivel ez ilyenek, Embernek sē tartának magokat, ha mindent, tseté paté képpen, elé nem szorhatnának, és haszontalan csevegéssel s kiáltással őizve nem zavarnának.

XXV. Kérdés.

A fel vállalt dologban, mire kel kívált- képpen igyekezni és vigyázni a' Prokátornak?

Ez őt dologra; *Elfobbén*, hogy semmit addég, a' szék színén forgatni ne kezdgyen, valamig Prokátor levele nem lészén, a' vagy, ha a' dolog úgy kívánnya, *Revisional* és *Plenipotentialis* levele nálla nem lészén: *art. 34 anni 1575.* mert annēkül nyelva- váltágon marad, mint szinte Pinkotzi Ferencz Eperjesen, 1611 esztendő őt ē: Es ha Fel-peres részére Prokátorkodik, a' Kereset mel őlel esik, és Peressét Kúnyi birságban ejti, mely hat girát részén, és az Al-perest, a' Keresettől meg menti. 2. *Tit. 86.* Ha

penig

penig az Al-peres dolgát forgattya, annakis ügyét el veszti: mi-
nek okáért, kívántatik, hogj mind magáért s-mind amazokáért
magára vigyazo légyen. 11. Fel vállalt dolganak állítására, ha mi-
rotott Törvényt, a' Tripartitomban, avagy a' nagyob Decre-
tomban talál, azt forgassa feleletiben, mellyet a' Biro, tilzti
szerint, tudni és magyarázni tartozik: mivel, a' mint *Cicero pro*
Cluentio bizonyította, a' Biro, a' Törvénynek magyarázoja; és u-
gyan, mint egy nyelvés törvény, a' mint ugyan ő, 3. *de Legibus* ír-
ja. *Harmadszor*, A' helynek tulajdó végezésit szokásit igen forgas-
sa; mert azt a' Biro, mint aző helynek tulajdon törvényét, tud-
ván és értvén, tartozik helybe hagyni, és meg engedni. 2. *Tit. 2.*
A' parasztok ügyében penig, 3. *Tit. 29.* Mely végezésit, avagy
szokásit, *Jus municipale*, *Jus positivum*, *Jus statuariū*, Bizonyos hely-
re határozot Törvénynek Magán, végzet, külön Zabot és ren-
delt Igasságnak nevezünk: mivel tsak azon egy helyen, egy Tar-
ományban és egy városbā végeztetett, s-rendeltetett, és tsak
azon helynek lakosai tartvák-meg-is. *Prologi: Cap. 8. Negyed/szer*,
Minden feleletiben kövesse azt, a' mi közönségesb, és az értel-
mesb s-tudosb embereknel hihetős; melyet a' Biro is okos ér-
telme szerint, tartozik helyben hadni; és ha a' Keresethez illik,
ugyan helybe-is hadgva. *Lásd fellyeb 9. Kerd. 1. Résebe. Eötös/szor*,
Minden Ellen veréseket fellyül halado T. ukkal bizonyítsa, a-
vagy, ha a' dolog érdeme ugy kívánja, törvény szerit bé-vehető
Egygyűt esküvő őt állasson elő, kiker a' Biro is igazság szertint
hagyhasső helybē. Egyéb dolgokat-is, ha mit, tudni illik, már bé-
felelt azt tovább kellették és szorgalmaztatni? avagy a' Törvény-
től várni? szorgalmazson meg hánnya vesse: attol penig igen
tartson, hogy a' Törvénynek bizontalā ki-menetele, avagy in-
káb, az előtte allo Eletnek felelme miat, elméjében meg ne ha-
borodgyék; hanem igyekezzék inkább, más igaz uton, módon
le tseendessíteni, és azt, a' Peressének tekéletes igazsággal elei-
ben adni,

ben adni, tsak hogy, valami tsalárdiágot, ravaszfágot oda ne elegitsen, Mind ezekben tekéletes igazsággal eljárván, ha szintén dolgában valaha jó véget nem érne is, mind az által, tisztában, hivattallyában eljárni láttatik; mivel abban, a' mit ölle kívántatott, semmit el nem hagyott. Ide ragaszthattuk *Quintilianus*ból azt is, hogy a' Prokátornak, ugy kel magát a' Keresetben alkalmaztatni, minden maga viselésében, hogy a' dolog felől jó itéletben legyen, és maga részéről, mind szoval, beszéddel, feleletivel, kézzel és egyéb restének mozgásával jó reménységet mutasson, (félre tévén, mind az által, minden vakmerő bizodalmar) mivel, a' Törvények ki-menetele, mindenkor kertes szokot lenni. 1 *Tit. 27.*

Holot, *ved esse* de, hogy *fraus & dolus*, a' Csalárdfág és Ravaszfág az, midőn valakinek ravaszul való meg ejtésére intselkednek; és *fraus*, a' tsalárdfág tselekedetben, s *Dolus*, az ravaszfág szoban forog inkább; nem is lehet a' tsalárdiág ravaszfág-nélkül, de meg lehet a' ravaszfág tsalárdfág nélkül, mint a' szűnek, belső gondolattya, külső tselekedet nélkül; Miképpen, a' Régi Törvény Rágulájában is a' vagyon, hogy a' Ravaszfágot, nem mindenkor a' végbe mentt dologból, hanem Tanátsból is kel magyarázni. *Cicero*s. 3. *officiorū*; azt mondgya Ravaszfágnak, midőn külömbet tetterünk, s külömbet mivelünk. A' Törvény mind kettőt tilalmazza, 2 *Tit. 83* ahol így olvassuk: a' Csalárdfág és ravaszfág oltalommal senkinek nem lehetnek.

XXVI. Kérdés.

Hol szokott lenni a' Prokátor vallás, és az olyan Prokátor levét meddig tart?

Minden Prokátor levelet, mellyel Táblán, és egyéb helyeken is szokunk élni, avagy az ország Biráitól, avagy az Itilő Mesterektől, vagy Cápaltanból, *Convētibōl*-kel ki-kelni; és cz

ilyen

ilyen esztendeig tart. A' szóval való Prokátor vallás, meg lehet Palatinus s Judex Curia Vicégerens elött is, arra az egy Terminusra; ha pedig az Itilő mesterek elött meg mondgyák, azoknak szavokra levélbe vehetik, és szintén annyi ideig tart, mint a' másik. Holot ezeket *vedeszedben*, i. Ha kik Tanuság okáért, és látás, hallás, s szolgálat kedvéért, avagy szarándokságért, az ország hívul vadnak, azoknak Prokátor levelek haza jövedelekgig tart; úgy mīd az által, ha az valláskor, abbéli dolgozat is megjelentették, és fel jegyeztették. s. *Vlad. art. 14. II.* A' Nemes Afzonyok, ugymint, urak fő emberek, s egyéb Nemessek feleségei, ha az helynek távol léte, avagy az urnak nehez volta miatt, avagy gyarbo és gyenge állapotokra nézve, vagy ha tsak tisztességek őrzé éért, oda menni nem mernének, Cáptalanbol vagy Conventből az olyanok kéréleire, annak modgya szerint, ki bortsátott két sze nély elött, Prokátort valhatnak; Es afféle személy, abbéli fíratfágért, sem pedig a' *Capitalá*, vagy *Convent* a' Prokátor levelért, többet nem vehetnek, hanem tsak annyit, mint egyéb igaz tételben lévő fíratfágért, és egyéb Prokátor levelért, simeire azon kívül nem erőltethetnek senkit is.

s. *Vlad. art. 97.*

It. Ezt is tartis elnébbe, hogy nagy vetélkedés vagyon e' felet sokak között, mivel sok fő Afzonyok, Lengyel, Cseh, s egyéb Országokban mentek férjhez, ez Országban pedig Jofszágok lévén, az urnak alkalmatlansága, és a' magok gyenge állapotjuk nem engedi, hogy mindenkör Prokátor vallásra, ez országba ki jönessenek. kíváltképpen urok hatalmas biradalma alatt lévén, nállok nélkül hosszú utra indulniok nem bátorlagos: meg leheté, hogy ezek is, szintén úgy valhassanak prokátort, és szintén haza jövedelekgig tartson, mint a' kik Tanuság vagy szolgálat, avagy szarándokság kedvéért, idegen országban mulatnak? Kiről, noha nintsen semmi bizonyos végzés, mind az által, a' feljegyzet okokra nézve, úgy teczik, az nekik méltán megengettet

gettethetnék; avagy ott bizonyos hiteles helyen, vallanának Prokátort, és küldenék aſzt ki ez országba, a' mint Néhai T. kinteres és Nagyságos Bottryáni Boldisar felől hallom, hogy ſzinte Francia Országbol, Paris vároſából küldöt volt, afféle Prokátor levelét. Láttam, mind az által, azt, hogy ha ő felſége előt végbe nem vihették, a' Tábláról bortsátottak Pro Deákot afféle Afzonyokhoz, ki a' Prokátor vallást meg-halván, és a'nak utána viſza jövéen, az Ország Birája előt meg-mondotta, és azon Biro, ſzokot forma ſzerint adot Prokátor levelet rolla: Job volna, mind az által, ſokkal, azon helyben, közönſéges *Notarius* előt, vallanának Prokátort, és aſzt küldenék ki, tsak tudnának, a'nak formája ſzerint valo Prokátor levelet adni rolla. III. Innen né következik, a' mint némelleyk fáraſztyák rajta magokat, hogy efféle Nemes Afzonyok, egyéb dolgokrol-is, kíváltképpen Joſzág dolgairól, azon ſzerint teheſſenek vallást, a' mint némelleyk akarják; mert az emlitet *Art.* világos, és tsak a' Prokátor valláſrol ſzol, nem egyéb dologban valo faſſiorol. Jollehet néha külömben ſzokott lenni, de akkor válnék el, áhatnának meg avagy nem, mikor afféle valláſok, Törvény eleibe kelnének. IV. A' Vármegye Székinn-is ſzoktak vallani Prokátort, de tsak köztők vagy on ereje *art. 53. Anni 1563. kiról laſd aláb 7. Kérd. 11. Réſz*; V. A' ſzabad városok-is, közönſéges nével, mind egygyüt, valhatnak prokátort, és annak mindenütt helye vagy on: de midön tsak egy ſzemély val előttök Prokátort, az olyannak köztők vagy on tsak ereje, mivel nekik, birtokokon kívül, arra valo méltóſág nem engettetett. Illyén Törvény löt Poſonban, 1612. éſztendőben.

XXVII. Kérdés.

Egy Prokator hány ſzemély ügyit vállalhatja fel, és a' Partvarrol valo hitet tartozik-e le tenni?

Jolle.

Jöllehet a' régi végzések szerint. * Bizonyos okokra nézve, melyek őt elő számiáltatnak, egy Prokátor 14. pernél többet, magára nem vállalhatna; de mivel, e' végzés ellen, nem csak hosszú ideig való szokásból, immár időt töltöttek, hanem, az ország is mint egy kétféles dolgot, azt függőbe hatra, art. 49. anni 1563. kihez képest, arra már nem kötelesek; mind az által tartoznak a val, hogy kinek kinek ügyét vétek nélkül tekielletes Igassággal forgassák; Azon-képpen, a' hűttel való köteleffégek is, a' parvaroson Prokátorkodásról, Ország végzéséből le-tétetett, art. 34. 1574. mivel nem is régen hozták volt bé, 1567. esztendőben. art. 27. az Egy-házi Törvények folyásából, mivel ott is az előt a val szoktak volt élni, a' mint ki tetczik. 5. Matth. art. 17. Lás többet fellyeb, 29. Kérd. 4. Réf: és aláb 9. Kérdésben. 12. Réfben.

* G. Matth.
art. 69.

XXVIII. Kérdés.

Az Igaz Törvényből, kik szoktak hátra vettetni?

E' három rendbéliek. A' Patvarosok, kik a' Patvaros tsalárd-
fágtól vévén nevezetet, hamis vádlással szoktak élni: és a' Sz:
széken Talioval, a' mi Törvényünk szerint pedig, ugy tetczik
csak Nyelv-váltfággal, avagy (mely ugyan csak annyit részen,)
méltatlan Keresettel büntetődnek.

*Holot vedd eszedben, hogy it Calomniator Patvaros, nem olyan
szoros értelemben vétetik, mint a' kiről fellyeb szollánk. 16. K.
9. Réf: hanem mesze terjet érteleml, mely ez aránt né egyéb,
hanem más ember dolgában hamissan való forgolodás; ugy
mint, a' ki pénzt, vagy egyéb fizetést vészen fel, a' végre, hogy
más Ember dolgát, igazan forgatitya, mind az által, azt nem
tselekszi: kiért régenten, a' Romaiaknál Remmi' Törvénye sze-
rint, büntetésül, az ollyanák homlokába K. vagy C. bőút sűtöt-
ték 11. Pravaricator A' Törvény szegők, kiket az Igasságnak*

K k

meg-

meg-szegéséről és által hagásáról nevezünk úgy; és a' kiket, *Collusor*, Ellenkező féllal tartoknak-is, mondunk, mivel a' vétkeket el-fődözik; avagy úgy tetterik mintha egygyik felet szeretnék és segitenék, mind az által a' másikat segítik, ki jelentvén a' perestől reájok bizor dolgot; midőn, tudniillik, a' mi, a' fel-vállalt dolognak gyámolítására volna, azt el-halgattyák, a' más félnek pedig hamis menttségét meg-engedik, hogy a' fel-perest Kereset-től meg-menthesse. A' Szent-Szék törvénye szerint, rendkívül büntetődnek, a' mijénk szerit pedig, ha hűttel voltak kötelesek, Ludasságban esnek, *art. 27. anni. 1563*, Ha pedig nem volt hűtös, idézhetik, a' Tisztetségbe járo kereset szerint, *Major. Decreti. fol. 738. C. 6. Matih. art. 18. Item. 1. Vlad. art. 37*. Avagy kárát s-boszszuságának terhétt keresheti rajta, a' Táblán, avagy a' Vármegyén. A' külső Prokátorok pedig, ha valami szövertségek lészén a' más féllal, a' szent-széken, lövedelmektől esnek el, és akar légyen afféle jövedelmek s-akar ne, örökké való Tömlőczczel büntetődnek, mint tsalárdok és hamis hitűek. *ibidē*. Sőt a' kívül valokat, a' Szent-széken, nemis engedik Prokátorkodni, némi-némű szokotlanfágnak ez országba bé-hozásáért; s-még tsak lakások sem engetterik azokba a' várasakba, ahol az Egy házi Perek szoktak főrogni, hogy ingyen tsak tanátsot se adhassanak, nem hogy valamely dolgot forgathatnának. *art. 41. anni. 1569*. III A' Tétovázok, midőn tudniillik, valaki az el-kezdett dolgot félbe hadgya, avagy keresetét mindeneftől belé hadgya, a' Polgári és Egyházi Törvények szerint, nem lévén arra szabadsága a' Birotól, hogy Keresetét belé hagyassa, (mely mind az által, a' mi Törvényünkben nem kívántatik) és ha a' Pörgonosztételbe járo, tehát Rút hir névbe marad: az Egyházi törvényben pedig, őt font-arannyal büntetődik *2 R 3*. A' mi Törvényünk szerint, ha Keresetét a' felperes belé hadgya, tehát az Alperes, a' Párbol meg-szollitván, magának menedéket vé-

ket vélsen, és a' felpereft királyi terhén marasztván, elveszteti véle Keresetét. 2. Tíz. 86. Mellyet annak utánna, Uj Itellel állíthat fel, külömben nem.

XXIX. Kérdés.

Végezetre az Al-peres, kit Rea idézetnek is mondunk, mitsoda?

Oly személy, ki ellen valaki, akarmi igazsággal s-okkal való ingo és ingatlan marhák, avagy tselekedetek, szok, és egyéb dolgok véget, Torvény szerint való Keresetett indított. A' Deák szerint *Reus, à re*, a' dologról mondatik, a' mellyel az Al-peres vádoltatik, mint vétkes, avagy mint ha vétkes volna. *In Causam attractus* pedig, mint egy Törvénybe vanatotnak azért mondatik, mert a' Keresetre elő-ránttyák és kedvcellenn-is pörbe fogják, és meg perlenek véle.

Holot *vedd eszedbe*, hogy ha, az Alperes Néma, vagy Süket lélsen, miképpen láttatik meg felelni? Arra így kel meg felelni, hogy midőn, nem tsak szoval, hanem személy szerént való jelen létel kívántatik, a' Néma ha eszin vagyon, jelenségek által meg felelhet; Ezen értelemben lehetünk a' Süketről is, a' Régi Törvények Régulája szerint.

XXX. Kérdés.

Minden fáradságos munkák és Pörfolyások után, mihez kel ragaszkodni, és mindenknek felet, kire kel magát bizni az Alperesnek, kiváltképpen a' Halálos Keresetekbe?

E' háromra: Először Istenre, a' ki nem akar semmi gonoszt, és a' ki előt, sem mennyen, sem földön, elrejtve semmi nintsen, Tud és lát mindenkett, sziveket vizsgál, és minden el rejtet titkos dolgokat világoson által lát: minek okáért őtet, senki meg nem tsalhattya, a' mint Léo Pápa-is mondgya; A' mindenk felet való Bironak, oly Tudománya vagyon, hogy ő előtte, min-

den felé tágas utak vagynak, el rejtett bellő titkok Nap fényen forognak, a' homályosok világoskodnak, a' halgatok szollanak, és a' nyelvnélkül valók is, önéki eleget beszélnek: Minnek okáért, az ő bőltésége ellé, a' patvarosok fogáfinak nints semmi ereje, sem a' Philosophusok fortéllal fedezett hitet élinek, sem az ékefen szollok mézes beszédinek, sem az Alnokok ravasságának. *Másodszor*, Mind az Isteni, mind Az Emberi közönfés Igasságban vesse reménységét; mert az Emberi Igasság, megadattya mindennek az Övét, az Joknak jutalommal, a' gonoszoknak büntetéssel: az Isteni Igasság pedig, semmi jót nem hágy Jutalom nélkül, semmi gonoszt büntetés nélkül el nem bocsát. *Harmadszor*, Maga Lelke ismeretire támaszkodgyék, mely ezer bizonyfág helyet vagyon, és maga kénnyen megismeri, s kijs vallyá az Igasságot, mivel a' lelki ismeret oly féreg, mely mindenkor mardotással nyugtatást kottat, és soha meg nem hal. Es ilyen képpé, valamint a' törvény utya hozza dolgát, szenvedgye kéz elmével, Istenben helyhez tetvén idvességének reménységét.

XXXI. Kérdés.

Mi az oka, hogy ez Irásunk eleje, a' Kereseteken és Pereken kezdetödött, és a' vége, az Al peresin végeződik?

Annak oka ez, mert a' Törvényeknek czéllya lévén a' Törvényes ügyek és Keresetek, mellyek mivel sok renbéliék és külömbözők is, ahhoz képest, szűklég volt előbben mindgyárt azokról tanuságot adniuk, hogy ki ki az után, annál könnyebbalkalmatosfággal meherne előgyéb folyásiban. Mivel pedig a' Törvénynek vége, az Al-peresnek három rēdbéli büntetésével szokott lenni, ugy mint, avagy a' Keresett Joknak, melynek ő néralán birodalmában volt, elvesztésével, avagy valami pénzbeli bírósággal, avagy régiére feje vezítésével. Es mint hogy, ez u-

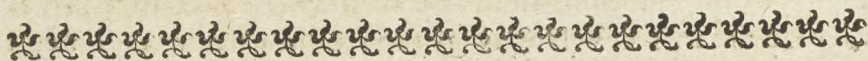
tollo

szóló büntetés, az két elsőnél nagyobb, és tulajdonúl az Alperes személyét illeti, erre nézve illendő, hogy e' munka azon személyen vegezödjék-el.

Corollarium: *az az; Meg-berzés a vagy Adalek.*

Ezt is, az Olvasók emlekeztetélére, ide akarám ragasztanom; Mivel, egyenlő szóval kiáltják mindenek, hogy a' Törvények folyása meg vesztegetődet; és ahhoz képest izűkféges volna, hogy az ország végezési és Dékrétomi meg-jobbíttatnának: mely panasz, nyilván nem egyéb, hanem, Nem okot, csak vetni, és inkább, a' dolgot jól meg nem érteni; mivel ez a' fogatkozás s-vétek, nem a' végzésekből és Decretomból vagy, hanem az szokásból, melyet az országnak, ily nyilván való Törvényenyi s-Igassági ellen, nem kellene meg engedni, hanem inkább a' Végzéseket s-Decretomot hadnak helybe, és a' szokáson adnának ki; mert, ha az ország közönféges írott Törvénye mellől el-megyünk, egyéb Nemzetek is, kik ottan ottan az írott Törvényeket taszítják előnkbe, meg fognak erettségűtől: és az ország Törvényét-is, ha efféle szokásokból kezdjük meg tanulni, mellyek soholt írva nem találhatnak, avagy igérik s-kevesen, avagy soha s-tanulhatjuk jól meg; és ekképpen, tellyes életünk folyásában tanulván, előb meg halunk, hogy sem annak ismértire jutunk; mellyet naponként, nem kevés kárunkal, és dolgaink fogatkozásival, e' szerint lenni, tapasztalva láttuk: mely jobbítás, a' mint, kiki ez irasunkból észébe veheti, leg helyeb, három pontból, vagy Articulusból igen könnyen végbe mehetne. *Elsőben*, hogy az Idézetek és Réá hivatalok, mellyek avagy magyarázattal, avagy magyarázat nélkül szoktak lenni, az ő szokott állapotokban és folyásokban tartatnának meg; tudni illik, hogy a' magyarázat-

tal valok, azon egy octáván mennének végbe, és a' köz idézetek, érnének négy terminuson végett, ne folynának mind egyaránt hosszú Per folyással; a' mint, ez irálunkban elő hozot Decretumok nyilván meg mutattak. *Masodszor*, hogy az *Inhibuiot* és *Prohibuiot*, az az, a' Tartoztato Tilalmat, és El-tiltást ne zúrnák zavarnák egybe; hanem a' tartoztato tilalmat, a' Reá nem jöveteles Sentenciában tartanak csak meg, és az El-tiltásnak lenne ttak a' Hűt le-tételben, és Köz vallatásban helye. *Harmadszor*, hogy az Uj Itilletet ragasztanak csak a' Tilalomhoz, a' mint, tudni illik, a' Decretumok és régi szókások mutattak, és semmi efféle Uj Itilletet az *Prohibitio* El tiltáshoz ne ragasztanának, hanem a' *Prohibitionalist* tsinálnák s-írnák Uj Itillet nélkül más formába *Negyedszer*. Azt alittyák némelleyek, hogy a' *Prohibitát*, az az Ben-tiltásokat is meg kellene kevésíteni, úgy hogy, csak kettő, avagy leg fellyeb három lenne; de ez nem sokat ártana, mivel nem váraoznának minden Terminuson, mind a' négy Ben-tiltásra, hanem ha, csak egygyel éltek is az előt, mind az által az utolsó hat napon, ugyan elő szokták venni: Jollehet már azon kívül is, az 1618. eszt. 65. *Articulusban* csak ugyan kettőre végezték; Egygyet Terehvel, mást pedig Tereh-nélkül.

T I Z E N - E G Y G Y E D I K

R E S Z E.

A' Vár-megyék szekin lévő Per folyásról.

I. Kérdés.

A' vár-megyék szekin lévő Törvény folyások, egygyeznek-e
a' Táblán valokkal?

Jollehet a' *Philosophusok* tanítása szerint, szükség kívül, semmi

dolgot

dolgot többíteni s. szaporítani nem kellene, hogy haszontalan szaporasággal, semmi dolgok tolyongást ne tennének: Mind az által, mivel a' Táblán és a' Vár-megyéken vagyon valami egyenlőség, s. külömbfég is a' per folyásban, kihez képest, nem árt ennek is tulajdonfáigrol valamit mondanunk. A' mi azért illeti a' Per folyást, avagy a' Törvénybéli orvosságokat, abban nem sokat külömböznék, mivel azok, it is, mint szintén amot majd hasonlo-képpen folynak, tsak hogy, a' Vár-megye Biráinak, nem terjed szintén annyira méltóságok, mint a' Táblán lévőeknek; mivel bizonyos dolgokban meg vagynak határozva: Tudni illik, a' Vár-megyéken olyan dolgokrol folynak inkább a' Törvények, mellyek a' Jóságok, s. Emberek körül történnék, az az, Hatalmaskodásokrol, Boszú s. kár tételekről: a' jóságok tulajdonfáigrol, és Főbe járo dolgokrol, nem, (hanem ha latorfággal vádoltarnának.) Annak felette 100. forintnál fellyeb, a' Vár-megyeék székin törvényt nem tehetnek, hanem ha, némely bizonyos *Privilegiomos* ügyekben, kikről az országnak bizonyos végezési vagynak, a' mint majd meg-magyarazzúk. Azon-képpen, mindē Perek és Keresetek, jobban valo meg látásért, a' Vármegyéről, a' Táblára bősáttatnak Kérdőre, de a' Tábláról a' Vármegyére nem. Annyi számu Ben-titással sem élnek mint a' Táblán, mivel nints is ahoz elegendő idejek. Tilalommal s fegyveres Ellenzéssel sem engedtetik élni, hanem átallyába, okot keladni a' Keresetre. Egyéb tulajdon szokásokkal is élnek, a' mint ki ki magátol könnyen észébe veheti.

II. Kérdés.

Hányféle Keresetek sorognak a' Vár-megyeék székin?

Kétfélék; *Series* szerint; és *Series* kívül valók. *Series* szerint valók mind azok mellyek a' hatalmakrol, kár és boszú-tételekről, s. egyéb

gyéb ehhez hasonlókrol indittatnak, kivált-képpen a' kik, a' kisebb hatalom dolgár illetik, mely 100. forintot téssen. Ugy vagy on, néha a' nagyobb hatalomra nézők is ide számláltatnak, midőn azoknak is büntetések, az Ispánok meghatározott állapattokra nézve, fellyeb nem mehett. A' *Series* szerint valok, úgy mint, *Előbben*; minden féle czégéres vétkek, Gyilkosságok, Gyűjtogatások, Lopások, Tolvajlások, paráznaságok, és egyéb gonosz tételek. *Másodszor*, a' szegények *Privilegiomos Peri*, kik a' széknak első napján vétetnek elő. *art. 52. anni 1563. Harmadszor*, a' Magistratus rēd kívül való dolgai, kik a' köszönséges joért és tsendeségért szoktak indittatni, kiváltképpē az olyanok ellen vallatott levelek mellett, kik latorságokkal gyanusokká tőrték magokat. *31. 32. 33. Kérd. 9. Réf.* Megint, mind mostani s mind régi foglalásokrol való *Privilegiomos Keresetek*: Zállogrol, adosságokrol, Atya fiak közt Vicé Ispán által való osztózásokrol indult perek. Utollyára *Apellatioba* függő Keresetek, Uj Itiletről, Tutorságokrol, menyegző ajándokrol, Jegy ruhák dolgairól való Keresetek, és egyéb ezen kovászból való minden ügyek, a' Keresetek ideje szerint minden válogatas nélkül.

III. Kérdés.

Az Ispanok, száz forinton fellyel, minémő ügyekben tehetnek Törvényt, és a' Jofszágok bírását a' mi illeti, abban is mennyire terjeszkedhetnek a' Törvény tételben?

Törvényt tehetnek fellyeb-is 100. forintnál, ilyen dolgokban, úgy mint, *Előbben*, a' kár-tételek, és fosztogatások dolgában. *art. 6. anni 1528.* melybe *appellatio* sem adatik. *Másodszor*, földdek, Rétek, Erdők foglalásában, tiz hold földig. *5. Flad. art. 8.* Annak felette jofszágok és Kastélyok foglalásában, és azok jó vedelmének, hűt szerint való ki-keresésébē, törvény-tétel után, Igaz-tételt-is szolgaltatván benne, semmi fogásokra tekintet

ncm

nem lenne: mind az által, a' hatalomért, senkire Birságot fel-
lyeb 100. forintnál nem vethetnek. Mely a' Táblán meg-dup-
lazztatik, ha ottis a' Kérdőre vévő, nem mehet elő dolgában: és
mind az által, a' fel-peres vissza nyervén efféle Jóságot, jövedel-
mével egygyűt; ha akarja, a' Táblán, fején valo Keresetet indit-
hat az Al-peres ellen. *art. 48. anni 1563.* E' pedig a' méltóság, az
jóságnak nem tulajdonlásáról, hanem hasznának el-vételiről
engettetet csak nekik. *anni 1587. art. 35. 36.* esztendő forgása a-
lat, az Idézet meg lévén. A' nem régi végeztések szerint pedig,
csak szintén a' Vicé Ispánra bízott annak végbe vitele. *anni 1608. art. 3. & 4. anni 1609. art. 29.* Jollehet 1613. esztendőben, *art. 23.* egy Nemes birok két hites' Assessor, rendeltek melléje.
Harmadszor, A' nyilván valo adósságokról is Törvényt tehet-
nek, a' be vő régi szokás szerit, ha szintén, a' száz forintot meg
haladgya is. Kiról Lásd fellyeb 4. Kérd. 8. Réss.

IV. Kérdés.

Ellenbe száz forint felet, minémő dolgokban nem tehetnek

Törvényt?

Ezekben. *Elsőször,* A' Zallagos jóság dolgaiban. *s. Ulad art. 7.*
Másodszor, A' Jegy rukakról és menyegzői ajándékokról. *3. T. 7.*
Harmadszor, A' Bizontalan adósságokról. *passim.*

V. Kérdés.

*A' közbötsben, indíthatni-e a' Vár-megyén Pert, ha szin-
tén nem érné-is fel a' száz forintot?*

Semmi képpen nem; mind azért, hogy az ország irott Tör-
vénye szerint, az, *1. Tit. 60.* a' Táblára néző dolog; s mind penig
azért-is, hogy abban *Fassionalis* level erőtlenedése szokot forog-
ni, Kihez a' Vármegyének nintsen semmi közi. Azon kívül pe-
nig szokással is vált, hogy akar mely alá valo dolog, csak 12. fo-
rintos-is, a' Táblán igazodik-el. Sőt ugy tetszik, cvel a' Táblán

sem kellenne élni, mivel a' miat, sok Zállagos jofszágok veszendő félbe forognak.

VI. Kérdés.

Kik által szokot lenni az Idézet?

A' Nemes Birák által, némely ki-terjet Vár-megyéken, a' Vicé Birák által, házoktól avagy lako helyektől idézvő azokat, a' kiknek Irásokban vadnak. Személy szerint penig, a' közönséges székek háznál, avagy gyűlésben, mind Fő s. mind Vicé Birák által egy aránt meg-lehet az Idézet. Holot *ezt vedeszedbe*. Hat-történnék valaha, hogy az idézetnek más Vár-megyéből kel-lene lenni, tehát a' Bironak a' szokot idéző levéllel, abból a' Vár-megyéből, melyben az idéző lakik, a' más Vár megyé-ben kel menni, az idézendőnek tudni-illik Birájához, és általla kel végbe vinni az idézetet, és az idézettől válász levelet vé-vén tőlle, ugy kel onnat vissza menni. Es ilyen képpen, az ide-zetett személy, tartozik abbá a' Vár-megyében, a' hová idézte-tett, Törvényre elő-állani.

VII. Kérdés.

Hasonló képpen, a' Prokátor vallás, hány képpen s. kik előt szokott lenni a' Vár-megyéken?

Két-képpen; *Szóval*, és *Levellel*. A' szóval valo, tsak három Törvényes széken tartt. A' levélbéli pedig egész esztendő-t ál-tal; mind az által, azon Vár-megyében tsak. *art. 53. anni 1595.* Némely Vár-megyéken, mind Vicé Ispánok, s. mind szolga bi-rák, és Vár-megye Notariusi előt, Prokátort szoktak vallani. Sőt néhol, még a' Vicé Birák előtis: a' minémő szokással tud-ni-illik, minden Vár-megyék, külön külön, magok között szoktak élni.

VIII. Kérdés.

vala

*Valamely Vár-megyének, vagyon-é külön valami tulajdon
szokások, és szerezhetnek-é valami afféle tulajdon
szokást önnön magoknak?*

Vagyon némely Vármegyének, s. végezést is tsinálhatnak magoknak, nem tsak mezők, rétek, folyovizek s egyéb földek dolgaiban, hanem harárok s. Törvények folyásáról való ügyekben is: hogy tudniillik, rövidgyeb vagy hosszab folyással mennyenek végbe, az Ispánok előtt mozdított Pörök; egygyező értelemmel végezvén eléb arról egy-más között: oly okkal, mind azon által, hogy az Ország közönféges végezésinek, és az ő fellege Udvarának, a' Törvény dolgaiban lévő rögzöt szokásnak, bántodására s. gyalázattárára ne légyen; és egyéb Vármegyéken Iako Nemesséket se erőltessenek, azoknak megtartására, 3. Tit. 2 kihez képest, nem kel tsudálnunk, ha külömb külömb helyen, külööző szokással találtnak élni az Emberek; mely szokásnak, a' ki ot akar pörteni, szorgalmatosan végére mennyen, hogy az ellen valami-képpen ne vétsen.

IX. Kérdés.

Azokáért, az Idézetnek miképpen kel lenni?

Némely Vármegyéken, fő vagy vice Birák által, akárhol találtnának, idézteni szoktak, nem kívántatván ahoz, sem fő sem vice Ispán, szóval vagy levél által való parantsolattya; és meg lévén az Idézet, annak utánna, a' vármegye Notáriussa írja meg az Idéző levelet, a' jövendő székre, melyben, az Idézetről való választ, belé írják, a' mint azon fő, vagy vice Birák a' választ meg viszik. Némely vármegyéken pedig, a' fő avagy vice Ispán ad levelet, valamely fő vagy vice Nemes Birora, és abban az pörös kerésetit is meg írja; és annak utánna azon parantsolat határa, reá jegyzi, mint vitte végbe az Idézetett, és osztán mind ezekből ugy készül egy derék Reá Idéző levél.

Melynek mássát, a' mint Moson Vármegyében élnek vélt, im ide irom; Egyéb helyeken pedig, úgy írják, a' mint ott szoktak véle élni.

X. Kérdés.

Afféle Idéző Levelet, miképpen szokták írni?

Illyen-képpen: Mi. T. Moson Vármegyének Vice Ispánnya: Nemes T. azon Moson Vármegyének Nemes Birájának, Köszönetemet, és minden jó szerentsét. *Éc.*

Vitézlő kedves Atyámfia; Adaték értésemre, Nemes T. személyében, *Éc.* Hogy a' miképpen, *Éc.* Ez után, a' Keresetéről való beszédet el-végez vén, *illyen-képpen szokták írni:* Minck ökáért azon *Exponens,* a' meg-nevezett T. Bizonyos okból, ezen Vármegyének Törvényes Székire akarná idéztetni, Ország Törvénye és szokása szerint. Azokáért, e' levél rendiben, szorgalmatoson megtalálván, intünk; ez jelen való levelet vévén, a' meg emlitett. T. T. azon meg-nevezett Panaszlo kérésére, ezen meg irtt Mosó Vármegyének, következő közelbik Törvényes Székire, a' szokás szerint, idézzed és hidd-reá, hogy a' fellyeb elő számlált dolgoknak adgya okát, és arról végyen Törvénytsigazságot. Es az után, az Idézernek és Reá hivatalnak rendit a' mint általad végbe megyen, a' meg mondott széken, annak modgya szerint, választ viñi és meg mondani tartozzál, és elne mulasszad. Külömben nem tselekedvén. Adatott Rajkán, Sz: T. Innepének, harmadik napján. T. esztendőben.

Mellyet nem a' Vármegye, hanem a' Vice Ispán szokott pecsétjével szoktak meg pecsétleni, által vont tartó pappiros-nélkül, a' hajtásán kívül, a' közepin valamivel fellyeb. Es a' pecsét alá, a' hajtás közepin, *Leclatirnak,* nem lévén belől semmi alól való irás benne.

Kívül

Ki-vül penig a' fellyel-írás ilyen:

Nemes T. T. Moson Vármegye Nemes Birájának.

Az után azon alol mindgyárt;

Nemes T. T. ugymint Fel-peres Részére. Nemes

T. T. ugymint Al-peres ellen

Ezen is alol közép táján;

Idéző

és Reá-hivo Levél.

XI. Kérdés.

*A Szék Hány nap tart a' Vármegyéken; és azoknak melly-
kén szollittatnak meg az Uj peresek?*

Némely derék Vár-megyéken négy nap, némellyeken há-
rom nap tart, *art. 50. anni. 1553.* Némely apro Var-megyéken
csak egy nap-is el végződik, és néha Gyűlést-is ragasztanak hoz-
zá: Es így, el végezödvén a' Törvények, az után, az utolsó ne-
gyedik vagy harmadik napon szollittatnak meg az Uj peresek.

XII. Kérdés.

Szabad-e mindenkor Törvényes széket szolgaltatni?

Igen-is szabad, valamikor hadak nincsenek, *art. 10. Ladisla-
Post humi*, ki vévén az Aratás, és szűret ideit, *art. 20. 1553.* Az Or-
szág Gyűlést-is *6. Vlad. art. 12. Kiről lásd fellyeb 17. Kérd. 4. Részéb.*

XIII. Kérdés.

Az Erő-hatalom tétel Keresetiről mutás valami példát?

Meg sértet valaki mást erő-hatalommal; Idézet által Tör-
vényre reá-hiják, meg írván azon Idézetben az Keresetnek ren-
dit; Első szék Napján meg szollittatik az Alperes, és ha maga
vagy Prokátora által elő ál, az Idézetnek és Keresetnek másfát
véli, és a' Törvénye jóvendő Székre marad: A' Másfának ki-

vétele után, jövendő szék napra vészik elő. Azon-közbe, a' vigyázó okos Prokátor, minek előtt derekason meg felelne, szorgalmatosan meg hánnya veri a' levelet, és alkalmatosságot keres, hogy valami fogyatkozásból a' Pert le-szállithassa; ha valamit talál, vagy levélbéli idő mulást, vagy valamit olyat, ki miat néki, vagy az nem lehetne peresfe, a' ki idézte; avagy a' Birohoz nem volna abból kötelellege, hogy előtt meg felellyen, vagy valamit egyebet; szorgalmatosan előforgatja: Talál is penig, hogy ha az Időnek, Helynek, személynek fel-jegyzéiben, (mellyek a' Keresetben meg-kévántatnak) valami fogyatkozást tapasztal; tudni-illik, mely idő tájban, mely esztendőben, s mitsoda helyen lett a' dolog; kitsoda, ki-ellen, mit, és mi-képpe mivelék.

Meg-késértvén mindeneiket a' Prokátor, a' Biro pedig afféle Ellen-vetéseknek helyt nem adván; ottan pihenést kel venni. Ha magát rovább az Al-peres nem oltalmazza; a' Fel-peres részére, a' Keresetnek érdeme szerint törvényt mondanak; melynek, azon napő, a' *Notarius* előtt, Ben-tiltással ál eleibe: és így viszont a' dolog, azon Birák eleibe vissza tér.

Elő-jöven a' szék napja, a' Bē tiltás után, a' fel-peres, okát kívánja a' Ben-tiltásnak, kire az Al-peres, még-is az előb mondott Ellen-vetések, és azután talált fogások által felel meg; szorgalmatosan el-tavoztatván a' Serény Prokátor, hogy a' dologra igyenelen, Tagadás avagy vallás tétel által, a' meddig le-

gob volna i-het, meg-ne felellye; kihez képest, kerő ő beszéddel a' menyire lehet, mind peresfét s mind Biráját, az ellenne számlált dolognak vizsgálátul, masuá vonnya, és egyéb vetélkedésekre i-gyekezik téríteni. Vízont a' más-fél Prokátorának-is szorgalmatos vigyázása kívántatik, hogy se a' Birákat, se magát a' dolognak érdeme mellől, másfelé téríteni ne engedgye. Annak utánna, ha semmi-képpen el-nem szaladhat, szabad a' dolog-

ben, kiz

hoz, külömbözterő magyarázattal, közeljeb járulni, es ha a' Biró, tisztí szerint, tagado avagy vallás tévő feleletre nem kényszeríti, könnyen arra reá ne mennyen; Es ha külömben pihenés nem adatik, a' külömbözterő feleletre bizossággal élhatt. Hapenig az nem fog tetczeni, ismét egy Ben-tiltás engettetik, a' szokot Terehvel, azon napon, de azon kívül nem.

Ez meg lévén, és az szék napok is előjővén, a' fel-peres Prokátora, elsőben is azt kívánja, hogy az Al peres, a' Ben-tiltás terhét le-tegye; és azt le-tévén, az után, annak okát kérdi: Es az ilyen állapotban, ha annak előtte az Al peres tagatta volna, a' Keresetbő feljegyzet tselekedetert, a' Tagadásról mindékor vissza fordulhat, a' vallásra, mely gyakorta külömbözterő magyarázattal szokot lenni, a' mint tudni illik, a' dolognak s időnek állapattya kívánja. Példának okáért, az Al-peres, (ha az Eset afféle lészén,) ilyen-képpen élhet külömbözterő magyarázattal: Ennekem a' Fel-peres, veszedelmemre igyekezvén, utánnam olálkodot s-lefelkedett, és a' vészekedést is ő indította ellenem; és külömben életem veszedelmét el-nem távoztathattam, hanem erő hatalom ellen, erővel keller magamot ol-talmaznom: kihez képest, ka mi esett, mindenre ő adot okot. Mellyet a' szorgalmatos Prokátor, jó okkal s helyes erősségekkel, a' Birák eleiben terjesztvén, figyelemetessé tcheti őket, és a' dolgot is meg-érterheti vélek.

Ezeket meg mondván, Bizonyosságra megyen a' dolog, a' magamentése szerint; Es a' fel-perest is ki-botsátrják, hogy Kereseti szerint bizonyirson, ha akar.

Az Al peres vontatni akarván, Nyolczadnap előt, mind magács mind a' fel-perest, a' köz vallarástól El-tiltya; Es a' Per, viszont a' Vár-megye székire vísza tér: Ahol, előálván a' Perekek, a' fel-peres a' Tiltalom okát kívánja, és ha semmi okát az Al-peres nem adhattya, ottan mindgyárt Törvényt mondnak;

Mind az által, néha ilyen ok-adással állanak elő, hogy az Al-peres meg feletkezvén, a' méltatlan keresetnek terhét, mentlégéhez oda nem ragasztotta volt, mely nélkül faratsága költsége mind semmiben mult volna. Néha egyéb okot-is szoktak keresni, mellyet a' szorgalmas Prokátor eleve meg-előz, és az Al-perest, még a' szokot terehvel is meg-kénállyá.

Az köz vallatás végbe menvén, leveibe tsinállyák, és az után, a' Tanuk vallását meg-hánnyak vetik, és abból mondanak oltán Törvény. & c.

Néha a' Tanuk ellen-is szoktak fogást tenni, ha, tudoi-illik, nints annyi idős, nem jo hir-névbeli, ha vér-ízerintt való atyafi, és egyéb efféle; ha hallomásts-nem szemmel látottatt vallanak. Es többhez hasonló fogatkozásokból. & c.

Hogy ha a' Tanuk vallása, a' dolog világosítására nem elégedendők, a' Tanuk melle, mind a' két félnek, hitet szoktak itilni. Gyakorta az Egygyűt esküvők ellen-is szoktak fogást tenni, ha tudni-illik, hamis hitű, rűhir-névbeli, vagy Nemtelen. (mivel sem mellette, sem ellene a' Nemesnek, a' paraszt esküvést bé-nem vészik) mint szinte a' vallatásokban-is. Ha a' Fogás, méltó okokból helyesnek találratik, fel szokot fordulni a' Per mindenestől.

Innet, a' Törvény tételék és sentenciák ki mondása után, gyakorta Kérdőre vészik Táblára, és ot, ha kívánnya, Uj itiletet adnak benne, ha az előt avar nem élt. Az Uj Itilet melle, ismét az elebbi Birák eleibe tér. Holot szűkség képpen, az Uj Itilet melle, valamit ujjítani kel, és mind a' két fél őszve feelvén, ha a' dologrol, a' fellő szék, nem tött volt Törvény, ismét akar mellyik fél, a' Táblára kérdőre el viheti; holot elő vévén meg látták, és vagy helybe hadgyák, avagy meg jobbitták, és igaz-tételre Birája eleibe vissza bortsátták.

Az vissza bortsáto levél mellé, a' Vár-megyétől levelet vévén,

a' Vicé-Ispánokra, igaz-tételre mégyen; kinek fegyveres-El-
lenzéssel al eleibe, és az után viszont, az elébbi Birák eleibe vi-
fza mégyen: Ott a' Fegyveres-ellenzésnek okát kérdik, le-té-
vén előbben annak terhét, ugy mint harmincz hat forintot,
melynek két része a' Birák é, harmada a' Fel-peresé.

A' Fegyveres Ellenzés, hogy ha tsak idő vontatás kedviért
lőttnek találtatik lenni; Tehát a' Fel-peresnek, minden Tilal-
mat, Ellé mondást, és Fegyveres Ellenzést ki-rekesztő senten-
cia levelet adnak, az Al-peres ellen: Es ezt mondgyuk végső
sentenciának, melyben minden ok-vételen, igaz-tételnek kel-
lenni. Mely Igaz-tételről végtére választ vivén, arról osztán a'
fel-peresnek Relatoriat, avagy vífza foglaló levelet adnak.

XI V. Kérdés.

Ezeknek a' Per folyásoknak, hány karbā álló részei vadnak?

Tizen-kettő: Első: Másfára vétel. Második, az Ellen-vetések
után magános köz Ben-tiltás. Harmadik, Más hasonlo fogások
után Terehvel valo Ben-tiltás. Negyedik, A' bizonyfágok avagy
köz vallatások. Eötödik, Az vallatástól valo Tilalom. Hatodik.
A' Tanuk vallásiból valo Törvény-tétel és sentencia, és néha
Esküvé-is. Hetedik: A' Tanuk ellen valo fogások, és ha a' szük-
ség kívánnya, az együt Esküvők ellen-is. Nyolczadik, A' Reá
nem jöveteles sentencia. Kilenczedik, Új Itilet Tizedik, Az igaz-
tétel után fegyveres Ellenzés. Tizen-egygyedik, Kérdőre vétel.
Tizen-kettődik A' végső Sentencia.

X V. Kérdés.

A' Jóságok foglalásról mennyi különbözö végezések
voltak mindenkor?

Voltanak igenis; Először. Az igen idős foglalásokban, egy
Ben tiltás adatott, s azis terehvel; és a' több idő vontato Ma-
gára vigyázatoknak, mit szinte egyéb Perekben, ugy ezekben is

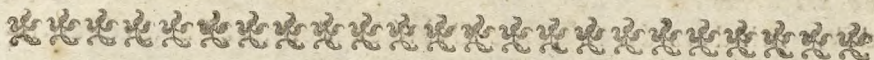
M m

helyek

helyek volt. (hanem ha már, némelyek itéleti szerint. *art. 10. anni 1536.* a' Tilaló rekesztetett volna ki) ki helyet mi Uj itelet-
 telt szoktunk élni, a' mint fellyeb meg-mondani. *16. K. 8. Réfő*
Mesofdor, az ujjáb foglalásokrol, a' Táblán külömböző vége-
 zések találtatnak. A' Zolyomi végzésben, *anni 1542. art. 8.* min-
 den tilalmar, ellen-mondást, fegyveres ellenzést ki-rekesztet-
 tek. A' Pósoniban *art. 4. anni ejusdem 1542.* az Ellen-mondást és
 Tilalmat tették erőtlenné. A' Soproniban, *anni 1553. art. 21.* a'
 Tilalomnak és Fegyveres ellenzésnek nem attak helyt benne.
 Es jollehet, a' mint némelyek alittyák, mind ezékel a' Várme-
 gyén-is élhetnek, de az után valo végzések és Articulusok,
 melyeket efféle foglalásokrol szerettek és irtak, az Zolyomi
 végzés után, kivált-képpen majd mind a' Vármegyére szólnak,
1563. esztendeig. Harmadszor; Azon 1563. esztendőben azt vé-
 geszték volent, hogy a' jofszágok hatalmas foglalásiban járo Ke-
 resetek, nem csak a' Táblán, a' mint eléb mondam, hanem a'
 Vár-megyéken is, minden válogatás-nélkül el-igazodának.
Negyedszor; Az után, 1587. esztendőbeli 35. és 36. Articulusok
szerint, igen rövid Per folyással mentek végbe, meg-lévén azon
 egy esztendőben az Idézet, de külömben nem: Mivel a' Vár-
 megye székin, öszve felelvén, a' Vicé Spán köz vállatásra ki-
 ment. (: jollehet másut, mindgrárt az első széken, az Idézet u-
 tán, köz vállatásra borsáttattak ki; mely, minek előtte a' do-
 lognak érdeméről öszve felelnének, igen illetlennök látczik
 lenni.) és a' köz vállatást a' Székre bé-vívén, és ot meg hany-
 ván vetvén, törvényt tettek. Es annak utánna, minden tör-
 vénybéli orvosságok ki-rekesztésével, Igazat is tettek, a' mi a'
 jofszág Uraágát illeti, abban, de az el-maradást, ha az el-maratt
 felakarra, a' Táblára el-viherte. Midőn pedig ugy talál-atott,
 hogy az Idézet, esztendő forgá'a alatt, nem lőtt-meg, a' Per a-
 val le-nem szállott ugyan, hanem a' Zolyomban végzet *Articulus*

culus folyására botsáttattak. *Ebtődször.* Az ujjonnan esett foglalásokról, Erő hatalmakról, kár-tételekről, verésekről, nagys-kisfőbb hatalom dolgaiban, mind Ur, Nemes, Nemtelen, szolga, jobbágy ellen, kivált képpé való végezések vadnak, a' műr kitéczik, *art. 3. & 4. A. 1608. & art. 29. A. 1609. Itt art. 23. A. 1613.*

Egyéb ide tartoztató dolgokban, ebbéli Per folyásoknak derekassá ismérétiért, mindenkor az elébbi Per folyásnak modgyára kel térni, mellyel az ő Felsőge Tábláján szoktak élni, és azt kel meg tekinteni; mely e' könyvetskének első tizrészeiben meg-vagyon irattatva. Ezt pedig, a' mely Per folyásról itt szollánk, tsak szintén a' Vár-megyéken szokták megtartani.

TIZEN-KETTŐDIK. R E S Z E.

Az Egy-házi Szent Széken lévő Törvények
folyásiról.

I. Kérdés.

Minek mű Ecclesiák Törvényes Székin szoktak az Egy-házi Törvények folyni?

Minden Fő Ecclesiáknak, és Egy-házi Tartományoknak Törvényes székin, akarki panaszára, mindenkor halogatás nélkül Törvént szoktak szolgáltatni: nem is szabad azon Egyháznak és helynek Gond viselőjét hatra hárni, és a' felsőbb székre, úgy-mint Ersekre vagy képebelire, sem Pápa kövötre, vagy a' Romai székre futni panaszolni; hanem tsak kérdőre szokták oda vinni, értelmessé s világossá meg rostálásnak okáért. *6. Mat. art. 44. & 45. Item 3. art. 19. & 5. art. 17. Item 1. Vlad. art. 45. & 2.*

ejusd. art. 10. & 3. art. 63. Ha ki penig azt mivelné, hogy a' Romai Székre futna panaszlani, avagy ott mozdítana keréket valaki ellen, fein való büntetésbe esnék. *dicto. 3. Matth. art. 14.*

Holott ezt vedd eszedbe, hogy néha bizonyos okokra nézve, úgy mint ellenség féelme, vizek árradása, veszedelmes utak s egyéb akadályokra és alkalmatlanságokra tekintve, a' Perseknek, a' Pispektől lehet arra engedelmek, hogy a' perek eligazítását egyik a' másira bizza, a' mint már gyakorta szokot lenni; hogy az egy hadi időn kívül, a' Perék tagitátnélkül follyanak és a' Király ő Fellege erejével s hatalmával, igaz tétel is legyen benne. Kiről, mind azaltal, lásd a' később szeri végezést, *ani. 15-99. art. 46. és 17. k. 4. Réß. Item art. 70 anni 1618.* Holot mind hadak, s mind aratás, szűret, s Gyűlések idein, az Sz: Széken is a' Törvények folyása meg tiltatik.

II. Kérdés.

Voltak-e mind az által ez Országban némellyek, kik az Apostali Szent Székiől adatot szabadsággal élvén, Ez Országban lévő Egy házi Birak eleiben, törvényre nem idéztethettek; kik ellő afféle panaszt az Apostali Sz: Széken, szabadon indithattak?

Voltanak elein némellyek ilyen szabadsággal élők ez Országban, kik ellen, hamu oly dolog esett, méltan a' panaszt, az Apostali Sz: Szék eleiben vihették. Mind azon által, ez Ország kívül, annak erejével külföldben semmit nem mozdizhattak, hanem a' fellyeb mondot mod szerint. *3. Ulad. art. 63.*

III. Kérdés.

Mitsoda Perck forognak az Egy-házi Sz: Széken

Eleinten ezek forgottak; úgy mint; Testamentom, Házafság, Jegy-ruha, Menyegzői ajándok s hamis hűt dolgai; Papok és Afzszőy emberek verése s fosztogatása, s egyéb chez számlált dolgok. *1. Matth. art. & 2. Ejsudem art. 17. & 3. ejusdem art. 17.*

Item

Item 1. Vlad. art. 46. anni 1492. (Kikhez a' Szilági Decretomában, art. 9. Leány negyedek, Dézmák, vér-onrások dolgai is oda számláltatnak. Azon-képpen az Eőzvegyek, s-nyomorult szegények dolgai is ide tartoznak; Enchr. fol. 14. Az után pedig, az említet 1492. esztendőnek uránna, mint egy nyolcz esztendővel, A' Jegy-ruhák s-menyegzői ajándokrol valo Pereket, a' rövid Oétavákra változtatták, ugy mint Locumtenens U. székire, anni 1500. 4. Vlad art. 16. és-most is ugyan ot forog. Azon-képpen a' Dézmák golgát-is, a' későbbi végezésekbe a' Várme-gyék székire hatták, anno 1608. 1609.

Hol ezt ved eszedben; Először, hogy az említet dolgok, bizonyos okokra nézve, különöző széken szoktak végbe menni: ugy mint, midőn tsak tisztán boszú tételről, erő hatalomrol és ingojokrol vagyon a' per, a' Sz: széket illeti; midőn pedig azokban jóság s-örökség dolga forog, ha szinte valami ígíret vagy Testamentom elegyedet volna is oda, a' külső széken kel el-igazodni. 1. Matth. art. 3. Item 3. Vlad. art. 62. & 2. Tit. 52. Másodszor, A' kik Egy-házat avagy képeket rontnak, ragadoznak, dűlnak, fosztanak, és tisztetlenséggel illetnek, azok a' Király ő félsége itéletitől fügnek. art. 7. anni 1553.

IV Kérdés.

Miképpen nevezik a' Kérdőre vivő leveleket, mellyek a'

Sz: Székről adattatnak ki?

Azok, Apostoloknak nevezetnek: kiket mi már rögzőrt szokásbol, Transmissioknak mondük, midőn a' Kereset, az Alfo Biro elől, a' felsőeleiben botsáttatik, érerttyeb meg-látásnak okárrt. Apostoli Görögbol vőrt ige [ab Apo & Stolum] mely el-küldést vagy el-botsátást téfszen, midőn tudni illik, egygyik Biro a' másik eleibe botsáttya a' dolgot, a' kéredző félnek kíván-ságára, mellyet a' Sz: széken e' harmasztató szolval szoktak a'

Mm 3

Birotok

Bírotól kérni: *Instantier, instantius, instantissimè.* az az, szorgalmatosan, szorgalmatosan, s-azonál-is szorgalmatosan. *Dimissorij*, el bocsátó leveleknek is mondgyák, és harmincz nap alatt szokták ki kérni, a' mint *Sylvester* mondgya: *par. 1. vocab. Appellatio.* mindgyárt az elein. és a' 2. Rész: 6. Kérdésben.

V. Kérdés.

A' Világi dolgok végett, Idézhetni-e valakit a' Sz: Székre; és az Egy-házi személyek kényszeríthetnek-e valakit arra?

Nem semmi-képpen, mert azt a' Decrétomok nyilván tilalmazzák. 3. *Ulad. art. 60. & 61. Item 2. Sigis. art. 14. & 3. Ejusdem articulo 12.*

VI. Kérdés.

Ha pedig valaha olyan történnék, mit kellett-nék művelni?

Parantsolatot kel veñi valamellyik ország bírájától, az érdeemes derék feleletnek előtte, melynek erejével, efféle Pereker, a' hazaság dolgán kívül, a' *Vicariusok*, tartoznak az ő felsége Udvarába bocsátani, jóvedelmek véstése alatt, *art. 70. Anni 1618.* viszont, ha valamely világi Biro, észében véstí, hogy valamely Per a' Sz: Széket illeti, az-is tartozik azontól oda bocsátani. *1. Wlad. art. 46. & 2. Sigis art. 14. Item 3. Ejusdem art. 12.*

VII. Kérdés.

A' külső Prokátorok, a' Szent Széken prokátorkodhatnak-e?

Nem semmiképpen, mert afféle külső Prokátorok, nyereségres-magok hasznára nézve, sok szokatlan dolgot szoktak béhozni, és a' Perefeketis, felette sok költséggel terhellik, a' végre, mert nē félnek, hogy ot ludásfág ragadgyon réájok, melyet a' költő széken hamar megtalálnak, kivált képpen, a' kik hit-tel köteleseka' Patvarosságról. *art. 27. anni. 1567.* Az okáért, az Egy házi jóvedelmes prokátor, el vesztí azontól minden jóvedelmét: annak felette akár légyen afféle jóvedelme, s-akár né,

ha Pat

ha parvarossággban kapják, a' Pispék, mint tsalárd hamis hitűt, örök tömlőczel bünteri. *citato proximo loco.* Sőt még az Várasokbann is, ahol az Egy-házi Törvények szolgáltatnak, nem engedik lakásokat a' külföldi Prokátoroknak, hogy még tsak tanatsot se adhassanak. *art. 41. anni 1569.* Mind az által, ezek már most mind fel fordultak. Ha pedig akarod tudni, mi legyen a' Parvaros, a' Törvény-szegő, és a' Cséltsap Csapango, és mivel büntetődnek, lásd 27. k. 10. R.

VIII. Kérdés.

Az ilyen magok közszólvaló Prokátor, a' Törvénybe a' Vicariussal egygyút, ben üthet?

Nem semmiképpen; hanem addég mig arról végeznek, az Székből és következő képpen a' Törvény tévő házból, ki-tartozik menni. *4. Vlad art. 35.*

IX. Kérdés.

A' Sz: Széken, tartoznak-e a' Prokátorok, a' parvarosságról való hitűt le tenni?

*Iuramentum
Calumniz.*

Régenten, a' mi illeri, mind az Egy-házi törvények s mind az ország D. decretomi, a' Prokátorakat, a' Parvarosságról való hitűre erőssen kötelesték, *s. Matth. art. 17. & citato jam art. 27. anni 1567.* De már itt is, mint szintén a' külföldi széken, e' dolgot le kezdettek hadni, mivel itt is már, mint szintén a' külföldi széken, a' Prokátorokat arra nem esküttetik meg. *kiról lásd 20. k. 10. R.* Minek okaért, noha nem volna szükség a' Parvaros hitűnek értelme, kire a' Prokátorok annak előtte kötelesek voltak; mind az által, hogy ez arát is, eleinknek Itenes és áitatos magok viselése, tutrunkra legyen, im egy néhány szoval arról is emlékeztet.

Azokáért, a' Parvaros Keresetről való Hitűk a' prokátoroknak, a' mint az említett *Anni 1567. 27. Articulus* bol ki-teezik, ilyen volt: hogy tudva, parvaroskodásból, azaz, tsalárdul sava-

zul, álnokul, semmi oly pört, a' ki igaz nem volna, fel nem vállal, sem az országnak végezési ellen, affélékben senkit nem oltalmaz: sem semmi uton, módon, az ellenkező féllel, Pereffekárára egygyet nem ért. Mely hűtnek formája a' nagyobb Decretomnak 743. levelen, ilyen volt.

En. T. Prokátor, Esküszöm az Elő Istenre, és az Ő Sz: Annyára, a' Boldogságos szűz Máriára, és Istennek minden Szentekre és választottira, hogy én, semminémő Pörtt, tudva, patvaros képpen, és a' ki igaz nem volna, fel nem vállalom, sem affélékbe az ország végezési és Articulusi ellen, senkinek oltalommal, segítséggel nem lélek; sem azokat, haszontalan, sem mire kellő Fogásokkal, idő vontatással, tudva vak-merőül halogatni s nyujtani soha nem igyekezé. Az Ellenkező fél'el, Pereffeknek kárára, semmi uton-modon egygyet nem értek, Az Isten engemet, és az Ő minden Szentei úgy segéllyenek.

Az Polgári rendek közöt penig, ez hűtnek formája ilyen volt, *lib. 3. Codic. Tit. 1:* hogy pereffének szorgalmatosan szolgál; hamis pert pedig tudva fel nem vállal, és ha mit olyat, pereffének ravasz beszédére fel vállalt volna, eszébe vévén, hogy nem igaz ügyet forgat, mennél hamaréb elál melőlle.

Erre penig akkor kellett meg eskünniek, mikor bé-állottak a' Prokátorságra, *Mynsig lib. 4. Inst. T. 16.* Jollehet Andreás Gail, az bé-felelet után mongya, hogy kellyen meg eskünniek, külön minden keresetben *lib. 1. obsér. 83.* Sőt, nem tsak a' Prokátorok hanem a' Pereffek is, ezen hitre kötelesek voltak, s. *Matth. art. 17. Sylvest. teste. par. 3. vocabulo Juramentum,* A' fel-pereffnek, azon kellett meg esküdni, hogy Ő nem Patvarosságból, hanem igaz igyekezetből mozdította a' Pert, a' mint a' *Quodripartitum* ban is meg-vagyon. *3. Tit. 29.* En T. esküszöm Istennek tar-to hűtömrre, s. Fejedelmemhez kötelező hűségemre; Az egy elő igaz Istenre & c. Hogy én eszt a' Pert, melyet Nemzetes

vagy Vitélő T. ellen mozdítottam, nem oly igyekezettel indítottam, hogy őtett igazság kívül vesztegezzem, fogyassam, hanem, jó Itilettel el hittem magamban, hogy ellenne igaz ügyem vagyó, és tudva hamis Bizonyítással nem élek, sem az elő álitando Tanukban, sem az elő viendő levelekben. Az után Az Al-peres azon eskütt meg, hogy ő jó maga menéssel él, és a Kereset ellen igaz feleletet tést. A' ki pedig nem akart meg- eskünni, nem Kereseti melől esett el, hanem, ha valami gyűve vakmerőségből mivelte, a' Biro itileti szerint való büntetést is vőtt; ha pedig gonoszságból tselekette, az mire eskünni kellett volna Kereseti szerint, azt el- vesztette, mert már meg nem akarván eskünni, tudó dolognak tartottak, hogy nints igazsága hozzá. *Andre. Gail. lib 1. obser. 87.* ujab végezések szerint hozzá adván azt is, hogy semmi oltalom ért a' Biráknak ne adgyanak, vagy valamely személynek az igaz törvénynek meg homályosítására; mellyet, noha köztünk nem tartunk meg, mind az által, ha meg tartának, ilyen sok és nagy veszedelmes dolgok a' lelki ismérer állapattában, a' peresek közt nem történének, Kiról fellyeb 16. k. 9. Rész. és 27. kérd. 10. Rész. többet olvashatsz.

X. Kérdés.

*Az Notáriusok, két világi személy között, a' külső Szé-
ken prokátorkodhatnak-e?*

Nem semmi képpen; sem Egy-házi, sem külső renden lévő Birák előtt, hogy ha két külső személy között forog a' dolog. 2. *Sigis. art. 3.*

XI. Kérdés.

A' Prokátor levél meddig tart a' Szent széken?

Esztendeig, mint szintén a' külső széken, tovább nem. *art. 17. anni 1578.* Es ilyen-képpen, esztendőről esztendőre meg kell újítani mindenkor.

XII. Kérdés.

*A Szent széki Per folyás, mitsoda Io asságbol vészen fő-kép-
pen erősséget magának?*

Az Ország Törvényiből, Mátyás és László Király Décre-
tomi szerint, *art. 40. anni 1559.* Annak utánna az Egy-házi Re-
golas sz: Rendelésekéből és végezésekéből, *art. 27. ani 1563. & art.
21. Anni 1553.* holot már a' külső székről ugyan fok dolgok cse-
gyettek a' Sz: Székre, mellyek, mindeniken egy aránt meg tar-
tatnak, a' mint *fellyebb. 3. Kérd. meg-mondám.* Es azokban
mind addég, az Ország Törvényéhez ragaszkodunk, és az ál-
tal támogattyuk dolgunkat, valameddig azok ügyünknek gyá-
molítására látattnak lenni: ha penig azokból ki fogyunk, ottá
az Egy-házi rendelésekhez kényszerítettünk ragaszkodni, mel-
lyek fokkal bővebbek, s tovább is terjeszkednek. a' mint *fellyebb
13. Kérd. 1. Rész: meg-mondottam.*

*Holott ezt vedeszedbe, hogy Jollehet a' Sz: székek, némely Ése-
tekben az Ország Törvényivel él, mind az által, a' Törvény. bé-
li orvosságokkal nem él, hanem csak a' kérdőre vétellel, a' mint
fellyebb mondok, és néha az uj Itilettet is bé veszi. A' reá nem
jővetel terhétis régenten csak 25. pénzeltették le, noha most,
az ország végzése szerint, hat forinttal tartozik meg fizetni.*

XIII Kérdés.

A Sz: széki Pör-folyás hány-karban Sokot forgani?

E' tizen-kettőbő: *Elso:* Idéző levlet tsinálnak, nem köszönfé-
ges folyással tsak, hanem a' Fel-perestől mozdítando Kereset-
nek magyarázattyával, és az Idézendő személyeknek is meg-
nevezésével. *5. Matt. art. 17. & 5. Vlad. art. 25.* mert ha tsak kö-
szönféges képpen, magyarázat-nélkül írják, nem leszzen semmi
haszna. Az Idéző levelet, Cáptalanra vagy Conventre igazít-
tyák, avagy tsak, a' mint már most szoktak véle élni, valamely
Plebá-

Plebánusnak küldik, hogy azok által, az Al-peres, tizen-ötöd napra, idéztesse.

Holot estünkben kel tartanunk; Hogy jollehet, az Idézet, tizen-ötöd napra szokott lenni, mind az által, minden nyolczadik nap és néhol kilenczediken elő szokták venni; nem várakozván mindenkor a' tizen-ötödik napra. *Második.* Arra az időre, melyet a' *Vicarius* az Idéző parantsolatban feljegyzet, és a' Cápatalás Convent-is, avagy a' Plebanus, az idézetkor meg jelentett, a' *Vicarius*nak adando Idéző levelet meg írják, melyben a' kereset erejének írva kel- lenni, valamit a' Fel peres akar keresni; Kihez ofztán az Idézetről valo válasz-tételtis hozzá ragasztják; ilyen formán.

Formája a' Keresetről valo levélnek.

Nagyságos Vicárius Uram. és, T. T. T. &c. kik előtt a' Lelki dolgokban forgo ügyek és Perek szoktak folyni és el-igazodni; Virézlő T. Nemzetes T. Afzszonyunk, Nemzetes. T. Felelőségének, ugy-mint Fel-peresnek Törvényes Prokátora, a' Bőtsületes T. Cápatalanbol költ Prokátor levél mellett; virézlő T. ugy mint Al-peres ellen, ilyen képpen szol és fellel, mennél job moddal lehet: *Ennek ellötte. Éc. holot a' Keresett rēdit elő szám-lálván, annak utánna ilyen Rekesztékkal szokták el-végezni.* Annak okáért azon nevezet Prokátor, meg irtt T. Afzszonynak nevével, és személyeben, kívánnya, a' meg irtt Testámentomban néki hagyot Summátt, (:kinek nagyobb bizonságára Testámentom levélét is személy szerint elő hozza:) minden kárnak, és a' Testámentomban hagyot Jokbol az idő alat vött jövedelemnek, meg térítésével, a' meg-mondot öt ezer finum arany forint summáig, Törvény szerint néki meg írtetni; és melléje véven, a' mennyire kívántatni fog, a' világi külső crőnek is Segedelmét, minden uton és Törvény béli eszközök által, az Egy-

házi rendelkezések és végzések szerint. *art. 25 anni 1552.* azokat éppen meg-is adattatni. Ezt kívánnya és kéri; fen hagyván abbéli Törvényes Igasságát és szabadságát, hamit ennek utánna hátra hadni, változtatni, ujjobban mondani, elő hozni, és jobbitani kelletnék. *art. 49. ani 1653.* Tudománt tévén abbéli nehéz beszé-
szű tételről-is, mind ez ideig, s-mind ennek utánna, mind Törvény közbe s-mind aző kívül esett és esendő költségről, Törvény vége szakattáig.

Holott vedd észedbe; hogy ez Törvényes czikkelyeket, eleintő helyes s-jol szokták volt ugyā oda tenni, a' derék őszve felelet előtt, a' végre, hogy valami vékony fogással, az igazság szerető s-jo lelki ismeretű Biro előtt, a' Kereset, ne szallana mingyárt-le; Es a' Fel-peres-is, kivált-képpen, hogy ha a' Törvény dolgaiban elégedendő értelme nem volna, heában való fárattságot s-haszontalan költséget ne tenne. De minek utánna már azokkal vizsgálfordultul kezdettek élni, midőn, tudni illik, a' Fel-peres, meg né elégedvén elő Keresetivel, többet többet kezdet hozzá raggatni; vetélkedés támadot felőle az ország népe között ugy-annyéra, hogy a' keresetből, azokat ki akariák tellyesféggel hagyatni; *art. 49. anni 1563.* mely most-is, tsak azon állapot-tal, függőben vagyon. Annak okáért, azoknak tellyes mi volta, tsak szintén az igazlelki ismeretű Birákon ál, kellé nem é azokkal élni; mikor és minemű keresetekben, és tsak szintén az derék őszve feleletnek előtte kellesték. é azokat meg engedni? Mellyekkel, ha mindenkor tsak általlyába szabad élni, a' mint most élnék véle, ki féstelheffen ki valaha a' Fel-peres keresetiből, ki mind unttalan. ujab ujab roldalékal ujirya s-szaparittya keresetit, nem tudom ki tchet Igaz Itilletet felőle?

Harmadik. Ha reájő az Al-peres, és a' fel-peres keresetinek, s-Prokátor levelének Mását kéri, meg-adatik neki. Ha pedig reá nem jő; tehát a' fel-peres *Literas valvales*, oly levelet vészen, mellyen

mellyet a' Templom ajtajára szoktak ragasztani, mely levélnek, második Idézetre való ereje vagyon.

Negyedik. Ha reá jő az Al-peres, nem szol addég, míg a' Reá nem-jövetelnek terhét le-nem tészí. Mellyet, az Idéző s. Templom ajtajára függesztet leveleknek árrával egygyűt le-tévén, vissza tér, és minden leveleknek mását vésszi.

Ötödik. Hogy ha még sem jő reá, *Admonitoria*, Intő levél, adatik ellene, mellyet vízfőrt a' Templom ajtajára ragasztanak; És itt-is nem szol mind addég, míg a' Törvénybéli terhet az Idéző, és Intő Templom ajtajára függesztet levelek árrával egygyűt meg nem fizeti.

Hatodik. Hogy ha még sem ál elő, a' közönséges gyűlekezetből ki-rekesztő, *Denunciatoria*, fenyegető Sentencia levél adatik ellene; És itt-is nem szol addég, ha szinte elő áll-is, valamedig az emléret minden leveleknek árrát le-nem tészí. És azután elégedendő okát adván, hogy a' számkivetést né érdemelte, és engedelmesléget-is igrván, minden elő adot levelekben. párt vésszen.

Hetedik. Ha továbbá vákmerőségre vetvén magát, még sem ál elő, *litera Aggravatoria & Reaggravatoria*, szám ki verő sentencia levél inultetik ellene; kinek erejével valóságos képpen számkivetterik és *excommunicaltatik*; elsőbben is a' Sentencia ki-mondáskos azon helyen mindgyárt a' szent szék szinén, a' *Vicarius* előtt; annak utánna minden Plebaniakon, valahol a' fel-Peres akarja, őszve vonván a' harangokat, és gyertyákat gyujtván, és azokat a' földre vetvén, az Szent áldozatokat, az egész köllég előtt.

Nyolczadik. Ha így sem akar elő menni az Al-peres, s-engedelmesléget nem mutat, külső fegyveres erőt itilnek ellene, és a' fel-peresnek arról levelet adnak, hogy külső segítséget vehessen melléje, ki által, avagy ő Felsőjétől, vagy Hely-tartójától.

tol, az egész országra, de kivál-képpen szomszédságban lévők-re szollo parantsolatot vélsen, *art. 25. anni 1552. art. anni 1553. É art. 27, anni 1563.*

Kilenczedik. Ha végtére elő ál, és öldozatot kér; mindenek-nek előtte a' fel-peres Keresetiről s-költfégéről eleget kel ten-ni. Annak utánna, a' Biro, tisztiszerint, azt miveli velle, a' mi kívántatik, meg-oldozván, tudni illik, az átokból, és vísza hozván az Anya Szent Egy ház egygyessébe.

Tizedik. Ha mindgyárt az első bé-álláson elő ál, avagy a' má-fodikon, avagy a' harmadikon; le-téven a' szokot terhet, sza-badon vetélkedhetik mind a' per le-szállításról, s-mind pedig arról-is, hogy a' székhöz, Birohoz, s-még a' pereshez-is a' részé-ből néki közti nintsen: Néha pedig pihenés-ért, s-ido vont a-tásért-is, parantsolat által, el téritheti a' Pert, a' *Vicarius* elől a' Táblára, s-onnan *Locumtenens* Urá eleiben, a' végre, hogy meg-láttassék, a' Sz: Széket illeti-é avagy a' külsőt. *1. Vlad. att. 46.* Es onnat, viszont gyakorlatossággal, azon *Vicarius* eleibe, vísza szokták borsatani; Mivel a' mint, fellyeb. *s. Kérd. mondam,* senkit, a' külső dolgokban, nem kényszerithetnek, hogy az Egy-házi Biro előt meg-felellyen, mert az Egy-házi Birák, Jóság dolgában törvényt nem tehetnek, a' mint azon kérdésbé meg-vagyon mondvá ide fellyebb.

Tizen egyzedik. A' mint már meg-mondok, a' *Vicarius* előt a' dolgot meg itilik, az Ország Törvénye s-vegezése szerint, a' meddig abból ki nem fogynak, ha penig ki fogynak, ottan az Egy-ház rendelésihez és végezésihez nyúlnak, mellyeket a' ne-vezetesb *Canonistáktól* s-*Summistáktól* szoktak venni; úgy mint, az Esztargami sz: Széken, kivált-képpen *Hofstiensis, Antoninus, Sylvester*, s-egyéb ezekhez hasonló Autorokból, *Speculator, na-varrus, Covarruvias*bol; és végtére a' Papák és *Gratianus Decréto*-miból szokták venni efféle törvényeket.

Tizé-ketödik. Ezek mind meg lévén, a' *Vicari*⁹ elől, a' leg főbbik Egy-ház székre viszik kérdőre, onnat a Pápa követere eleibe, ki a' taiban Király ő felsége Udvarában foglenni ő szentsége a' Pápa akarattýából; avagy a' mint mondok, * szinté a' Romai Sz: * 1. R. székre viszik Romába: jollehet a' mint sokā mondgyák, mostanában már, a' Romai Kerékre Kérdőre nem szokták bortsátani. *ad Rotā.*

Mind ezeknek világosb értelmére, az Szent Széken forgo peres leveleket, nem art it nevezet szerint leírniük, mind Deákul, mind a' mi nyelvünken valo magyarázattal, ilyen-képpen.

LITERÆ.

Citatoria. Idéző, vagy, Reá hivo levél: ahoz tartozo válasz levelekel egygyűt.

Libellus. A' fel-peres Keresetinek rendi, és elő számlálása.

Valvales. Templom ajtajára függesztett Idéző levél.

Monitoria. Intő level, melyet másodszor függesztnek az Egy-ház ajtajára.

Denunciatoria. Atokkal fenyegető sentencia levél, melyet harmadszor szoktak függesztteni a Templom ajtajára.

Aggravatoria Reaggravatoria. Atok levél, melyel a' köszönet-gesgyülekezetből ízám ki vetterik.

Invocatoria. külső segedelem hivo levél: az az, oly sentencia levél, melyel fegyveres segedelmet kérhetnek az ország vezése szerint a' Királyrol, avagy Hely tartájától, Igaz-tételre.

Brachij. Ezen külső fegyveres segedelemnek fel-vétele, az Igaz tételnek ki-szolgálatására.

Mandati. Más székre térítő parantsolat, kivel a' sz: székről, a' külső székre térítik a' Keresetet.

Apostoli. Kérdőre bortsátott levél.

Absolutionales. Oldozo avagy menedék levél.

Bé-fejező Beszéd, az ujjonnan Tanulokhoz.

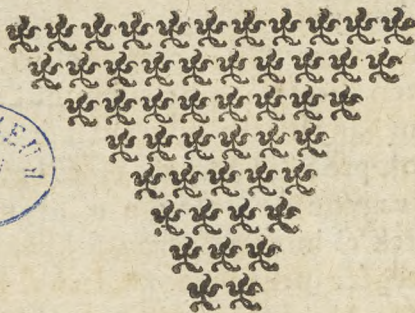
Készzen vagyon már, a' Nemes Magyar Országnek, s-hozzá tartozó Réizeknek, szokott Törvény dolgaiban, töllem igírt Per folyáinak *Rövid Igazgatása*, kihez más két rendbéli Per folyást is ragasztottam, kinek egygyikével a' Vár-megyéken, máfikkal a' Sz: Széken szoktak élni: mellyet nem válogatot ékes szokkal, sem né pompával trágázot béizéddel, hanem egy-ügyű minden napi köz szollásnak folyásával irtam, mivel nem-is volt arra szándékom, hogy ékes beszédet kövessék, s-iminnen amonnan válogatot cziffra szollásnak folyását vadászam, hanem inkább azon igyekeztem, hogy a' szükségés dolgokat, mellyek a' Törvény dolgaiban szoktunk élni, minden helyekről fel-keressem, és e' rendbe hozzam. Uj Törvényeket sem talál-tam, sem szerzettem, mivel az egy magános személyhez nem-is illik, hanem a' mellyek ennek előtte e'-voltak rendelve s-végezve, tsak azok környűl álló szükségés dolgoknak ismémentire valokat szedegettől szöve, a' menyire a' látott hallott s-olvást dolgokrol emlékezhettem, avagy a' régi íráfokban találtam: és e' könyvverskében fogláltam. Az Egy házi Szent Rendelések-ből, azon-képpena' Polgári Törvényekből is, hol mi szükségésb czikeleket és jegyzéseket, imit amot íráfom közé hinte-gettem, arra nézve, hogy ha mindenestől nem-is (: mivel ez a-ránt az ugyan né-is lehetne:) ám bár tsak azoknak annyi értel-mét vehetnétek, a' menyiből azok, a' mi Törvényünkkel egybe-folynak és meg-egyveznek, és ahová a' mi Törvényünk nem terjedne, azon két Törvénynek bőveb voltából, akar tsak vala-

mi vé-

mi vékony tudományt s-értelmet vehetnétek magatoknak. Mellyek, ha szinte első tekintettel, minden napi avúlt gyenge dolognak látszanak is, mind az áttal ahol a' szükség elő véteti, alig mondhatni meg, menyi hasznót szereznek, és a' dolgot is menyére meg-világosíttyák. Annak okaért, arról job kedvel kel venni-tek, mennyivel mind ezek hasznosb alkalmatossággal vagynak egygyűvé helyhez-tesztelve, hogy, tudni-illik, ezeket által értvén, annak utánna, e' Haza törvényinek belsőb részeit is, könnyeb alkalmatossággal meg tanulhassátok. Es jól-lehet, talál-tarnak né-talám némel-lyek, kik ellékezőt fognak javallani, és titeket hitetéssel arra birni; avagy talám e' kis munkának gyenge s-vékony voltával unakodást igyekeztvén szerzeni, aző lé-znek, hogy ezt veletek meg-utáltassák: Mind aző által, afféle ellenkező hitetésnek helt semmi-képpen ne adgyatok, hanem egy néhány uttal e' könyverskét által s-meg által olvasván, magatok próbállyátok meg, és úgy tegyetek itiletet felőlle, ha úgy vagyon-e a' dolog, a' mint afféle nem jo akaro-
 rok akarták veletek el hitetni, avagy sokkal külömben. a' mint bizonyára, végére menvén, sokkal külömbenn-is tapasztalljátok lenni. Akartam volna bizonyára, hogy mind magam valaha, s-mind pedig ti-is mostan, ezeknek sen-géjét mások tekintetéb s-elméb írásból s-munkáiból szedegethettétek volna; de mivel az időnek ellenkezése-e, vagy az emberek tunyasága miat, vagy hogy senki közüllünk, tsak il-lyen gyenge munkátskával s-fáratfággal sem akart hazájának s-barátnak szolgálni? Mivel, mondam, az nem engerttetett, bankodnunk kel inkább rajta, hogy sem irigységgel lennünk: Sőt még-is várnunk kel és kívánunk, hogy e' dologhoz nagyob elmével nyulvā mások valakik, enél sokkal hasznosb s-kedvesb munkával

kával szolgálynak az uránunk valo maradékoknak. Mind az által, meddig arra várakodúk, Ti az alat, ha hazátok Törvényt kedvellitek, elméteket ezzel legelteffétek, és nagyob dolgok értelmére készítgeffétek. Mellyet kívánok, hogy hasznos, előmeneteles, szerentsés és boldog legyen mindnyájatoknak. Legyetek egészségbē, és rollam megemlekezvén, boldogul s idveffégesen élyetek mindenkor. Datum &c.

V E G E.

MUTATO TABLACSKA.

E' könyvbe foglalt Dolgoknak Rö-
vid Sommaja.

E' könyv Tizen-két Reszre vagon osztva.

ELSŐ RESZE.

Az ügyről avagy a' Keresetről. *Pag* 1.

MASODIK RESZE.

AZ Idézetéről, avagy, a' Reá-hivatalról. *P.* 57.

HARMADIK RESZE.

A' Szollitásról. *P.* 72.

NEGYEDIK RESZE.

A' Mássára vételről; Törvényes Fogásokról, a-
vagy Ellen-vetésekről, és azokból osztán a'
Pernek Le-szállásáról, Továbbra halasztásáról,
avagy ugyan El-romlásáról is. *P.* 80.

ÖTÖDİK RESZE.

AZ El-tiltások, Ben-tiltások, és Meg-tiltások, s-
Fegyveres-Ellenzésekről. *P.* 112.

HATODIK RESZE.

A' Köz vallatásról, és Hűt le-tételről. *P.* 130.

HETEDIK RESZE.

A' Szemmel valo meg-nézelésről. Oldalaflag
valo vallatásról. Mások Keresetiben valo bé-
állásról. P. 163.

NYOLCZADIK RESZE.

A' Kérdőre-vételről, avagy az El-intésről. Új
Itiletről. Prokátor meg-hivásról. Kérdőre vő
dolgok hátra vetéséről. P. 174.

KILENCZEDIK RESZE.

A' Sentenciákrol. P. 207.

TIZEDIK RESZE.

Az Igaz-tételről, Igaz-tévőkről, Birakrol, Fel-
peresről, Prokátorokrol, és Al-peresről, P. 234.

TIZEN-EGYEDIK RESZE.

A' Vármegyék székin lévő Per-folyás-
ról. P. 270.

TIZEN-KETŐDIK RESZE.

Az Egy-házi Szent Széken lévő Törvények
folyásról. P. 283.

Bé-fejező Beszéd.

P. 296.

A nyom-

A' Nyomtatásban esett fogyatkozásokról.

A' Nyomtatásban gyakorhelyen estek fogyatkozások; a' miat kiváltképpé, hogy mikor ennek Nyomtatásához kezdénk, szinte akkor hatalmazék-el közöttünk a' Dög-halál, és elsőbben is a' Nyomtatok közé esék-bé: az után, mikor már itt a' környékben jó részént megszűnt volna, nekem-is annyira meg-rablá kitsin Cseléde-met, hogy tsak igen kevesed magammal maradék. Ennek-felette, Váradgyáról sem mehettem-bé mindenkor a' *corigálás*ra, ha nem ki-kellett a' *Probát* hozatnom, és a' mint akkor első uttal, avagy leg-fellyeb másoddal maradt, a' szerént nyomtatták-ki: Ezek miat (mondám) estek hol-mi fogyatkozások a' nyomtatásban; Mind-az-által, a' mint hamarjába meg-tekintéltem, nints oly derékas vétek benne, mellyen az Olvasó felettéb meg-akadgyon, kivált-képpen ha a' környűl levő dolgok értelmével, az olyan vétkefen nyomtatott Igiket őszveveti. Egy helyen, mind az által, a' nyomtatást Inasfőra bizván a' nyomtató, meg nem tudhatok mi gondolatyából az Inas, im-ez szót, (*Curialisnak*;) ki-vetette; és ezt tette helyébe (*Christusnak*;) Azonba, midőn nyomtatná, be-találván jőnőm, meg-*corigaltatám* velle, tsak-hogy már közel két száz árkozt, a' szerint ki-nyomtatott vala. Az-okáért, ha kinek affélében talál juttni, kérem szeretettel, ne neheztelleye, *pagina 56. versu ultimi*

Fogyatkozások.

mo, pro, (Christusnak) Curialisnak, oda jegyezni. Azon-
képpen, egyéb fogyatkozások, úgy mint, ahol Négy
helyet Nagyot, Gratianus helyet Grasiánust, Reá-hiva-
tal helyet Reáhuintalt, Igaz-ért Agazt, Agai helyet Igáit
&c Nyötattak, és ahova avagy virgulát, avagy puncto-
mot, syllabat, avagy egyebet valamit, kellete felet avagy
őszve-zavarva vétkeffen találtak tenni, a' ki olvassa s-e,
szébe vészi, ne nehéztelyle pennájával meg-jobbitani;
mivel most, hogy azokat egy rendbe le-irjam, sem a'
nyomtatok nem várhatták, sem énnekem időm s-al-
kalmatosságom hozzá nincsen. S-azt-is meg-ke-
dolni, hogy a' mint Eletünk, vagy Irásunk valami vétke-
nélkül igen ritkán találhatik; és a' mi-képpen életünket
sok fogyatkozások követik, úgy gyakor helyen pappi-
rossunkat vétkezes irások töltik; mellyet nem hogy én, de
még a' minden-napi külső cselédes munkáktól üressé-
dettek sem távoztathatnak el mindenestől; kivált-kép-
pen nekem ez ilyen munkán való mulatozásra, Eetem-
nek mind modgya, s-mind rendi igen alkalmatlan lé-
vén. Azokaért kívántatik, hogy ki-ki az én részemről,
az Igyekezetet tekintse; a' ki pedig, külömb itéletben
fog lenni; én annak csak azt vetem elcibe, a' mit Lucanus
írtt volt *ad Pisonem*:

Quod

305
Fogyatkozások.

*Quod si digna tuâ minus est mea pagina laude;
At voluisse sat est: animum, non carmina, jacto.*

Ezek után, adgyon Isten a' közönséges Jora, jo Iggyekez-
zetet Mindeneknek és jo Egészséget. Amen. Végeztem

Isten áldomásából, GYULA FEIER-VARATT.

Pünkösdi Havának 8. napján. 1647.

esztendőben.

3f

KITONISCH
ungaricum

RMK. I.

791

